HANDBOEK

TOT DE

KENNIS

VAN DE

HEILIGE SCHRIFTEN

DES

OUDEN EN NIEUWEN VERBONDS,

DOOR

J. J. PRINS,

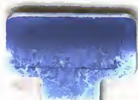
THEOL. DOCT. EN PREDIKANT TE ROTTERDAM.

IN TWEE DEELEN.

TWEEDE DEEL.

TE ROTTERDAM, BIJ
VAN DER MEER & VERBRUGGEN.
1852.

H A N D B O E K.

HANDBOEK

TOT DE

KENNIS

VAN DE

HEILIGE SCHRIFTEN

DES

OUDEN EN NIEUWEN VERBONDS,

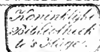
DOOR

J. J. PRINS,

THEOL. DOCT. EN PREDIKANT TE ROTTERDAM.

IN TWEE DEELEN.

TWEEDE DEEL.

TE ROTTERDAM, BIJ
VAN DER MEER & VERBRUGGEN.
1852.

GEDRUKT BIJ D. J. MENSING.

I N H O U D.

TWEEDE HOOFDDEEL.

HET NIEUWE VERBOND.

De brief van PAULUS aan de Philippensen.

De brief van PAULUS aan de Kolossensen.

De twee brieven van PAULUS aan de Thessalonicensen.

De twee brieven van PAULUS aan TIMOTHEÜS.

De brief van PAULUS aan TITUS.

De brief van PAULUS aan PHILEMON.

De brief aan de Hebreën.

De brief van JAKOBUS.

De twee brieven van PETRUS.

TWEEDE HOOFDDEEL.

HET NIEUWE VERBOND.

INLEIDING.

§ 88.

Het Nieuwe Verbond tegenover het Oude.

Er is tusschen het Oude en Nieuwe Verbond een zeer groot verschil. Gelijk zij in den gewijden bundel, dien wij bezitten, nevens elkander geplaatst zijn, zoo staan zij, wèl beschouwd, ook in menig opzigt tegen elkander over. De naam, dien zij dragen, wijst dit reeds aan. Beiden zijn, in den zin van godsdienstbedeeling, van God zelven afkomstig en worden daarom met denzelfden gebruikelijken naam van Verbond bestempeld (§ 1); maar in de daaraan toegevoegde benamingen: Oud en Nieuw, waardoor zij onderscheiden worden, ligt blijkbaar de tegenstelling, die wij bedoelen. Hiermede wordt toch niet enkel aangeduid, dat het N. Verbond in tijdorde het O. is opgevolgd en het in zooverre vervangen heeft, maar ook dat het O. daardoor verouderd en, dien ten gevolge, te niet gedaan en afgeschaft is. Het heeft, namelijk, in het N., waarvan het de kiem, de voorbereiding en de aankondiging bevat, zijne vervulling erlangd en alzoo zijne bestemming bereikt. De Heer en zijne Apostelen geven dit niet onduidelijk, en vaak onbewimpeld, te kennen (Matth. V: 17. Joh. I: 17. 2 Kor. III: 6—11. Gal. IV: 3—5, 21—V: 1. Hebr. VIII: 6—13. 2 Petr. I: 19. Vgl. Jer. XXXI: 31). De geschiedenis zelve getuigt er van. Toen

het koningrijk van God aanvankelijk op aarde, en ook onder de heidenen, gevestigd was, heeft zijne magtige hand den Joodschen staat verstoord en een einde gemaakt aan de Godsregering over Israël. Hierdoor heeft echter het O. Verbond, zoo als het ons in schrift bewaard gebleven is, niets verloren van zijne hooge belangrijkheid. Het blijft, wat zijnen zedelijk-godsdienstigen inhoud betreft, door alle tijden heên zijne waarde behouden. En gelijk het ons opleidt tot de kennis van Gods vroegere en vroegste openbaringen, zoo is het vooral tot regt verstand van het N. Verbond, dat gegroeid is op zijnen wortel en daarmede op het naauwst zamenhangt, volstrekt onmisbaar. Maar dit alles neemt niet weg, ja daaruit blijkt zelfs, dat het N. Verbond voor ons, Christenen, van het allerhoogste gewigt is en eene geheel éénige waarde bezit. Zijn wij niet meer onder de wet, maar onder de genade (Rom. VI: 14. Gal. IV: 31), het moet ons dan boven alles te doen zijn, om het eeuwig Evangelie, dat den hoofdinhoud en de kern uitmaakt des N. Verbonds, regt te leeren verstaan, opdat het door het geloof voor ons eene kracht Gods zij tot zaligheid (Rom. I: 16. Vgl. § 6.).

§ 89.

De Kanonieke boeken des N. Verbonds, in onderscheiding der Apokryfe.

De Heer, toen Hij op aarde was, heeft, zooveel wij weten, niets geschreven, dan éénmaal met den vinger in het zand (Joh. VIII: 6). De woorden, die Hij sprak, waren geest en leven (Joh. VI: 63). Er bestaat dan ook, zoo als zich verwachten laat, geen schriftelijk gedenkstuk, van zijne hand afkomstig. De brief toch aan ABGARUS, koning van Edessa, dien EUSEBIUS zegt in het archief aldaar gevonden en uit het Syrisch vertaald te hebben, is blijkbaar onecht, en geheel het berigt aangaande de krankheid van dezen Vorst en de zending van den Apostel THOMAS tot hem schijnt van genoegzame

gronden van geloofwaardigheid ontbloot te zijn. Ook zijne Apostelen predikten het Evangelie en arbeidden, overeenkomstig den last, dien zij ontvangen hadden, eer zij begonnen te schrijven. Aan hunne persoonlijke tegenwoordigheid en mondelinge prediking hechtten zij hoogere waarde, dan aan hunne brieven, die enkel dienen moesten, om haar gemis eenigermate te vergoeden (Rom. I: 13. 1 Kor. IV: 19. V: 9, 11. 2 Kor. I: 15. 1 Thess. I: 5. 2 Tim. I: 4. 2 Joh. 12). Zoo waren hunne geschriften oorspronkelijk gelegenheidsschriften, ingerigt naar de toenmalige tijdsomstandigheden en behoeften der gemeenten. Zij werden echter door de Christenen te regt op hoogen prijs gesteld en gingen reeds vroeg onder hen rond (vgl. Kol. IV: 16. 1 Thess. V: 27). Allengs, terwijl enkelen door toevallige omstandigheden verloren raakten (1 Kor. V: 9. Kol. IV: 16), waren er van de meesten bij de verschillende gemeenten afschriften aanwezig, die welhaast, naar het voorbeeld van de boeken des O. Verbonds, tot eene gewijde verzameling aangroeiden, waarvan men zich in de openbare zamenkomsten bediende; totdat het eindelijk, omstreeks het midden der tweede eeuw, noodzakelijk werd, daarvan met gemeen overleg een' kanon of heiligen bundel te vormen (§ 2). Dien ten gevolge noemen wij de boeken des N. Verbonds, die wij bezitten, naar kerkelijk gebruik Kanonieke boeken, omdat zij, door Gods zorg bewaard gebleven en door de kerk voor echt Apostolische schriften erkend, de geloofwaardige oorkonde des Christendoms en den regel des geloofs bevatten voor alle volgende eeuwen (vgl. § 7). De Christenheid ziet zich daarin het éénig ware rigtsnoer, den onbedriegelijken maatstaf gegeven tot beoordeeling van alles, wat in leer of leven aanspraak maakt op den Christelijken naam. Als Kanonieke boeken worden zij, even als die des O. Verbonds (§ 74), onderscheiden van de zoogenaamde Apokryfe, die, als blijkbaar onecht of vervalscht, geen gezag hebben en door de kerk verworpen zijn. Zulke onechte geschriften, vooral Evangeliën, waren er reeds vroeg in grooten getale in

omloop (vgl. Luk. I: 1). Wij kennen ze meerendeels alleen uit de meer of minder uitvoerige aanhalingen der oude Kerkvaders. Meestal waren zij, onder eenigen Apostolischen naam, naar het een of ander onzer Kanonicke Evangeliën vervaardigd, ten dienste van sommige Joodschgezinde of Gnostieke sekten en rigtingen in de eerste Christelijke kerk. Die gedeelten, die met hare vooroordeelen of dwaalbegrippen in strijd schenen, waren daaruit weggelaten, en in plaats hiervan zulke gezegden daarin opgenomen, die hare gevoelens konden begunstigen. Het meest van allen is het Evangelie der Hebreën bekend, dat ook wel het Evangelie der twaalf Apostelen of van MATTHEÜS genoemd wordt. Het moet een zeer oud geschrift geweest zijn, oorspronkelijk in de Hebreeuwsche taal geschreven. Er wordt verschillend geoordeeld over zijne verwantschap met het Evangelie van MATTHEÜS, dat wij bezitten. Het schijnt daarnaar vervaardigd of daarmede, zoo als anderen willen, uit eene gemeenschappelijke bron gevloeid te zijn, en was in gebruik bij die Joodschgezinde Christenen, die vasthielden aan de wet van MOZES, en JEZUS enkel den zoon van MARIA en JOZEF noemden. Juist ter gunste van die meeningen week het op vele plaatsen van onzen MATTHEÜS aanmerkelijk af. Het Evangelie der Egyptenaren moet daaraan, wat den inhoud betreft, na verwant zijn geweest. Van MARCION en BASILIDES, die tot de Gnostieken behoorden, weten wij, dat de eerstgenoemde het Evangelie van LUKAS, de ander dat van MATTHEÜS vervalscht heeft, elk naar de begrippen zijner eigene partij. Zoo is er ook nog een Evangelie van NICODEMUS, dat, waarschijnlijk door een' Joodschgezinden Christen in het Grieksch geschreven, slechts het verhoor van JEZUS voor PILATUS en zijne laatste lotgevallen behelst; een van BARTHOLOMEÜS, dat weder groote overeenkomst heeft met onzen MATTHEÜS; een van JAKOBUS en van THOMAS, waarin vooral de kindschheid van JEZUS behandeld wordt, ten einde in de gewijde geschiedenis de gaping aan te vullen, die er is met opzigt tot zijne dertig eerste levens-

jaren. In onderscheiding nu van deze en meer andere Apokryfe boeken bezitten wij, door de zorg van Gods Voorzienigheid, in onze Kanonieke boeken nog dezelfde heilige schriften, die oudtijds den gewijden bundel des N. Verbonds uitmaakten en, als zoodanig, opentlijk erkend zijn door de beide Afrikaansche synoden, in 393 te Hippo en in 397 te Carthago gehouden.

§ 90.

Echtheid dier boeken.

Eer de Kanon des N. Verbonds was vastgesteld, bestond er hier en daar omtrent sommige, meerendeels kleinere geschriften, die daarin later zijn opgenomen, meer of minder verschil van gevoelen. In de vierde eeuw, ten tijde van den beroemden EUSEBIUS, werd er door sommigen nog getwijfeld aan den Apostolischen oorsprong van de brieven van JAKOBUS en JUDAS, den tweeden van PETRUS, den tweeden en derden van JOHANNES, den brief aan de Hebreën en de Openbaring van JOHANNES. Nadat zich dat verschil allengs, nog vóór het einde dier eeuw, had opgelost in eenstemmigheid, is er over laatstgenoemd geschrift nog lang in het Oosten gestreden, gelijk over den brief aan de Hebreën in het Westen (§ 2). Ook in latere eeuwen, en vooral in de laatste jaren, zijn er meermalen bedenkingen ingebragt tegen deze en sommige andere gedeelten van den Kanon des N. Verbonds. In weêrwil daarvan kan men echter met goed regt en op deugdelijke gronden de echtheid staande houden van de Kanonieke boeken des N. Verbonds in het algemeen. Men bedoelt daarmede, dat zij werkelijk afkomstig zijn uit dien tijd en van de hand dier Apostolische mannen, aan wie zij gemeenlijk worden toegeschreven of wier namen zij dragen.

De gronden, die tot bewijs hiervan worden bijgebragt, zijn deels uitwendige, deels inwendige.

De uitwendige gronden liggen in oude, onwraakbare getuigenissen daaromtrent, die ons bewaard gebleven zijn

voornamelijk uit de tweede en derde eeuw onzer jaartelling. Daartoe behooren allereerst die, welke afkomstig zijn van de eerste leerlingen der Apostelen, gemeenlijk Apostolische Vaders genoemd. Hunne geschriften, zoo velen wij ze bezitten, getuigen van het aanwezen van onderscheidene boeken des N. Verbonds, die zij òf met name vermelden, òf door de aanhaling van enkele gedeelten toonen te kennen. Dit blijkt bijv., om van BARNABAS niet te spreken, uit den brief van CLEMENS, een' leerling en medehelper van PAULUS (vgl. Phil. IV: 3), later, omstreeks 91, Bisschop te Rome, uit die van IGNATIUS, een' leerling van JOHANNES en Bisschop te Antiochië († 116), en van POLYKARPUS, mede een' leerling van JOHANNES en Bisschop te Smyrna († 169). Ook PAPIAS, Bisschop te Hieropolis in Syrië, wiens getuigenis wij enkel uit de mededeelingen van EUSEBIUS kennen, wordt hiertoe mede gerekend, omdat hij omstreeks denzelfden tijd leefde en, volgens sommigen, ook, even als POLYKARPUS, een leerling van den Apostel JOHANNES was. Ten anderen komen hier in grooteren getale in aanmerking de getuigenissen, regtstreeks of meer van ter zijde afgelegd door de latere Kerkvaders, als door JUSTINUS, de martelaar bijgenaamd, omdat hij in 163 of 165 den marteldood te Rome gestorven is, die zich in zijne werken beroept op de Evangeliën, de Handelingen der Apostelen, sommige brieven van PAULUS en zelfs op de Openbaring; door IRENÆUS, sedert 177 Bisschop te Lyon in Gallië († 202), die uitdrukkelijk verklaart, dat de Evangeliën geschreven zijn door MATTHEÜS, MARKUS, LUKAS en JOHANNES, en voorts melding maakt van de Handelingen, van twaalf brieven van PAULUS, van den eersten van PETRUS en van JOHANNES, en van de Openbaring; door THEOPHILUS, Bisschop te Antiochië († 180), die reeds eene verklaring schreef van de vier Evangeliën, en door CLEMENS van Alexandrië, in het begin der derde eeuw, bij wien bij herhaling plaatsen voorkomen, aangevoerd uit de Evangeliën en de Brieven. Allengs, naarmate het aantal der Kerkvaders grooter werd, worden ook hunne

getuigenissen menigvuldiger; maar tevens zijn zij, hoe jonger van dagteekening, des te minder gewigtig. Die van TERTULLIANUS († 220), ORIGENES († 254) en den beroemden geschiedschrijver EUSEBIUS († 340), behouden echter hare eigenaardige waarde. Verder wordt de echtheid van de boeken des N. Verbonds erkend door de woordvoerders der onderscheidene partijen en sekten, die van tijd tot tijd met hare afwijkende gevoelens optraden in de Christelijke kerk en daarom den naam van hæretici of ketters droegen. De Gnostieken bijv., terwijl zij hunne bijzondere meeningen door beroep op enkele plaatsen des N. Verbonds zochten te staven, verklaarden wel sommige andere plaatsen, die zich daarmede niet verdroegen, voor onecht, en bestreden zelfs het hoog aanzien, waarin de gewijde schrijvers in dien tijd bij de Christenheid stonden; maar nooit hebben zij toch, wat zij in elk ander geval ligtelijk beproefd hadden, den Apostolischen oorsprong der gewijde Schriften ontkend of zelfs in twijfel getrokken. Hiertoe behooren, onder anderen, VALENTINUS († 160) en zijne leerlingen HERACLEON, PTOLEMEüS en MARKUS. En deze hunne getuigenis is voor ons van te meer gewigt, naarmate zij in de oudheid hooger opklimt en uit den aard der zaak minder verdacht kan zijn. Dit geldt eindelijk in gelijke mate van de vijanden en bestrijders des Christendoms, die zich in hunnen strijd bij voorkeur bedienden van de als echt erkende oorkonden der Christenen. CELSUS bijv., een heidensch wijsgeer omstreeks het jaar 150, en PORPHYRIUS, die tot de nieuw-platonische school behoorde (233—305), toonen in hunne geschriften eene groote gemeenzaamheid met den inhoud van de boeken des N. Verbonds, als zij daaruit trachten te bewijzen, dat zij niets nieuws behelzen, wat niet reeds vroeger door de wijsgeeren der heidenen gezegd is, en voorts allerlei onware en tegenstrijdige leeringen, die geen geloof verdienen. Evenzoo gewaagt LUCIANUS, die het Christendom als dwaasheid zocht ten toon te stellen en het met het wapen der bitterste spotternij bestreed, van de heilige boeken der Christenheid,

zonder daarvan de echtheid te betwijfelen. Wanneer men nu nog, als ten overvloede, het oog vestigt op de oudste Overzettingen des N. Verbonds, van welke de Syrische, Peschito genaamd, en de latijnsche, Itala, tot het begin der tweede eeuw opklimmen, dan blijkt het, hoe verre men het reeds met zulke bloot uitwendige bewijzen brengen kan, die, al blijft er omtrent enkele boeken des N. Verbonds nog eenige onzekerheid over, daardoor juist, met betrekking tot verreweg de meesten, van te hoogere beteekenis zijn en te luider spreken voor hunne onbetwistbare echtheid. Het is meermalen opgemerkt, dat men niet ligt uit de ongewijde oudheid eenig letterkundig overblijfsel kan aanwijzen, door zoovele en zoo eenparige geschiedkundige getuigenissen gewaarborgd.

Deze uitwendige gronden zouden echter op zich zelve te kort schieten, indien zij niet in volmaakte overeenstemming waren met den inhoud dier boeken zelve en ondersteund werden door vele inwendige bewijzen, daaraan ontleend. Allerwege toch dragen zij de duidelijke kenmerken van de Apostolische eeuw, waaruit zij oorspronkelijk zijn, van de Joodsche afkomst en betrekkelijk geringe beschaving hunner schrijvers. Met de Joodsche geschiedenis, oudheid- en tijdrekenkunde, en met de toenmalige aardrijkskundige gesteldheid van het Joodsche land toonen zij naauwkeurig bekend te zijn. Hunne berigten aangaande de zeden, gewoonten en gebruiken van die dagen, de heerschende denkwijze, begrippen en verwachtingen hunner tijdgenooten, en den staatkundigen toestand der Joden, ook in betrekking tot de Romeinen, komen juist overeen met hetgeen wij dienaangaande van elders, vooral uit FLAVIUS JOSEPHUS, weten. Wat zij daaromtrent vermelden, deelen zij met groote eenvoudigheid, gemakkelijkheid en bestemdheid mede, tot de opgave toe van kleine, in schijn onbeduidende bijzonderheden. Blijkbaar kennen zij geene vreeze, om op onwaarheden betrapt te worden, en evenmin leggen zij die angstvalligheid aan den dag, die de verhalen van lateren of de opstellen van verdich-

ters zou gekenmerkt hebben. De voorstelling is doorgaans die van onmiddellijke oog- en oorgetuigen (vgl. 1 Joh. I: 1, 3. Joh. XIX: 35), of zoodanig, als men van berigtgevers verwachten mag, die in staat waren, om onderzoek te doen naar het gebeurde (vgl. Luk. I:2). Vandaar ook de aanschouwelijkheid hunner verhalen, gepaard aan groote beknoptheid en zeldzame onpartijdigheid. Tevreden met de enkele vermelding van hetgeen zij weten, houden zij hun goed- of afkeurend oordeel daarover achterwege en versmaden alle sieraden der kunst. Aan wijsgeerige ontwikkeling, die met hunne Galilésche vorming in strijd zou zijn geweest, ontbreekt het in hunne geschriften geheel. De Apostel PAULUS maakt hierop geene andere uitzondering, dan die in overeenstemming is met zijne meer zorgvuldige Rabbijnsche opvoeding te Jeruzalem. Voor hunne vroegere dwaalbegrippen, die zij met hunne tijdgenooten gemeen hadden, komen zij onbewimpeld uit. Met de boeken des O. Verbonds zijn zij gemeenzaam vertrouwd. De plaatsen, die zij daaruit gedurig ontleenen, halen zij doorgaans, zoo als men in die dagen plagt, naar de Grieksche Overzetting uit hun geheugen aan. En de Grieksche taal, waarvan zij zich bedienen, is geene andere dan die, ten gevolge van het gemeenzaam verkeer met vreemdelingen, de toenmalige volkstaal der Joden was. Het is niet dat zuivere Grieksch, dat wij uit den bloeitijd der Atheensche letterkunde kennen, maar een onzuiver Alexandrijnsch dialekt, door middel van de Overzetting des O. Verbonds onder de Joden in zwang gekomen en verontreinigd door tallooze Hebreeuwsche spraakvormen (Vgl. § 3). In den mond der Apostelen onderging het, bij zoovele nieuwe denkbeelden, als het Christendom ter sprake bragt, bovendien nog belangrijke wijzigingen. En in de geschriften des N. Verbonds, die alle in dat dialekt ons bewaard gebleven zijn, laat zich zelfs eene eigenaardige verscheidenheid van taal en stijl waarnemen, die geëvenredigd is aan de verscheidenheid van afkomst, karakter en denkwijze der verschillende

schrijvers. Wanneer wij nu in aanmerking nemen, dat dit dialekt reeds in het begin der tweede eeuw in onbruik is geraakt, en dat in het algemeen de staat van zaken in het Joodsche land, ten gevolge van den oorlog met de Romeinen, binnen weinige jaren grootelijks veranderd is, dan wordt het bijna onmogelijk hier aan een bedrog te denken, dat zich niet, in weèrwil der hoogste zorgvuldigheid, op menigerlei wijze zou verraden hebben. En de moeijelijkheden vermenigvuldigen zich, zoodra men, van wege de genoemde verscheidenheid, aan meer dan éénen verdichter mogt willen denken. Men behoeft slechts de Apokryfe boeken des N. Verbonds, die nog overig zijn, met de Kanonieke te vergelijken, om het groote verschil te bemerken, dat er is tusschen het onvervalschte goud en het verwerpelijk schuim der latere verdichting. Dat goud heeft dan ook de vuurproef der eeuwen glansrijk doorgestaan. De aanvallen des ongeloofs, ook in onze dagen, hebben doorgaans slechts gestrekt, om de echtheid der gewijde gedenkschriften telkens bij vernieuwing aan het licht te brengen. En zijn omtrent sommigen nog geenszins alle bedenkingen opgelost, de beantwoording der groote vraag, hier geopperd, is toch wel aan geen' twijfel meer onderhevig. Wat meer is, gedachtig aan de belofte des heiligen Geestes, die, naar de eigene woorden des Zaligmakers, zijne jongeren in al de waarheid leiden zou (Joh. XVI: 13), aarzelen wij niet, met de gansche Christenheid, den bundel des N. Verbonds de onbedriegelijke kenbron te noemen van de waarheid, die in CHRISTUS is.

§ 91.

Ongeschondenheid.

Het is bekend, dat de ouden niet gewoon waren, hunne werken zelven in schrift te stellen. Aangaande den Apostel PAULUS weten wij, dat het eigenhandig schrijven bij hem eene uitzondering was op den gewonen regel (Gal. VI: 11. Philem. 19). Waarschijnlijk gaven ook de ove-

rigen, even als hij, hunne brieven of opstellen aan vertrouwde afschrijvers in de pen (Rom. XVI: 22), lazen daarna het geschrevene naauwkeurig over, en voegden er soms, ten blijke der echtheid, een enkel woord met eigene hand bij (1 Kor. XVI: 21. Kol. IV: 18. 2 Thess. III: 17). Deze oorspronkelijke stukken zijn echter, helaas! reeds zeer vroeg verloren geraakt, zoodat daarvan ten tijde van TERTULLIANUS, CLEMENS van Alexandrië en ORIGENES geen spoor meer overig was. Dit kan ons niet bevreemden. Het min kostbare Egyptische papier, waarvan men zich gemeenlijk bediende (2 Joh. 12), was tegen den tijd niet bestand. Behalve het menigvuldig afschrijven, droeg ook de gewoonte, om de Apostolische schriften op den eersten dag der week in de zamenkomsten der gemeente voor te lezen, tot dien ondergang het hare bij. En bij de vele vervolgingen, waardoor de kerk in de drie eerste eeuwen geteisterd werd, had men het er doorgaans op toegelegd, om de heilige boeken der Christenen op te sporen en te vernietigen. Er bestaat alzoo geene mogelijkheid meer, om onze gewone uitgaven met de oorspronkelijke stukken te vergelijken. Maar dat wij, bij het gebruik der bestaande hulpmiddelen, tot genoegzaam zekere kennis van den oorspronkelijken tekst geraken kunnen, is aan geen' twijfel onderhevig. En daardoor is de ongeschondenheid van de Kanonieke boeken des N. Verbonds voldoende gewaarborgd.

Er zijn, namelijk, van die boeken reeds vroeg vele en gedurig meerdere afschriften vervaardigd, waarvan nog eenige honderden voorhanden zijn. Men heeft ze sedert lang met zorg opgezocht en onderling vergeleken. Slechts weinigen bevatten al de boeken des N. Verbonds, de meesten enkel de Evangeliën en de brieven van PAULUS, en sommigen, bestemd om bij de openbare voorlezing gebruikt te worden, niets meer dan eenige gedeelten daarvan, pericopen genaamd (vgl. § 5). De oudsten, die wij bezitten, zijn met unciaalletters op perkament geschreven, zonder lees- of scheidteekens, en afkomstig uit de vijfde of zesde eeuw. Zij staan wegens hunnen ouderdom in waarde ver boven de jongeren, die met hun cur-

siefschrift eerst van de tiende eeuw of later dagteekenen en, door monniken in de kloosters gereed gemaakt, doorgaans meer door netheid en sierlijkheid, dan door zuiverheid uitmunten. Al deze handschriften nu komen, zoo als te verwachten was, op vele plaatsen niet volkomen overéén en wijken niet zelden meer of minder van elkander af. Het kon wel niet anders, of er moesten, ook bij de grootste zorgvuldigheid, allerlei grootere en kleinere fouten onder het afschrijven binnensluipen. Nu eens misleidde den afschrijver, die vaak bloot werktuigelijk bezig was, zijn gezigt, of hij verstond verkeerd, wat hem werd voorgelezen, of hij sloeg bij vergissing iets over, of hij nam eenige ophelderende woorden, door een' vroegeren afschrijver op den rand geplaatst, in den tekst op. Dan weder waren er andere oorzaken van verschillenden aard, die hem hier of daar in de war bragten. Eene volkomene overeenstemming der handschriften onderling, hoe schijnbaar wenschelijk ook, ware niet dan door eene onafgebrokene reeks van wonderen mogelijk geweest, en zou, wèl beschouwd, het vermoeden begunstigen van eenig opzettelijk gepleegd bedrog. Wat meer is, juist die groote verscheidenheid van handschriften en verschillende lezingen, die er bestaat, maakt het mogelijk, om, op zeer geringe uitzondering na, overal de éénig ware lezing uit te vinden en met zekerheid te bepalen. Aan de gewijde oordeelkunde of tekstkritiek is de taak opgedragen, om hier het echte van het onechte, het gave van het bedorvene te onderscheiden, het met opzet of bij toeval vervalschte te verbeteren, het verminkte te herstellen, het bijgevoegde uit te werpen, het verplaatste teregt te brengen en de onderscheidingsteekenen dáár te zetten, waar zij behooren. Deze wetenschap raadpleegt daarbij, behalve de bovengenoemde handschriften, ook de oude Overzettingen en de aanhalingen van sommige plaatsen bij de Kerkvaders, gaat niet naar willekeur, maar naar vaste regelen te werk, spoort vooral den vermoedelijken oorsprong der verschillende lezingen na, let op den zamenhang der rede, waarin de twijfelachtige lezing voorkomt, en op het spraak-

gebruik der schrijvers en, wel verre van de ongeschondenheid der H. Schriften op losse schroeven te zetten, stelt zij ons juist in staat, om onze gewone uitgaven zoo nabij mogelijk te brengen aan den oorspronkelijken tekst. Zoo komen wij, onze uitgaven naar hare uitspraken, waar het noodig is, wijzigende, tot de regte kennis van hetgeen de gewijde schrijvers eigenlijk geschreven hebben. En mogt iemand bekommerd vragen, of niet dat groot getal van verschillende lezingen, dat eenige tienduizenden bedraagt, groot bezwaar oplevert tegen de beweerde ongeschondenheid des N. Verbonds, hij wete, dat zij meerendeels hoogst onbeduidend zijn, dat het in verreweg de meeste gevallen niet moeijelijk valt, om de ware lezing op te geven, dat de wijzigingen, die, ten gevolge daarvan, in onze gewone Bijbels moeten gemaakt worden, betrekkelijk zeer gering in aantal zijn, en dat geen enkel gedeelte der Christelijke waarheid, die wij belijden, daardoor, na veeljarig onderzoek, onzeker is geworden. Zelfs is naauwelijks één handschrift zóó bedorven, dat men daaruit den hoofdinhoud der Christelijke openbaring niet vrij naauwkeurig zou kunnen opmaken.

Wat echter de op- en onderschriften der boeken betreft; deze zijn niet van de hand der opstellers afkomstig, gelijk ook de Kerkvaders ons uitdrukkelijk verzekeren, maar van lateren, soms toevalligen oorsprong. Zij zijn in verschillende handschriften niet zelden hoogst onderscheiden, en dragen niet altijd den stempel der waarheid en gepastheid. De onderschriften in het bijzonder hebben volstrekt geene geschiedkundige waarde.

§ 92.

Aantal, rangschikking en soorten.

Het getal van de boeken des N. Verbonds bedraagt niet minder dan zeven en twintig. Zij zijn van zeer verschillenden omvang en inhoud, en de rangschikking dier boeken schijnt grootendeels naar dat verschil geschied te zijn. Het kerkelijk gebruik plagt ze te onderscheiden in Evangeliën en Epistelen, waarbij dan zoowel de Han-

delingen der Apostelen als de Openbaring van JOHANNES tot de laatstgenoemde soort gerekend werd (vgl. § 1). Men is echter thans gewoon te spreken van geschiedkundige boeken, leerboeken of brieven en één profetisch geschrift. En deze onderscheiding, meer op den inhoud dan op den vorm der boeken gegrond, verdient de voorkeur, mits men niet vergete, dat ook de geschiedkundige boeken velerlei eigenlijk gezegd onderwijs bevatten in de woorden en gesprekken des Heeren en de redevoeringen zijner Apostelen, dat wederkeerig de leerboeken of brieven op geschiedkundigen bodem staan (bijv. 1 Kor. I: 14—16. II: 1—3. XI: 23—25. Gal. I: 11—II: 17), en dat er zoowel in de Evangeliën als in de brieven profetische voorspellingen aangaande de toekomst gevonden worden (bijv. Matth. XXIV. 2 Thess. II. 2 Petr. III).

Tot de geschiedkundige boeken behooren de vier Evangeliën, benevens de Handelingen der Apostelen. Met die des O. Verbonds hebben zij in menig opzigt naauwe verwantschap, vooral wat de eenvoudigheid van den verhaaltrant, de aanschouwelijkheid der voorstelling en de wijze van uitdrukking betreft. Zij bevatten naauwkeurige en vrij uitvoerige berigten, niet slechts aangaande den persoon, de prediking, het openbare leven en de lotgevallen des Verlossers, maar ook aangaande de eerste Evangelieverkondiging zijner Apostelen onder Joden en heidenen. Ofschoon van zuiver geschiedkundigen inhoud, zijn zij doorgaans, zoo als nader blijken zal, met een bepaald doel geschreven. Het Evangelie van MATTHEÜS wordt voor het oudste gehouden. Die van MARKUS en LUKAS, die geacht worden onder de leiding van PETRUS en PAULUS te zijn opgesteld, zijn vermoedelijk eerst later, het eene na het andere, bekend geworden. Het tweede boek van LUKAS, dat eigenlijk een vervolg op zijn Evangelie uitmaakt (Hand. I: 1), volgde onmiddellijk dààrachter, totdat het voor het Evangelie van JOHANNES, dat het laatst van allen geschreven is, zijne plaats ruimen moest. Ten gevolge hiervan vormen nu de Handelingen der Apostelen den gepasten overgang tot hunne brieven.

De leerboeken zijn meerendeels brieven, één en twintig in getal. Van den briefvorm was reeds door den profeet JEREMIA onder het O. Verbond gebruik gemaakt (H. XXIX: 1—23. Vgl. § 54), en in de Apokryfe boeken treffen wij daarvan nieuwe proeven aan (Vgl. § 80). Zoo onderhielden de Apostelen de gemeenschap met de onderscheidene gemeenten en personen, waartoe zij in betrekking stonden, niet enkel door herhaalde bezoeken of mondeling overgebragte berigten, maar ook door middel van brieven. Zij werden geschreven, om, hetzij door nadere ontwikkeling der Christelijke waarheid, hetzij door broederlijke vermaning en besturing, overeenkomstig den hun bekenden toestand der gemeenten, haren wasdom en bloei te bevorderen. De toon is dan ook doorgaans veel eenvoudiger en gemeenzamer, dan de oude profeten in hunne dichterlijke redevoeringen aansloegen, maar daarom niet minder ernstig en krachtig, en vooral, naar den geest des Evangelies, vol van liefde. Soms vindt men hier in korte, zinrijke gezegden iets van den spreukstijl terug. — De brieven van den Apostel PAULUS, dertien in getal, openen met regt de lange reeks, waarvan zij het grootste en gewigtigste deel uitmaken. Negen zijn aan geheele gemeenten gerigt, t. w. aan die te Rome, te Korinthe, in Galatië, te Epheze, te Philippi, te Kolosse en te Thessalonika; de vier overigen aan bijzondere personen, als TIMOTHEÜS, TITUS en PHILEMON. Bij de rangschikking schijnt men, behalve deze hunne bestemming, ook de lengte der brieven en den meer of minder beroemden naam der steden, aan wier gemeenten zij gezonden werden, in het oog te hebben gehouden. Rome was als wereldstad en Korinthe, als toenmalige hoofdstad van Achaje, hoog in eere; en de brieven, aan de aldaar gevestigde gemeenten geschreven, waren tevens de uitvoerigste en belangrijkste van allen. De brief aan de Galatiërs gaat aan de overigen vooraf, omdat hij niet aan ééne enkele gemeente gerigt is, maar aan de Christenen van een geheel landschap. Epheze was voorts de aanzienlijkste stad van Klein-Azië, en Philippi

stond in Macedonië boven Thessalonika in eere (vgl. Hand. XVI: 12). Van de brieven, gerigt aan bijzondere personen, zijn de drie eersten, als meer van kerkelijk belang, met regt geplaatst vóór dien aan PHILEMON, die slechts eene persoonlijke aangelegenheid betreft. Zij dragen, van wege hunnen inhoud, die meerendeels betrekking heeft op de Evangeliebediening en het herderlijk bestuur der gemeente, den eigenaardigen naam van herderlijke brieven. — Aangaande den brief aan de Hebreën was men langen tijd in twijfel (vgl. § 90). Onzeker omtrent zijnen Paulinischen oorsprong, plaatste men hem onmiddellijk achter de brieven van PAULUS. LUTHER verschoof hem zelfs deswege tot achter die van PETRUS en JOHANNES. Hij is overigens bijkans meer eene verhandeling of een vertoog, dan wel, behoudens het slot (H. XIII: 22—25), een eigenlijk gezegde brief. — De zeven overige brieven, die de namen van JAKOBUS, PETRUS, JOHANNES en JUDAS dragen, zonder aan bepaalde gemeenten gerigt te zijn, worden gemeenlijk, vooral sedert de vierde eeuw, katholieke of algemeene zendbrieven genoemd, ook omdat de inhoud geacht werd van algemeen belang te zijn voor alle Christenen, zonder onderscheid. Naauwkeurig gesproken, is dit echter op den tweeden en derden brief van JOHANNES, die blijkbaar eene bijzondere bestemming hadden, niet van toepassing.

Het profetisch boek des N. Verbonds heet de Openbaring van JOHANNES. Gelijk men meermalen van de profeten des N. Verbonds vindt gewag gemaakt (1 Kor. XII: 27, 28. XIV: 37. Eph. IV: 11), die ook soms toekomstige gebeurtenissen voorspelden (Hand. XI: 28. XXI: 10, 11), zoo sluit dit geschrift zich aan de profetische voorspellingen des O. Verbonds aan, ontleent daarvan zijne uitdrukkingen en beelden, en schetst in eene reeks van verschillende gezigten de Christelijke verwachtingen aangaande de heerlijkheid en volkomene zegepraal van het koningrijk van CHRISTUS op aarde.

EERSTE AFDEELING.

DE GESCHIEDKUNDIGE BOEKEN.

§ 93.

De vier Evangeliën in het algemeen.

Onder de geschiedkundige boeken des N. Verbonds trekken, nevens de Handelingen der Apostelen, vooral de vier Evangeliën, die wij bezitten, onze aandacht tot zich.

Het woord Evangelie beteekent, gelijk bekend is, blijde boodschap. Het werd oorspronkelijk gebezigd van de mondelinge verkondiging zoowel der heilvolle verschijning van den beloofden Koning onder Israël (Matth. IV: 23. IX: 35. Mark. I: 14), als der heugelijke verlossing, die in CHRISTUS is, voor alle volken der aarde (Matth. XXVI: 13. Mark. XIII: 10. XVI: 15. Rom. I: 16). Het heet daarom ook het Evangelie van God (Rom. I: 1. 2 Kor. XI: 7) of van Gods genade (Hand. XX: 24), en vooral van JEZUS CHRISTUS (Rom. I: 16. Phil. I: 27. 2 Thess. I: 8. vgl. Mark. I: 1), die, van den Vader uitgegaan, daarvan den hoofdinhoud en het middenpunt uitmaakt. En wie dat Evangelie, naar het bevel des Heeren, alom verkondigden, werden, zoovelen zij geene Apostelen waren, Evangelisten genoemd (Hand. XXI: 8. vgl. H. VIII: 5, 12. Eph. IV: 11. 2 Tim. IV: 5). Wanneer dan de Apostel PAULUS van mijn Evangelie spreekt (Rom. II: 16), dan bedoelt hij daarmede geen geschreven Evangelie, van zijne hand afkomstig, maar enkel de blijde boodschap des heils, zoo als hij gewoon was haar te verkondigen (vgl. Gal. I: 6—8). Allengs echter is men begonnen, de schriftelijke oorkon-

den, die wij bezitten, aangaande het openbare leven, de lotgevallen en de werkzaamheid van onzen Heer op aarde, met den gebruikelijken naam van Evangeliën te bestempelen, terwijl zij nog bij JUSTINUS de gedenkwaardigheden der Apostelen worden genoemd. Zij zijn vier in getal, en bevatten allen, ofschoon op onderscheidene wijze, het ééne en onveranderlijke Evangelie van JEZUS CHRISTUS. Deze éénheid van inhoud, ook bij groote verscheidenheid van voorstelling, wordt eigenaardig uitgedrukt door het opschrift, dat zij dragen: het Evangelie naar de beschrijving van MATTHEÜS, MARKUS, LUKAS en JOHANNES.

Aangaande het vroegtijdig aanwezen dezer vier Evangeliën in de Christelijke kerk bezitten wij de meest voldoende getuigenissen, afkomstig uit verschillende oorden der wereld. JUSTINUS de Martelaar, die, uit Palestina geboortig, op zijne uitgestrekte reizen te Alexandrië, te Epheze en te Rome vertoefd heeft en in laatstgenoemde stad in 165 gestorven is, CLEMENS van Alexandrië, TERTULLIANUS van Carthago en IRENÆUS, die, uit Klein-Azië afkomstig, in 202 te Lyon zijn leven eindigde, stemmen te dezen opzigte met vele anderen overéén. Het blijkt daaruit, dat zij niet slechts dezelfde en evenzoo vele Evangeliën kenden, als ons bewaard gebleven zijn; maar wij lezen zelfs bij IRENÆUS: » gelijk er » slechts vier windstreken in de wereld zijn en slechts vier » hoofdwinden, zoo kan de Christelijke kerk, over de aarde » verspreid, slechts vier steunpilaren hebben," en vervolgens maakt hij nog eene uitvoerige vergelijking tusschen de vier Evangeliën en de vier Cherubsgestalten bij EZECHIËL (1). Zelfs vinden wij bij de Apostolische Vaders, die het naast aan het tijdvak der Apostelen grenzen, de duidelijke sporen van de kennis en het gebruik der Evangeliën, ofschoon zij ze nergens te zamen als één

(1) Ten gevolge daarvan plegen de vier Evangelisten, ook nog in onze dagen, voorgesteld te worden onder de zinnebeelden van een mensch, een stier, een leeuw en een adelaar (vgl. Ezech. X: 14), als waren zij de Cherubs, die op hunne vleugelen Gods heerlijkheid dragen.

geheel vermelden. Voorts is het algemeen uitgemaakt, dat onder de Gnostieken MARCION, die zich reeds vóór 150 een' belangrijken aanhang te Rome verworven had, onze vier Evangeliën gekend heeft; en wij vinden ze, in den aanvang der tweede eeuw, door BASILIDES en althans twee hunner door KARPOCRATES gebruikt. Ditzelfde geldt evenzeer van CELSUS, den bestrijder des Christendoms, omstreeks het midden der tweede eeuw, die uitdrukkelijk verklaart, dat deze geschriften door leerlingen van JEZUS vervaardigd zijn. Hunne echtheid kan dan wel, op uitwendige gronden, aan geen twijfel onderhevig zijn (vgl. § 90).

Het verdient voorts opmerking, dat het Gode behaagd heeft, ons, in den weg zijner Voorzienigheid, eene viervoudige getuigenis aangaande de Evangelische geschiedenis te bewaren. Onze kennis van haren inhoud is door deze vier, van elkander meer of minder onafhankelijke, berigten niet slechts zekerder, maar ook veelzijdiger en vollediger. Zij bevestigen elkander en vullen elkander wederkeerig aan. En terwijl zij allen ons het beeld vertoonen van éénen en denzelfden Heer, voegen zij ieder tot zijn beeld nieuwe, onschatbare trekken toe, waardoor Hij in al zijne menschelijke en goddelijke heerlijkheid ons helder en aanschouwelijk voor oogen staat.

§ 94.

Onderlinge verwantschap der drie eerste Evangeliën, in onderscheiding van het vierde.

Het valt niet te ontkennen, dat er tusschen de drie eerste Evangeliën, die daarom ook de synoptische genoemd worden, in onderscheiding van dat van JOHANNES, eene hoogst opmerkelijke verwantschap en overeenstemming bestaat.

Alle drie beginnen zij, MARKUS alleen uitgezonderd, met de opgave van 's Heeren menschelijke afkomst en geboorte, terwijl JOHANNES opklimt tot het vóórbestaan van den goddelijken Logos, die in JEZUS CHRISTUS vleesch

geworden is. Het is dan ook vooral de menschelijke grootheid van den Heer, die zij, niet zonder vele wijzigingen, doen uitkomen, als zij Hem voorstellen als den CHRISTUS Gods, van ouds aan de vaderen beloofd en gezalfd met den heiligen Geest, terwijl JOHANNES Hem ons bij voorkeur teekent in zijne bovenmenschelijke heerlijkheid als den ééniggeboren' zoon van God, die in den schoot des Vaders was. Meestal beperken zij zich tot de vermelding van zijne werkzaamheid in Galilea, terwijl JOHANNES zich vooral bezig houdt met zijne reizen naar Judea en zijn herhaald verblijf te Jeruzalem. Zij verhalen ons voorts allerlei wonderen, door Hem verrigt, terwijl JOHANNES slechts van enkelen gewag maakt en vooral van zulken, die door hen verzwegen zijn. Van zijne prediking eindelijk deelen zij doorgaans meer de zinrijke spreuken en gelijkenissen mede, waarin Hij tot het volk over Gods koningrijk sprak, terwijl wij bij JOHANNES geene enkele gelijkenis en slechts hier en daar zinnebeeldige voorstellingen, maar vooral meer uitvoerige, zamenhangende gesprekken en redenen vinden, door Hem te Jeruzalem tot de voorgangers en leidslieden des volks en ook tot zijne jongeren gehouden, waarin Hij over zich zelven handelde en zijne geheimenisvolle betrekking tot den Vader. Er bestaat alzoo tusschen de drie eerste Evangeliën en dat van JOHANNES eene groote verscheidenheid, die zich zelfs in de lijdensgeschiedenis niet verloochent en ook in allerlei uitdrukkingen en spreekwijzen, aan JOHANNES bijzonder eigen, kennelijk openbaar is. Men mag haar echter, gelijk wel eens geschied is, niet ten koste der waarheid overdrijven, alsof het een geheel andere CHRISTUS ware, ons door JOHANNES geteekend. Minder nog mag men voorbijzien, dat zij verklaarbaar is, zoowel uit den onnaspeurlijken rijkdom van CHRISTUS, in wien, volgens PAULUS (Kol. II: 3), alle schatten der wijsheid en der kennis verborgen zijn, als uit de eigenaardige persoonlijkheid van JOHANNES, den discipel, dien JEZUS liefhad (Joh. XIII: 23). En allerminst mag het vergeten worden, dat er, te midden van dat verschil,

over het geheel eene zeer groote en wezenlijke overeenstemming bestaat, tusschen de synoptische voorstelling en de diepere opvatting der verschijning van CHRISTUS op aarde bij JOHANNES. Men heeft opgemerkt, dat wij bij PAULUS de bestanddeelen van beide voorstellingen terugvinden, zoodat zij wel niet geacht kunnen worden elkander tegen te spreken of uit te sluiten.

De onderlinge verwantschap der synoptische Evangeliën trekt nu nog meer bijzonder onze aandacht tot zich. Reeds bij oppervlakkige vergelijking valt zij ons allerwege in het oog. Alle drie hebben zij blijkbaar denzelfden aanleg en afloop. Op geringe uitzondering na bewaren zij over de dertig eerste levensjaren van JEZUS het stilzwijgen, geven daarentegen een breedvoerig verslag van zijne prediking en werkzaamheid, vooral in Galilea, tot op zijne laatste reize en zijnen plegtigen intogt binnen Jeruzalem, en laten daarop dan het bijkans gelijkluidend verhaal van zijn lijden en sterven en van zijne opstanding volgen. Niet zelden komen zij, ook in min gewone uitdrukkingen, zelfs woordelijk overeen (1). MARKUS in het bijzonder heeft slechts 27 verzen, waarin hij geheel zijn' eigen weg bewandelt (2), terwijl hij doorgaans MATTHEÜS, soms ook LUKAS of beiden van nabij schijnt te volgen (3). Deze opmerkelijke overeenstemming gaat echter gepaard met eene niet minder opmerkelijke verscheidenheid, waardoor zij soms zeer sterk van

---

(1) Zie, bijv., Matth. III: 3. Mark. I: 3. Luk. III: 4; Matth. IX: 5. Mark. II: 20. Luk. V: 35; Matth. XVI: 28. Mark. IX: 1. Luk. IX: 27; Matth. XIX: 23, 24. Mark. X: 23, 25. Luk. XVIII: 24, 25; Matth. IV: 5. Luk. IV: 9; Matth. IV: 10. Luk. IV: 8; Matth. VII: 5. Luk. VI: 42; Matth. XI: 10. Luk. VII: 27; Matth. XV: 8, 9. Mark. VII: 6, 7; Matth. XXVI: 55. Mark XIV: 48; Mark. VI: 41. Luk. IX: 16; Mark. XV: 15. Luk. XXII: 12.

(2) t. w. H. IV: 26—29. VII: 32—37. VIII: 22—26. XI: 11—14. XIII: 33—37. XVI: 9—11.

(3) Men vindt 42 pericopen, welke alle drie gelijkelijk hebben, 13, die alleen bij MATTHEÜS en MARKUS, 5, die alleen bij MARKUS en LUKAS, 14, die alleen bij MATTHEÜS en LUKAS gevonden worden, terwijl MATTHEÜS alleen slechts 14, MARKUS 2 en LUKAS 9 heeft.

elkander afwijken en, bij de vermelding van dezelfde gebeurtenissen, tot schijnstrijdigheden vervallen, die niet altijd even gemakkelijk zijn weg te nemen. Ook MARKUS heeft, waar hij MATTHEÜS of LUKAS volgt, dikwijls nog zeer belangrijke toevoegselen. Dit verschijnsel heeft niet slechts aanleiding gegeven tot allerlei pogingen, om eene doorloopende harmonie der Evangeliën te vervaardigen, maar ook allerlei verklaringen uitgelokt. Men heeft gemeend, of dat er één oorspronkelijk Evangelie bestaan heeft, waaruit zij, een ieder op zijne wijze, geput hebben, en daarbij dan aan verschillende bearbeidingen en vertalingen van dat eerste opstel gedacht, of dat zij de een den ander' gekend en gebruikt hebben, waarbij dan beurtelings MATTHEÜS, MARKUS of LUKAS voor den oudsten van het drietal en de hoofdbron der beide anderen gehouden zijn, of dat de mondelinge overlevering, die allengs onder de Christenen een' meer of minder vasten vorm had aangenomen, de bron geweest is, waaruit de verschillende verhalen der Evangelisten gevloeid zijn. Zoo weinige voorstanders als de eerstgenoemde meening in onze dagen meer vindt, vooral ook omdat er van zulk een oorspronkelijk Evangelie geen enkel spoor meer overig is in de geschiedenis, even zoo grooten opgang heeft vooral het laatste gevoelen gemaakt, dat, wèl opgevat, bij uitnemendheid geschikt is, om zoowel de overeenkomst als de verscheidenheid der drie Evangeliën onderling te verklaren. Het schijnt echter, zoodra die verklaring zich uitstrekt tot de bijzonderheden, die zich hier opdoen, op meer dan ééne wijze te kort te schieten. Ook is het tweede gevoelen niet van allen grond ontbloot, daar toch het allengs ontstaan van schriftelijke bescheiden (vgl. Luk. I: 1) van invloed zijn moest op den arbeid der Evangelisten. Wij zouden daarom meenen, dat beide gevoelens tot op zekere hoogte moeten worden zamengevoegd, en dat in het bijzonder MARKUS niet onbekend is geweest met het Evangelie van MATTHEÜS en misschien ook met dat van LUKAS. Hoe dit echter ook zij, het blijkt duidelijk genoeg, bij naauwkeurige vergelijking, dat zij, ofschoon

meer of minder afhankelijk van elkander, toch ook, aan den anderen kant, zelfstandig zijn te werk gegaan.

§ 95.

Geloofwaardigheid der Evangelische verhalen.

Zijn de vier Evangeliën van hen, wier namen zij dragen, in waarheid afkomstig, waaraan niet te twijfelen valt (§ 90, 93), dan is met hunne echtheid ook reeds, zoo het schijnt, hunne geloofwaardigheid genoegzaam bewezen. Wij verstaan daaronder, dat de gewijde schrijvers in hunne geschiedverhalen ons volkomen geloof verdienen, zoodat wij voor geene opzettelijke of onwillekeurige misleiding van hunne zijde te vreezen hebben, om het even of zij ons de woorden, door den Heer gesproken, mededeelen, of zijne lotgevallen en wonderdaden vermelden. Maar deze hunne geschiedkundige trouw verdient nog een weinig meer in het licht gesteld te worden. En daartoe is men gewoon te zeggen, dat zij de waarheid niet slechts konden weten, maar ook wilden en moesten openbaren in hunne geschriften.

Dat zij de waarheid konden weten, valt, met opzigt tot MATTHEÜS en JOHANNES, allerduidelijkst in het oog. Zij staan als Apostelen des Heeren bekend. JOHANNES voegde zich uit de school des Doopers reeds vroeg bij Hem (Joh. I: 35—40), en was later een zijner meest vertrouwde leerlingen (Matth. XVII: 1. XXVI: 37), indien niet de meest vertrouwde van allen (Joh. XIII: 23). En MATTHEÜS werd een weinig later uit het tolhuis geroepen, om Hem te volgen (Matth. IX: 9. X: 3). Zoo waren zij, gelijk ook JOHANNES uitdrukkelijk aangaande zich zelven verklaart (1 Joh. I: 1—3), oog- en oorgetuigen van 's Heeren driejarige omwandeling op aarde. Zij vergezelden Hem allerwege, werwaarts Hij ging, deelden in zijnen gemeenzamen omgang, hoorden Hem spreken en zagen Hem in het openbaar handelen, aanschouwden zijnen uitgang te Jeruzalem en herkenden Hem, nadat Hij verrezen was. Onder den onmiddellijken indruk zij-

ner verschijning waren zij, even als hunne medeleerlingen, volkomen in staat, om tot de naauwkeurige kennis der waarheid door te dringen, en evenmin als deze ligtgeloovig, lieten zij zich, bij gezonde zinnen, niet door den schijn misleiden. Zelfs gaven zij hunne twijfelingen niet gemakkelijk op, en moesten, bijv., van zijne opstanding door vele gewisse teekenen overtuigd worden, eer zij haar geloofden (Vgl. Joh. XX: 20, 24, 25, 27, 28. Hand. I: 3). Dit alles geldt van de beide andere Evangelisten, die geene Apostelen waren, niet in die mate. LUKAS echter, van wien sommigen meenen, dat hij tot de zeventigen behoord heeft, die door JEZUS op zekeren tijd werden uitgezonden (Luk. X: 1), stond later tot den Apostel PAULUS in naauwe betrekking. Van MARKUS mogen wij gelooven, dat hij geschreven heeft onder den invloed van PETRUS (vgl. 1 Petr. V: 13), terwijl hij overigens zoozeer met MATTHEÜS overeenstemt, dat hij, staat de geloofwaardigheid van dezen vast, geen ontrouwe getuige zijn kan. En beiden hadden zij bovendien de overvloedige gelegenheid, om de nog levende oog- en oorgetuigen te raadplegen en bij hen naar de waarheid onderzoek te doen. Van LUKAS in het bijzonder weten wij, dat hij alles van voren aan naarstig onderzocht heeft, eer hij het nederschreef (Luk. I: 3).

Hiermede is echter hunne waarheidsliefde nog niet bewezen. En deze moet, daar wij hen niet van elders kennen, uit hunne verhalen zelve blijken, die dan ook duidelijk genoeg getuigen, dat zij, vreemd aan alle bedrog, de waarheid, die zij konden weten, onvervalscht en onbewimpeld wilden mededeelen. Er is daarin, wèl beschouwd, geen enkel spoor van opsiering of verdichting aanwezig. Alles, wat zij vermelden, hoe groot en goddelijk het zijn moge, wordt door hen in hoogst eenvoudige bewoordingen, zonder eenigen ophef, verhaald. Soms kan men het zich zelfs ter naauwernood begrijpen, dat zij, bij de levendige herinnering van 's Heeren wonderdaden, hier en daar niet breeder hebben uitgeweid of tegen zijne halstarrige en gruwzame vijanden scherp uit-

gevaren. Het beeld, dat zij van Hem ons teekenen, niet in het afgetrokkene, maar midden onder de meest verschillende omstandigheden des levens, is zóó volkomen, zóó vlekkeloos rein en éénig, zóó in allen opzigte aan zich zelf gelijk, dat het bij geene mogelijkheid, en allerminst door zulke Galilésche mannen, kan verdicht of verzonnen zijn. Ook de inhoud zijner prediking, die in strijd was met de toenmalige denkwijze, de nadruk en de kracht zijner redenen, de uitnemende gepastheid zijner leerwijze, die zich nergens verloochent, kan geene vrucht der verdichting zijn. Zelfs JOHANNES, die zich het meest naar den Heer gevormd heeft, bereikt op verre na het groote voorbeeld, dat hij nastreeft, in zijne overige geschriften niet. En toch hebben zij, door hunne waarheidsliefde gedreven, niet geschroomd, om aangaande Hem zulke bijzonderheden te vermelden, die ligtelijk ten zijnen nadeele konden uitgelegd worden (Matth. XXVI: 36—46), of ook zulken, die ten hunnen nadeele getuigen. Hunne eigene zwakheden en gebreken deelen zij, zonder eenige terughouding, allerwege mede (Matth. XVI: 23. XVIII: 1—4. XXVI: 40, 56, 69—75. Luk. IX: 41, 54—56. Joh. XVIII: 17, 25, 27). Voorts stemmen zij, wat de groote hoofdzaken aangaat, onderling naauwkeurig overéén en bevestigen, ook met betrekking tot velerlei kleinere bijzonderheden, elkanders geloofwaardigheid, zonder dat er zich, aan den anderen kant, een zweem vertoont van onderlinge afspraak. Er komen zelfs schijnstrijdigheden voor, die zij in dat geval zorgvuldig zouden vermeden hebben, en die nu, ofschoon voor verreweg het grootste deel hoogst onbeduidend, juist dáár, waar zij niet of naauwelijks te vereffenen zijn, van het tegendeel en ten voordeele hunner onafhankelijkheid getuigen (vgl. § 94). Dat zij eindelijk met hun schrijven geene tijdelijke eer of grootheid, geen aardsch gewin bedoeld kunnen hebben, noch door de hope daarop verleid kunnen zijn, om de waarheid willens en wetens te verminken, behoeft geen betoog. De geschiedenis getuigt van de gevaren, waaraan de Apostelen zich bloot stelden door

hunne onbezwekene getrouwheid, en van den smaad en het lijden, dat zij, ten gevalle der waarheid, te verduren hadden en zich getroost hebben (Hand. IV: 18—21. V: 40, 41. VII: 58. VIII: 1. XII: 1—4. XIV: 5, 19. XVI: 22—24).

En nu merke men nog, ten laatste, op, dat de gewijde geschiedschrijvers, indien zij al door eene minder gestrenge waarheidsliefde bestuurd waren geweest, zich toch in die dagen, toen zij schreven, aan geene vervalschingen der waarheid hebben kunnen schuldig maken, zonder gevaar van tegenspraak te beloopen van de zijde der toen nog levende oog- en oorgetuigen. Maar in plaats van tegenspraak vond de Evangelieverkondiging, die met den inhoud der geschrevene Evangeliën hoofdzakelijk overéén kwam (Hand. II: 22—36. III: 13—19. IV: 8—12. X: 34—43), allerwege ingang onder Joden en heidenen. Met gansche scharen gingen zij tot het Christendom over (Hand. II: 41. IV: 4. VI: 1, 7). Zelfs een groot aantal priesters werd den geloove gehoorzaam (Hand. VI: 7). Tegenover hen ware elk moedwillig bedrog te eenemale onmogelijk geweest.

De geloofwaardigheid der Evangelische verhalen bereikt den hoogsten trap van zekerheid, wanneer men let op de vervulling der beloften, door den Heer aan zijne jongeren gedaan aangaande den Geest der waarheid, dien Hij zenden, die hen in al de waarheid leiden, hun alles leeren en hen zou indachtig maken alles wat Hij hun gezegd had (Joh. XIV: 16, 17, 26. XV: 26. XVI: 13, 14. Vgl. Hand. II: 1—4). En zoo is er dan wel geen twijfel aan, of ook de buitengewone gebeurtenissen, die zij vermelden, en de wonderdaden, door den Heer verrigt, zijn geschiedkundig even waarachtig, als al het overige, waarmede zij onafscheidelijk zamenhangen. Alleen het wijsgeerig vooroordeel van onze dagen, dat de eigenlijk gezegde wonderen naar het gebied der onmogelijkheden verwijst, kan dit, nadat de pogingen mislukt zijn, om ze met behulp eener valschelijk genaamde uitlegkunde van hun wonderdadig ka-

rakter te ontdoen, halstarrig blijven ontkennen. Men mag daarbij echter niet vergeten, dat het buitengewone en wonderbare in de Evangelische geschiedenis gansch natuurlijk is, beschouwd in betrekking tot den zone Gods, wiens menschwording eigenlijk het groote en éénige wonder is, waarvan al de anderen de ligt verklaarbare uitvloeisels zijn. Zij zijn voorts allezins Gode waardig en worden gewettigd door het heilige en verhevene doel, dat er door bereikt moest worden. Neemt ze uit de geschiedenis weg, en de voorspoedige voortgang des Evangelies wordt u in menig opzigt een raadsel. Of wenscht gij hunne geschiedkundige waarheid door de meest onverdachte getuigenis gewaarborgd te zien, zoo merkt op, dat de vijanden des Heeren haar, huns ondanks, bevestigen (Matth. XII: 24. XXVII: 42. Joh. XI: 47. Vgl. Hand. IV: 16). Voorwaar, wij zijn geene kunstig verdichte fabelen nagevolgd en hebben het onderzoek der waarheid niet te vreezen (Vgl. 2 Petr. I: 16)!

HET EVANGELIE VAN MATTHEÜS.

§ 96.

MATTHEÜS en zijn Evangelie.

De Apostel MATTHEÜS, naar wien het eerste Evangelie genoemd wordt, schijnt ook den naam van LEVI gedragen te hebben en de zoon van zekeren ALPHEÜS geweest te zijn (1). Onder dien naam althans komt hij voor in het berigt zoowel van MARKUS (H. II: 14), als van LUKAS (H. V: 27, 28) aangaande zijne roeping tot het Apostelambt, dat overigens met zijn eigen verhaal daaromtrent (H. IX: 9) gelijkluidende is, terwijl zij hem op de lijst der Apostelen eenvoudig MATTHEÜS noemen (Mark. III:

(1) Het voeren van meer dan éénen naam was onder de toenmalige Joden niet ongewoon. Wij lezen Hand. I: 23 van JOZEF, genaamd BARSABAS, die toegenaamd was JUSTUS, en Matth. X: 3 van LEBBEÜS, toegenaamd THADDEÜS. Bekend is ook de bijnaam CEPHAS of PETRUS, door den Heer gegeven aan SIMON, den zoon van JONAS (Joh. I: 43), en de verandering van den naam van SAULUS in dien van PAULUS (Hand. XIII: 9).

18. Luk. VI: 15). Als tolbeambte te Kapernaüm geplaatst, was hij boven anderen in staat geweest, om JEZUS in zijne Messiaswaardigheid van nabij te leeren kennen, toen hij aan 's Heeren onmiddellijke roeping, om Hem te volgen, zonder eenig verwijl gehoor gaf. Van die ure af aan deelde hij, aan de zijde des Meesters, in al de voorregten der uitverkorene Apostelen (Matth. X: 3), zonder dat wij hem echter in de Evangelische geschiedenis ééne enkele reize met name vinden genoemd. Alleen weten wij, dat hij na JEZUS' hemelvaart met de overigen te Jeruzalem vergaderd (Hand. I: 13) en op den grooten Pinksterdag mede tegenwoordig was (H. II: 14). Zijne verdere lotgevallen en verrigtingen zijn ons niet met zekerheid bekend. Wil men de onzekere overlevering gelooven, dan zou hij in verschillende landen van het Oosten het Evangelie gepredikt, in Ethiopië of elders den marteldood ondergaan hebben en te Hieropolis onder de Parthen begraven zijn. De Roomsche kerk viert zijnen sterfdag op 21 September, de Grieksche daarentegen op 16 November.

Van hem is het eerste Evangelie, dat ons door Gods zorg bewaard gebleven is, afkomstig. Het is reeds vroeg en, zooveel wij weten, zonder tegenspraak opgenomen in den Kanon des N. Verbonds (vgl. § 90, 93), en werd door de oude Kerkvaders in dienzelfden vorm, waarin wij het nog bezitten, gebruikt. Het heeft bovendien geheel het voorkomen van een oorspronkelijk Grieksch geschrift (1), en stemt, wat den inhoud aangaat, met hetgeen wij van MATTHEÜS weten, overeen. De bedenkingen, hiertegen ingebragt, zijn ongenoegzaam bevonden. Noemt de schrijver van dit Evangelie zich nergens, gelijk JOHANNES soms, een' ooggetuige van de gebeurtenissen, die hij verhaalt, en mist zijn verhaal doorgaans die aanschouwelijkheid

(1) Men beroept zich hier op de overeenkomst, die de stijl van MATTHEÜS vertoont met MARKUS en LUKAS, op die van sommige zijner aanhalingen uit het O. V. met den Griekschen tekst der LXX, en op enkele andere eigenaardigheden van zijn Evangelie, bijv. eene opmerkelijke woordspeling, Matth. VI: 16.

van voorstelling, die wij elders vinden, de oorzaak daarvan mag vrijelijk in zijnen aanleg en zijn karakter gezocht worden. Laat hij soms bijzonderheden onvermeld, waarvan hij als Apostel en ooggetuige niet onkundig kan geweest zijn, zijn oogmerk bragt vermoedelijk ook niet mede, om alles te vermelden. Neemt hij over het algemeen de tijdorde niet gestreng in acht, hij geeft zich er ook niet voor uit, dit te hebben willen doen. En vernuftig is de opmerking, door sommigen gemaakt, dat zijne neiging, om overal het gelijksoortige bijéén te voegen, het natuurlijk gevolg kan zijn geweest van zijne vroegere gewoonte, om in zijn tolambt tabellarisch te werken.

Staat alzoo de echtheid van onzen Griekschen MATTHEÜS op uit- en inwendige gronden vast genoeg, de getuigenis der oudheid, die, bijkans zonder eenige uitzondering, bij de Kerkvaders gevonden wordt, dat MATTHEÜS zijn Evangelie oorspronkelijk te Jeruzalem in het Hebreeuwsch zou geschreven hebben, mag ons dan niet te zeer verontrusten. Daargelaten de mogelijkheid, dat die getuigenis, hoe eenparig ook, uit eene gemeenschappelijke en misschien onzuivere bron ontsproten is, verondersteld zelfs, dat zij op geenerlei wijze kan in twijfel worden getrokken; het mag toch onze billijke bevreemding wekken, dat dat Hebreeuwsche Evangelie, van de hand eens Apostels afkomstig, spoorloos verdwenen is; dat niemand der Kerkvaders verklaren kan, het ooit gezien te hebben (1); dat zij allen, niet één' enkelen uitgezonderd, den Griekschen tekst gebruiken als een echt Apostolisch geschrift, zonder bij de vermelding van den Hebreeuwschen MATTHEÜS aan te wijzen, in welke verhouding hij tot den Griekschen staat. In allen gevalle heeft de gansche oudheid tegen onzen Griekschen MATTHEÜS nooit eenig vermoeden van onechtheid ingebragt; en, indien het Evangelie, dat wij bezitten, eene vrije overzetting of

---

(1) EUSEBIUS alleen verhaalt aangaande zekeren PANTAENUS, dat deze, naar Indië gegaan, het Hebr. Evangelie van MATTHEÜS er zou gevonden en naar Alexandrië gebragt hebben. In weêrwil daarvan is het echter verloren gegaan.

vernieuwde uitgave van een Hebreeuwsch opstel is, dan zou nog deszelfs algemeene verspreiding ons grond geven voor de meening, dat het, even als dat oorspronkelijk opstel, van MATTHEÜS zelven onmiddellijk afkomstig is.

Wat den tijd aangaat, waarop het door MATTHEÜS mag geschreven zijn; er is geen twijfel aan, of dit is vóór Jeruzalem's ondergang geschied. Dit volgt duidelijk genoeg uit de wijze, waarop, zonder dat er van eenige aanvankelijke vervulling gesproken wordt, de voorspellingen des Heeren dienaangaande, H. XXIV, zijn medegedeeld, in verband met die aangaande zijne laatste toekomst. Ook brengt de vermelding van benamingen en spreekwoorden, die, volgens MATTHEÜS, tot op den huidigen dag gebruikelijk waren (H. XXVII: 8. XXVIII: 15), tot de veronderstelling, dat de Joodsche burgerstaat, bij het schrijven van dit Evangelie, nog voortduurde. Algemeen getuigt de Christelijke oudheid, dat MATTHEÜS, althans in het Hebreeuwsch, het eerst van allen geschreven heeft, en wel, volgens IRENÆUS, ten tijde dat PAULUS en PETRUS de gemeente te Rome grondvestten. Dit mag omstreeks het jaar 60 na CHRISTUS, indien niet vroeger, geweest zijn.

§ 97.

Inhoud, innerlijke gesteldheid en oorspronkelijke bestemming.

Het Evangelie van MATTHEÜS begint met eenige mededeelingen aangaande de afkomst, geboorte en kindschheid van JEZUS (H. I, II; waartoe, behalve het geslachtregister, H. I: 1—17, vooral de hulde behoort, Hem door de Wijzen uit het Oosten bewezen, H. II), en met de opgave van hetgeen aan zijne opentlijke optreding is voorafgegaan (H. III—IV: 11, t. w. de prediking des Doopers, H. III: 1—12, de doop van JEZUS in de Jordaan, vs. 13—17, en de verzoeking in de woestijn, H. IV: 1—11). Het grootste gedeelte behelst 's Heeren werkzaamheid in Galilea (H. IV: 12—XVIII: 35) en

laat zich in *twee* helften onderscheiden, waarvan de *eerste* zijne werkzaamheid behelst (H. IV: 12—X: 42; waaronder de bergrede, H. V—VII, en de uitzending der twaalven voorkomt, H. X); terwijl de *andere* (H. XI: 1—XVIII: 35) niet slechts proeven geeft zoowel van zijne wondermagt (H. XIV: 13—36. XV: 32—39), als van zijne leerwijze (H. XIII, XVIII), maar ook vooral aanwijst, hoe Hij in strijd geraakte met de schriftgeleerden (H. XII: 1—14, 22—45. XVI: 1—22), deels tegenspraak (H. XI. XIII: 53—58), deels erkenning vond (H. XVI: 13—28), en op zijn lijden, dat Hij vóóraf aankondigde (H. XVI: 21. XVII: 22, 23), allengs werd voorbereid (H. XVII: 1—13). *Daarop* volgt dan het verhaal van zijne reize naar *Jeruzalem* (H. XIX: 1—XX: 34), in verband met zijn naderend lijden (H. XX: 17—19), van zijnen intogt binnen de hoofdstad (H. XXI: 1—18), zijn verblijf aldaar, zijne twistgesprekken met de Joden (H. XXI: 23—XXIII: 39) en zijne voorspellingen aangaande de gebeurtenissen der toekomst (H. XXIV, XXV). En *eindelijk* vinden wij hier het uitvoerig verhaal van zijn laatste lijden en sterven (H. XXVI. XXVII), gevolgd door een beknopt berigt aangaande zijne opstanding (H. XXVIII).

Bij eene opmerkzame beschouwing van den beschreven' inhoud valt het in het oog, dat MATTHEÜS de tijdorde, waarin de gebeurtenissen, die hij vermeldt, zijn voorgevallen, wel in het algemeen in acht genomen heeft, maar toch niet angstig gevolgd is en haar vaak voor de zaakorde heeft achtergesteld. Hij voegt het gelijksoortige gaarne bijéén en rangschikt niet alleen de uitspraken, maar ook de daden des Heeren in zekere hoofdgroepen en als onder rubrieken, waardoor het stelselmatig overzigt gemakkelijk wordt gemaakt (H. V—VII. X. XIII. XXIV. XXV. Vgl. § 96). Niet minder blijkt het, dat hij, zonder daarom aan de waarheid der geschiedenis te kort te doen, vooral het bewijs wil leveren, dat JEZUS van *Nazareth* de ware *Messias* is. Zoowel de vorm als de keuze der medegedeelde berigten is aan de bereiking van

dit oogmerk bevorderlijk. Hij voert dat bewijs niet slechts door middel van de heerlijkheid der wonderen, door Hem verrigt, maar vooral ook door de telkens herhaalde aanwijzing, dat de voorspellingen des O. Verbonds in Hem vervuld zijn. In geen ander Evangelie vindt men dan ook zoovele aanhalingen, die meerendeels zijn ingerigt naar de toenmalige wijze van schriftverklaring (H. I: 22, 23. II: 15, 17, 18, 23. IV: 14—16. VIII: 17. XII: 17—21. XIII: 35. XXI: 4, 5. XXVII: 9, 10). De uitdrukking: opdat vervuld zou worden, is, dien tengevolge, bij MATTHEÜS niet altijd het bewijs, dat daarop de opgave eener letterlijke voorspelling, die in eigenlijken zin vervuld is, volgen zal.

Hieruit kan men reeds opmaken, dat MATTHEÜS vooral ten behoeve van Christenen uit de Joden geschreven heeft. Ook andere eigenaardigheden van zijn geschrift bevestigen dit. Zoo deelt hij, bijv., juist zulke woorden en daden des Heeren bij voorkeur mede, als meest konden dienen, om de Hem vijandige Pharizeën en Sadduceën te beschamen; heldert nergens, zoo als de overige Evangelisten dikwijls doen, de Joodsche zeden, gewoonten en plaatselijke omstandigheden voor zijne lezers op; sluit zich, naauwer dan eenig ander, aan de toenmalige Messiasverwachting der Joden aan, en stelt de zending van JEZUS voor, als in de eerste plaats betrekking hebbende tot de Joden (H. VIII: 10, 11. X: 5, 6. XV: 21. XIX: 28). In overeenstemming hiermede wil de overlevering, ons door EUSEBIUS geboekt, dat de Apostel zijn Evangelie geschreven heeft, toen hij gereed stond, om uit Palestina naar andere landen te vertrekken, ten einde voor hen, van wie hij werd afgeroepen, zijn mondeling onderwijs aan te vullen. Dat overigens zijn standpunt, ofschoon echt Israëlietisch, tevens onbekrompen en hoog zedelijk is, behoeft naauwelijks herinnerd te worden. Het komt misschien met dat van JAKOBUS, ons uit zijnen zendbrief bekend, meest overeen.

§ 98.

Bijzonderheden, daarin voorkomende.

Onder de bijzonderheden, die het Evangelie van MATTHEÜS bevat, trekken sommigen om verschillende redenen onze aandacht tot zich.

Reeds het boek des geslachts van JEZUS CHRISTUS, waarmede het aanvangt (H. I: 1—17), is in menig opzigt merkwaardig. De afkomst des Heeren wordt daarin niet, gelijk bij LUKAS (H. III: 38), tot ADAM teruggebragt, maar, overeenkomstig het Israëlietisch karakter van dit Evangelie, enkel van ABRAHAM, den stamvader van Israël, afgeleid. Dat hier van ABRAHAM tot DAVID, van DAVID tot de Babylonische ballingschap en van dáár tot op CHRISTUS, juist driemaal veertien namen voorkomen (vs. 17), geeft eenig regt tot het vermoeden, dat de geslachtlijst niet in haar geheel, maar slechts in eenige voorname bijzonderheden is medegedeeld. Er is voorts geen twijfel aan, of het is de afkomst van JOZEF, den man van MARIA, den pleegvader van JEZUS, die ons hier bewaard gebleven is (vs. 16). De zoon, uit haar geboren, was, wegens haar huwelijk met JOZEF, uit een wettisch oogpunt beschouwd, de zijne, en behoorde door hem tot het geslacht van DAVID. Tegen het misverstand, dat hieruit, ten aanzien zijner ware afkomst, zou kunnen ontstaan, heeft de getrouwe Evangelist zelf gewaakt door het berigt, dat op dit geslachtregister onmiddellijk volgt (H. I: 18—25), zoowel aangaande MARIA's wonderbare zwangerschap, als aangaande JOZEF's besluit, om zijne zwangere bruid zonder aarzeling tot zich te nemen en met haar eerstgeboren kind voor de zijnen te erkennen. Men gist met reden, dat dit berigt, even als dat geslachtregister, afkomstig is van JOZEF's zijde.

Het bezoek der Oostersche Wijzen, dat, al schijnt uit Luk. II: 39 het tegendeel te blijken, eerst na den veertigsten dag van JEZUS' leven op aarde geschied moet zijn, wordt evenzeer alleen door MATTHEÜS vermeld (H. II).

Dat verhaal is ten onregte op inwendige gronden bestreden. Wij weten ook van elders, dat in die dagen door geheel het Oosten de meening verspreid was, dat er welhaast in het Joodsche land een magtig Vorst zou geboren worden (1). Er is op zich zelf niets onwaarschijnlijks in, dat de Magiërs door het zien eener nieuwe, vroeger niet opgemerkte, ster op het denkbeeld gebragt zijn, dat hij reeds geboren was, en tot het besluit, om hem te gaan begroeten. Ook was het Gods Voorzienigheid niet onwaardig, hen daartoe langs dien weg te brengen. Wij zien in hen de eerstelingen uit de heidenen, die zich nederbuigen voor den geboren' Koning der Joden. En het gedrag, door HERODES omtrent hen en na hun vertrek gehonden (vs. 3—8, 16), stemt volkomen overéén met zijn listig, achterdochtig en bloeddorstig karakter. Vooral heeft hij zich op het einde zijns levens, naar luid der ongewijde geschiedenis, schuldig gemaakt aan de snoodste gruwelen. Onder hun getal was de Bethlehemietische kindermoord, die zich slechts tot eenige weinigen heeft uitgestrekt en, in het geheim gepleegd, geene groote ruchtbaarheid zal verkregen hebben, een der geringste (vgl. § 112). En zoo kan het ons dan ook niet bevreemden, dat daarvan bij den geschiedschrijver JOSEPHUS gezwegen wordt.

Bij uitnemendheid belangrijk is de bergrede, ons door MATTHEÜS bewaard (H. V—VII). Zij werd door den Heer, terwijl Hij op een' berg was neêrgezeten, in den kring zijner discipelen gesproken (H. V: 1, 2), maar was tevens tot de gansche schare, die er mede rondom Hem vergaderd was, gerigt (H. VII: 28. vgl. Luk. VII: 1). Bij LUKAS (H. VI: 17—49) vinden wij haar met niet gering verschil en vooral aanmerkelijk verkort terug. Veel van hetgeen door MATTHEÜS daarin is opgenomen, treffen wij bij hem elders en in een ander verband aan (2). Men kan,

(1) De bekende plaatsen dienaangaande worden gevonden bij SUETONIUS, Vit. VESPASIAN. c. 4, TACITUS, Hist. V. 13, DIO CASSIUS, Hist. Rom. 45, 1, JOSEPHUS, de Bell. Jud. VI 5, 4.

(2) Vgl. Matth. V: 13—16 met Luk. XI: 33, XIV: 34, 35; vs. 18, 32 met Luk. XVI: 17, 18; vs. 25—27 met Luk. XII: 58, 59; H. VI:

op grond daarvan, niet ontkennen, dat in de bergrede van MATTHEÜS een en ander voorkomt, wat door den Heer misschien bij andere gelegenheden gesproken is (1). Desniettemin maakt zij, op zich zelve beschouwd, een wèl geregeld en zamenhangend geheel uit, een geheel van hooge voortreffelijkheid en onberekenbare waarde, zoo wat inhoud als vorm betreft. Men zou haar de wetgeving van het koningrijk der hemelen kunnen noemen. Wij vinden hier, bij wijze van inleiding, eene reeks van zaligsprekingen, waarin de vereischten en voorregten der ware burgers van dat koningrijk worden opgegeven (H. V: 3—16). Het voornaamste deel der rede (H. V: 17—VI: 18) moet dienen, om aan te wijzen, dat hunne geregtigheid overvloediger zijn moet dan die der schriftgeleerden en Pharizeën. Een enkel woord over zijn standpunt in betrekking tot de oude bedeeling gaat vóóraf (H. V: 17—19). Het onderscheid tusschen Pharizeeuwsche en Christelijke deugd wordt daarop, wat den aard der handelingen betreft, door vijf (H. V: 21—48), en wat den vorm betreft, door drie verschillende voorbeelden in het licht gesteld (H. VI: 1—18). Wat nu de leerlingen van JEZUS zoowel te vermijden, als te doen hadden, om getrouw te zijn aan deze hunne hooge roeping, wordt in korte, krachtige trekken aangewezen (H. VI: 19—VII: 12). En eenige waarschuwingen tegen zelfbedrog, misleiding door valsche profeten en bloot uitwendige belijdenis van den Heer (H. VII: 13—23), gevolgd door eene treffende gelijkenis aan het einde (vs. 24—27), maken het besluit der rede uit, die door rijkdom van zaken, waardigheid van toon, kracht van uitdrukking, duidelijkheid van voordragt en keur van afwisselende beeldspraak uitmunt boven elk gewrocht van menschelijke welsprekendheid. Om haar naar eisch te waarderen, moet men zich in den geest aan de zijde der jongeren nederzetten en in hunne

---

19—21, 25—34 met Luk. XII: 22—31, 33, 34; vs. 22, 23 met Luk. XI: 34—36; vs. 24 met Luk. XVI: 13; H. VII: 7—11 met Luk. XI: 9—13; vs. 13, 22, 23 met Luk. XIII: 24—27.

(1) Bijv. H. VI: 9—15, vgl. Luk. XI: 2—4. Mark. XI: 25, 26.

toenmalige denkwijze en omstandigheden, zooveel mogelijk, verplaatsen.

Eene reeks van zeven gelijkenissen, in éénen bundel vergaderd, treffen wij bij MATTHEÜS aan (H. XIII). Zij worden voorgesteld, als waren zij door den Heer op denzelfden dag achteréén gesproken (vs. 1—3, 53), en wel de vier eersten ten aanhooren van het gansche volk (vs. 3—36), de drie laatsten uitsluitend tot zijne discipelen (vs. 36—52). Hieruit volgt echter niet, daar zij ook elders verspreid worden teruggevonden (Mark. IV: 1—34. Luk. VIII: 4—19), dat zij juist gelijktijdig zijn voorgedragen. Allen hebben zij betrekking op de verborgenheden van het koningrijk der hemelen (vs. 11), en stellen den Koning en den oorsprong, den aard en de wet, de geschiedenis en de bestemming van dat rijk zinnebeeldig voor oogen. In die van den zaaijer (vs. 3—9, 18—23) vinden wij de verschillende werking van het woord des koningrijks onder de menschen; in die van het onkruid onder de tarwe (vs. 24—30, 36—43), even als in die van het vischnet (vs. 47—50), de vermenging van goeden en boozen onder zijne burgers; in die van het mosterdzaad (vs. 31, 32) en van het zuurdeeg (vs. 33) de voorspoedige uitbreiding des koningrijks, uit kleine beginselen en door middel van verborgene, maar krachtige werking; in die van de parel (vs. 45, 46) en van den schat in den akker (vs. 44) de alles overklimmende waarde van het deelgenootschap aan de zegeningen des koningrijks voorgesteld. Zulke gelijkenissen, alle even eenvoudig als vernuftig van vinding, moesten dienen, naar de bedoeling van den Heer, om op eenigzins geheimzinnige wijze voor te dragen, wat nog niet onbewimpeld gezegd kon worden, en daardoor het nadenken zijner hoorders te scherpen, maar vooral om te gemoet te komen aan de onvatbaarheid ook der minst ontwikkelden en diepst onkundigen onder hen (vs. 10—17. Vgl. Mark. IV: 11, 12. Luk. VIII: 10).

Niet minder wekken de laatste redenen van JEZUS, waarin Hij, kort vóór zijn sterven, de verborgenhe-

den der toekomst aan zijne jongeren openbaart (H. XXIV. XXV), onze belangstelling op. Neêrgezeten op den Olijfberg, nadat Hij den tempel en de stad verlaten had (H. XXIV: 1—3), sprak Hij ze uit (vgl. Mark. XIII: 3) naar aanleiding eener vraag, door vier hunner gedaan. Zij zijn ons ook elders grootendeels bewaard gebleven (Mark. XIII. Luk. XXI: 5—36). Om ze regt te verstaan, houde men in het oog, dat daarin de verwoesting van Jeruzalem, die digt aanstaande was (H. XXIV: 34), en de voleinding der wereld, die na achttien eeuwen nog niet gekomen is (vs. 36), onafscheidelijk vereenigd worden, alsof zij door geen' afstand van tijd van elkander verwijderd waren. Eerstgenoemde gebeurtenis is blijkbaar het hoofdonderwerp van geheel dit onderwijs (vs. 4—36). Zij wordt echter niet enkel van hare geschiedkundige zijde, maar tevens in hare hooge beduidenis als symbool van den jongsten dag voorgesteld. En terwijl het moeijelijk valt, hier naauwkeurig te bepalen, wat meer bijzonder tot de eene of de andere gebeurtenis behoort (vs. 26—42), is het toch duidelijk genoeg, dat JEZUS, in den loop zijner rede, er allengs en bijkans onmerkbaar toe overgaat, om uitsluitend te spreken over zijne laatste wederkomst. Daarop hebben de drie gelijkenissen, die hier voorkomen (vs. 45—51. H. XXV: 1—13, 14—30) en tot waakzaamheid en werkzaamheid vermanen, betrekking. En aan het einde geeft Hij eene indrukmakende voorstelling van zijne toekomst, die de plegtige openbaring zijn zal zijner regterlijke waardigheid, aan het einde der eeuwen (vs. 31—46).

De lijdensgeschiedenis bij MATTHEÜS (H. XXVI. XXVII) bevat, behalve vele andere kleine trekken, ook sommige bijzonderheden, waarvan wij de kennis aan hem alleen te danken hebben. Hiertoe behoort het jammerlijk uiteinde van JUDAS, den verrader (H. XXVII: 3—5), ons verhaald op eene wijze, die eenigermate in tegenspraak schijnt te zijn met hetgeen wij dienaangaande elders vinden (Hand. I: 18). Deze schijnbare strijd laat zich echter zonder moeite vereffenen, wanneer men aanneemt,

dat MATTHEÜS slechts den zelfmoord van JUDAS vermeldt, terwijl elders de onvoorziene uitkomst wordt opgegeven, waartoe die wanhopige daad geleid heeft (1). Ook de opgave van het gebruik, door de Joodsche Overheid van het teruggegeven bloedgeld gemaakt (vs. 6—10), is, wèl beschouwd, niet in strijd met hetgeen ons daaromtrent elders berigt wordt (Hand. I: 19). Alleen de aanhaling eener profetie, die aan JEREMIA toegekend (vs. 9, 10) en bij ZACHARIA (H. XII: 12, 13) gevonden wordt, baart hier den uitleggers eenige moeijelijkheid, tenzij hier aan eene zeer vroeg ingeslopene schrijffout te denken ware. — Voorts berigt MATTHEÜS alleen de aardbeving, die er, bij den dood van JEZUS, geschied is in den omtrek van Jeruzalem, ten gevolge waarvan de steenrotsen scheurden en de graven, in die steenrotsen uitgehouwen, geopend werden, en vele ligchamen der heiligen, die ontslapen waren, werden opgewekt (H. XXVII: 51—53). Daaromtrent zijn vele vragen te doen, die uit den aard der zaak onbeantwoord moeten blijven. In verband echter met de overige teekenen van die ure, heeft deze gebeurtenis, hoe geheimzinnig ook, eene hoogere beduidenis, die hare geloofwaardigheid bevestigt. — Eindelijk weten wij alleen uit MATTHEÜS, dat het graf des Heeren verzegeld geworden en, op verzoek van den Joodschen Raad, een wacht van Romeinsche krijgsknechten daarbij geplaatst is (H. XXVII: 62—66).

De opstandingsgeschiedenis, ofschoon hier bij uitstek kort (H. XXVIII), heeft hare eigenaardige belangrijkheid, omdat zij, in verband met laatstgenoemd berigt, het wedervaren der wachters vermeldt (vs. 11—15), dat luide getuigt voor de waarheid van JEZUS' verrijzenis; van eene afzonderlijke verschijning aan de vrouwen, die van het grafbezoek terugkeerden, gewag maakt (vs. 9, 10), eene verschijning, waarin vele uitleggers die aan MARIA

(1) Het dubbele berigt beschrijft ons dan, hoe JUDAS eerst de gewelddadige hand geslagen heeft aan zijn eigen leven, en hoe daarna, door een ons onbekend toeval, de strik, waaraan hij zich verhangen had, gebroken en de ongelukkige voorover gestort is.

MAGDALENA, bij JOHANNES (H. XX: 11—18) uitvoerig vermeld, meenen terug te vinden; en aangaande de zamenkomst des Verrezenen op een' berg in Galilea een en ander berigt (vs. 15—20), wat anders welligt onbekend gebleven ware. Het doopsbevel (vs. 19), door de verzekering van de magt, Hem gegeven, voorafgegaan (vs. 18) en bezegeld door de troostrijke belofte: zie, ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleinding der wereld, vormt het veelbeteekenend slot van dit oudste en onschatbaar Evangelie, dat wij bezitten.

HET EVANGELIE VAN MARKUS.

§ 99.

Markus en zijn Evangelie.

Gelijk het eerste Evangelie aan MATTHEüS, zoo wordt het tweede door de Christelijke oudheid eenparig aan MARKUS toegekend. Wij vinden dezen Evangelist door de Kerkvaders gemeenlijk nader aangewezen als een' leerling en dienaar of tolk van den Apostel PETRUS, onder wiens toezigt en onmiddellijken invloed hij zijn Evangelie zou geschreven hebben. Op grond van hunne getuigenissen mag men het er voor houden, dat deze MARKUS dezelfde is, wien PETRUS in zijnen eersten brief uitdrukkelijk zijnen zoon, d. i. naar toenmalig spraakgebruik (vgl. Matth. XII: 27), zijnen leerling noemt (1 Petr. V: 13). Wij vinden echter in de Handelingen der Apostelen en elders, onder den naam van JOHANNES MARKUS (Hand. XII: 12, 25. XV: 37), gewag gemaakt van den zoon van zekere MARIA (H. XII: 12), die ook soms JOHANNES (H. XIII: 5, 13) of enkel MARKUS heet (H. XV: 39), een' bloedverwant of neef van BARNABAS (Kol. IV: 10), den bekenden reisgenoot van PAULUS op zijne eerste Apostolische reize (Hand XII: 25. XIII: 5) en daarna van BARNABAS (H. XV: 39), van wien wij weten, dat hij later den genoemden Apostel in zijne gevangenschap te Rome als medearbeider getrouw heeft ter

zijde gestaan (Kol. IV: 10. 2 Tim. IV: 11. Philem. 24). Maar op de vraag, of wij in hem onzen Evangelist terugvinden, meenen wij, in onderscheiding van verreweg de meeste uitleggers, die dit waarschijnlijk achten of als ontwijfelbaar aannemen, te moeten antwoorden in ontkennenden zin. De naamsgelijkheid, die niet volkomen is, doet hier niets ter zake. Bij de Kerkvaders vinden wij nergens eenig spoor, dat zij juist dezen JOHANNES MARKUS bedoeld zouden hebben. En daar de geschiedenis hem ons vertoont in gedurige betrekking tot PAULUS, en niet tot PETRUS, zoo moet de schrijver van dit Evangelie, dat geen Paulinischen invloed verraadt, indien hij een leerling van PETRUS was, blijkbaar een ander geweest zijn. Hiermede vervallen al de onbewezene gissingen en veronderstellingen, die men vroeger en later gebouwd heeft op het tegenovergesteld vermoeden. Wij weten nu echter ook niets bepaalds aangaande de afkomst en levensbijzonderheden van dezen Evangelist. De gissing althans, onlangs te berde gebragt, dat hij een Romein, en wel de godzalige krijgsknecht van CORNELIUS, Hand. X: 7 vermeld, geweest zou zijn, verdient geen geloof. Alleen zijne naauwe betrekking tot PETRUS is door het gezag der oudheid boven allen twijfel verheven. Met hem moet hij de noordelijke streken van Klein-Azie, waar de Christenen woonachtig waren, aan wie de Apostel zijne groete toezond (1 Petr. V: 13), bezocht en zich daarna te Babylon aan den Euphraat of in de nabijheid dier stad opgehouden hebben. En verplaatsen de Kerkvaders den genoemden Apostel op het einde zijns levens te Rome, waar hij na PAULUS den marteldood zou hebben ondergaan, zij getuigen tevens, dat MARKUS aldaar onder zijnen invloed zijn Evangelie geschreven heeft. De overlevering zegt, dat hij later te Alexandrië zou gestorven zijn, en de Roomsche kerk viert zijnen sterfdag op 25 April.

Aangaande de echtheid van dit Evangelie, die uiterst zelden betwijfeld is, bezitten wij eene ondubbelzinnige, overoude getuigenis, door middel van PAPIAS afkomstig

uit de eerste eeuw, van JOHANNES Presbyter, die in Palestina geleefd had en aldaar den Apostel PETRUS gekend kan hebben. En van dien tijd af strekt zich eene onafgebrokene reeks van gelijkluidende getuigenissen ten voordeele van dit Evangelie over de volgende eeuwen uit (Vgl. § 90, 93). Zij stemmen allen, gelijk gezegd is, ook daarin overeen, dat MARKUS geschreven heeft onder den invloed van PETRUS en den hoofdinhoud van zijn mondeling onderwijs naauwkeurig heeft te boek gesteld. Bij eene naauwkeurige inzage van zijn geschrift vinden wij dit bevestigd. Wel wordt daarin eene en andere bijzonderheid, elders aangaande PETRUS verhaald (Matth. XIV: 28—31. XVI: 17—19. Luk. V: 1—11. XXII: 61), met stilzwijgen voorbijgegaan, maar de aard dier bijzonderheden doet vermoeden, dat dit uit zedigheid geschied kan zijn. Daarentegen komen bij MARKUS over het algemeen veel meerdere bijzonderheden, die op PETRUS betrekking hebben, voor, dan bij MATTHEÜS en LUKAS. Reeds de aanhef van zijn Evangelie, dat terstond met JOHANNES den Dooper begint (H. I: 1—8), heeft met de Evangelieverkondiging van PETRUS, zoo als wij haar uit ééne enkele proeve kennen (Hand. X: 36—38. Vgl. H. I: 21), eene meer dan toevallige overeenkomst. En behalve velerlei andere uitdrukkelijke vermelding van PETRUS, die hier gevonden wordt (H. I: 36. XI: 21. XIII: 3. XVI: 7), strekt vooral het omstandig verhaal van zijne verloochening, met de bijgevoegde opgave van het tweemaal kraaijen van den haan (H. XIV: 66—72), daarvoor ten bewijze. Zoo algemeen echter als de oudheid van den invloed van den Apostel op dit Evangelie getuigt, zoo zeer verschillen de berigten aangaande den aard en de wijze van dien invloed. Moeijelijk is het, daaromtrent iets zekers te bepalen. Waarschijnlijk heeft MARKUS zijn Evangelie op aandrang der Christenen geschreven, en zich daarbij vooral den hoofdinhond der prediking van PETRUS ten nutte gemaakt. Mogelijk heeft PETRUS zijn opstel, nadat het voleindigd was, herzien, goedgekeurd en ten gebruike aan de gemeenten aanbevolen.

En altijd blijft, in verband hiermede, het gezegde merkwaardig in zijnen tweeden brief: ik zal mij ook benaarstigen, dat gij na mijnen uitgang van deze dingen gedachtenis moogt hebben (2 Petr. I: 15).

Op grond van bovengenoemde getuigenissen wordt gemeenlijk Rome voor de plaats gehouden, waar MARKUS zijn Evangelie geschreven heeft. Er bestaat hiertegen geene gegronde bedenking. De spoedige verbreiding en algemeene erkenning van dat Evangelie, die anders welligt, omdat het niet regtstreeks van een Apostel afkomstig is, eenigermate bevreemdend ware, wordt daardoor eerst regt begrijpelijk. En wanneer is het geschreven? Minstens, zoo men meent, vóór den dood van PETRUS, die uiterlijk in het jaar 67 heeft plaats gehad, al ware het ook eerst na zijn verscheiden in de gemeente verspreid. Dat althans, toen MARKUS schreef, de verwoesting van stad en tempel nog niet geschied was, kan, onzes inziens, uit den inhoud van H. XIII, even als bij MATTHEÜS uit H. XXIV (vgl. § 96), worden opgemaakt.

Er bestaat eindelijk geen grond voor de meening, die oudtijds in Syrië schijnt geheerscht te hebben, dat het Evangelie van MARKUS oorspronkelijk in het latijn zou geschreven en het handschrift daarvan te Venetië bewaard zou zijn. Het is blijkbaar een onvertaald Grieksch opstel.

§ 100.

Inhoud, innerlijke gesteldheid en oorspronkelijke bestemming.

Reeds bij eene vlugtige vergelijking valt het duidelijk genoeg in het oog, dat het Evangelie van MARKUS, wat den inhoud betreft, grootendeels overeenkomt met dat van MATTHEÜS. Men kan daarin slechts twee deelen onderscheiden, waarvan het eerste, dat de openbare werkzaamheid van JEZUS vermeldt (H. I—XIII), hoofdzakelijk

zamenstemt met Matth. III—XXIV, en het andere, dat het verhaal van zijn lijden, sterven en herleven bevat (H. XIV—XVI), met Matth. XXVI—XXVIII. Deze overeenkomst betreft niet enkel den gang en afloop der geschiedenis, maar strekt zich ook tot vele kleinere bijzonderheden en zelfs tot het gebruik van dezelfde uitdrukkingen en woorden uit, zoodat er slechts vijf verhalen bij MARKUS voorkomen, die bij MATTHEÜS niet gevonden worden (H. I: 23—28. VII: 31—37. VIII: 22—26. IX: 38—41. XII: 41—44). Zij laat zich, onzes inziens, niet enkel uit de gemeenschappelijke bron der mondelinge overlevering, waaruit beiden geput hebben, verklaren, maar leidt tot het vermoeden, dat MARKUS het Evangelie van MATTHEÜS, en mogelijk ook dat van LUKAS, gekend en gebruikt heeft (Vgl. § 94). Ongegrond is echter, desniettemin, de meening, die vroeger bij velen ingang vond, dat hij slechts een verkort opstel of uittreksel van het eerstgenoemde Evangelie of ook wel van beiden heeft willen leveren. Het blijkt veeleer, bij nader onderzoek, dat hij, hoe groot ook de overeenkomst zij met zijnen voorganger, zelfstandig is te werk gegaan en, onder den invloed van PETRUS, een in zekere mate oorspronkelijk Evangelie heeft geschreven. Reeds de aanhef: het begin des Evangelies van JEZUS CHRISTUS, den zoon van God (H. I: 1), wijkt van de overigen eigenaardig af. Van zijne afkomst, geboorte en kindschheid zwijgt hij geheel, om terstond met de prediking des Doopers te beginnen. Het is hem blijkbaar vooral te doen, om hem te schetsen in zijne openbare werkzaamheid. Daarom laat hij ook de meeste redenen en gesprekken des Heeren achterwege, en deelt slechts spaarzaam enkele gelijkenissen mede (H. IV: 3—8; 30—32. XII: 1—11), en daaronder slechts éénе, die elders niet gevonden wordt (H. IV: 26—29). Ook de uitvoerige bergrede is bij hem te eenemale onvermeld gebleven. Zijne daden daarentegen stelt hij in groote en krachtige trekken voor. Vooral munt hij, meer dan door diepte, door levendigheid en aanschouwelijkheid van voorstelling

in zijne verhalen uit (1). Meermalen voert hij zijne personen sprekende in, waar zij bij de overigen enkel handelen (H. IV: 39. V: 8, 9, 12. VI: 23, 31. IX: 25). Opmerkelijk is het, dat het woord terstond in zijn Evangelie meer dan veertig malen voorkomt (2). Zelden deelt hij eene of andere gebeurtenis mede zonder eenig meer of minder belangrijk bijvoegsel (H. I: 13, 20. III: 5, 20. VI: 4, 47, 48, 52. X: 17—30, 32. XII: 29. XV: 42. XVI: 3, 4), dat meestal, ook bij de nadere aanduiding van personen (H. II: 6, 14. III: 17. X: 46. XV: 21), van groote naauwkeurigheid getuigt. Soms geeft hij de Araméseche woorden, waarvan men zich bediend had, in het oorspronkelijke taaleigen terug (H. V: 41. VII: 34. XIV: 36). En ofschoon hij er zich blijkbaar niet zoozeer op heeft toegelegd, om minder bekende feiten op te sporen, toch vindt men bij hem een viertal wetenswaardige bijzonderheden, waaronder twee wonderen (H. IV: 26—29. VII: 33—37. VIII: 22—26. XIV: 51, 52), waarvan wij de kennis aan hem alleen te danken hebben.

Het oogpunt, waaruit wij in dit Evangelie den Zaligmaker bij voorkeur vinden voorgesteld, is dat zijner menschelijke grootheid als gezant van God, die, in ongestoorde gemeenschap met Hem, den ganschen dag arbeidt ten nutte van anderen, door zijne verschijning allerwege den diepsten indruk te weeg brengt (H. IX: 15) en, terwijl Hij de verhevenste wonderen verrigt, daartoe vaak de eenvoudigste middelen bezigt (H. VI: 13. VII: 33, 34. VIII: 23). In verband hiermede verdient het opmerking, dat MARKUS soms zeer naauwkeurig is in het verhaal van 's Heeren wonderdaden (H. II: 1—12. VII: 31—37. VIII: 22—26. IX: 14—27), en allerlei kleine bijzonderheden, tot zijne menschheid betrekkelijk, medegedeelt (H. III: 5, 34. V: 32. VII: 34. VIII: 12. X:

---

(1) Vgl. bijv. H. V: 1—19 met Matth. VIII: 28—34; H. V: 21—43 met Matth. IX: 18—26; H. VI: 14—28 met Matth. XIV: 1—12.

(2) Bijv. H. I: 10, 18, 20, 29, 30, 31, 42, 43 enz.

23. XI: 11). Desniettemin noemt hij Hem tevens in den aanhef den zoon van God (H. I: 1).

Er is eindelijk geen twijfel aan, of MARKUS heeft zijn Evangelie oorspronkelijk vervaardigd ten behoeve van Christenen uit de heidenen. De vergelijking van dat van MATTHEÜS, die voor Joodschgezinde Christenen schreef, leert ons dit. Hij haalt betrekkelijk veel minder voorspellingen aan uit het O. Verbond, laat de strafredenen, door den Heer tegen de schriftgeleerden en Pharizeën, en het wee, over de drie steden van Galilea en later over Jeruzalem uitgesproken, achterwege, wijst niet zelden op de bestemming des Evangelies voor alle volken (H. XI: 17. XVI: 15), heldert meermalen Joodsche zeden en gewoonten meer of minder uitvoerig op (H. VII: 2—4, 11. XIV: 12), en bezigt niet zelden zuiver Latijnsche woorden en uitdrukkingen, die eene Romeinsche afkomst of liever een langdurig verkeer onder Romeinen verraden (H. V: 23. VI: 27. XII: 42. XV: 15, 39, 44).

De geloofwaardigheid van dit Evangelie, al is het niet van de hand van een' ooggetuige afkomstig, is genoegzaam gewaarborgd, deels door zijne soms woordelijke overeenstemming met dat van MATTHEÜS, deels door de naauwe betrekking, waarin MARKUS tot PETRUS stond, deels door den inhoud zelven, die allerwege den onmiskenbaren stempel der waarheid draagt. Het bekleedt alzoo met waardigheid zijne plaats onder de vier Evangeliën, die door de berigten, bij MARKUS ons bewaard gebleven, zoowel bevestigd als hier en dáár aangevuld worden.

§ 101.

Bijzonderheden, daarin voorkomende of daarop betrekkelijk.

Behalve velerlei kleinere bijzonderheden, door MARKUS der vergetelheid ontrukt, komen er in zijn Evangelie vier verhalen voor, die, omdat zij bij hem alleen gevonden worden (vgl. § 100), onze opmerkzaamheid meer bijzonder verdienen.

Vóóraan staat de gelijkenis van het koningrijk Gods, vergeleken met de langzame, maar zekere en regelmatige ontwikkeling van het in den akker uitgestrooide zaad (H. IV: 26—29). Geplaatst achter die van den zaaijer, die hem met MATTHEÜS en LUKAS gemeen is, vervangt zij eenigermate de plaats van die van het onkruid onder de tarwe, die hier is weggelaten (Vgl. § 98). Hare bedoeling is blijkbaar deze, dat de wasdom van het goede zaad bijkans ongemerkt en trapsgewijze geschiedt. Zij moest dienen, om den jongeren moed en vertrouwen in te boezemen, al bleef soms de vrucht der prediking lang achterwege, en hen gerust te stellen omtrent den uitslag hunner pogingen. Eigenaardig is de uitdrukking, dat het zaad uitsproot en lang werd, zonder dat de landman zelf wist hoe (vs. 27), dat de aarde hare vrucht van zelve voortbrengt, maar bij trappen: eerst het kruid, daarna de aar, daarna het volle koorn in de aar, terwijl, als de vrucht zich voordoet, terstond de sikkel in den oogst gezonden wordt (vs. 28, 29).

De beide wonderverhalen, die wij uitsluitend bij MARKUS aantreffen, zijn in de bijzonderheden hoogst merkwaardig. Het eerste (H. VII: 31—37) bevat de genezing van een' doofstomme of liever van een' doove, die bezwaarlijk sprak en zeker vroeger had kunnen spreken, en behoort alzoo tot eene wondersoort, waarvan wij, nevens deze, nog slechts ééne enkele kennen (Matth. IX: 32, 33. Vgl. H. XI: 5. XV: 30). Het tweede (H. VIII: 22—26) betreft een' blinde, wien het gezigt door den Heer teruggegeven werd. Er is in de wijze, waarop Hij met deze ongelukkigen te werk ging en door uiterlijke teekenen aan hun geloof te gemoet kwam, eene onmiskenbare overeenkomst. Zijn gedrag omtrent hen getuigde telken reize van diepe wijsheid. Daarvan strekt ook het gebod der stilzwijgendheid, dat hij bij die gelegenheid herhaalde, ten overvloedigen bewijze. Dat wij deze bijzonderheden met eenige wijziging ook elders meermalen terugvinden, getuigt in geenen deele tegen de geloofwaardigheid dezer verhalen, maar bevestigt haar veeleer. En

kenmerkend is vooral bij het laatste voorval het trapsgewijze der genezing, waarvan elders geene tweede proeve bestaat.

In de lijdensgeschiedenis komt bij MARKUS de vermelding voor van een' jongeling, die, door het gedruisch der voorbijtrekkende bende uit den slaap gewekt, den stoet, die zich uit den hof naar het huis des hoogepriesters begaf, uit nieuwsgierigheid een eind wegs volgde, en toen hij door de dienstknechten gegrepen werd, naakt ontvlood, met achterlating van het lijnwaad, waarin hij gewikkeld was (H. XIV: 51, 52). Wie deze ongenoemde jongeling geweest mag zijn, is onbekend. Er bestaat geen reden, om hier juist aan MARKUS zelven te denken, die daarvan enkel gewag maakt, zoo 't schijnt, om eene proeve te geven van de brooddonkenheid en den moedwil der vangeren van JEZUS.

Wij mogen eindelijk hier niet verzwijgen, dat het laatste gedeelte van dit Evangelie (H. XVI: 9—20) meermalen van onechtheid is verdacht geworden, maar, zoo wij meenen, zonder genoegzamen grond. Men beriep zich op het gezag der handschriften, waarin het ontbreekt, en op eene breede lijst van uitdrukkingen en woorden, die afwijken van het gewone spraakgebruik van den Evangelist. Maar het gezag van de handschriften, vertalingen en kerkvaders, die voor de echtheid pleiten, is van overwegend gewigt. Het blijkt zelfs, dat dit betwiste gedeelte reeds omstreeks het midden der tweede eeuw voorhanden was. Allerminst laat het zich gelooven, dat MARKUS zijn geschrift zou geëindigd hebben, vs. 8, met de woorden: zij waren bevreesd. En wat de keuze der gebezigde woorden betreft; welk schrijver, vooral wanneer hij zaken vermelden zal, die nog niet ter sprake gekomen zijn, is daarin niet volkomen vrij? Dat hij dit slot eerst later aan zijn Evangelie zou hebben toegevoegd, zoo als sommigen willen, is niet waarschijnlijk.

§ 102.

LUKAS en zijn Evangelie.

Volgens de eenparige getuigenis der oudheid, is LUKAS de schrijver van het derde Evangelie, dat wij bezitten. Reeds in den aanhef onderscheidt hij zich uitdrukkelijk van hen, die van den beginne zelven aanschouwers en dienaars des woords geweest zijn (H. I: 2), en maakt zich alzoo bekend als een' leerling der Apostelen. Wanneer hij voorts in de Handelingen der Apostelen, die mede van hem afkomstig zijn, gewag maakt van zijn eerste boek, dat daaraan vóórafgegaan is (Hand. I: 1), dan is het blijkbaar, dat hij daarmede zijn Evangelie bedoelt. En uit dat geschrift leeren wij hem nader kennen als een' der reisgenooten van den Apostel PAULUS (vgl. Hand. XVI: 10. XX: 5, 6.) Deze spreekt dan ook in zijne brieven meermalen van hem, noemt hem zijnen medearbeider (Phil. 24), onderscheidt hem van zijne medehelpers uit de Joden (Kol. IV: 14. vgl. vs. 11), geeft hem den naam van den medicijnmeester (Kol. IV: 14), en roemt den bijstand, dien hij, gedurende zijne gevangenschap te Rome, van hem ondervond (2 Tim. IV: 11). Hij was alzoo een Christen van heidensche afkomst, misschien eerst als proseliet tot het Jodendom overgegaan en later voor het Christendom gewonnen, van beroep een arts en vermoedelijk, volgens EUSEBIUS en HIERONYMUS, geboortig van Antiochië. Het schijnt althans, dat hij, vóór zijnen overgang, veel onder Joden verkeerd heeft en met sommige Apostelen van nabij is bekend geweest (H. I: 1, 2). Den Apostel PAULUS heeft hij, blijkens de aanwijzingen, daarvan door hem zelven gedaan, op zijne tweede reize, van Troas af vergezeld (Hand. XVI: 10) tot Philippi, waar hij, gedurende 's Apostels tweede verblijf te Korinthe, schijnt achtergebleven te zijn (vgl. vs. 40. H. XVII: 1), en vanwaar PAULUS hem later afhaalt en medeneemt (H.

XX: 6). Met hem is hij te Jernzalem geweest en heeft er JAKOBUS en de oudsten der gemeente ontmoet (H. XXI: 15—18). Gedurende 's Apostels tweejarige gevangenis te Cesarea hield hij zich, terwijl de toegang tot hem openstond (H. XXIV: 23), in zijne nabijheid op. En vandaar reisde hij met hem naar Rome (H. XXVII: 1. XXVIII: 16), waar hij hem getronwelijk ter zijde stond. Meer weten wij van LUKAS niet. Eene latere, ongeloofwaardige overlevering noemt hem te onregte een' schilder. Zijn naam, die uit LUKANUS is zamengetrokken, verschilt meer dan in klank van dien van LUCIUS (Hand. XIII: 1. Rom. XVI: 21), met wien sommigen hem verward hebben. Anderen hebben hem zonder grond gerangschikt onder de zeventigen, door den Heer eenmaal nitgezonden (H. X: 1), of gehouden voor den éénen Emmausganger, dien hij niet met name noemt (H. XXIV: 18). Men wil, dat hij, na den dood van PAULUS, nog naar Afrika gereisd zijn, te Alexandrië gepredikt en in Griekenland, 84 jaren oud, den marteldood zou ondergaan hebben. De Roomsche kerk viert zijne gedachtenis op 18 October.

De getuigenis, door hem zelven in den aanhef van zijn tweede boek (Hand. I: 1) afgelegd aangaande de echtheid van zijn eerste, is even beslissend als ondubbelzinnig. Zij wordt bevestigd door de onwillekeurige, maar krachtige getuigenis van den bekenden MARCION, van wien wij weten, dat hij, in den aanvang der tweede eeuw, dit Evangelie gekend en tot zijn oogmerk verbasterd heeft (vgl. § 89), ja, dat het reeds ten tijde van zijnen leermeester CERDO bestond. Hieraan sluiten zich de latere berigten van IRENÆUS, TERTULLIANUS, ORIGENES en anderen aan (vgl. § 90, 93), zonder dat daartegen ooit gewigtige bedenkingen zijn ingebragt. De inhoud van zijn geschrift bevestigt dit algemeen gevoelen en beantwoordt volkomen aan de karaktertrekken van zijnen persoon. Met zijne heidensche afkomst, bijv., stemt het onbekrompen standpunt overeen, waarop het ons tegenover het Joodsche plaatst (H. II: 32. III: 38. IV: 25—27. IX: 54—62. X: 1. XVII: 11. XVIII: 34. XXIII: 12. XXIV: 47).

Van zijne wetenschappelijke vorming getuigt de zuiver Grieksche stijl, dien hij, in onderscheiding der overigen, schrijft en die, ofschoon elders door hebraïsmen ontsierd, in den vrijen aanhef (H. I: 1—4) vooral sterk uitkomt. Den geleerden arts herkennen wij aan de groote naauwkeurigheid, waarmede sommige ligchaamskrankheden en zielstoestanden hier beschreven worden (H. IV: 38. X: 34. XIII: 11. XIV: 2. XXII: 44, 45, 51. Vgl. H. IV: 23. Hand. XII: 23. XIII: 11. XXVIII: 8). En menige bijzonderheid vertoont ons den grooten invloed, door den Apostel PAULUS op hem uitgeoefend. Wij beroepen ons, ten bewijze daarvan, op het geslachtregister, dat niet tot ABRAHAM, gelijk dat bij MATTHEÜS (§. 98), maar tot ADAM opklimt (H. III: 38); op het licht, waarin de vergeving der zonden geplaatst wordt (H. XV. XVII: 7—10. XVIII: 14. XXIII: 43); op de overeenkomst, die er is tusschen het verhaal van LUKAS aangaande de instelling des Avondmaals (H. XXII: 19, 20) en het berigt van PAULUS daaromtrent (1 Kor. XI: 23—25), en op de vermelding, die wij bij beiden vinden, van eene afzonderlijke verschijning des Verrezenen, aan PETRUS te beurt gevallen (H. XXIV: 34. 1 Kor. XV: 5). De overlevering vermeldt dan ook uitdrukkelijk, dat hij zijn Evangelie onder de leiding van PAULUS geschreven heeft, even als MARKUS het zijne onder die van PETRUS (vgl. § 99). Dit is te minder onwaarschijnlijk, omdat zich zoowel de spoedige verbreiding, als de algemeene erkenning van zijn geschrift daaruit verklaren laat. Men meene echter niet, dat de Apostel, als hij met nadruk van mijn Evangelie gewag maakt (Rom. II: 16. XVI: 25. 2 Tim. II: 8), daarmede het geschrevene van LUKAS bedoeld zou hebben (§ 93)! Eerder heeft hij hem aangeduid als den broeder, die lof heeft in het Evangelie bij al de gemeenten (2 Kor. VIII: 18).

Wanneer en waar LUKAS zijn Evangelie geschreven heeft, is eenigermate onzeker. Uit zijn tweede boek, dat met de vermelding van 's Apostels tweejarige gevangenschap te Rome eindigt (Hand. XXVIII: 30, 31), laat zich op-

maken, dat PAULUS toen nog niet gestorven was. Daaruit volgt, dat zijn eerste boek moet vervaardigd zijn vóór den dood van dien Apostel, die uiterlijk ten jare 67, indien niet reeds vroeger in 63 of 64, plaats had. Misschien werd het wel te Cesarea of anders te Rome geschreven, gedurende die twee jaren. En zoo wordt het waarschijnlijk, dat LUKAS, volgens IRENÆUS, na MATTHEÜS en, volgens CLEMENS van Alexandrië, een weinig vóór MARKUS geschreven heeft (Vgl. § 93, 96, 99). Uit zijn Evangelie blijkt althans duidelijk genoeg, dat de verwoesting van Jeruzalem toen nog niet geschied was (H. XXI: 6, 20, 25, 26. XXIII: 29, 30).

§ 103.

Inhoud, innerlijke gesteldheid en oorspronkelijke bestemming.

Het Evangelie van LUKAS is kennelijk aangelegd naar een vast, geregeld plan. Het laat zich in drie gedeelten splitsen, waarvan het voornaamste en uitvoerigste, betreffende 's Heeren openbare leven en leer, het middenvak vormt (H. III—XXI), voorafgegaan door eene beknopte opgave van gebeurtenissen, vóór en bij zijne komst op aarde voorgevallen, en van eene enkele bijzonderheid uit zijne kindschheid (H. I. II), en gevolgd door het verhaal van zijn laatste lijden en sterven en zijne verheerlijking (H. XXII—XXIV). In dat groote middenvak zijn, bij naauwkeurig inzien, weder twee of drie gedeelten te onderscheiden, t. w. het verhaal van bedrijven en redenen des Heeren, gedurende de eerste jaren zijner omwandeling, meest in Galilea, die meerendeels ook bij MATTHEÜS en MARKUS voorkomen (H. III—IX; waaronder bijzondere opmerking verdienen het geslachtregister, H. III: 23—38, de prediking te Nazareth, H. IV, de bergrede, H. VI: 17—49, de opwekking van den jongeling te Naïn, H. VII: 11—17, de boetvaardige zondares, vs. 36—50); eene bijkans geheel eigendommelijke verzameling van proeven van JEZUS' leer en

leerwijze (H. X—XVIII: 30, beginnende met de uitzending der zeventig discipelen, H. X: 1—21, en voorts vele gelijkenissen bevattende, als van den barmhartigen Samaritaan, H. X: 30—37, den rijken dwaas, H. XII: 16—21, den onvruchtbaren vijgeboom, H. XIII: 6—9, het mosterdzaad en het zuurdeeg, vs. 18—21, de genoodigden ter bruiloft, H. XIV: 7—24, den verloren' zoon, H. XV: 11—32, den onregtvaardigen rentmeester, H. XVI: 1—8, LAZARUS en den rijken man, vs. 19—31, den onregtvaardigen regter, H. XVIII: 1—8, den Pharizeër en tollenaar, vs. 9—14); en eenige bijzonderheden, aan JEZUS' lijden kort voorafgegaan, die wederom bij de beide andere Evangelisten gevonden worden, maar hier verrijkt zijn met opmerkingen en berigten, aan LUKAS eigen (H. XVIII: 31—XXI).

Men kan hieruit reeds eenigermate besluiten tot de innerlijke gesteldheid van dit Evangelie. LUKAS, ofschoon niet gewoon, om, gelijk MATTHEÜS en MARKUS, alles als 't ware te groepéren, voegt toch niet zelden het gelijksoortige bijéén. Meer dan zij, houdt hij in het algemeen de tijdorde in het oog en geeft, vooral bij groote gebeurtenissen, naauwkeurige tijdmerken op (H. II: 1, 2. III: 1, 23); maar hij verhaalt toch ook dikwijls zonder opgave van tijd (H. IV: 16. V: 12. VII: 18, 26), of vergenoegt zich soms met zeer onbepaalde opgaven (H. V: 17. VIII: 22), zoodat hij niet gezegd kan worden, zich aan eene gestrenge tijdrekenkundige opvolging der bijzondere ontmoetingen te binden (H. VI: 1, 16. IX: 51). En geeft hij niet zelden de aanleiding tot sommige bijzonderheden, die elders slechts in het algemeen vermeld zijn, meer naauwkeurig op (H. XI: 1), men vindt bij hem ook wel eens verstrooide gezegden zonder eenigen zamenhang medegedeeld (H. XVI: 16—18). Doorgaans echter komen de oorzaken en gevolgen bij hem sterker uit. Zijne voorstelling is ook daardoor meestal regt aanschouwelijk, levendig en frisch. Men heeft voorts opgemerkt, dat hij zich vooral beijvert, om de menschheid van JEZUS in een treffend licht te plaatsen en meest van

hare beminnelijke zijde te doen kennen. Zijn leven was, volgens hem, in betrekking tot God, gebed (H. III: 21. V: 16. VI: 12. IX: 18, 28. XXII: 32, 44. XXIII: 34, 46) en, in betrekking tot zijne natuurgenooten, liefde (vgl. Hand. X: 38). Belangrijk zijn de bijdragen, die hij levert tot de leer en leerwijze van JEZUS. Vooral komt Hij hier als koning van het Godsrijk krachtig uit. En waar LUKAS merkwaardige bijzonderheden vermeldt, die ook bij de overigen gevonden worden, levert hij niet verwerpelijke toevoegsels, die opmerking verdienen (H. III: 21. IV: 13. XXII: 43, 44, 61). Onder de eigenaardigheden van zijn Evangelie behoort ook, dat wij nergens zoo vele malen van vrouwen gewag gemaakt (I: 5, 20, 41. II: 5, 7, 19, 36—38. IV: 25, 26. VII: 11—16. VIII: 1—3. X: 38—42. XVIII: 1—8. XXIII: 27—29); nergens zooveel over het bidden gesproken (H. I: 13. II: 29, 36. XI: 5, 6. XVIII: 1—8. XXII: 40, 46); nergens de HERODESSEN zoo uitdrukkelijk vermeld vinden (H. I: 5. III: 1, 18. VIII: 3. IX: 7. XIII: 31. XXIII: 6—12). Dat eindelijk LUKAS, zelf van heidensche afkomst, ook vooral voor Christenen uit de heidenen geschreven heeft, blijkt, behalve uit zijn onbekrompen standpunt (vgl. § 102), uit de belangstelling, waarmede hij van de Samaritanen gewag maakt (H. X: 30—37. XVII: 12—18. Vgl. Hand. I: 8. VIII: 5—25), uit de oorspronkelijke bestemming van zijn geschrift (H. I: 1—4) en uit zijne aardrijkskundige ophelderingen (H. I: 26. IV: 31. XXIII: 51. XXIV: 13 (1)).

De oorspronkelijke bestemming van dit Evangelie wordt in den aanhef (H. I: 1—4) duidelijk genoeg opgegeven. THEOPHILUS, voor wien het bestemd was, is ons van elders niet bekend. Uit de benaming: voortreffelijke,

---

(1) Opmerkelijk is het o. a., dat bij LUKAS de zee van Galilea (Matth. IV: 18. XV: 29. Mark. I: 16. VII: 31. Joh. VI: 1) of van Tiberias (Joh. XXI: 1) altijd genoemd wordt het meer (H. V: 1, 2. VIII: 22, 23, 33), terwijl hij van de zee slechts in algemeenen zin spreekt, daarmede de wereldzee of oceaan bedoelende (H. XVII: 2. XXI: 25).

van hem gebezigd (vs. 3), waarmede burgerlijke beambten van voornamen rang plagten aangesproken te worden (Hand. XXIII: 26. XXIV: 3. XXVI: 25), mag men opmaken, dat hij een aanzienlijk man geweest is. Voor het vermoeden, dat hij in Italië woonachtig was, pleit de naauwkeurigheid, waarmede LUKAS in zijn tweede boek, aan het einde van het reisverhaal van PAULUS, de kleinste plaatsen nabij Rome vermeldt, zonder eenige bijgevoegde opheldering (Hand. XXVIII: 12, 13, 15). Hij was, toen LUKAS schreef, reeds Christen geworden (H. I: 4), en waarschijnlijk niet van Joodsche, maar van heidensche afkomst (vgl. Hand. XXIII: 8). En de Evangelist wilde hem door middel van zijn geschrift zekerheid geven van hetgeen, waarin hij reeds onderwezen was (H. I: 4). Daartoe verklaart hij, alles van voren aan naarstig onderzocht te hebben, en legt zijn voornemen bloot, om, bij het te boek stellen der Evangelische geschiedenis, eene geregelde volgorde in acht te nemen (vs. 3). De mondelinge overlevering der Apostelen stond hem daarbij ten dienste (vs. 2). Gelijksoortige pogingen, door velen reeds in zijne dagen aangewend, om in de bestaande behoefte te voorzien, bevredigden hem niet (vs. 1). Hun arbeid was in zijn oog betrekkelijk onvolkomen, en maakte een nader onderzoek en eene betere proefneming niet overbodig. Men mag hieruit besluiten, dat hij het Evangelie van MATTHEÜS nog niet gekend heeft, en zich, ook door de voorlichting van den Apostel PAULUS, die hij genoot (§ 102), in staat heeft geacht tot een grondig onderzoek. Er is geen twijfel aan, of hij heeft daarbij van de schriftelijke opstellen, die hij vermeldt, en van andere geloofwaardige bescheiden, na behoorlijke schifting, tot zijn oogmerk gebruik gemaakt. En zoo bestaat er geene gegronde reden, om zijne geschiedkundige trouw in eenig opzigt te betwijfelen. De waarde van zijn onschatbaar Evangelie, dat de beide anderen aanvult en veel behelst, wat ons anders onbekend gebleven ware, valt daardoor te meer in het oog.

§ 104.

Bijzonderheden, daarin voorkomende.

Er komen in dit Evangelie bijzonderheden voor, die tot regt verstand van den ganschen inhoud niet onopgemerkt mogen blijven.

De beide eerste Hoofdstukken bevatten reeds velerlei belangrijks, met opzigt tot de geschiedenis der geboorte en jongelingsjaren zoowel van JOHANNES den Dooper, als van JEZUS. Zij staan, aan het hoofd van het Evangelie, geheel op zich zelven en zijn, op den zuiver Griekschen aanhef na (H. I: 1—4), zoo sterk met hebraïsmen opgevuld, dat men bijkans onwillekeurig tot het vermoeden komt, dat den Evangelist daarbij een verhaal van Hebreeuwschen oorsprong heeft ten dienste gestaan. Aan de mondelinge overlevering althans, die zich tot het openbare leven van JEZUS beperkte, kan hij deze berigten niet ontleend hebben. Men mag veronderstellen, dat genoemd verhaal, waarvan hij tot zijn oogmerk gebruik heeft gemaakt, afkomstig is geweest van eene geloofwaardige zijde. En terwijl men zich onderscheidene wegen denken kan, langs welke de kennis dier gebeurtenissen, die hij vermeldt, tot hem kan gekomen zijn (vgl. H. I: 65. II: 18, 38), schijnt hij, wat de geboortegeschiedenis des Heeren aangaat, daarvan een' niet onduidelijken wenk te geven, als hij zegt: MARIA bewaarde deze woorden alle te zamen, overleggende die in haar harte (H. II: 19). De inhoud overigens dezer berigten vertoont ons, in weêrwil der bedenkingen, die daartegen zijn ingebragt, bij naauwkeurig onderzoek, den onmiskenbaren stempel der waarheid, dien zij dragen. Hunne onopgesmukte eenvoudigheid komt sterk uit, zoodra men ze vergelijkt met hetgeen in sommige Apokryfe Evangeliën (§ 89) voorkomt aangaande de geboorte en kindschheid van JEZUS. Voor hunne geloofwaardigheid pleit ook het drietal lofzangen, dat daarin voorkomt, door MARIA (H. I: 46—52), ZACHARIAS (H. I: 68—79) en SIMEON uitgeboe-

zend (H. II: 29—32, 34, 35), die in inhoud, geest en toon, naar hun onderscheiden persoonlijk karakter, onderling verschillen, terwijl het lied der engelen, zoo kort en verheven als het is (H. II: 14), daarvan weder verre afwijkt. Al zijn dan misschien sommige uitlegkundige zwarigheden nog niet bevredigend opgelost (H. II: 2). men mag toch den aanvang der Evangelische geschiedenis, zoo als hij hier beschreven wordt, in hooge mate belangrijk en Gode waardig heeten. Vooral draagt het berigt aangaande 's Heeren kindschheid en jongelingschap, ons hier bewaard gebleven (H. II: 40—52), veel bij tot de kennis van zijne ware menschheid en hare ontwikkeling.

Het geslachtregister, door LUKAS medegedeeld (H. III: 23—38), onderscheidt zich in menig opzigt van dat, hetwelk wij bij MATTHEÜS vinden (Vgl. § 98). Het is in eene omgekeerde orde vervaardigd, geeft niet JAKOB, maar HELI als grootvader van JEZUS op, laat Hem niet door SALOMO, maar door NATHAN (vgl. 2 Sam. V: 14. 1 Kron. III: 5) uit DAVID afstammen, behelst doorgaans gansch andere namen, en klimt niet tot ABRAHAM, maar tot ADAM en alzoo tot den oorsprong van het menschelijk geslacht op. Men heeft, onzes inziens, te onregte beweerd, dat deze geslachtlijst de afstamming niet van JOZEF, maar van MARIA bevatten zou. Het tegendeel blijkt uit den letter der opgave vs. 23, en uit de opmerking, dat nergens, hier zoo min als elders, aan MARIA eene afkomst uit DAVID wordt toegeschreven (vgl. H. I: 27. II: 4, 5), terwijl zij veeleer wordt genoemd eene nicht of aanverwante van ELIZABET (H. I: 36), die uit de dochteren AÄRON's was (H. I: 5). Bij de berekening van den stam, waartoe iemand behoorde, kwam onder Israël de moederlijke afkomst ook eigenlijk volstrekt niet in aanmerking. JEZUS, ofschoon ontvangen van den heiligen Geest (H. I: 35), werd wettig gerekend de zoon van JOZEF te zijn (H. III: 23), omdat Hij uit MARIA geboren was, staande haar huwelijk met dezen (Vgl. H. II: 5. Matth. I: 23—25). Naar zijne menschelijke afkomst behoorde Hij daardoor aan JOZEF, en door hem aan het geslacht van DAVID, den

stam van JUDA toe. En wat het verschil betreft, dat er bestaat tusschen beide gelijksoortige geslachtregisters; dit laat zich verklaren door het niet onwaarschijnlijk gevoelen, dat de voorkeur verdient, dat bij MATTHEÜS zijne wettelijke afstamming uit DAVID door leviraat langs de koninklijke of Salomonische lijn wordt opgegeven, bij LUKAS daarentegen de natuurlijke langs de Nathansche.

Onder de bijzondere verhalen, die bij LUKAS gevonden worden, behoort dat aangaande JEZUS' prediking te Nazaret (H. IV: 16—30), door de beide eerste Evangelisten in een veel later tijdperk en in een geheel ander geschiedkundig verband minder uitvoerig vermeld; dat aangaande de opwekking van den jongeling te Naïn (H. VII: 11—17), hetwelk, elders ontbrekende, eene hoogst belangrijke bijdrage bevat tot de wonderdaden des Heeren, en door edele eenvoudigheid, aanschouwelijkheid en keurigheid van voorstelling uitmunt; dat aangaande de boetvaardige zondares ten huize van SIMON, den Pharizeër (H. VII: 36—50), dat kennelijk eenige overeenkomst heeft met de zalving van JEZUS door MARIA (Matth. XXVI: 6—13. Mark. XIV: 3—9. Joh. XII: 1—8), maar daarvan toch ook weder sterk genoeg verschilt, om op zich zelf te staan (1); dat aangaande JEZUS' eerste verblijf te Bethanië, ten huize van LAZARUS en zijne beide zusters (H. X: 38—42), waarin bijzonderheden voorkomen, die tot opheldering dienen van hetgeen, volgens JOHANNES (H. XI), aldaar en in dat gezin later geschied is; en meer andere verhalen, te velen in getal, om hier genoemd te worden.

Onder de gelijkenissen, bij LUKAS ons bewaard gebleven, zijn er, die hij met andere Evangelisten gemeen heeft (H. XIII: 19—21. XIV: 16—24. XV: 5—7. XIX: 12—28. XX: 9—15). Maar er komen bij hem ook eenige anderen voor, die een bijzonder en eigenaardig karakter vertoonen, waardoor zij verschillen van de meeste

(1) Er bestaat geene reden, om deze ongenoemde boetvaardige zondares te houden voor MARIA MAGDALENA, door LUKAS later met name vermeld (H. VIII: 2).

overigen, die elders, vooral bij MATTHEÜS (vgl. § 98), gevonden worden. Zij schijnen meer in Judea en Jeruzalem, dan in Galilea en te Kapernaum te huis te behooren, en bij een vroeger verblijf in de hoofdstad te zijn uitgesproken. Zij bevatten geene leenspreuken of allegorische voorstellingen, zoo als die van den zaaijer, het onkruid onder de tarwe en soortgelijke, waarbij voorwerpen, uit het gemeene leven en de zinnelijke wereld ontleend, gebezigd worden, om geestelijke zaken aan te duiden; maar worden beter verdichte zedelijke verhalen genoemd, in den trant van leerzame Oostersche vertellingen. Uit den inhoud blijkt meestal de voorname bedoeling, waarop het aankomt, die ook in den zamenhang doorgaans regtstreeks of van ter zijde wordt aangeduid. In die van den barmhartigen Samaritaan, bijv. (H. X: 30—37), wordt de vraag beantwoord: wie is mijn naaste? (vs. 29). In die van den verloren' zoon, welligt beter het verhaal van den vader met zijne twee zonen genoemd (H. XV: 11—32), wordt de lastering der Pharizeën, die voorafging (vs. 2), ten toon gesteld. Die van den onregtvaardigen rentmeester (H. XVI: 1—8) moet dienen, om de ernstige vermaning, waarmede zij besloten wordt (vs. 9), krachtig aan te dringen. Die van den onregtvaardigen regter (H. XVIII: 2—7) strekt blijkbaar daarheèn, dat men altijd bidden moet en niet vertragen (vs. 1). En die van den Pharizeër en den tollenaar (vs. 10—14) werd gesproken tot sommigen, die bij zich zelven vertrouwden, dat zij regtvaardig waren, en de anderen niets achteden (vs. 9). Hieruit bemerkt men reeds, hoe onoordeelkundig het zijn zou, om alle daarin voorkomende bijzonderheden, waarvan velen slechts dienen, om het hoofddenkbeeld in helder licht te plaatsen, zinnebeeldig of geheimzinnig op te vatten. In die van den onregtvaardigen rentmeester en den onregtvaardigen regter valt dit allerduidelijkst in het oog; maar het is op allen zonder onderscheid van toepassing. Men bewondert de geheel éénige gave des goddelijken

Meesters, die gesproken heeft, zoo als nooit eenig mensch op aarde (Joh. VII: 46), dan het meest, wanneer men Hem naar zijne eigene bedoeling regt tracht te verstaan.

In de lijdensgeschiedenis, zoo als zij bij LUKAS voorkomt, vinden wij menige bijzonderheid, ons van elders niet of minder naauwkeurig bekend. De vermelding van den waterdrager, dien de twee jongeren, uitgezonden om den Paaschmaaltijd te bereiden, ontmoeten en volgen zouden (H. XXII: 7—13), vult de kortere berigten der overigen (Matth. XXVI: 17—19. Mark. XIV: 12—16) niet slechts aan, maar levert ook eene proeve op van JEZUS' verborgene wetenschap en wijsheid. Uit den rangstrijd, tusschen de discipelen aan den maaltijd ontstaan (H. XXII: 24—30), laat zich de veelbeteekenende voetwassching bij JOHANNES (H. XIII: 1—17) ongedwongen verklaren. Bij LUKAS alleen vinden wij gewag gemaakt van den engel, die den Heer in Gethsémané versterkte (H. XXII: 43); van zijn zweet, dat gelijk groote droppelen bloeds werd, die op de aarde afliepen (vs. 44); van het woord, door Hem tot JUDAS gesproken: verraadt gij den Zoon des menschen met eenen kus? (vs. 48); en van den blik, door Hem op PETRUS geworpen, waardoor hij tot berouw bewogen werd (vs. 61). De verzending van JEZUS naar HERODES, hier vermeld (H. XXIII: 5—16), geschiedde niet, zoo als men gewoonlijk meent, omdat PILATUS, met de regtszaak verlegen, zich langs dezen weg van hare verdere behandeling zocht te ontslaan, maar moet veeleer beschouwd worden als eene poging, om nader berigt aangaande den gevangene in te winnen bij den Galiléschen Viervorst. De weenende vrouwen, die den Heer, toen Hij naar Golgotha werd uitgeleid, vergezelden, en aan wie Hij de aanstaande jammeren der toekomst voorspelde (vs. 27—31), waren geene vriendinnen van Hem, maar dochters van Jeruzalem. Gelijk deze merkwaardige bijzonderheid, zoo hebben wij ook het eerste en laatste kruiswoord des Heeren (vs. 34, 46) aan LUKAS te danken, terwijl hetgeen hij mededeelt omtrent de beide moorde-

naars (vs. 39—43), tot opheldering dient van het minder naauwkeurig berigt van MATTHEÜS (H. XXVII: 44).

De opstandingsgeschiedenis bij LUKAS spreekt van twee engelen bij het geopende graf (H. XXIV: 4); verhaalt in het breede en met groote levendigheid de verschijning van den Verrezene aan de beide Emmausgangers (vs. 13—35), door MARKUS (H. XVI: 12, 13) slechts ter loops vermeld; behelst aangaande de verschijning aan den avond van dien dag onderscheidene bijzonderheden (vs. 36—45), die, bij JOHANNES (H. XX: 19—23) verzwegen, de waarheid der opstanding bevestigen; en eindigt met een kort berigt omtrent JEZUS' hemelvaart (vs. 50—53), met wier breedere vermelding het tweede boek, de Handelingen der Apostelen, weder begint.

HET EVANGELIE VAN JOHANNES.

§ 105.

JOHANNES en zijn Evangelie.

De schrijver van het vierde Evangelie, dat wij bezitten, was JOHANNES, de zoon van ZEBEDEUS en SALOME (Luk. V: 10. Vgl. Matth. XXVII: 56. Mark. XV: 40), de jongere broeder van JAKOBUS (Matth. IV: 21) en allerwaarschijnlijkst de volle neef van JEZUS zelven, ten gevolge der verwantschap van beider moeder (1). Geboortig van Bethsaïda aan den oever der Galilésche zee (H. I: 45. vgl. vs. 37, 41. Matth. IV: 18, 21), oefende hij met zijnen vader het bedrijf van visscher uit (Mark. I: 19. Luk. V: 10), ging uit de school des Doopers in die van JEZUS over (H. I: 35—40), volgde Hem terstond

(1) Indien er Joh. XIX: 25 niet drie, zoo als men gewoonlijk meent, maar vier vrouwen, die bij het kruis van JEZUS stonden, paarsgewijze worden genoemd, dan mag men het er voor houden, dat SALOME, van wie wij weten, dat zij op Golgotha tegenwoordig is geweest (Matth. XXVII: 56. Mark. XV: 40), hier wordt aangeduid onder den naam van de zuster van MARIA, JEZUS' moeder.

daarop naar Galilea (vs. 44. H. II: 1, 2, 11), en werd later met zijnen ouderen broeder opgenomen onder het getal zijner bijzondere leerlingen (Matth. IV: 21. Mark. I: 19, 20. Luk. V: 10, 11. Vgl. Matth. X: 2), even als zijne moeder zich schaarde onder dat zijner getrouwe vriendinnen (Matth. XXVII: 56. Mark. XV: 40. XVI: 1). Welhaast stond hij tot hem in zoo naauwe betrekking, dat hij, boven de overigen, met PETRUS en JAKOBUS de bevoorregte getuige werd van de meest buitengewone gebeurtenissen zijns levens (Matth. XVII: 1. XXVI: 37. Mark. V: 37. Luk. VIII: 51. IX: 28). Aan den paaschdisch was hij aanzittende in den schoot of aan de zijde van JEZUS (H. XIII: 23, 25). Na zijne gevangenneming schijnt hij Hem gevolgd te zijn tot in het hoogepriesterlijk paleis (H. XVIII: 15, 16). Op den kruisheuvel was hij tegenwoordig en zag hij zich vereerd met de taak, hem opgedragen door den stervenden Meester, om zijne plaats te vervullen bij zijne treurende moeder (H. XIX: 26, 27). Met PETRUS ijlde hij, op de eerste mare zijner opstanding, naar het graf en geloofde (H. XX: 2, 4, 8). En zoo kan het ons wel niet bevreemden, dat hij zich, om de bijzondere vertrouwelijkheid uit te drukken, waarmede hem de Heer verwaardigde, den discipel noemen mogt, dien JEZUS liefhad (H. XIII: 23. XIX: 26. XX: 2. XXI: 7, 20). Wij mogen hieruit tevens besluiten tot de teedere liefde, die hij Hem wederkeerig toedroeg, en bij hem een zacht, ontvangbaar gemoed veronderstellen, juist geschikt, om 's Heeren verhevene persoonlijkheid in al hare diepte op te vatten en tot hare kennis dieper, dan eenig ander, door te dringen. Was hij vroeger vatbaar voor hevige hartstogtelijkheid, vooral waar het de eer van JEZUS gold (Luk. IX: 49, 54) (1), en niet vrij van berispelijke eerzucht en aardschgezinde verwachtingen (Matth. XX: 20,

(1) Te onregte vermoedt men, dat de naam Boanerges d. i. zonen des donders, hem en zijnen broeder, bij soortgelijke gelegenheid, door den Heer zou gegeven zijn (Mark. III: 17).

21. Mark. X: 35—37); zijn karakter heeft zich zeker allengs, onder de leiding en in de gemeenschap des Heeren, bij uitstek gelukkig ontwikkeld tot zeldzame gelijkvormigheid aan Hem. Na JEZUS' hemelvaart vinden wij hem bij voortduring te Jeruzalem (Hand. I: 13. II: 14. III: 1, 3, 11. IV: 13, 19), waar hij soms met de Apostelen aan vervolging was blootgesteld (Hand. IV: 3. V: 18, 29), en vanwaar hij zich met PETRUS voor korten tijd naar Samarië begaf, om er bevorderlijk te zijn aan de uitbreiding des Evangelies (Hand. VIII: 14, 25). Geen wonder, dat hij er, gedurende zijn langdurig verblijf, gerekend werd onder de pilaren der gemeente (Gal. II: 9). Eerst na den dood van de moeder des Heeren, die, volgens eene onzekere overlevering, in het jaar 48 zou hebben plaats gehad, heeft hij zich vandaar verwijderd. Met groote eensteınmigheid wijst de Christelijke oudheid Klein-Azië als het oord, Epheze als de plaats aan zijner latere werkzaamheid. Hij kan echter aldaar eerst gewoond en gearbeid hebben, nadat PAULUS, die niet gewoon was eens anderen akker te bebouwen (Rom. XV: 20. 2 Kor. X: 16), er eene gemeente gesticht (Hand. XIX) en later te Milete van de opzieners dier gemeente plegtig afscheid genomen had (Hand. XX: 17—38). Misschien zelfs was deze Apostel reeds te Rome gestorven, eer JOHANNES er zich metterwoon gevestigd had. Men wil, dat hij ook nog verbannen zou zijn geweest naar het eiland Patmos (vgl. Openb. I: 9); maar het valt moeijelijk, om het tijdstip en den duur dier ballingschap naauwkeurig te bepalen. Zeker schijnt het, dat hij een' hoogen ouderdom bereikt, al de overige Apostelen met de verwoesting van den Joodschen staat overleefd heeft, en onder Keizer TRAJANUS in het begin der tweede eeuw, of een weinig vroeger, gestorven is, vele leerlingen achterlatende, waaronder vooral POLYKARPUS, IGNATIUS en PAPIAS genoemd worden. Te Epheze, waar hij stierf, wees men nog lang daarna zijne grafstede aan. Wij laten de fabelachtige vertellingen, die later omtrent hem in omloop waren en geloof vonden, onvermeld.

Zijn sterfdag wordt in de Roomsche kerk op 27 December gevierd.

Van de hand van dezen Apostel is het onschatbaar en éénig Evangelie, dat zijnen naam draagt, afkomstig. Eene lange, bijkans onafzienbare reeks van uitwendige getuigenissen, beginnende met THEOPHILUS van Antiochië († 172) en vroeger nog, met MARCION en VALENTINUS, die tegen de helft der tweede eeuw optraden en dit Evangelie reeds gekend hebben, bevestigt dit algemeen gevoelen, dat nergens ooit in de gansche oudheid, zooveel wij weten, tegenspraak gevonden heeft (Vgl. § 90, 93). Ook de eerste brief, ons van den Apostel bewaard gebleven, welks echtheid boven allen twijfel verheven is, strekt daarvoor ten bewijze. Men meent zelfs, dat genoemd geschrift, dat zoo groote overeenkomst heeft met dit Evangelie en blijkbaar uit dezelfde pen gevloeid is, oorspronkelijk strekken moest tot deszelfs geleide, bij de uitgave (vgl. 1 Joh. I: 1—3). Ja, de laatste woorden (H. XXI: 24), die afkomstig schijnen van de hand zijner tijdgenooten, behelzen welligt de alleroudste getuigenis voor den Johanneïschen oorsprong van dit Evangelie. Wat zeg ik? De schrijver zelf, als hij met groote zorgvuldigheid zijnen naam verzwijgt (H. I: 35. XVIII: 15. XIX: 35) of zich enkel aanduidt als den discipel, dien JEZUS liefhad (1), maakt zich niet onduidelijk bekend en geeft zich uit voor een' ooggetuige der gebeurtenissen, die hij verhaalt (vgl. H. I: 14). Een rijkdom van plaatselijke bijzonderheden (H. III: 23. VI: 10, 23. XIX: 41. XX: 7. XXI: 8), naauwkeurig opgegevene getallen, uren en dagen (H. I: 40, 44. II: 1, 6, 20. IV: 6, 40, 52. V: 2, 5.

---

(1) Daarbij is het opmerkelijk, dat hij de overige Apostelen, als ANDREAS (H. I: 41, 45. VI: 8. XII: 22), PHILIPPUS (H. VI: 5. XII: 21), THOMAS (H. XI: 16. XIV: 5. XX: 24) en vooral PETRUS telkens met name noemt, en, ofschoon gewoon, om zulken, die gelijke namen dragen, zorgvuldig te onderscheiden (H. XIV: 22. XX: 24. XXI: 2), den Dooper eenvoudig JOHANNES noemt (H. I: 6, 15, 19. III: 23. IV: 1. V: 33, 36. X: 40, 41), als ware er geen gevaar, om hem te verwisselen met den Apostel van dien naam.

VI: 20. VIII: 57. XIX: 39, XXI: 7, 8) en meer soortgelijke kenmerken, hier voorhanden, zouden bovendien den ooggetuige verraden. Er is hier eene oorspronkelijkheid van aanschouwing, eene diepte van opvatting, eene levendigheid van voorstelling, eene helderheid en kracht van uitdrukking, die ons, al kenden wij den schrijver bij name niet, bijkans uitsluitend zouden doen denken aan den edelen JOHANNES. Vooral spreekt op elke bladzijde zijne stille verontwaardiging over het ongeloof en de vijandschap zijner land- en tijdgenooten, zijne opregte liefde tot den Heer en zijne innige verwantschap met Hem. Geen ander Evangelie vergunt ons zóó diepe blikken in het hart des goddelijken Meesters te werpen, brengt zijne hemelsche heerlijkheid zóó helder aan het licht, vertoont Hem ons zóó waarlijk groot en verheven in zijne geheel éénige gemeenschap met den Vader, als dit. En mag men zich billijk verwonderen, dat de eenvoudige visscher van Galilea zóó diepzinnig, zóó Christelijk-wijsgeerig schrijven kon, men vergete niet, dat zijne werkzaamheid in het beschaafde Epheze zulk eene zeldzame ontwikkeling des geestes reeds veronderstelt, dat zijne overige geschriften juist denzelfden schrijver verraden, dat niet ligt een ander het gewaagd zou hebben, een Evangelie te vervaardigen, in zoo menig opzigt afwijkende van de drie eersten, en dat zulk eene leiding, als hij genieten mogt, bij gunstigen aanleg, wat groots en voortreffelijks moest te weeg brengen.

Men is het, op grond der eenstemmige getuigenis van IRENÆUS, CLEMENS van Alexandrië en ORIGENES, vrij algemeen daarin ééns, dat JOHANNES zijn Evangelie eerst in zijnen ouderdom te Epheze geschreven heeft. Dit blijkt ook daaruit, dat het hier en daar gerigt schijnt tegen dwalingen, die niet vóór het laatst der eerste eeuw in Klein-Azië en elders ontstaan zijn. Het is alzoo verreweg het jongste van allen. Reeds waren zijne tijdgenooten en vrienden ten grave gedaald, de Joodsche staat met stad en tempel het onderst boven gekeerd, het Christendom, op vele plaatsen gevestigd, het eerste tijd-

perk zijner ontwikkeling ingetreden en den strijd met de Grieksche wijsbegeerte begonnen te voeren, toen de grijze Godsman de pen opvattede, om de schoonste herinneringen zijner jeugd betreffende den Heer, dien hij innig liefhad, te boek te stellen. Volgens een berigt van bovengenoemden CLEMENS, die zegt, dit van de oudere opzieners der gemeente vernomen te hebben, zou hij het hebben gedaan op verlangen zijner vrienden, om hun, nevens de meer ligchamelijke drie eerste Evangeliën, een geestelijk Evangelie in handen te geven.

§ 106.

Inhoud, innerlijke gesteldheid en oorspronkelijke bestemming.

Reeds is gezegd, dat dit Evangelie, wat den inhoud betreft, merkbaar afwijkt van de drie overigen (§ 94). Eene verhevene, veelbeteekenende inleiding gaat vóóraf (H. I, bevattende de voorstelling van JEZUS' goddelijk vóórbestaan en hemelsch leven, in verband met zijne menschwording, vs. 1—18, de getuigenis, door den Dooper afgelegd aangaande Hem, vs. 19—34, en de opgave van de eerste jongeren, die op grond dier getuigenis tot Hem kwamen, vs. 35—52). Het Evangelie bestaat overigens uit twee naauw zamenhangende deelen. Het eerste deel (H. II—XII) geeft berigt van JEZUS openbare werkzaamheid, eerst in Galilea, Judea en Samaria (H. II—VI, waarin voorkomen het gebeurde op de bruiloft te Kana en bij de reiniging des tempels H. II, het gesprek met NICODEMUS, H. III, met de Samaritaansche vrouw, H. IV, het wonder te Bethesda, H. V, en de wonderbare spijziging, H. VI), en daarna gedurende zijn laatst verblijf in Judea vóór zijn lijden (H. VII—XII, waarin o. a. het voorgevallene met de overspelige vrouw gevonden wordt, H. VIII, de voorstelling van den goeden herder, H. X, de opwekking van LAZARUS, H. XI, en de zalving te Bethanië, H. XII). Het tweede deel (H. XIII—XX) stelt JEZUS voor in het

te gemoet gaan van den dood (H. XIII—XVII, de voetwassching, H. XIII, afscheidsgesprekken, H. XIV—XVI, hoogepriesterlijk gebed, H. XVII), onder zijn lijden (H. XVIII, XIX) en na zijne opstanding (H. XX). Een aanhangsel, vermeldende zijne verschijning in Galilea aan de zee van Tiberias (H. XXI), is waarschijnlijk eerst later aan dit Evangelie toegevoegd.

Terwijl alzoo JOHANNES in zijn Evangelie, in onderscheiding der overigen, zijn' eigen' weg bewandelt, heeft hij zelf, aan het einde, duidelijk genoeg het hoofddoel, dat hij beoogde, opgegeven in deze woorden: deze dingen zijn geschreven, opdat gij geloovet, dat JEZUS is de CHRISTUS, de Zone Gods, en opdat gij, geloovende, het leven hebbet in zijnen naam (H. XX: 31). Aan dat hoofddoel is blijkbaar geheel de inhoud van zijn geschrift ondergeschikt. Reeds de inleiding (H. I: 1—18), die 's Heeren goddelijke afkomst vermeldt, moet dienen, om den Christelijken lezer op het regte standpunt te plaatsen tot de kennis en waardering zijner persoonlijkheid. En overal is het de heerlijkheid des Heeren, waarop hij opmerkzaam maakt (vgl. H. I: 14. XII: 41) en die hij in zijne woorden en daden helder doet uitkomen, vooral tegenover de miskenning, die Hij ondervond (H. I: 11. III: 11, 19, 32. V: 43. VII: 7. VIII: 23, 24), en de klimmende vijandschap, waaraan Hij van de zijde der Joden was blootgesteld (H. X: 31, 39. XI: 53, 57). Nu eens deelt hij daartoe de getuigenis van anderen omtrent Hem mede (H. I: 19—34. III: 30, 31. VI: 14, 68, 69. IX: 17. XI: 27); dan eens verhaalt hij een en ander wonder, door Hem verrigt (H. II: 11. IV: 54. XI: 4, 40), of maakt hij in het algemeen van zijne teekenen melding, zonder ze te noemen (H. III: 2. VI: 2, 14, 26. VII: 31. IX: 16. XI: 47. XII: 18, 37. XX: 30); dan weder geeft hij treffende proeven op van zijne hoogere wetenschap (H. I: 49. II: 24, 25. IV: 17, 18. VI: 64. XIII: 11, 19). Maar vooral moeten de uitvoerige gesprekken, door den Heer in Judea gehouden en hier in

het breede bewaard gebleven, Hem in zijne hooge afkomst, in zijne verwantschap met God, in zijne eenheid met den Vader, bij wien Hij heerlijkheid had, eer de wereld was (H. XVII: 5), van nabij doen kennen (H. V: 17. VIII: 58. X: 30. XII: 45. XIV: 9. XVII: 11, 21. XX: 28). Men ziet, hoe alles er op berekend is, om te beantwoorden aan het groote hoofddoel van dit Evangelie. Vandaar ook, dat JOHANNES veel verzwijgt, wat hem niet onbekend kan geweest zijn, maar tot bereiking van zijn oogmerk minder dienstig scheen, bijv. den doop van JEZUS, zijne verheerlijking op den berg, de instelling des Avondmaals. Men heeft hieruit wel eens willen afleiden, dat hij zich tot taak gesteld zou hebben, om de overige Evangeliën, die vroeger geschreven waren, aan te vullen. Dit is echter op zich zelf onbewijsbaar. Wel veronderstelt hij blijkbaar veel als reeds van elders bekend, en maakt hij, om iets te noemen, van de twaalven gewag (H. VI: 70. XX: 24), zonder ergens hunne verkiezing te vermelden. Wel ontvangen de berigten van anderen uit zijn Evangelie soms een verrassend licht, dat anders ontbreken zou (H. II: 19. Vgl. Matth. XXVI: 61. Mark. XIV: 58). Maar indien het hem te doen ware geweest, om al het ontbrekende aan te vullen, hij zou een' anderen weg ingeslagen en aan zijn eigenlijk hoofddoel meer of minder ontrouw geworden zijn. Evenzoo is het gelegen met de meening, dat hij met zijn Evangelie bepaaldelijk tegen toenmalige dwaalbegrippen en ketterijen zou zijn opgetreden. Hij moge daarop soms van ter zijde schijnen te doelen, gelijk hij daartegen elders meer nadrukkelijk waarschuwt (1 Joh. II: 18—23. IV: 1—6), doorgaans toch zoekt hij slechts door de reine voorstelling der Christelijke waarheid elke schadelijke dwaling, die daartegen overstaat, te wederleggen. Bij vergelijking der drie eerste Evangeliën valt voorts, terwijl dáár meer zamenhangende redevoeringen of korte, zinrijke gezegden van den Heer gevonden worden, de dialektische vorm, die aan de mededeelingen van JOHANNES bijzonder eigen is, in het oog (H. III. IV. VI. VII. VIII.

IX. X. XIV—XVI). Nergens vinden wij dan ook, di ten gevolge, zoo vele schijnbaar vreemde en toch die zinnige uitspraken des Heeren. Heeft JOHANNES slech enkele wonderen verhaald (H. II: 1—10. IV: 46—5 VI: 5—13. IX: 1—7. XI: 43, 44. XXI: 6), en allee zulken, die met meer uitvoerige redenen van JEZUS zamen hingen of tot de ontwikkeling zijner lotgevallen in betrek king stonden (1), hij brengt overal meer het verheven en goddelijke van 's Heeren groote daden, dan juist he weldadige aan het licht. Van bezetenen maakt hij me geen enkel woord gewag (vgl. H. VIII: 48. XII: 31 XIII: 26, 27. XIV: 30. XVI: 11). Ook geene enkel gelijkenis deelt hij mede, daar toch de pericopen over den goeden herder (H. X: 1—16) en over den wijnstok en de ranken (H. XV: 1—8) slechts leenspreuken en beelden, geene eigenlijk gezegde gelijkenissen bevatten. En hij beijvert zich, waar hij den dood des Heeren vermeldt, om die gebeurtenis voor te stellen als overeenkomstig met zijne hooge waardigheid en met den raad van God (H. III: 14, 15. X: 18. XII: 23. XVI: 7. XVII: 4). Dat hij eindelijk, meer dan eenig ander Evangelist, de gebeurtenissen in haren onderlingen zamenhang opgeeft (2); dat hij aan zijne berigten niet zelden iets tot opheldering of verklaring toevoegt (H. II: 21, 25. III: 24. IV: 2. VI: 6, 71. VII: 39, 50. XI: 2, 13, 51, 52. XII: 23. XVIII: 9, 14. XXI: 19, 23); dat hij door zijne tijdrekenkundige opgaven, vooral der Joodsche feesten, ons zelfs in staat stelt, om den duur van 's Heeren omwandeling op aarde met eenige zekerheid te berekenen (H. II: 13. VI: 1, 4. X: 22. XII: 1. XIII: 1. XVIII: 28. XIX: 14, 31), dit, en meer soortgelijks van ondergeschikt belang, verhoogt in ons oog de onschatbare waarde van zijn Evangelie.

---

(1) Het wonder der spijziging, H. VI: 5—13, is dan ook het éénige, dat bij al de vier Evangelisten gelijkelijk gevonden wordt (Matth. XIV: 13—21. Mark. VI: 32—44. Luk. IX: 10—17).

(2) Men heeft opgemerkt, dat de woorden opdat en dan, derhalve in dit Evangelie niet veel minder dan honderdmalen voorkomen.

Wij kunnen het voor zeker houden, dat de mondelinge overlevering, waaruit de overige Evangelisten voor een goed deel geput hebben (§ 94), bij JOHANNES de bron zijner verhalen niet geweest is. Hij zelf, de oog- en oorgetuige van 's Heeren woorden en daden (1 Joh. I: 1—3), was daarvan, gelijk zich denken laat, de éénige bron, en zijn bekend karakter staat ons voor zijne geloofwaardigheid volkomen borg. Hierbij rijst echter bijkans onwillekeurig de vraag in ons op, hoe het mogelijk zij, dat hij zich nog in zijnen hoogen ouderdom zóó uitvoerige redenen en gesprekken, als hij mededeelt, tot in de bijzonderheden woordelijk herinnerd heeft. Men kan, bij hare beantwoording, de toevlugt nemen tot de niet onwaarschijnlijke gissing, dat hij reeds vroeg van de merkwaardigste uitspraken des Heeren eenige schriftelijke aanteekening gemaakt heeft, om aan zijn geheugen te gemoet te komen. Ook komt de rigting van zijnen geest tot afgetrokken en diepzinnig nadenken en de stemming van zijn gemoed, dat van heilige liefde tot Hem vervuld was, hierbij met regt in aanmerking (1). Maar zijne letterlijke getrouwheid in het mededeelen laat zich daarmede onzes inziens niet bewijzen, tenzij men zich beroepe op de belofte, door den Heer aan zijne jongeren gedaan, dat d e h e i l i g e G e e s t, d i e n d e V a d e r z e n d e n z o u i n z i j n e n n a a m, h u n a l l e s z o u i n d a c h t i g m a k e n, w a t H i j h u n g e z e g d h a d (H. XIV: 26). Opmerkelijk is

(1) Met zóó groote naauwkeurigheid had IRENAEUS zich de lessen van POLYKARPUS in het geheugen geprent, dat hij schrijven kon: » Sterker » herinner ik mij, wat ik in dien tijd beleefde, dan wat later voorviel. » Want wat men in de jeugd leert, wast als 't ware met de ziel gelijkelijk op en vereenigt zich met haar." En teregt zegt LÜCKE van den indruk, dien de geheel éénige verschijning van CHRISTUS op de ziel van een' JOHANNES gemaakt moet hebben: » Eer kon hij zijne » eigene geschiedenis vergeten, dan die van zijnen Heer. Eer kon hem » al het vroegere leven zijner jeugd uit het geheugen worden gewischt, » dan de tijd, waarin hij in den omgang met JEZUS tot een nieuw en » hooger leven werd herboren, waarin hij datgene met liefde ondervond » en opnam, wat voortaan zijne geheele ziel vervulde en het middenpunt » werd van zijn bestaan."

het, dat die belofte bij JOHANNES alleen gevonden wordt. Wij blijven aan hare vervulling te zijnen opzigte te eerder vasthouden in den geloove, omdat elke naauwkeurige beschouwing, vooral van zijne afscheidsredenen, tot de slotsom leidt, dat de Heer juist zóó, en niet anders, moet gesproken hebben. En allerminst kunnen wij plaats geven aan het vermoeden, dat de eerlijke discipel het gewaagd zou hebben, om zijnen hoogvereerden Meester denkbeelden en spreekwijzen in den mond te leggen, die niet in werkelijkheid van Hem afkomstig waren. Ook zou hij, hoe groot ook de overeenkomst zij van beider spraakgebruik, zijn verheven ideäal op verre na niet hebben kunnen bereiken. Zijne overige schriften althans vertoonen ons, te midden dier overeenkomst, niet minder groot verschil.

De lezers, voor wie dit Evangelie oorspronkelijk bestemd was, moeten buiten Palestina, en wel in Klein-Azië, waar JOHANNES leefde en werkte, toen hij schreef, gezocht worden. Zij waren buiten tegenspraak Christenen uit de heidenen. Tegenover de aanhalingen uit de Schriften des O. Verbonds, hier in niet geringen getale te vinden (H. II: 17. VI: 44, 45. VII: 37, 38. XII: 38—41. XIII: 18. XV: 25. XIX: 28, 36), die ons niet bevreemden kunnen, mag men wijzen op de vertaling van Joodsche woorden, de opheldering van Joodsche gebruiken en de vermelding van plaatselijke omstandigheden, in en buiten Jeruzalem (H. I: 39, 42. II: 6, 13. IV: 4, 6, 9, 25, 45. V: 1, 2. VI: 4. VII: 2. XVIII: 28. XIX: 13, 14, 31, 40), die voor Christenen uit de Joden overbodig zouden geweest zijn. Ook wordt er slechts in het algemeen van de Joden gewag gemaakt (H. I: 19. V: 15, 16. VI: 41, 52. VII: 11—13), zonder onderscheiding van soorten en sekten onder hen. En het standpunt van dit Evangelie, met opzigt tot de Samaritanen (H. IV) en heidenen (H. X: 16. XI: 52. XII: 20), is zóó onbekrompen, als men slechts wenschen kan. Dat echter zijne lezers tevens zekeren graad van ontwikkelde beschaving en wijsgeerige vorming, zoo als men in die dagen in Klein-Azië, waar het Chris-

tendom den eersten kamp met de Grieksche wijsheid te strijden had, met regt veronderstellen mag, bereikt moeten hebben, volgt uit den inhoud van dit geschrift, dat nog bij voorkeur voor meer beschaafde Christenen belangrijk is. Er wordt, om het regt te verstaan, langdurig en diep nadenken gevorderd, en sommige gedeelten worden misschien nimmer volkomen begrepen en doorgrond. LUTHER noemde het het éénig hoofd-Evangelie en stelde het veel hooger dan de drie overigen. Latere godgeleerden waren niet minder uitbundig in hunne lofspraken. En er ligt waarheid in de gewoonte der Christelijke oudheid, om den Evangelist JOHANNES te vergelijken met een' adelaar.

§ 107.

Bijzonderheden, daarin voorkomende of daarop betrekkelijk.

Indien al de bijzonderheden, die met opzigt tot of in het Evangelie van JOHANNES onze aandacht verdienen, hier achteréénvolgens moesten besproken worden, waar ware het einde te vinden? Wij bepalen ons tot eenige weinigen, meest van algemeenen inhoud, en spreken

Allereerst over de inleiding (H. I: 1—18), omdat zij, zoo als gezegd is (§ 106), in naauwe betrekking staat tot het hoofddoel, dat JOHANNES met zijn Evangelie beoogt. Terwijl de andere Evangelisten, MARKUS alleen uitgezonderd, hunne verhalen beginnen met de opgave der menschelijke afkomst en geboorte van JEZUS, klimt JOHANNES, vol van de heerlijkheid zijns Heeren, die hij in hare menschelijke verschijning op aarde schetsen zal, tot zijn goddelijk vóórbestaan en zijne geheel éénige betrekking tot den Vader op (vgl. § 94). Daartoe bedient hij zich in den aanhef van eene uitdrukking, die ook elders in zijne geschriften (1 Joh. I: 3. Openb. XIX: 13), maar overigens uitsluitend bij hem voorkomt, een kunstwoord, genomen, zoo het schijnt, uit de taal der Joodsch-Grieksche wijsbegeerte zijner dagen. Het wordt door de

Onzen overgezet: het Woord, maar ware misschien beter onvertaald gebleven: de Logos. Daarmede wordt niet, bij bloote persoonsverbeelding, eene kracht of werking van God aangeduid, en evenmin de woordvoerder Gods, in den zin van leeraar, bij uitnemendheid van God gezonden, maar de zelfstandige persoonlijkheid des Zoons Gods vóór zijne menschwording op aarde. Te gepaster was de kenze dezer benaming, deels omdat zij niet ongewoon was in die dagen, deels omdat zij eenigermate overeengebragt kon worden met hetgeen in het O. Verbond voorkomt aangaande het woord des Heeren (Ps. XXXIII: 6. vgl. Gen. I: 3) en de wijsheid, bij persoonsverbeelding voorgesteld (Spreuk. VIII: 22—36. Vgl. § 44), eene persoonsverbeelding, in de Apokrijfe boeken des O. Verbonds en jongere Joodsche geschriften, met behulp der toenmalige wijsbegeerte, verder ontwikkeld (§ 78). Johannes houdt zich echter niet bezig met de wederlegging der ijdele bespiegelingen, die daarover bij philo en anderen gevonden worden, maar zinspeelt daarop enkel bij de voorstelling der groote waarheid, die hij op den voorgrond plaatst. Aangaande den Logos getuigt hij, dat Hij vóór alle dingen bestond, van God zelven onderscheiden en tevens allernaauwst met Hem vereenigd: Hij was God, Gode even gelijk en één met Hem in heerlijkheid (vs. 1). Zonder zich daarin echter te verdiepen (vs. 2), stelt hij Hem verder voor in zijne betrekking tot de wereld en werkzaamheid onder de menschen (vs. 3—18). Door Hem, zegt hij, even als paulus (Kol. I: 16. vgl. Hebr. I: 2), zijn alle dingen geschapen (vs. 3). In Hem, zoo vervolgt hij, was het leven, en het leven, door middel der schepping medegedeeld, was het licht der menschen, en het licht, in de menschen ontstoken, ook door middel van Gods vroegere openbaringen, schijnt in de duisternis der zonde, en de duisternis, de door de zonde verduisterde menschenwereld, heeft het niet begrepen, niet aangenomen (vs. 4, 5). Eene nadere en heerlijker openbaring van den Logos was daardoor noodzakelijk gewor-

den. Zij werd door JOHANNES den Dooper voorbereid, die kwam, om van het licht te getuigen (vs. 6—8). En die persoonlijke openbaring van den Logos in den mensch CHRISTUS JEZUS vermeldt hij uitdrukkelijk, zeggende: Hij is vleesch geworden en heeft onder ons gewoond (vs. 14). Uit deze weinige en vlugtige trekken kan men besluiten tot den gang zijner diepzinnige voorstelling, die eene hoogst belangrijke bijdrage bevat tot de kennis van 's Heeren verhevene persoonlijkheid.

Nevens de genoemde uitdrukking, aan JOHANNES bijzonder eigen, moeten wij, ten anderen, eenige meerderen noemen, door hem hier en daar in eene min gewone beteekenis gebezigd. De woorden: licht, waarheid, leven, eeuwig leven, wereld, dood, opstanding, oordeel, die ook elders gebruikelijk zijn, komen hier doorgaans voor in diep wijsgeerigen zin. Er worden zelfs zulke afgetrokkene begrippen door uitgedrukt, dat zij moeijelijk in hunne volle kracht worden terug gegeven. Wie zal, bijv., al de diepte peilen van gezegden als: ik ben het licht der wereld (H. VIII: 12), de opstanding en het leven (H. XI: 25), de weg, de waarheid en het leven (H. XIV: 6), ons van den Heer bewaard gebleven? Wie zal ons zeggen, wat er al ligt opgesloten in de benaming, Hem gegeven, van eeniggeboren' Zoon van God, die in den schoot des Vaders was (H. I: 14, 18. III: 16, 18. Vgl. 1 Joh. IV: 9)? Of in de spreekwijze, meermalen van en door Hem gebezigd: heerlijkheid (H. I: 14. II: 11. XVII: 5, 24), verheerlijken en verheerlijkt worden (H. XIII: 31, 32. XVII: 1, 5)? Of in die, waarbij Hij gezegd wordt of zeide, van den Vader te zijn uitgegaan en tot den Vader weêr te keeren (H. VIII: 42. XIII: 3. XIV: 2, 3, 12, 18. XVI: 7, 27, 28, 30. XVII: 8)? Ook de uitdrukking: verhooging wordt hier, met toespeling op de wijze van zijn sterven, eigenaardig gebruikt (H. III: 14. VIII: 28. XII: 32, 33). En uit of in iemand zijn en blijven duidt hier, of eene overeenkomst van geaardheid tusschen verschillenden, of de

innigste en duurzame gemeenschap met God of CHRISTUS aan (H. III: 6, 31. VI: 56, 58. VIII: 22, 23, 31. XII: 46. XV: 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 16. XVII: 21, 23). Het spraakgebruik van JOHANNES vordert alzoo in den uitlegger groote omzigtigheid en ernstig nadenken. Sommige woorden komen zelfs op verschillende plaatsen, blijkens haar verband, in meer dan ééne beteekenis voor, gelijk, bijv., wereld (H. III: 16. IV: 42. XII: 19. XVII: 9. XXI: 25). Met opzigt tot anderen wordt het spraakgebruik der overige Evangelisten te onregte geraadpleegd. Leven, bijv., en eeuwig leven beteekent bij JOHANNES niet, gelijk elders doorgaans, het leven der eeuwigheid, maar het ware leven, het leven des geloofs en der liefde, dat hier reeds een' aanvang neemt, uit zijnen aard onverstoorbaar is en, eenmaal begonnen, onafgebroken voortduurt over dood en graf heèn (H. III: 15, 16, 36. V: 24, 26, 40. VI: 27. VIII: 12. XI: 25, 26. XX: 31). In het algemeen wordt dit Evangelie, ter verklaring, best met zich zelf vergeleken en uit zijn eigen inhoud opgehelderd.

Wij vinden, ten derde, in dit Evangelie meermalen gewag gemaakt van Joodsche feesten, terwijl de overigen slechts van één enkel, en wel van dat Paaschfeest gewag maken, waarop JEZUS gestorven is. Kort na zijn optreden zien wij Hem hier naar Jeruzalem opgaan, omdat het Pascha der Joden nabij was (H. II: 13). Behalve dit eerste, vermeldt JOHANNES nog een tweede Paaschfeest (H. VI: 14), dat Hij niet schijnt bezocht te hebben, om eindelijk nog van een derde te gewagen, dat zijner kruisiging (H. XII: 1. XIII: 1). Er zijn, die bij het feest der Joden, H. V: 1 vermeld, nog aan een vierde willen gedacht hebben; maar waarschijnlijk moet daaronder het Purimfeest verstaan worden, dat slechts vier weken vóór het Paaschfeest gevierd werd. Ook van het loofhuttenfeest (H. VII: 2) en van het feest van de vernieuwing des tempels (H. X: 22) wordt met name gewag gemaakt. Uit de drie genoemde Paaschfeesten, hier vermeld, is de meening oorspronke-

lijk, dat JEZUS' openbare leven ongeveer twee en een half jaar geduurd moet hebben, eene meening, die, hoe waarschijnlijk ook, van elders niet bewijsbaar is (§ 106).

Wat, ten vierde, sommige betwistbare gedeelten van dit Evangelie betreft, over wier echtheid de gewijde oordeelkunde uitspraak heeft te doen (§ 91); het valt niet te ontkennen, dat H. V: 4 niet van de hand des Apostels afkomstig is. Dat vs. wordt door een aanmerkelijk aantal van oude getuigen weggelaten, terwijl de weinige handschriften, die het behouden, grootelijks verschillen in de opgave der woorden. Op grond daarvan mag men zich overtuigd houden, dat het de uitdrukking behelst van het volksgeloof der Joden, die de regelmatig wederkeerende opborreling des waters te Bethesda, in plaats van haar uit natuurlijke oorzaken te verklaren (1), aan het nederdalen van een' engel toeschreven, een volksgeloof, waarin JOHANNES niet gedeeld kan hebben. Ook de laatste woorden van vs. 3: wachtende op de beroering des waters, zijn aan gegronde, ofschoon minder sterke, bedenkingen onderhevig. — Beslissend zijn, zoo wij meenen, de uitwendige getuigenissen, die tegen de echtheid van H. VII: 53—VIII: 11 pleiten. Deze gansche plaats ontbreekt in de oudste handschriften en vertalingen, en vóór de vierde eeuw vinden wij daarvan geen enkel spoor bij de Kerkvaders. Er is derhalve geen twijfel aan, of zij behoort evenmin tot het oorspronkelijk Evangelie van JOHANNES, en is daarin eerst later — hoe en waaruit, weet men niet — opgenomen. Tegen de inwendige gronden, waarop men hare echtheid soms heeft trachten te redden, staan anderen over, die het gezag der uitwendige getuigenissen bevestigen. Men moet echter erkennen, dat de inhoud, geest en strekking van dit merk-

(1) Men wil, dat het een' der laatste reizigers in Palestina, ROBERTSON, gelukt zal zijn, om de vermoedelijke plaats, waar deze gezondheidsbron gevonden werd, uit te vinden en met juistheid te bepalen. » Haar water," zegt hij, » dat zich door een onderaardsch kanaal ook » aan het badwater Siloam mededeelt, welt dikwijls plotseling met » ongewone kracht op en stijgt dan zigtbaar."

waardig verhaal volstrekt niets bevatten, wat den Heer onwaardig zijn zou. Al ziet men zich dan genoodzaakt, om het als een bestanddeel van dit Evangelie te verwerpen, het vertoont genoegzame kenmerken van geloofwaardigheid, om het, in weêrwil daarvan, als eene belangrijke bijdrage tot de levensgeschiedenis des Heeren te blijven beschouwen.

Ten allen tijde hebben de afscheidsgesprekken van JEZUS, ons hier bewaard gebleven (H. XIV—XVII), waarover wij ten vijfde een enkel woord in het midden brengen, de aandacht tot zich getrokken, omdat zich daarin al wat de vroomheid verhevens, de smart roerends, de liefde hartelijks heeft, als om strijd vereenigt. Het kan ons niet bevreemden, dat een discipel als JOHANNES, die, aanzittende in den schoot van JEZUS (H. XIII: 23), met bijkans ingehouden' adem toegeluisterd en van die ure een' onnitwischbaren indruk ontvangen heeft, die redenen van den innig geliefden Meester, na vele jaren, nog zoo naauwkeurig met zijne eigene woorden heeft kunnen terug geven (Vgl. § 106). Vermoedelijk werden zij door den Heer, terwijl Hij nog in de Paaschzaal bleef vertoeven, voor zijne jongeren uitgeboezemd (H. XIV: 31. XVIII: 1). Ofschoon zich daarin moeijelijk eene regelmatige verdeeling, zoo als men ook in afscheidsredenen niet verwachten kan, laat onderscheiden, hebben zij echter een' zeer geregelden, ongekunstelden gang, die zich vooral bij diepere navorsching aan het oog vertoont. Men vindt, namelijk, H. XIII: 31—38 als 't ware de inleiding, die voorafgaat; de eerste rede loopt van H. XIV: 1 tot vs. 27ᵃ door, en gaat vs. 27ᵇ—31 over in de tweede, die zich uitstrekt van H. XV: 1 tot H. XVI: 28 (tenzij men H. XVI: 4 nog een rustpunt mogt willen vinden), en vs. 29—33 opleidt tot het plegtig gebed, dat H. XVII uitmaakt. Om deze redenen in haren zamenhang en hare diepte wel te verstaan, moet men niet slechts vertrouwd zijn met het Johanneïsch spraakgebruik, en zich weten te verplaatsen in den toestand en de gewaarwordingen der jongeren, tot wie zij gesproken werden, maar vooral

ook, even als JOHANNES, den Heer in opregtheid liefhebben en Hem eerbiedigen als den Zoon van God. Het gebed, waarmede deze redenen besloten worden, gaat in eenvoudigheid, verhevenheid en diepte van gedachten alles te boven, wat elders gevonden wordt. Er waren van de meest bekende lofspraken daarop, uit vroegeren en lateren tijd, eene zeer uitvoerige bloemlezing te geven. De Heer begint met van zich zelven te spreken tot zijnen Vader (vs. 1—5), smeekt dan voor de zijnen (vs. 6—19), en strekt eindelijk zijne gedachten biddende uit tot nog veel wijderen kring (vs. 20—24). Bekend is het, dat de vrome SPENER zich dit Hoofdstuk op zijn sterfbed tot driemalen toe liet voorlezen, en het in zijn leven nooit gewaagd had daarover te prediken, omdat, zeide hij, de inhoud hem te hoog was.

Gelijk JOHANNES zich door de mededeeling dezer gesprekken van de overige Evangelisten onderscheidt, zoo bewandelt hij ook in de lijdensgeschiedenis, waarop wij ten zesde wijzen, zijn' eigen weg. Reeds aan den plegtigen aanhef, H. XIII: 1—3, is dit te bemerken. Ontelbaar zijn de bijzonderheden, wier kennis wij alleen aan hem te danken hebben; en wederkeerig verzwijgt hij vele bijzonderheden, wier vermelding hem minder noodzakelijk voorkwam, bijv., de instelling des Avondmaals, dat in zijne dagen reeds algemeen in zwang was onder de Christenen (1). Van hem alleen weten wij den juisten tijd der zalving te Bethanië, zes dagen vóór het Pascha (H. XII: 1); de voetwassching en het daarbij voorgevallene (H. XIII: 1—17); de herhaalde vraag van JEZUS in Gethsémané: wien zoekt gij? en het: ik ben 't, tot zijne vangers gerigt (H. XVIII: 3—9); den naam van MALCHUS, wien het oor werd afgehouwen (vs. 10); de wegleiding eerst naar ANNAS en de eerste ondervraging voor KAJAPHAS (vs. 12—24); het eerste verhoor bij PILATUS en de goede belijdenis, voor hem af-

(1) Men kan die instelling, bij JOHANNES verzwegen, onzes inziens, best invoegen tusschen H. XIII: 33 en 34.

gelegd door den Heer (vs. 28—38); voorts de geeseling en bespotting door de krijgsknechten met het aandoenlijke: zie de mensch! en het latere: zie uw koning (H. XIX: 1—16ᵃ); het voorgevallene met het opschrift boven het kruis (vs. 19—22); de verdeeling der kleederen en verloting van den rok zonder naad (vs. 23, 24); de aanbeveling van MARIA aan de zorg van JOHANNES (vs. 25—27); de beide kruiswoorden: mij dorst en het is volbragt (vs. 28—30); de beenbreking der beide moordenaars en het doorsteken van de zijde van JEZUS met eene speer (vs. 31—37); de deelneming van NICODEMUS aan de ter aarde bestelling van het lijk (vs. 38—42). Voorwaar, een rijke oogst van onschatbare bijdragen tot dit gedeelte der geschiedenis van den Heer! Terwijl zich echter deze bijzonderheden doorgaans zonder moeite laten overéénbrengen met de verhalen der overige Evangelisten, meent men aangaande de Paschaviering een onvereffenbaar verschil te ontdekken. Volgens de drie eerste Evangeliën is JEZUS op den eersten dag der ongehevelde brooden (Matth. XXVI: 17), waarop zij het Pascha slagteden (Mark. XIV: 13), ja, waarop het moest geslagt worden (Luk. XXII: 7), naar Jeruzalem heêngegaan en heeft Hij het, aan den avond van dienzelfden dag, te gelijk met de overige Joden gevierd (Luk. XXII: 15). Volgens JOHANNES echter heeft de maaltijd, donderdag-avonds gehouden, plaats gehad, zoo het schijnt, vóór het feest van Pascha (H. XIII: 1. vgl. vs. 29), en durven de Joden vrijdag-morgen het regthuis van PILATUS niet binnengaan, opdat zij niet verontreinigd zouden worden, maar het Pascha eten mogten (H. XVIII: 28). De ure, waarin JEZUS veroordeeld wordt, heet de voorbereiding van het Pascha (H. XIX: 14) en de dag des sabbats, die er op volgde, wordt groot genoemd (vs. 31), waaruit men vermoeden zou, dat het Paaschlam eerst vrijdag-avonds door de Joden genuttigd werd. Bij dezen schijnbaren strijd mag echter, onzes inziens, aan geen onverzoenlijk verschil gedacht worden. Wij zouden dat

zelfs dan onwaarschijnlijk achten, wanneer wij van de geschiedkundige trouw der Evangelisten of van hunne naauwkeurige bekendheid met de geschiedenis des Heeren veel geringer moesten denken, dan wij meenen geregtigd te zijn. Desniettemin valt het moeijelijk, om van de verschillende wegen, die tot vereffening zijn ingeslagen, den éénig waren te kiezen. Het meest beveelt die zich aan, waarbij het woord Pascha bij JOHANNES niet van het Paaschlam, dat gegeten werd, maar van het Paaschfeest in het algemeen en de maaltijden, die daarop gehouden werden, wordt opgevat (H. XVIII: 28), en de voorbereiding van het Pascha (H. XIX: 14) van den Paaschsabbat, die groot genoemd wordt (vs. 31), omdat hij inviel in de feestweek. De overige zwarigheden worden dan zonder moeite uit den weg geruimd.

Met opzigt tot de opstandingsgeschiedenis hebben wij aan JOHANNES het berigt te danken van het wedervaren van PETRUS en JOHANNES bij het ledige graf (H. XX: 1—10); van de eerste verschijning des Verrezenen, die aan MARIA MAGDALENA te beurt viel (vs. 11—18) en door MARKUS met een enkel woord vermeld wordt (H. XVI: 9—11); van de verschijningen des Heeren aan zijne jongeren op twee achtereénvolgende zondagen (vs. 19, 26); van het gebeurde met THOMAS en zijnen uitroep, toen hij den Heer herkende (vs. 24—26).

Wat eindelijk H. XXI betreft, welks echtheid meermalen is betwijfeld geworden; het valt in het oog, dat de Apostel zijn Evangelie geëindigd had H. XX: 30, 31, en dat alzoo H. XXI slechts een aanhangsel zijn kan, daaraan later toegevoegd. Op de vraag echter, of het ook van zijne hand afkomstig is, moeten wij bevestigend antwoorden, daar het in alle oude handschriften gevonden wordt. Tegenover de inwendige gronden, meerendeels aan vermeende afwijkingen van het Johanneïsch spraakgebruik ontleend, waarmede het bestreden wordt, staan niet slechts anderen over, die ten voordeele van de echtheid pleiten, maar geheel de inhoud des verhaals doet ons den discipel, dien JEZUS liefhad, duidelijk

genoeg herkennen. Waarschijnlijk heeft hij, nadat zijn Evangelie reeds verspreid was, dit aanhangsel geschreven, om daardoor het misverstand weg te nemen, dat er bij den hoogen ouderdom, dien hij bereikte, ten gevolge van een kwalijk begrepen gezegde des Heeren, onder de Christenen gevonden werd (vs. 23). De beide laatste verzen komen ons voor, daaraan door anderen te zijn toegevoegd, misschien wel door de oudsten der gemeente te Epheze, die daardoor dit aanhangsel als met hun visum verrijkt hebben, om bij de latere rondzending daarvan het vermoeden van onechtheid en verdichting af te weren (vgl. § 105).

DE HANDELINGEN DER APOSTELEN, BESCHREVEN DOOR LUKAS.

§ 108.

Naam, inhoud en innerlijke gesteldheid.

Het tweede boek van LUKAS, dat ons bewaard gebleven is, heet de Handelingen der Apostelen of der heilige Apostelen. Die benaming is wel zeer oud, maar toch niet van LUKAS zelven afkomstig en zelfs met den inhoud des boeks meer of minder in tegenspraak. Alleen de handelingen of verrigtingen van PETRUS en vooral van PAULUS staan ons daarin meer uitvoerig dan volledig aangeteekend. Van JOHANNES en JAKOBUS wordt slechts ter loops gewag gemaakt, en van de overige Apostelen des Heeren wordt, na de vlugtige opgave hunner namen (H. I: 13), geheel gezwegen. Daarentegen komen hier onderscheidene belangrijke bijzonderheden voor aangaande sommige andere leeraars uit het Apostolisch tijdvak. Nog ongepaster is derhalve de naam van Apostelgeschiedenis, dien dit boek in den Hoogduitschen Bijbel draagt.

Men is gewoon daarin twee deelen te onderscheiden, die echter, van nabij beschouwd, bijkans onmerkbaar inéénvloeijen. Het eerste deel, H. I—XII, dat van

meer algemeenen inhoud is, bevat eenige berigten aangaande de eerste vestiging en uitbreiding des Christendoms, vooral onder de Joden. Jeruzalem is dáár het middelpunt der gebeurtenissen en PETRUS de handelende hoofdpersoon. Het tweede deel, H. XIII—XXVIII, waarin vooral PAULUS optreedt, stelt zijne onvermoeide werkzaamheid tot uitbreiding des Christendoms, meest onder de heidenen, voor en eindigt met de afgebrokene vermelding zijner gevangenschap te Rome. Eene breedere inhoudsopgave zal ons met de innerlijke gesteldheid van dit geschrift meer naauwkeurig bekend maken.

Het begint met ons in Jeruzalem te verplaatsen bij en na de hemelvaart van JEZUS, toen er een nieuwe Apostel, MATTHIAS, verkozen werd (H. I); verhaalt de uitstorting des heiligen Geestes op den Pinksterdag, onmiddellijk gevolgd door de eerste Evangelieverkondiging van PETRUS en de bekeering van omtrent drie duizend zielen (H. II); deelt in eenige trekken mede, hoe de Apostelen in de kracht des Geestes optraden en, in weërwil van den tegenstand der Joden, arbeidden, en de gemeente zich niet slechts uitbreidde, maar ook door de aanstelling van Diakenen orde en vastheid verkreeg (H. III: 1—VI: 7); gewaagt in 't breede van de getuigenis, door STEPHANUS, een' der diakenen, afgelegd en door zijnen marteldood bekrachtigd (H. VI: 8—VIII: 3); vestigt de aandacht op PHILIPPUS, die, door de vervolging uit Jeruzalem verdreven, aan de Samaritanen en, bij Gaza, aan een' Ethiopischen hoveling het Evangelie verkondigt (H. VIII: 4—40); op SAULUS, die, op den weg naar Damaskus, gestuit wordt in zijnen vervolgingsijver en zich bekeert (H. IX: 1—30), en op PETRUS, die te Lydda en Joppe predikt en zelfs het huisgezin van den heidenschen hoofdman CORNELIUS te Cesarea doopt (H. IX: 31—X: 48), waarop de gemeente te Jeruzalem niet dan schoorvoetende hare goedkeuring geeft (H. XI: 1—18). Hier ondergaat het tooneel der geschiedenis eene merkbare verandering, en voor de eerste moedergemeente treedt eene tweede op te Antiochië, die, door vlugtelingen

gesticht en door BARNABAS en PAULUS verzorgd, zich het eerst den naam van Christenen laat welgevallen (vs. 19—26). Zij ondersteunt de broeders te Jeruzalem met hare liefdegaven, overgebragt door hare twee opzieners (H. XI: 27—30. XII: 25; eene episode, betrekkelijk den dood van JAKOBUS, de wonderbare verlossing van PETRUS uit de gevangenis en den dood van HERODES AGRIPPA, komt voor H. XII), en zendt hen, nadat zij zijn teruggekeerd, als Evangelieboden in de heidenwereld uit, waardoor Cyprus en Klein-Azië met het Christendom bekend worden (H. XIII. XIV). Eene kerkvergadering, te Jeruzalem gehouden, doet uitspraak over de vraag, die gerezen is, of ook de heidenen, tot de gemeente toegetreden, verpligt moeten worden, om, even als de strengere Joden-Christenen, de wet van MOZES te onderhouden, en ontheft hen van die verpligting (H. XV: 1—34). Nu aanvaardt PAULUS, die van nu af aan uitsluitend op den voorgrond staat, uit Antiochië zijne tweede zendelingsreize, waarbij hij zelfs naar Europa oversteekt en niet slechts te Philippi, maar ook te Athene en te Korinthe, de zetels der Grieksche wijsheid en weelde, het Evangelie van CHRISTUS verkondigt (H. XV: 35—XVIII: 22). Nog eene derde soortgelijke reize volbrengt hij door Klein-Azië en Griekenland, waarop hij vooral te Epheze langen tijd vertoeft en vanwaar hij naar Jeruzalem terugkeert (H. XVIII: 22—XXI: 17). Doch hier gevangen genomen, verdedigt hij zich vruchteloos voor het volk en voor den Joodschen Raad, en, naar Cesarea vervoerd, voor FELIX en, na eene gevangenschap van meer dan twee jaren aldaar, voor FESTUS en AGRIPPA (H. XXI: 18—XXVI: 32). Zijn beroep op den Keizer geeft aanleiding, dat hij naar Rome wordt overgebragt, waar hij, na geledene schipbreuk en een oponthoud van drie maanden te Melite, aankomt en minstens twee jaren lang gevangen wordt gehouden (H. XXVII. XXVIII). En hiermede breekt het geschiedverhaal op ééns af.

Men bemerkt uit deze beknopte inhoudsopgave, dat dit boek uit het tijdvak van 32 à 33 jaren, die het omvat,

slechts enkele bijzonderheden, tot de eerste geschiedenis des Christendoms betrekkelijk, vermeldt en verreweg de meesten onaangeroerd laat. Van de stichting, bijv., der gemeente te Rome wordt evenzeer gezwegen als van de uitbreiding des Evangelies in Alexandrië, Edessa, Babylon en vele andere plaatsen. Zelfs omtrent PETRUS en PAULUS, de éénige Apostelen, van wier verrigtingen en lotgevallen gesproken wordt, is veel onvermeld gebleven, wat ons van elders meer of minder bekend is (1). Men mag hieruit besluiten, dat hier niet zoozeer eene eigenlijk gezegde geschiedenis der Apostelen of van het Apostolisch tijdvak voor ons ligt, als wel eene verzameling van merkwaardigheden uit dat tijdvak, meerendeels naar tijdorde gerangschikt. Ofschoon het toch aan naauwkeurige tijdrekenkundige opgaven ontbreekt en zelfs het juiste tijdstip der bekeering van SAULUS zich niet bepalen laat, is echter de tijdorde doorgaans getrouw in acht genomen, vooral H. I—VIII: 3 en H. XIII: 1—XXVIII: 31. De gebeurtenissen, H. VIII: 4—XII: 25 vermeld, vormen eene meer synchronistische bloemlezing, zoo het schijnt. De dood van HERODES AGRIPPA (H. XII: 23) heeft, volgens JOSEPHUS, ten jare 44 n. C. plaats gehad. De overige tijdmerken, o. a., dat van de uitdrijving der Joden uit Rome onder CLAUDIUS (H. XVIII: 2), zijn onzeker. En LUKAS is meer gewoon, om de dagen en maanden te vermelden (H. XVIII: 11. XIX: 10. XX: 6. XXIV: 27. XXVII: 9. XXVIII: 11), dan de jaartallen op te geven (2). Zijn verhaaltrant is overigens eenvoudig, duidelijk, aanééngeschakeld, bijkans zonder rustpunten, soms tot in kleine

(1) Men vindt hier o. a. geen gewag gemaakt van het verblijf van PETRUS te Antiochië, toen PAULUS hem in het aangezigt wederstond (Gal. II: 11—21), en van zijne verdere verrigtingen na de Jeruzalemsche kerkvergadering; van het verblijf van PAULUS in Arabië na zijne bekeering (Gal. I: 17); van zijne merkwaardige redding door AQUILA en PRISCILLA (Rom. XVI: 3, 4); van vele gevaren, die hij heeft doorgestaan (2 Kor. XI: 23—26); van de latere partijschappen, in de Korintische gemeente gerezen (1 Kor. I: 10—13), en wat dies meer zij.

(2) Het blijkt zelfs, dat de vele dagen, H. IX: 23, niet minder dan drie jaren bedragen hebben (Vgl. Gal. I: 18).

bijzonderheden naauwkeurig. Taal en stijl, ofschoon zuiver, dragen in de eerste helft, meer dan in de tweede, eene Hebreeuwsche kleur.

§ 109.

Oorsprong, ouderdom en doel.

Dat de Handelingen der Apostelen van de hand van den Evangelist LUKAS afkomstig zijn, kan, in weêrwil van de tegenspraak des ongeloofs in onze dagen, wel aan geen' twijfel onderhevig zijn. Vindt men vóór IRENÆUS slechts geringe sporen van bekendheid met dit boek, met hem vangt een lange schakel aan van onwraakbare getuigen, als TERTULLIANUS, CLEMENS van Alexandrië, ORIGENES en HIËRONYMUS, die het uitdrukkelijk en bij herhaling aanhalen als het werk van LUKAS (Vgl. § 90). Aan genoegzame inwendige kenmerken van echtheid ontbreekt het evenmin. Reeds in den aanhef (H. I: 1) doet hij zich kennen als den schrijver van dat Evangelie, dat aan THEOPHILUS was opgedragen, draagt de voortzetting van zijnen arbeid mede aan hem op, en begint zijn tweede boek dáár, waar het eerste geeindigd was. Er is bovendien in beide boeken, onderling vergeleken, eene hoogst opmerkelijke eenparigheid van stijl, die zich zelfs in het gebruik van dezelfde uitdrukkingen en woorden en in allerlei eigenaardigheden duidelijk verraadt. En de Paulinische geest en rigting, die het Evangelie ademt (vgl. § 102), laat zich hier, zoo als te verwachten was, nog sterker terugvinden (H. X: 35. XI: 18. XIII: 38, 39, 46—48). Voorts herkennen wij hier en daar in den berigtgever den bekwamen arts (H. III: 7. XIII: 11. XXVIII: 8). En dat hij een reisgenoot van PAULUS is geweest, blijkt dáár vooral, waar hij in het verhaal van diens reizen den eersten persoon van het meervoud bezigt (H. XVI: 10. XX: 5, 6). Vandaar dan ook, dat de lotgevallen van dezen Apostel de uitvoerigste plaats in dit boek beslaan, en dat zelfs het verhaal zijner reize naar Rome afdaalt tot de vermelding der kleinste, schijnbaar onbeduidende bijzonderheden (H.

XXVII: 27—29. XXVIII: 11). Er zijn wel in den laatsten tijd geweest, die beweerd hebben, dat niet LUKAS, maar TIMOTHEÜS of ook SILAS geheel of gedeeltelijk voor den schrijver der Handelingen zou te houden zijn; maar het geldig bewijs voor die meening ontbreekt, en er zijn bezwaren tegen ingebragt, die haar ontzenuwen (Vgl. H. XVI: 1. XX: 4, 5). Het vrij algemeen gevoelen daarentegen, dat LUKAS, terstond na zijn Evangelie geschreven te hebben, gedurende zijn verblijf te Rome (Kol. IV: 14. 2 Tim. IV: 11), de pen heeft opgevat, om zijnen schriftelijken arbeid ten behoeve van THEOPHILUS voort te zetten, is aan geen gegrond bezwaar onderhevig. Uit den inhoud dezes boeks blijkt, dat hij dien arbeid nog vóór de verwoesting van Jeruzalem heeft ten einde gebragt. Geen enkele trek des verhaals althans noopt ons, om aan een later tijdstip te denken. Van de Joodsche godsdienst met hare vormen, gebruiken en plegtigheden wordt overal gesproken, als nog werkelijk bestaande en voortdurende. En het berigt, aan het slot des boeks, dat PAULUS, twee geheele jaren lang, in zijne gehuurde woning te Rome allen ontving, die tot hem kwamen, onverhinderd (H. XXVIII: 30, 31), doet met grond vermoeden, dat hij, toen LUKAS schreef, nog leefde en zijne zaak nog niet beslist was (1). Wat vroeger aangaande het Evangelie van LUKAS is aangemerkt (§ 102), stemt met deze slotsom overeén.

Moeijelijker is de beantwoording der vraag naar het eigenlijk doel, dat LUKAS zich met het schrijven van dit boek heeft voorgesteld. Zelf geeft hij het nergens uitdrukkelijk op. Uit den aanhef (H. I: 1. Vgl. Luk. I:

(1) Er schijnt althans voor dit plotseling afbreken des verhaals geene meer voldoende oplossing uit te denken dan deze, dat PAULUS bij zijn schrijven zich nog te Rome bevond. Niet oneigenaardig zegt THOLUCK ergens: » Als eene levensbeschrijving van NAPOLEON met zijn verblijf » op het eiland St. Helena sluit, zonder zijnen dood of zijne bevrij- » ding te melden, welk verstandig lezer veronderstelt dan iets anders, » dan dat, ten tijde van zijn schrijven, de groote gevangene nog in » zijne ballingschap was?"

1—4) blijkt niets meer, dan dat hij dit tweede boek beschouwd wil hebben als de voortzetting der vroeger opgevatte taak. Als hij spreekt van hetgeen de Heer, volgens het Evangelie, begonnen is te doen en te leeren, dan ligt daarin niet onduidelijk het voornemen opgesloten, om in de geschiedenis van de vestiging, uitbreiding en ontwikkeling der gemeente vooral de voortgaande, onafgebrokene werkzaamheid van den verhoogden Heer aan te wijzen. En aan dat voornemen blijft hij doorgaans getrouw (1). Maar hieruit volgt nog geenszins, dat dit het eigenlijk gezegd oogmerk van zijn schrijven zou geweest zijn. Het zou in dat geval, mag men meenen, sterker zijn uitgekomen. Heeft hij dan misschien enkel een verhaal willen geven van de gewigtigste lotgevallen der eerste dienaren en gemeenten van onzen Heer? Men is gewoon dit te beweren, met verwijzing naar H. I: 8, waar Hij zijne jongeren aanstelt tot zijne getuigen, zoo te Jeruzalem als in geheel Judea en Samaria, en tot aan het uiterste der aarde. Men voegt er bij, dat hij zich daarbij in de keuze der berigten, die hij opnam, heeft laten leiden, deels door de beperkte bronnen, die hem ten dienste stonden, deels door zijne naauwe betrekking tot PAULUS, deels ook door de behoeften zijner lezers, die, even als THEOPHILUS, Christenen uit de heidenen waren. Het is echter in de laatste jaren meermalen opgemerkt, dat de gesteldheid des boeks zich hieruit

(1) Wij vinden hier bijv. aangewezen, dat de Heer nog sprak met zijne jongeren (H. I: 2—8); dat Hij den heiligen Geest over hen uitstortte (H. II: 33) en dagelijks tot de gemeente toedeed (vs. 47); dat PETRUS in zijnen naam den kreupele genas (H. III: 6, 16. IV: 10); dat zijn engel de Apostelen uit den kerker verloste (H. V: 19); dat STEPHANUS stervende Hem zag, staande aan Gods regterhand (H. VII: 55—60); dat zijn engel PHILIPPUS op den weg naar Gaza zond (H. VIII: 26); dat Hij aan PAULUS nabij Damaskus verscheen (H. IX: 5), hem ANANIAS toezond (vs. 10) en van zijne blindheid genas (vs. 18); dat Hij PETRUS door zijnen engel verloste (H. XII: 7, 11, 17); dat Hij aan PAULUS te Korinthe verscheen (H. XVIII: 9), gelijk Hij hem vroeger te Jeruzalem verschenen was (H. XXII: 17—21) en later aldaar weder toesprak (H. XXIII: 11).

niet volkomen verklaren laat. Er blijven altijd vele bijzonderheden over, die hij vermeldt, en andere, die hij, ofschoon zij hem bekend waren, niet stilzwijgen voorbij gaat, zonder dat het blijkt, waarom zij vermeld of verzwegen zijn. Daaruit heeft men zelfs aanleiding ontleend, om hem zulke apologetische bedoelingen toe te kennen, waardoor het historisch karakter van zijn geschrift geheel of gedeeltelijk werd aangerand. Met verwerping van deze, die meerendeels van ongegronde vermoedens uitgaan en op onbewezene veronderstellingen rusten, achten wij het in den aard der zaak gelegen, dat LUKAS, ten gevolge van zijn standpunt en zijne naauwe betrekking tot PAULUS, bewust of onbewust, bedoeld moet hebben, de bestredene Evangelieprediking van zijnen vriend, in verband met den oorsprong des Christendoms in Judea, door de geschiedenis te regtvaardigen. In dien zin noemde reeds LUTHER zijn boek teregt eene glosse of verklarende aanteekening op de brieven van PAULUS. Dat het Evangelie van CHRISTUS eene kracht Gods is tot zaligheid een' iegelijk, die gelooft, eerst den Jood en ook den Griek of heiden (Rom. I: 16), maakt den hoofdinhoud uit van zijn geschrift. En ofschoon daarbij, onzes inziens, niet te denken valt aan een kunstig, streng afgebakend en in bijzonderheden ontwikkeld plan, en ook niet alle bijzonderheden daarmede evenzeer in betrekking staan, het geheel heeft toch blijkbaar die strekking en was daardoor te meer belangrijk voor THEOPHILUS en andere te Rome levende Christenen. De werkzaamheid van PAULUS vóór zijne komst te Rome en, in verband daarmede, de eerste oorsprong en uitbreiding der Christelijke kerk, waaromtrent hun slechts losse geruchten ter oore gekomen waren, werd hun door LUKAS in zijn tweede boek verhaald, ook opdat zij den grooten Apostel naar waarheid mogten beoordeelen. Men meene slechts niet, dat hij naar dit doel de geschiedenis zelve zou gewijzigd of verwrongen hebben!

§ 110.

Geloofwaardigheid en bronnen.

Het onderzoek naar de geloofwaardigheid van LUKAS en de bronnen, waaruit hij, bij het schrijven van zijn tweede boek, geput mag hebben, trekt, na het gezegde, in hooge mate onze opmerkzaamheid tot zich. Wij kennen hem reeds uit zijn Evangelie, en achten zijne goede trouw hier, even als dáár (vgl. § 95), boven alle gegronde bedenkingen verheven. Men mag beweren, dat hij de waarheid der gebeurtenissen, die hij vermeldt, heeft kunnen weten en willen zeggen. Als reisgenoot van PAULUS, was hij voor een goed deel zelf ooggetuige van hetgeen hij in de tweede helft zijns boeks verhaald heeft. Afkomstig, zoo als waarschijnlijk is, uit Antiochië, kon het hem bovendien niet aan de gelegenheid ontbreken, om van zeer nabij met de daden en lotgevallen van de Apostelen en eerste belijders des Heeren bekend te worden. Ook weten wij, dat hij met PAULUS te Jeruzalem geweest is, en dáár, indien geene andere Apostelen, althans JAKOBUS gesproken en al de oudsten der gemeente ontmoet heeft (H. XXI: 18). Voorts bleef hij nog, gedurende zijne gevangenschap, in zijne nabijheid vertoeven, en heeft zich alzoo geruimen tijd in Judea opgehouden. En er bestaat grond voor de meening, dat hij, op de reize met den Apostel naar Rome, de plaatsen, afstanden en ontmoetingen, bij wijze van dagverhaal, kortelijk heeft opgeteekend, om ze later breeder te vermelden (1). Zoo kan hij reeds van lieverlede vele bouwstoffen verzameld hebben, die hij, onder de leiding van PAULUS zelven, te Rome rangschikte. Of daaronder ook schriftelijke bescheiden, door anderen opgesteld, ge-

(1) Is daarin, op zich zelf beschouwd, niets onwaarschijnlijks, men wordt tot die meening als gedrongen door de opmerking, dat hij, bijv., het aantal nachten noemt, dat zij op zee moesten omzwerven, de diepte, die eerst en die later gepeild werd, naauwkeurig weet op te geven, en kennis toont te hebben van het aantal der ankers, de menigte der schepelingen en den gang der scheepswerkzaamheden (H. XXVII: 27, 28).

weest zijn, laat zich niet met zekerheid uitmaken. Twee aktestukken heeft hij stellig uit geschrevene oorkonden ontleend, t. w. den brief der Jeruzalemsche kerkvergadering (H. XV: 23—29), die, door PAULUS op zijne reizen medegenomen (H. XVI: 4), door hem gemakkelijk werd afgeschreven, en dien van CLAUDIUS LYSIAS (H. XXIII: 26—30), die door FELIX bij de processtukken tegen PAULUS neêrgelegd was en waarvan hij een afschrift zal bekomen hebben (1). De mogelijkheid bestaat, dat hij, behalve deze, ook nog andere schriftelijke opstellen bezeten en bij zijnen arbeid gebezigd heeft. De meer Hebreewsche tint, die over het eerste gedeelte van zijn geschrift verspreid ligt (vgl. § 108), benevens de groote naauwkeurigheid, die zijne verhalen doorgaans kenmerkt, laat zich daaruit het gemakkelijkst verklaren. Maar in allen gevalle heeft hij ze oordeelkundig gebruikt (vgl. Luk. I: 1—4) en niet in hun geheel overgenomen. Het boek, welks taaleigen zich, van het begin tot het einde, zoo geheel gelijk blijft, is blijkbaar door één' en denzelfden man geschreven. En wat de meer uitvoerige redevoeringen betreft, die hij mededeelt; zij dragen menigvuldige kenmerken van echtheid, en komen met de omstandigheden der sprekers en hetgeen wij van hen weten of bezitten, zóó naauwkeurig overéén, dat men bijkans niet twijfelen kan, of zij zijn kort na het uitspreken opgeteekend en, langs welken weg dan ook, in hare oorspronkelijke gedaante aan LUKAS ter hand gekomen. In kleinigheden straalt zeker hier en daar het spraakgebruik en de stijl van LUKAS door; maar overigens, welke kleine en fijne wendingen in gedachten en woorden, aan ieder' spreker bijzonder eigen, komen daarin voor! Welk een verschil tusschen hetgeen PAULUS en PETRUS spreken (2),

(1) Dat hij den brief van FESTUS aan den Keizer (H. XXV: 25—27) niet mededeelt, is welligt daaraan toe te schrijven, dat deze aan JULIUS verzegeld medegegeven (H. XXVII: 1) en bij de schipbreuk verloren gegaan is.

(2) Bij PETRUS, heeft men opgemerkt, is alles eenvoudig, bijkans zonder eenige inkleeding, bij PAULUS doorgaans fijn overlegd; bij PETRUS is de stijl kort, afgebroken, vurig, schielijk, bij PAULUS zamengesteld, wel inéénsluitend, rond; bij PETRUS de taal sterk Hebreeuwschaardig, bij PAULUS meer zuiver Grieksch.

en hoe verschilt daarvan STEPHANUS! Daarbij verdient het opmerking, dat hij, terwijl hij sommigen in haar geheel opneemt (H. III: 12. IV: 8. XXIV: 10. XXV: 8. XXVI: 2), en daaronder ook zulken, die zaken bevatten, reeds in zijn boek medegedeeld (H. XI: 5—17. vgl. H. X; H. XXVI. vgl. H. XXII), elders meermalen ook zulke, waarbij hij tegenwoordig is geweest, slechts met een enkel woord vermeldt (H. II: 38. XIV: 27. XVII: 3. XX: 7. XXI: 19. XXVIII: 23). Het zou eindelijk niet moeijelijk vallen, om van de aanschouwelijkheid en levendigheid, zoowel als van de onvolledigheid zijner verhalen op sommige punten, merkwaardige proeven bij te brengen, die van zijne waarheidsliefde getuigen. Over het algemeen is hij dáár het uitvoerigst, waar wij kunnen nagaan, dat hij de meeste bronnen bezat. En wat hij vermeldt, waren zaken, die opentlijk hadden plaats gehad, nog niet lang geleden geschied waren, en waarvan de gevolgen nog voortduurden. Maar genoeg reeds, om het streng historisch karakter van dit onschatbaar tweede boek van LUKAS, in verband met zijn eerste, te handhaven, ook tegenover de jongste bedenkingen, van de zijde des ongeloofs daartegen ingebragt.

§ 111.

Waarde, ook van sommige bijzonderheden, die daarin voorkomen.

De hooge waarde van de Handelingen der Apostelen is door alle eeuwen heên erkend geworden, en door het gezegde reeds eenigermate in het licht geplaatst. Tot de kennis van het Christendom, dat wij belijden, mag dit tweede boek van LUKAS, dat ons de geschiedenis van deszelfs grondvesting, eerste uitbreiding en bewaring in eenige voorname trekken beschrijft, volstrekt onmisbaar heeten. Wij leeren hier den magtigen indruk kennen, door de eerste Evangelieprediking onder Joden en heidenen te weeg gebragt, de wijsheid, welsprekendheid, standvastigheid en getrouwheid der eerste getuigen

van den Heer, den moeitevollen arbeid, dien zij zich getroostten, de zelfopofferende liefde, die zij daaronder aan den dag legden, de schitterende triomfen, die zij mogten behalen, trots den hardnekkigsten tegenstand, en de zegeningen, die zij allerwege verspreidden in de kracht des geloofs en des heiligen Geestes. Wij zien ons hier den toestand der eerste belijders naar het leven geteekend, den oorsprong der eerste gemeenten in en buiten het Joodsche land verklaard, hare inwendige gesteldheid en de inrigtingen, in haar midden tot stand gebragt, naauwkeurig beschreven, en de zaden van verdeeldheid aangewezen, die reeds spoedig begonnen te ontkiemen. Tot regt verstand der brieven van PAULUS, die wij bezitten, is het van onberekenbaar groot belang, dat wij hier het verhaal vinden van zijne bekeering, zijne lotgevallen en werkzaamheid, en het standpunt leeren kennen, door hem te midden der overige Evangeliepredikers ingenomen, en waarop hij door den Heer zelven geplaatst was. Dien verhoogden Heer zien wij allermeest, door middel van zijne gezanten, werkzaam als het Hoofd der gemeente, om haar uit te breiden en op te bouwen en de groote taak voort te zetten, die Hij op aarde begonnen had. Zoo treedt ons hier de kracht en de zegen van zijn hemelsch leven aanschouwelijk voor oogen. Met de Evangelische geschiedenis maken daardoor de Handelingen als 't ware één geheel uit. Zij bevestigen zelfs op velerlei wijze haren hoofdinhoud. Menig bewijs voor hare ontwijfelbare waarheid en de onmogelijkheid harer verdichting is daaruit te ontleenen. Dit Bijbelboek, terwijl het onze Christelijke kennis verrijkt, ondersteunt tevens ons geloof, en mag een bolwerk heeten, waarvan men zich, tegenover de vroegere en latere aanvallen des ongeloofs, met vrucht bedienen kan tot verdediging van de goede zaak des Christendoms.

Van de meeste bijzonderheden, die daarin voorkomen, geldt dit evenzeer. Wij vermelden daarvan sommigen, ontleend aan de eerste helft des boeks.

Het verhaal van de groote gebeurtenis op den Pink-

sterdag staat met volle regt bovenaan (H. II). Het toont ons de aanvankelijke vervulling van de heerlijke beloften, door den Heer aan zijne jongeren gedaan; geeft de indrukwekkende teekenen op, die aan die gebeurtenis onmiddellijk vóórafgingen (vs. 2, 3): beschrijft hare wonderbare uitwerking, daarin bestaande, dat de Apostelen, met den heiligen Geest vervuld, begonnen te spreken met andere talen (vs. 4 (1)); beroept zich, ten bewijze daarvan, op vele Joodsche vreemdelingen, daarbij tegenwoordig, die hen hoorden spreken, een iegelijk in zijne eigene taal (vs. 8. vgl. vs. 9—12); en wijst ons in de even gepaste als krachtige redevoering, door PETRUS gehouden (vs. 14—36), de kracht aan des heiligen Geestes, die hem vervulde. Geen wonder dan ook, dat de uitwerking zijner rede groot en onwederstaanbaar was: daar werden op dien dag toegedaan omtrent drie duizend zielen (vs. 41). Zij waren de eerstelingen van den oogst, die tot aan de voleinding der eeuwen wordt ingezameld.

Het gebeurde met ANANIAS en SAPHIRA, die door hun gedrag den Christelijken naam tot oneere en door hun sterven velen tot ernstige waarschuwing verstrekten (H. V: 1—10), is meermalen verkeerd beoordeeld en begrepen. Hun misdrijf bestond daarin, dat zij, ten behoeve der armen eenig land verkocht hebbende, voorgaven den ganschen verkoopprijs aan de Apostelen te brengen, terwijl zij daarvan slechts een gedeelte bragten. Daarbij lag blijkbaar eene grove miskenning van den heiligen Geest Gods, die in de Apostelen werkte en door hen de gemeente bestuurde, ten grondslag. En daarmede was zoo-

(1) Hoeveel geheimzinnigs er ook gelegen moge zijn io de gave der talen, in dien zin opgevat, het is toch io dien zamenhang wel niet aoders mogelijk, dao haar te verstaao, oaar de oorspronkelijke beteekenis der woordeo, van het vermogeo, aao de Apostelen in die ure geschonkeo, om zich, bij het spreken in hooge geestverrukking van de groote werken Gods, te bedienen van allerlei vreemde, oooit te voren door heo aaogeleerde taleo. Wij zien hierin eene proeve van Gods woodermagt, een bewijs van de hooge zeodiog der Apostelen en een veelbeteekeoend zinnebeeld vao de groote waarheid, dat eenmaal in alle talen en tongvallen Gods lof zal worden uitgesproken op aarde.

wel de krachtige toespraak van PETRUS (vs. 3, 4, 9), als het goddelijk strafgerigt, dat haar onmiddellijk volgde (vs. 5, 10), in overeenstemming. Overigens geeft het verhaal geene aanleiding, om hun nog eenige andere booze bedoeling te laste te leggen, en evenmin vrijheid, om hun vreeselijk uiteinde het natuurlijk gevolg van den schrik en de ontroering des oogenbliks te noemen. Mogelijk is het, dat de dood van ANANIAS den Apostel PETRUS zelven verrast heeft; maar aan SAPHIRA kondigt hij een gelijk lot uitdrukkelijk aan (vs. 9).

Wat hier aangaande GAMALIËL voorkomt, een' beroemd leeraar der wet, uit de sekte der Pharizeën, die in den Raad tegenwoordig was, toen de Apostelen daarvoor te regt stonden (H. V: 34—40), is in hooge mate merkwaardig. Zijn gedrag getuigt van even groote bedachtzaamheid (vs. 34), als zijne redevoering de kenmerken draagt van kalme gematigdheid en wijs beleid (vs. 35—39). In zooverre is hij onder de toenmalige Joden eene geheel éénige verschijning, te zeldzamer van wege de hooge achting, waarin hij stond (vs. 34), en zijne Joodsche vermaardheid, die blijkbaar is uit latere Rabbijnsche geschriften. Gunstig steekt hij daarin bovendien bij SAULUS, zijnen leerling, af (H. XXII: 3), die hem te dezen opzigte weinig geleek, maar toch later, tot het Christendom bekeerd, in zijn vrij, onbekrompen standpunt den weldadigen invloed zijner vroegere vorming meer of minder openbaart. Men heeft voorts te onregte beweerd, dat GAMALIËL zelf het Christendom een toegenegen hart toedroeg en daartoe misschien later is overgegaan. Toch is het niet te ontkennen, dat hij, in den zamenhang der geschiedenis, eenigermate den overgang vormt tot de optreding van STEPHANUS, die durfde uitspreken, wat GAMALIËL slechts één enkel oogenblik als mogelijk veronderstelde, dat de wet van MOZES kon vervangen en afgeschaft worden (1).

Belangrijk is de instelling van Diakenen, noodzakelijk geworden, zoo 't schijnt, door den onderlingen naijver,

(1) Er komt H. V: 36 een schijnbare anachronismus voor, die

die er allengs ontstaan was tusschen de Hebreeuwsche en Grieksche of Hellenistische Christenen (H. VI: 1—6). Denkelijk waren er reeds vroeger door de Apostelen mannen aangesteld uit de Hebreërs, die belast waren met de uitdeeling van de liefdegaven der gemeente (vgl. H. V: 6, 10) Om te gemoet te komen aan het beklag, tegen hen ingebragt door de Hellenisten, dat hunne weduwen verwaarloosd werden (vs. 1), werden er nu zeven uit hen gekozen, allen, blijkens hunne namen (vs. 5), van Hellenistische afkomst, om de verzorging der Hellenistische armen waar te nemen. Onder hen stond STEPHANUS, een man vol des geloofs en des heiligen Geestes (vs. 5), met regt boven aan. Met hem treedt eene gansch nieuwe denkwijze in de geschiedenis op. Hij staat blijkbaar op een geheel ander standpunt, dan de vroegere Evangeliepredikers, die uit de Hebreërs waren, en mag de voorlooper heeten van PAULUS, den grooten Apostel der heidenen. Niet zonder grond meent men, dat zijne merkwaardige redevoering, bezegeld door zijn echt Christelijk sterven, op dezen later bij de herinnering een' magtigen invloed heeft uitgeoefend. Opentlijk heeft hij het uitgesproken, dat wet en tempel moeten vallen (vs. 13, 14). Deswegens aangeklaagd, zoekt hij zijne denkwijze uit de geschiedenis en de Profeten te staven; wijst op Gods leidingen met het Joodsche volk, die zich niet beperkten binnen de enge grenzen van Palestina, en veel minder nog binnen de naauwe tempelmuren te Jeruzalem; plaatst tegenover deze voortdurende zorg van God voor Israël den onophoudelijken afval des volks; beroept zich ten laatste op 's Heeren woord bij JEZAJA:

---

meermalen ten nadeele van LUKAS is uitgelegd. Er wordt aldaar van zekeren THEUDAS gesproken, die, volgens JOSEPHUS, eerst ongeveer twaalf jaren later onder CALIGULA is opgestaan. Bij de groote naauwkeurigheid van LUKAS achten wij het onwaarschijnlijk, dat hij zulk een' tijdrekenkundigen misslag zou begaan hebben, die echter, begaan zijnde, nog niets getuigen zou tegen zijne geloofwaardigheid in het algemeen. Maar is het zóó ongerijmd, in een' oproerigen tijd aan twee onruststokers van denzelfden naam te denken?

» de hemel is mij een troon, en de aarde eene voet-
» bank mijner voeten: hoedanig huis zult gij mij bouwen?" (H. VII: 2—50); en zou vermoedelijk op dezen voet nog verder zijn voortgegaan, indien hij niet door allerlei teekenen van afkeuring en woede op het gelaat der Joden (vgl. vs. 54, 57) er toe gebragt ware, om een' meer gestrengen toon tegen hen aan te slaan (vs. 51—53). Welhaast in zijne rede gestuit, werd hij het onschuldig slagtoffer zijner vrijmoedigheid en stierf als de eerste martelaar der heiligste zaak (vs. 57—60). — De werkzaamheid van PHILIPPUS, een' ander' diaken (H. VI: 5), in Samaria en elders strekt ons ten bewijze, dat hij in den grond op geen ander standpunt stond.

Bekend is het, dat wij hier het verhaal der bekeering van SAULUS tot driemalen toe vinden: eerst door LUKAS zelven gedaan (H. IX: 3—9), en daarna tweemalen door PAULUS, te Jeruzalem voor het volk (H. XXII: 6—11) en te Cesarea voor AGRIPPA en FESTUS (H. XXVI: 12—18). Het verschil, dat er is tusschen die onderscheidene verhalen, laat zich gemakkelijkst verklaren uit het verschillend standpunt, vanwaar dezelfde gebeurtenis beschreven wordt. LUKAS deelt eerst het belangrijkste mede, ten behoeve zijner lezers. PAULUS, sprekende tot het volk, zoekt het vooral te overtuigen van de waarheid van JEZUS' verschijning en beroept zich daartoe vooral op ANANIAS, die ook bij hen in hooge achting stond. En voor de aanzienlijken, meerendeels heidenen, te Cesarea opgetreden, trekt hij alles wat betrekking heeft op zijne zending tot de heidenen, in het kort bijéén. Eene enkele kleine schijnstrijdigheid, die overig is (H. IX: 7. vgl. H. XXII: 9. XXVI: 14), baart geene moeijelijkheid meer, als men aanneemt met NEANDER, dat de reisgezellen van PAULUS alleen een' algemeenen indruk van de verschijning op den weg ontvingen, maar niet een' zoo bepaalden als PAULUS, voor wien zij bestemd was; dat zij wel een licht, maar geene gedaante zagen, wel woorden vernamen, maar zonder ze juist te kunnen onderscheiden en verstaan.

Van onberekenbaar groot belang was de toebrenging van den heidenschen hoofdman CORNELIUS te Cesarea tot het Christendom (H. X). Wij eerbiedigen de wijsheid Gods, die daartoe juist een' Apostel als PETRUS uitkoos, die daarop allengs was voorbereid door de vrijere prediking van STEPHANUS en de voorspoedige werkzaamheid van PHILIPPUS in Samaria (Vgl. H. VIII: 14—17, 25). Een hemelsch gezigt, hem te beurt gevallen, moest hem er echter vóóraf nog van overtuigen, dat met het onderscheid tusschen reine en onreine spijzen ook de middelmuur der afscheiding tusschen Joden en heidenen was weggevallen (H. X: 9—17). Hij is dan ook, als hij ontboden wordt, dadelijk gereed, om te volgen en den wil des Heeren te volbrengen (vs. 17—23); maar zou er misschien, in weêrwil daarvan, nog ter naauwernood toe zijn overgegaan, om een geheel heidensch huisgezin, zonder besnijdenis, enkel door den doop in de gemeente op te nemen, indien niet, terwijl hij nog sprak, de heilige Geest reeds op hen gevallen ware (vs. 44—48). Op dien grond verdedigt hij althans zijn gehouden gedrag bescheiden en vrijmoedig voor de Christenen te Jeruzalem, die het in 't eerst hoogelijk hadden afgekeurd, maar, hem gehoord hebbende, tevreden waren en God verheerlijkten (H. XI: 1—18)

Wat eindelijk het verschil betreft tusschen het berigt van LUKAS (H. XII: 20—23) en dat van JOSEPHUS aangaande den dood van HERODES AGRIPPA; volgens den eersten wordt HERODES door een' engel geslagen, en de laatste spreekt van een' uil boven zijn hoofd, als het voorteeken van een' spoedigen dood, die vijf dagen later, ten gevolge van eene krankheid in de ingewanden, plaats had. De overige bijzonderheden, door de geschiedschrijvers vermeld, weêrspreken elkander niet. In de bepaling der ziekte toch bezigt JOZEPHUS eene algemeene uitdrukking, terwijl LUKAS bepaaldelijk van wormen spreekt. En heeft deze gebeurtenis bij LUKAS plaats bij een openlijk gehoor, waarvoor JOZEPHUS van het theater gewag maakt, men weet, dat laatstgenoemde plaats meermalen

tot zulk een doel gebruikt werd. Zoo blijft dan alleen het bezwaar over van den engel, door LUKAS uitdrukkelijk vermeld. Het verdwijnt echter, wanneer wij met velen opmerken, dat niets ons hier noodzaakt, om juist aan eene zigtbare engelverschijning te denken. De uitdrukking kan althans ontleend zijn aan het toenmalig volksgeloof, dat de bijzondere tusschenkomst van Gods Voorzienigheid, die het op zijn godsdienstig standpunt in die treffende gebeurtenis eerbiedigde, aan een' engel toeschreef, daartoe, even als oudtijds meermalen (vgl. 2 Sam. XXIV: 17), door God afgezonden. De opgave van JOSEPHUS daarentegen verraadt het bijgeloof der Grieken en Romeinen, die aan zulke voorteekenen hechtten.

De overige bijzonderheden, die, vooral in de tweede helft des boeks, betrekkelijk den Apostel PAULUS onze opmerkzaamheid verdienen, komen later meer opzettelijk ter sprake (§ 115).

---

§ 112.

De geschiedenis der Joden, ten tijde van JEZUS en zijne Apostelen.

De kennis van de geschiedenis der Joden, ten tijde van JEZUS en zijne Apostelen, is tot regt verstand van de geschiedkundige boeken des N. Verbonds onmisbaar. Wij geven haar daarom hier in hare hoofdtrekken terug, tot op de verwoesting van den Joodschen staat.

De regering van HERODES, bijgenaamd den Grooten, had een aanvang genomen in het jaar 37 v. C. (Vgl. § 87). Met behulp der Romeinen, die zich reeds ten jare 64 door POMPEJUS in de zaken der Joden gemengd hadden, beklom hij den troon. Zijne regering is, helaas! eene aanéénschakeling geweest van allerlei gruweldaden, meerendeels tegen zijn eigen geslacht bedreven. Reeds terstond na zijne troonsbeklimming oefende hij wraak aan het Sanhedrin, welks leden hij dooden liet, met uitzondering van slechts twee, die, toen hij Jeruzalem belegerde, tot de overgave der stad geraden hadden. Kort

daarop werd zijn zwager ARISTOBULUS, een achttienjarig jongeling, wien hij eerst tot hoogepriester had aangesteld, door zijn toedoen in het bad gesmoord, omdat hij bij het volk hoog in aanzien stond. Bij die gelegenheid dreef hij de huichelarij zóó verre, dat hij hem prachtig begraven en een groot rouwfeest over hem vieren liet. Zijne schoonmoeder ALEXANDRA, de vrouw van den ouden HYRCANUS, liet zich hierdoor echter niet misleiden. Door tusschenkomst van de Egyptische CLEOPATRA wist zij het zóó verre te brengen, dat hij naar ANTONIUS reizen moest, om zich te verdedigen. Gedurende zijne afwezigheid vertrouwde hij zijne gemalin MARIAMNE met hare moeder aan de bescherming van zijnen oom JOZEF, met geheim bevel, om, zoo 't met hem ongunstig mogt afloopen, haar te dooden. Deze was onvoorzigtig genoeg, om dit aan MARIAMNE te openbaren. En toen zij, bij de terugkomst van HERODES, die de gunst van ANTONIUS door geld had weten te herwinnen, hem dit verweet, moest JOZEF zijne onbedachtzaamheid met den dood boeten. ALEXANDRA, omdat zij op het gerucht, dat hij door ANTONIUS gekruisigd was, gejuicht had met hare partij, werd opgesloten. De edele MARIAMNE zelfs, schoon hij haar liefhad, werd, op grond van verzonnen' aanklagten, mede ter strafplaats gevoerd, gelijk de oude HYRCANUS, haar vader, reeds vroeger, ten gevolge van huiselijke kuiperijen, het slagtoffer zijner wreedheid geworden was. Hiermede waren de laatste telgen van den Makkabeeuwschen stam uitgeroeid.

Inmiddels had de slag bij Actium, in 31, den jongen OCTAVIANUS, later AUGUSTUS geheeten, tot beheerscher der wereld gemaakt. HERODES, die tot de partij van ANTONIUS, zijnen overwonnen' tegenstander, behoord had, reisde naar hem toe en nam hem door zijne krachtige persoonlijkheid, door zijne rondborstigheid en onverschrokkenheid, geheel voor zich in, zoodat hij in zijne koninklijke waardigheid bevestigd werd. Naauwelijks echter was hij teruggekeerd, of zijne kracht scheen verlamd, het vreeselijkst naberouw, het gevolg van zijne gepleegde euveldaden, maakte zich van hem meester, en hij verviel in

eene zware krankheid, waaruit hij eerst langzaam herstelde. Zijne eerste daad na zijne herstelling, was ALEXANDRA, die nog overig was, ter dood te doen brengen. Geen wonder, voorwaar! dat hij bij zijne bloedverwanten gehaat en gevreesd geworden was. Ook het volk kwam tegen hem in opstand, toen hij Romeinsche zeden invoerde, te Jeruzalem een theater en een worstelperk bouwde en Romeinsche spelen vierde met tooneelspelers, daartoe van Rome ontboden. Tegenover de eene zamenzwering na de andere, waaraan hij ten doel stond, kon hij zich slechts door middel van geweld staande houden. En door het stichten van kostbare gebouwen trachtte hij, gedurende dien tegenspoed, de gemoederen eenigermate tot bedaren te brengen. Vooral verfraaide hij de stad Samaria, die hij, tot eer van AUGUSTUS, Sebaste noemde, legde Cesarea met eene voortreffelijke haven aan, verkreeg door de gunst van AUGUSTUS het naburige Perea en bevorderde in menig opzigt den bloei des lands. Hierdoor echter kon hij evenmin den volkshaat onderdrukken, als door de uitdeeling van spijze en kleederen gedurende een' hongersnood, waartoe hij zelfs zijne eigene kostbaarheden verkocht. Niets mogt baten, totdat hij eindelijk een wèlgekozen middel bedacht, om zoowel aan zijne zucht tot bouwen te voldoen, als het volk met zich te verzoenen. Hij vormde, namelijk, het plan tot een' nieuwen tempelbouw en maakte het in eene welsprekende rede aan het volk bekend. Daarbij moest hij, om te gemoet te komen aan het wantrouwen der menigte, die vreesde voor het verlies van haar heiligdom, plegtig beloven, geen' steen te zullen afbreken, eer de bouwstoffen voor den nieuwen tempel verzameld waren. Het werk der vernieuwing, dat bij gedeelten geschiedde, was, na verloop van acht jaren, zóó verre voltooid, dat het feest der inwijding met groot gejuich gevierd kon worden. Daar er echter aan de vergrooting en verfraaijing van den nieuwen tempel en de nevengebouwen nog lang daarna bij voortduring gearbeid werd, kon men, ten tijde van JEZUS, met regt gewagen van een'

arbeid van 46 jaren, daaraan besteed (Joh. II: 20). Met billijken trots mogt de Jood zich op deze grootsche stichting beroemen. Aangelegd op twee heuvels, die door groote rotsklompen aan elkander verbonden waren, was het eigenlijk tempelgebouw van witte marmerblokken opgetrokken en van binnen met gouden platen bekleed, en de tinne boven den ingang (vgl. Matth. IV: 5) met scherpe gouden stangen bezet. Rondom dat gebouw was het voorhof der priesters, waar het metalen brandofferaltaar stond, dat, van den vroegen morgen tot laat in den avond, rookte van ontelbare offers. Dit voorhof was door eene muur van slechts ééne el hoogte gescheiden van het voorhof des volks, dat in twee deelen, het eene voor mannen, het andere meer oostelijke voor vrouwen, was afgedeeld, terwijl binnen hetzelve vertrekken voor de priesters waren. Het buitenste voorhof was dat der heidenen, die niet dieper mogten doordringen in de heilige plaats (vgl. Hand. XXI: 28, 29). Het was omringd van eene muur, aan de binnenzijde van een' dubbelen zuilengang voorzien, waar men kocht en verkocht (vgl. Joh. II: 14—17). De zuilengang aan de oostzijde, de éénige, die van den eersten tempel nog overig was, heette de gaanderij of het voorhof van SALOMO (vgl. Joh. X: 23). Door al deze gaanderijen en voorhoven, die te zamen een vierkant vormden, niet minder dan 400 ellen lang en breed, kwam men tot het eigenlijke tempelgebouw. Dit bestond uit een voorportaal en twee vertrekken, het heilige en het heilige der heiligen of allerheiligste. Door het 70 ellen lange portaal zag men den binnensten, met gouden platen overtogen muur, die den ingang bood tot het heilige, waar de groote gouden kandelaar stond, de tafel met de toonbrooden en het reukofferaltaar, waarop dagelijks welriekend reukwerk ontstoken werd. Het heilige der heiligen daarentegen, door een kostbaar voorhangsel van het heilige gescheiden, was in dezen tweeden tempel geheel ledig, zonder de arke des verbonds, die in den eersten gestaan had. Voorts was de tempel van vele ver-

rekken omringd, waarin de schatten van het heiligdom bewaard werden. Naast het tempelgebouw eindelijk en in den omtrek verrezen allengs allerlei synagogen, waarvan men te Jeruzalem meer dan 400 telde. In deze prachtige stichting van HERODES is JEZUS met het woord zijner prediking meermalen opgetreden (vgl. Joh. XVIII: 20), en kort vóór zijn verscheiden heeft hij hare aanstaande verwoesting aan zijne jongeren plegtig voorspeld (Matth. XXIV: 1, 2).

Nadat HERODES hierdoor gezorgd had voor de inwendige rust van zijn rijk, vertrok hij naar Rome, om vandaar zijne twee zonen, uit MARIAMNE geboren, ALEXANDER en ARISTOBULUS, die er aan het keizerlijk hof waren opgevoed, af te halen. Het volk ontving hen met gejuich; maar zijne zuster SALOME, sluw en eerzuchtig en in allerlei boosheid uitgeleerd, wist hem door listige kunstgrepen tegen hen in te nemen. Om hunnen fieren moed, dien hij vreesde, eenigermate te fnuiken, benoemde hij op haren aandrang een' ouderen zoon uit een ander huwelijk, ANTIPATER, tot zijnen opvolger. Later reisde hij met hen naar AUGUSTUS te Aquileja, om hen bij den keizer aan te klagen, die den vader met zijne eigene kinderen zocht te verzoenen. En ten laatste werden zij, wegens hoog verraad onschuldig veroordeeld zijnde, te Sebaste, vroeger Samaria geheeten, op zijn bevel verworgd. Ook ANTIPATER, die hem naar het leven stond, liet hij nog kort vóór zijn sterven ter dood brengen. Zijn laatste wil was zelfs eene gruweldaad. In het voornitzigt van de algemeene vreugde over zijnen dood gaf hij bevel, opdat er ten minste ook rouwe zijn mogt, om al de aanzienlijken des lands, die hij te Jericho had doen zamenkomen, in de renbaan te dooden. Dit gebod werd echter gelukkig niet volvoerd, ofschoon hij zelf, vijf dagen daarna, aan eene vreeselijke ziekte, van de wormen gegeten, stierf. Van zulk een' vorst kan ons de Bethlehemietische kindermoord, alleen door MATTHEÜS vermeld (H. II: 16. Vgl. § 98), wel niet bevreemden. Hij vertoont ons het beeld der diepste ellende en verworpen-

heid, met uiterlijken glans bekleed. Zijne groote gaven gingen, misbruikt, in ondeugden en enveldaden onder. Heerschzucht, wreedheid en achterdocht kenmerkten zijne langdurige regering. Soms was hij aan de akeligste wroegingen des gewetens ten prooi. Met den vloek van een ongelukkig volk beladen, daalde hij onbeweend ten grave. En het regtvaardig oordeel der nakomelingschap, al ziet het zijne dapperheid, schranderheid en overige niet gewone bekwaamheden niet voorbij, ontzegt hem den dubbelzinnigen bijnaam, door de hoofsche vleijerij zijner tijdgenooten hem gegeven.

Volgens de beschikkingen, door HERODES gemaakt en door AUGUSTUS met geringe wijziging bekrachtigd, werd zijn rijk onder zijne drie zonen, ARCHELAÜS, ANTIPAS en PHILIPPUS, die ook den naam van HERODES droegen, in dezer voege verdeeld, dat ARCHELAÜS, onder den titel van Ethnarch, het bewind verkreeg over Judea, Samaria en Idumea (vgl. Matth. II: 20), ANTIPAS, als Tetrach of Viervorst, dat over Galilea en PHILIPPUS over eenige gewesten van het overjordaansche Perea. Dit is kort na 's Heilands geboorte geschied. ARCHELAÜS echter regeerde slechts negen jaren. Door zijne onderdanen aangeklaagd, werd hij, ten jare 6 na CHRISTUS, naar Rome ontboden en vandaar naar Vienne in Gallië verbannen. Zijn land, als wingewest bij Syrië gevoegd, kwam daardoor onder het bestuur der Romeinsche landvoogden van Syrië. Onder hun getal is, behalve CYRENIUS of QUIRINUS (vgl. Luk. II: 2), vooral PONTIUS PILATUS bekend geworden, die ten jare 28 onder keizer TIBERIUS optrad. Aan zijnen naam is de herinnering verbonden, niet slechts van de prediking van JOHANNES den Dooper (vgl. Luk. III: 1), maar ook van de bijkans driejarige werkzaamheid en den daarop gevolgden kruisdood van onzen Heer. Wij kennen hem zoowel uit de gewijde als ongewijde geschiedenis als een' man van een wuft en ligtzinnig karakter, die het regt veil had voor geld, het volk beroofde en zelfs de vlekkelooze onschuld niet ontzag. Ten jare 37 werd hij naar Rome ter ver-

antwoording teruggeroepen, en hij stierf te Vienne in ballingschap, zoo men wil, door zelfmoord.

HERODES ANTIPAS regeerde over Galilea vele jaren achteréén. Ofschoon hij slechts Viervorst heette, werd hem soms de koninklijke titel gegeven (Matth. XIV: 9. Mark. VI: 14). De later beroemde stad Tiberias, naar den Romeinschen keizer van dien naam genoemd, werd door hem gesticht. Gehuwd met de dochter van ARETAS, koning van Arabië, stond hij in eene ongeoorloofde verbindtenis met HERODIAS, de vrouw van zijnen halven broeder PHILIPPUS (1), en werd door haar, nadat hij zijne wettige gemalin verstooten had, geheel beheerscht. Daarover door den Dooper bestraft, wierp hij den vrijmoedigen boetgezant op haren aandrang in den kerker, en liet hem zelfs op zijn geboortefeest onthoofden (Matth. XIV: 3—12). Het gerucht van JEZUS' wonderdaden, tot hem doorgedrongen, vervulde hem bij de herinnering van dat misdrijf met schrik (Mark. VI: 14—16). Het schijnt zelfs, dat hij ook Hem naar het leven stond (Luk. XIII: 31). En toen hij zich, op den dag zijner teregtstelling, ter gelegenheid van het Paaschfeest, te Jeruzalem bevond, werd hij door PILATUS in staat gesteld, om Hem te zien en over zijne onschuld te oordeelen (Luk. XXIII: 5—13). Ongeveer een jaar daarna was zijn broeder PHILIPPUS, de Viervorst van noordelijk Perea (vgl. Luk. III: 1. Matth. XVI: 13), die zacht en billijk geregeerd had, gestorven, en CALIGULA, die inmiddels keizer geworden was, had zijne landen met den koninklijken titel geschonken aan HERODES AGRIPPA, een' kleinzoon van HERODES den Grooten. Door HERODIAS aangehitst, snelt ANTIPAS naar Rome, om zich van die kroon meester te maken, maar wordt door CALIGULA afgezet en naar Lyon verbannen, werwaarts HERODIAS hem volgde. Zijn rijksgebied werd aan den genoemden HERODES AGRIPPA gegeven, die later ook nog, door de gunst van CLAUDIUS, Samaria en Judea verkreeg.

---

(1) Deze PHILIPPUS, te onderscheiden van den reeds genoemden, leefde als gewoon burger te Jeruzalem.

Deze HERODES AGRIPPA, zoon van ARISTOBULUS, die te Rome was opgevoed, heeft alzoo nog éénmaal, drie jaren lang, de gewesten, door zijnen grootvader bestuurd, onder zijnen koninklijken scepter vereenigd. Hij was een welwillend, maar ijdel en ligtzinnig Vorst, die, om de gunst des volks te winnen, niet slechts de Joodsche plegtigheden met groote naauwgezetheid in acht nam, maar ook zelfs den Apostel JAKOBUS, den broeder van JOHANNES, door het zwaard dooden liet en PETRUS in de gevangenis wierp, waaruit hij wonderbaar gered werd (Hand. XII: 1—4). Niet lang daarna stierf hij, ten jare 44 (vs. 19—23. Vgl. § 111). Met hem nam het Joodsche koningrijk een einde. Keizer CLAUDIUS vond het bedenkelijk, zijnen nog zeer jongen zoon AGRIPPA II tot zijnen opvolger te benoemen, en gaf hem het bestuur over het kleine Chalcis in Syrië, de erfenis van zijnen oom. Later is hij nog als Viervorst in Perea opgetreden (Hand. XXV: 13), en heeft, daar hij eerst in 90 te Rome stierf, den ondergang van den Joodschen staat beleefd. Van den dood van AGRIPPA I af stonden de Joden alzoo, 21 jaren lang, aan de onregtvaardigheid en tyrannie der Romeinsche landvoogden ten doel, die hun geduld op de zwaarste proef stelden, totdat het ten laatste uitgeput was. Onder hun getal worden genoemd FELIX (53—60), gehuwd met DRUSILLA, de zuster van AGRIPPA II, die den Apostel PAULUS te Cesarea twee jaren gevangen hield (Hand. XXIII. XXIV); FESTUS (60—63), die, hem opgevolgd zijnde, den Apostel na een plegtig verhoor, waarbij ook AGRIPPA II met zijne zuster BERENICE tegenwoordig was, naar Rome zond (Hand. XXV. XXVI); ALBINUS (63—65) en GESSIUS FLORUS, onder wien de oorlog met de Romeinen uitbrak, die geëindigd is in de verwoesting van stad en tempel. Geheel dit tijdvak was vol van verwarring, oproer en muiterij. De staat loste zich in rooversbenden op. Alle banden der maatschappij werden van één gereten en verscheurd. En de voorspellingen van den Heer (Luk. XIX: 37, 41, 43, 44. XXI: 20—24. XXIII: 29, 30) wer-

den op eene wijze vervuld, die alle beschrijving te boven gaat. Ook met betrekking tot de uitbreiding des Christendoms over den ganschen aardbodem is deze wereldgebeurtenis, door den Joodschen geschiedschrijver JOSEPHUS (1) uitvoerig beschreven, van het allerhoogste gewigt geweest.

§ 113.

De toenmalige sekten onder de Joden.

Ook van de verschillende sekten, die er ten tijde van JEZUS en zijne Apostelen onder de Joden bestonden, moeten wij, ofschoon met weinige woorden, te eerder melding maken, omdat zij gedurig voorkomen in de Evangelische geschiedenis.

Verreweg de talrijkste was die der Pharizeën. JOSEPHUS berigt, dat er, ten tijde van HERODES, niet minder dan zes duizend waren, die den eed aan den Keizer weigerden. Geen wonder, dat zij in het Joodsche Sanhedrin doorgaans de meerderheid uitmaakten. Hun oorsprong dagteekent na den terugkeer der Joden uit Babel, en als sekte vindt men hen eerst anderhalve eeuw vóór de geboorte van CHRISTUS vermeld. Hun naam, afgeleid van een woord, dat zich afscheiden beteekent, wijst hen aan als afgezonderden van de wereld en schijnt hun van wege hunne vermeende vroomheid gegeven te zijn. Groot was dien ten gevolge de achting, waarin zij bij het volk

(1) In het jaar 37 na C. te Jeruzalem geboren en afkomstig uit hoogepriesterlijk geslacht, was hij eerst een Esseër en later een Pharizeër. Niet slechts verstond hij de Hebreeuwsche en Syro-Chaldeeuwsche talen, maar hij was ook een man van Grieksche geleerdheid. Bij zijn eerste verblijf in Rome had hij den toegang tot het hof van NERO. Na zijnen terugkeer werd hij stadhouder van Galilea, nam later, als gevangene van VESPASIANUS, den bijnaam FLAVIUS van hem over en stierf te Rome in 93. Hij schreef, behalve twintig boeken over Joodsche Oudheden, die zijn hoofdwerk uitmaken, zeven boeken over de Joodsche oorlogen, drie tegen Apion, een' Alexandrijnschen geleerde, zijne eigene levensgeschiedenis en een klein geschrift: de Maccabaeis seu de imperio rationis.

stonden, en de invloed, dien zij ook in het staatkundige uitoefenden. Hunne leerbegrippen, oorspronkelijk gegrond op het gezag van MOZES en de Profeten, hadden zich, door middel van de mondelinge overleveringen der vaderen, waaraan zij hoog gewigt hechtten, tot een zamenstel van allerlei menschelijke en willekeurige bepalingen ontwikkeld (Matth. XV: 2, 6, 9). Door allegorische verklaring der Schrift, waarbij zij aan hare duidelijke uitspraken, behalve den letterlijken, ook nog een' hoogeren zin toekenden, trachtten zij hunne meeningen te handhaven. Zij erkenden tegenover de Sadduceën een onbeperkt Godsbestuur, zonder daarom nog de menschelijke vrijheid te loochenen, namen het bestaan eener geestenwereld en van kwade zoowel als goede engelen aan, en hielden de leer der onsterfelijkheid vast (Hand. XXIII: 8), ofschoon het onzeker is, of hunne zinnelijke denkbeelden daaromtrent tot het leerstuk der eigenlijke opstanding of meer tot dat der zielsverhuizing overhelden. Vooral echter stelden zij hoogen prijs op de uitwendige onderhouding van de voorschriften der wet, en gaven zelven het voorbeeld der uiterste naauwgezetheid te dezen opzigte. Zij waren voorstanders van menigvuldige wasschingen en reinigingen (Matth. XV: 1, 2, 20. Luk. XI: 38), van gestrenge vasten (Matth. VI: 16. IX: 14), ook op gezette tijden (Luk. XVIII: 12), van lange gebeden (Matth. VI: 5—7. XXIII: 14), ook in het openbaar, van het geven van aalmoezen en tienden (Luk. XI: 39—42. XVIII: 12), van stipte sabbatsviering (Matth. XII: 2. Luk. VI: 7), en dreven de naauwgezetheid hierin tot zulk een uiterste, dat daarbij de geest en de bedoeling der wet noodwendig moesten verloren gaan (Matth. XXIII: 23, 24. Luk. XI: 42). Geen wonder dan ook, dat zij aan zulk eene bloot uitwendige godsdienstigheid hooge waarde toeschreven in het oog van God, en dat het hun, waar zij haar zelven beoefenden, vooral te doen was om de eere der menschen (Matth. VI: 1, 2. XXIII: 5—8. Luk. XI: 43, 44). Daarmede ging bij verreweg de meesten velerlei aardschgezindheid, geestelijke hoogmoed en huichelarij gepaard (Matth. XXIII:

14, 27, 28. Luk. XI: 44), en meermalen werden zij door den Heer als geveinsden ten toon gesteld en bestraft (Matth. XXIII: 13—15, 23, 25, 27, 29). Er waren echter ook, in weêrwil hiervan, betergezinden en zelfs heilbegeerigen onder hen (vgl. Joh. III: 1); terwijl anderen door hunne geleerdheid en gestrenge zedelijkheid den roem uitmaakten eener sekte, door PAULUS, die er oorspronkelijk mede toebehoorde (Gal. I: 13, 14. Phil. III: 5, 6), als de naauwgezetste onder de Joden geprezen (Hand. XXVI: 5). Van de beide beroemde Schriftgeleerden HILLEL en SCHAMMAÏ, die weinige jaren vóór JEZUS' verschijning aan het hoofd van verschillende scholen stonden, wordt in de geschiedkundige boeken des N. Verbonds niet gesproken; maar den lateren, niet minder beroemden GAMALIËL, den leermeester van den Apostel PAULUS (Hand. XXII: 3), vinden wij er bij herhaling in vermeld (Hand. V: 34—40. Vgl. § 111). Gelijk zij op de menigte, die diepen eerbied voor hen koesterde, een' sterken, meerendeels ongunstigen invloed uitoefenden en ook den haat tegen de Romeinen onder haar levendig hielden, zoo leefden zij, wat hunne grondbeginselen en hoofdrigting betreft, in de latere Rabbijnen en Talmudisten voort tot op onze dagen.

De Sadduceën, die welligt vroeger ontstaan waren, stonden doorgaans lijnregt tegenover hen. Schuilt hun oorsprong, die door sommigen van zekeren ZADOK, den regtvaardige, wordt afgeleid, meer of minder in het duister, wij weten, dat zij, met verwerping der mondelinge overleveringen, niet slechts het gezag van MOZES, gelijk men vroeger meende, vasthielden, maar ook de overige Kanonieke boeken des O. Verbonds erkenden. In weêrwil daarvan, plaatsten zij echter de menschelijke vrijheid doorgaans meer eenzijdig op den voorgrond en de leer van Gods Voorzienigheid meer in de schaduw. Ook loochenden zij stoutweg het bestaan van engelen en geesten, en verwierpen evenzeer, misschien ook ten gevolge van de zinnelijke denkbeelden der Pharizeën te dezen opzigte, de leer van de opstanding der dooden en de toekomstige

vergelding, in loon en straffen bestaande (Hand. XXIII: 8). Vandaar het twistgesprek, dat zij daarover eenmaal aanknoopten met den Heer (Matth. XXII: 23—28. Mark. XII: 18—23. Luk. XX: 27—33), en de verdeeldheid, die er, toen PAULUS van de opstanding der dooden sprak, tusschen hen en de Pharizeën in den Joodschen Raad ontstond (Hand. XXIII: 6, 7, 9, 10). Voorts hechtten zij aan bloot uitwendige godsdienstigheid geene waarde en werden daarbij doorgaans niet door loonzucht bestuurd. Hunne zedelijke grondbeginselen stonden alzoo boven die der Pharizeën, en hunne zeden waren over het algemeen, ook bij mindere vertooning van naauwgezetheid, niet losser, soms zelfs gestrenger. Er schijnt althans geene reden te bestaan, om hen van meerdere ligtzinnigheid te beschuldigen, ofschoon er waren, die daarvan niet zijn vrij te pleiten. De hoogere levensstand, waartoe zij meestal behoorden, en de meerdere rijkdommen, die zij bezaten, kunnen, bij mindere schijnvroomheid, tot eene min gunstige meening te dezen opzigte hebben bijgedragen. Zeker neigden zij, als tegenstanders der ultra-orthodoxe Pharizeën, tot een overdreven liberalisme, dat in ongeloof ontaarden kon. Met hen maakten zij, nadat zij zich in het eerst omtrent den Heer minder ernstig schijnen bekommerd te hebben, ten laatste, vooral na de opwekking van LAZARUS, gemeene zaak tegen hunnen gemeenschappelijken vijand. En was hun invloed op het volk uit den aard der zaak geringer, wij zouden daarom toch niet durven beweren, dat zij minder hebben medegewerkt, vooral in de hoogere kringen, tot bederf der natie.

Eene derde partij, die der Esseën, was buiten staat, om het toenemend zedebederf te stuiten. Hare rigting was meer mystiek en streng ascetisch, dan die der beide anderen. Zij onttrokken zich aan het maatschappelijke leven, onthielden zich meest aan de boorden der Doode Zee, legden er zich, behalve op akkerbouw en veeteelt, vooral op de beoefening der geneeskunde toe, en vormden zelfs, als voorloopers der latere monniken, eene soort van godsdienstige orde. Aan hunne opneming ging een strenge

proeftijd vóóraf. Den eed achtten zij alleen bij die gelegenheid geoorloofd. Zij leefden voorts, zoo 't schijnt, in gemeenschap van goederen, verachtten den rijkdom en stonden in de hoogere graden het celibaat voor. Door strikte waarheidsliefde, naauwgezette sabbatsviering en hooge eenvoudigheid van zeden muntten zij uit. Hunne theosophische bespiegelingen, waaraan zij toegaven, kweekten hoogmoed aan en trotsche minachting van anderen. En daar zij, bij hunne afgezonderde levenswijze, weinig te voorschijn traden en slechts geringen invloed uitoefenden op de menigte, kan het ons niet bevreemden, dat wij ook in de Evangeliën geen enkel spoor van hen aantreffen. Nog minder vinden wij van de strengere Therapeuten gewag gemaakt, die zich als kluizenaars in de woestijn nabij Alexandrië in Egypte onthielden. Zonder grond heeft men vroeger wel eens beweerd, dat JEZUS in den tijd zijner vorming tot de Esseën in betrekking zou gestaan en veel aan hen zou te danken hebben gehad. Die overeenkomst, die men tusschen het Christendom en Esseïsme meende te zien, is slechts schijnbaar en het verschil daarentegen, dat er bestaat, onmiskenbaar groot. Dit gevoelen, uit ongeloof geboren, is dan ook reeds verouderd, zonder ooit algemeenen ingang gevonden te hebben.

De Herodianen eindelijk, van wie soms gesproken wordt (Matth. XXII: 16. Mark. III: 6. XII: 13), vormden, zoo 't schijnt, geene eigenlijke sekte, maar eene louter staatkundige partij. Zij waren vermoedelijk Joden, die, de belangen van HERODES ANTIPAS toegedaan, het hielden met de Romeinen, en daarom gehaat waren bij de Pharizeën en het volk. Dit belette echter niet, dat de Pharizeën meermalen met hen gemeene zaak tegen JEZUS maakten, gelijk dan ook de discipelen door Hem tegen beiden gelijktijdig gewaarschuwd worden (Mark. VIII: 15).

TWEEDE AFDEELING.

DE LEERBOEKEN OF APOSTOLISCHE BRIEVEN.

§ 114.

De Apostolische brieven in het algemeen.

De leerboeken des N. Verbonds zijn meerendeels brieven, één en twintig in getal (§ 92). Zij worden Apostolische brieven genoemd, omdat zij afkomstig zijn van Apostelen, vooral van PAULUS, of althans van Apostolische mannen uit de de eerste eeuw des Christendoms. Deze stonden tot de onderscheidene gemeenten, die zij op hunne reizen allerwege gesticht hadden, bij voortduring in naauwe, heilige betrekking. Door woord en schrift zochten zij haar op te bouwen en te volmaken in de kracht des heiligen Geestes, en haar te beveiligen zoowel tegen elken schadelijken invloed, van buiten op haar uitgeoefend, als tegen inwendige afwijkingen, verdeeldheden en scheuringen. Bij hunne herhaalde bezoeken moest daartoe hunne eigene krachtvolle prediking des Evangelies strekken. Ook de arbeid dergenen, die zij er bij hun vertrek aanstelden en achterlieten of later derwaarts afzonden, moest daaraan, onder hoogeren zegen, bevorderlijk zijn. En zoo dikwijls dan nog de gelegenheid zich gunstig aanbood of de nood drong, schreven zij meer of minder uitvoerige brieven aan de gemeenten zelve of aan hare opzieners en ouderlingen.

Aanleiding tot zulk schrijven werd hun van tijd tot tijd gegeven door de kennis, die zij verkregen hadden aangaande haren uit- en inwendigen toestand en, in verband daarmede, door het aanstaand vertrek van Christenen of medehelpers derwaarts. Doorgaans bestonden de toenma-

lige gemeenten uit belijders zoowel van Joodsche, als van heidensche afkomst. Zoodra nu de eene of andere partij zich aanmatigend verhief, moest uit deze zamenvoeging van ongelijksoortige bestanddeelen spanning, oneenigheid en tweespalt voortspruiten. De brief aan de Romeinen toont duidelijk (H. XIV. XV), dat het alzoo te Rome gesteld was. Of er deed zich, met betrekking tot de opvatting der Christelijke waarheid en het aanzien van sommige Apostelen, eene verscheidenheid van denkwijze voor, waardoor allengs, even als te Korinthe (1 Kor. I: 12. III: 3, 4), partijschappen en sekten gevormd werden, die vijandig tegen elkander overstonden. Of de Christelijke waarheid zelve liep gevaar, om door allerlei dwalingen verontreinigd en verdrongen te worden, gelijk in Galatië door Joodsche leeraars de noodzakelijkheid van de wet van MOZES en van hare onderhouding tot zaligheid op den voorgrond werd geplaatst (Gal. I: 7. V: 2—4); of om door wijsgeerige toevoegselen verminkt en bedorven te worden, gelijk er waren te Epheze (Eph. II: 12. IV: 14) en Kolosse (Kol. II: 23), die zich beroemden op hunne verborgene wetenschap en wijsheid. Of de gemoederen waren, als te Thessalonika (1 Thess. V: 1—3. 2 Thess. II: 1, 2), verontrust door valsche geruchten, aangaande de wederkomst van CHRISTUS verspreid. Of men vond er, die, gelijk uit den eersten brief van JOHANNES (H. IV: 1, 2) blijkt, den geschiedkundigen grondslag des Christendoms ondermijnden, of, zoo als zich uit den tweeden van PETRUS (H. III: 3, 4) laat opmaken, die met sommige Christelijke verwachtingen den spot dreven. En nu noemden wij nog niet eens de misvattingen der Apostolische prediking, die, bijv., betrekkelijk het leerstuk van de opstanding der dooden, volgens de brieven aan de Thessalonicensen (1 Thess. IV: 13. vgl. 2 Tim. II: 18. 1 Kor. XV), en dat van de regtvaardiging door het geloof zonder de werken der wet, volgens den brief van JAKOBUS (H. II: 14—26), onder Christenen gevonden werden. Bovendien liet ook de zedelijke toestand der nieuw gestichte gemeenten in menig opzigt veel te wenschen

over. Zij waren nog op verre na niet gezniverd van de ondeugden en zonden, die de Joden en Heidenen verontreinigden (1 Kor. V. VI), en liepen gedurig gevaar, om daarmede, te midden der ongeloovigen, bij vernieuwing besmet te worden (2 Kor. VI: 14). De genoemde dwaalleeraars, meerendeels zedelijk bedorvene menschen, oefenden te dezen opzigte mede een' vaak hoogst verderfelijken invloed uit. En waar men, als te Philippi, in de beoefening der christelijke godzaligheid gewenschte vorderingen maakte, dáár meende men ligtelijk het alreede verkregen te hebben of alreede volmaakt te zijn (Phil. III: 12). Ook was het Christendom nog niet allerwege diep genoeg doorgedrongen, om alle levensbetrekkingen der Christenen te heiligen. Vandaar de uitvoerige voorstelling van de pligten, jegens ouders, echtgenooten, kinderen, heeren en slaven te vervullen, die in de brieven aan de Epheziërs (H. V: 22—VI: 9), de Kolossensen (H. III: 18—IV: 1) en den eersten van PETRUS (H. II: 18—III: 8) voorkomen. Evenzoo vinden wij bij herhaling voorschriften betrekkelijk de orde in de openbare zamenkomsten (1 Kor. XII. XIV), de Avondmaalsviering (1 Kor. XI: 20—34), en het herderen leeraarambt in de gemeente (Hebr. XIII: 17. 1 Petr. V: 1—4), over welks pligten vooral de zoogenaamde herderlijke brieven aan TIMOTHEUS en TITUS handelen. In dagen van vervolging en strijd moest voorts de pligt der gehoorzaamheid aan de wettige overheid ingescherpt (Rom. XIII. 1 Petr. II: 12—17), en het gebod der liefde aanbevolen worden (1 Kor. XIII). En de gemeenten zelve wendden zich soms met eenig verzoek tot de Apostelen om inlichting en raad omtrent dingen, waarover zij in onzekerheid verkeerden (1 Kor. VII: 1). PAULUS getuigt dienaangaande, dat, behalve de dingen, die van buiten zijn, hem nog dagelijks de zorg van al de gemeenten overvalt (2 Kor. XI: 28). Voegt hier nu nog bij, dat zij zich niet zelden moesten bezig houden met de inzameling van liefdegaven ten behoeve van noodlijdende Christenen, vooral in Palestina (1 Kor. XVI:

1—3. 2 Kor. VIII); dat wel eens hunne eigene persoonlijke aangelegenheden, gelijk het verblijf van PAULUS te Rome in gevangenschap (Phil. I: 12—25. 2 Tim. IV: 6—8, 16—18), hun stof gaven tot schrijven; dat zelfs de brief aan PHILEMON zijnen oorsprong eeniglijk verschuldigd is aan den terugkeer van zijnen weggeloopen' en door PAULUS bekeerden slaaf ONESIMUS! Maar genoeg reeds, om eenig denkbeeld te geven van de menigvuldige en veelsoortige aanleiding, die er in die dagen voor de Apostelen bestond, om zich schriftelijk met hunne brieven tot de gemeenten en hare opzieners te wenden.

Vraagt men, vanwaar zij eene zoo naauwkeurige kennis van haren toestand verkregen, als zij blijkens hunne brieven bezaten; wij wijzen op het onderling verkeer, dat er reeds in die eeuw bestond, en op de gelegenheden, die zij zich daartoe wisten te verschaffen. TIMOTHEÜS, bijv., werd door den Apostel PAULUS uit Athene naar Thessalonika gezonden en bragt hem, te Korinthe tot hem teruggekeerd, berigten over aangaande het geloof en de liefde der Christenen aldaar (1 Thess. III: 1, 2, 6. Vgl. Hand. XVIII: 5). Later zond de Apostel hem met ERASTUS uit Epheze naar Macedonië vóór zich uit, met den last, om ook naar Korinthe te gaan (Hand. XIX: 22. 1 Kor. IV: 17. XVI: 10, 11). En als hij ook TITUS derwaarts had afgezonden (2 Kor. II: 4. VII: 5, 6), ontving hij in Macedonië, waar zij weder tot hem kwamen, vooral van laatstgenoemde, tijding omtrent de Korinthische gemeente (Vgl. 2 Kor. I: 1. VII: 6, 7). Evenzoo zond hij TITUS nogmaals vóór zich uit naar Korinthe, om er de inzameling van liefdegaven, die hij bij zijne komst houden zou, voor te bereiden (2 Kor. VIII: 6, 16, 17). En de Korinthiërs zelven hadden zich vroeger reeds niet slechts schriftelijk tot hem gewend (1 Kor. VII: 1), maar zelfs drie hunner, die met name genoemd worden, tot hem naar Epheze afgevaardigd (1 Kor. XVI: 17), om hem in te lichten aangaande den waren staat van zaken in hun midden. Het eerste berigt dienaangaande had hij echter ontvangen door die van CHLOË (1 Kor. I:

11), die hem waarschijnlijk op eene reize toevalligerwijze ergens hadden aangetroffen. Opzettelijk ondernam EPAPHRODITUS de reize naar Rome, om de geldelijke ondersteuning, door de Christenen te Philippi ten behoeve van PAULUS bijééngebragt, tot hem over te brengen, waardoor hij werd in staat gesteld, om van hen velerlei verblijdends te vernemen (Phil. II: 25. IV: 18). Volgens zijne eigene getuigenis, was dit vroeger reeds één- en andermaal geschied (Phil. IV: 10, 16). En hoe het te Epheze en Kolosse gesteld was, kon hij hooren uit den mond van EPAPHRAS, die uit laatstgenoemde stad te Rome bij hem kwam (Kol. I: 7. IV: 12, 13).

Uit de bijzonderheden, hier vermeld, blijkt, dat de Apostolische brieven enkel gelegenheidsschriften zijn (§ 89). Hun inhoud bevestigt dit voor aller oog, zonder daardoor echter in belangrijkheid iets te verliezen. Met het hoofddoel, waartoe zij geschreven werden, voor oogen, boezemt ons al wat daarin voorkomt de hoogste belangstelling in. Vooral echter moet het ons te doen zijn om het onderwijs in de Christelijke waarheid en het hoog ernstig vermaan, dat zij bevatten. Beiden, onderwijs en vermaan, staan hier tot elkander in naauwe, innige betrekking, ofschoon zich in de brieven van PAULUS meestal twee gedeelten laten onderscheiden, het eerste aan de ontwikkeling der Christelijke waarheid toegewijd, het andere bestemd, om allerlei voorschriften over te brengen, tot het Christelijk leven betrekkelijk. De zeven algemeene brieven daarentegen kennen die onderscheiding niet, en zijn meerendeels van zuiver praktischen inhoud. Voorts valt het bij eenige opmerkzaamheid in het oog, dat sommigen dezer geschriften eene sterke onderlinge verwantschap vertoonen, het gevolg van hunne gelijktijdige vervaardiging of ook van de gelijksoortige aanleiding, die er tot schrijven bestond, of van het gelijksoortig onderwerp, dat daarin behandeld wordt. De brieven, bijv., aan de Romeinen en aan de Galaten moeten beiden dienen, om de groote waarheid, dat de mensch uit den geloove geregtvaardigd wordt en niet door

de werken der wet, in helder daglicht te plaatsen. Die aan die van Epheze en aan de Kolossensen wijzen beiden aan, dat alle schatten der wijsheid en der kennis in CHRISTUS verborgen zijn, zoodat er geene behoefte bestaat aan andere geheime wetenschap, en behelzen beiden grootendeels dezelfde voorschriften tot besturing van den wandel der Christenen. De eerste brief aan TIMOTHEUS komt met dien aan TITUS in zooverre overéén, als daarin de pligten, aan het leeraars- en opzienersambt verbonden, worden opgegeven en aanbevolen. Daarentegen zijn die van de Korinthiërs meest geschikt, om ons in te lichten aangaande den toestand der Christelijke gemeenten, gedurende het Apostolisch tijdvak; die aan de Thessalonicensen, om ons bekend te maken met de toenmalige verwachtingen van de wederkomst van CHRISTUS; die aan de Philippensen, om ons te overtuigen van de innige, hartelijke liefde, die de Apostel aan eene zoo bloeijende gemeente toedroeg; de tweede aan TIMOTHEUS, om ons te doen gevoelen, in welk eene gemoedsstemming hij den gruwzamen marteldood tegenging; die aan PHILEMON eindelijk, om ons te doen zien, met wat Christelijke wijsheid hij in bepaalde voorkomende gevallen wist te handelen. Wat de algemeene zendbrieven betreft; bekend is de overeenstemming van den tweeden brief van PETRUS met dien van JUDAS, die beiden gerigt schijnen tegen dezelfde dwaalleeraars en goddelooze menschen. De drie van JOHANNES hebben, bij verscheidenheid van inhoud, denzelfden liefdevollen toon, die hem eigen was, gemeen; die van JAKOBUS onderscheidt zich door het gansch bijzonder standpunt van zijnen schrijver en heeft hooge zedekundige waarde; de eerste van PETRUS is vol van de Christelijke hope des levens en vol van aandrang tot Christelijke heiligheid. En de brief aan de Hebreën, die naauwelijks een brief genoemd kan worden, bevat een doorloopend betoog van de voortreffelijkheid des Christendoms boven de oude bedeeling en van de meerdere voorregten, die het Evangelie aanbiedt boven de wet van MOZES. Hoe naauwkeuriger men nu den

onschatbaren inhoud dezer Apostolische gelegenheidsschriften tracht te verstaan, in verband met de bijzondere omstandigheden, waaronder, de bepaalde oogmerken, waarmede, den toestand der Christelijke gemeenten, aan wie, en de heilige mannen, door wie zij geschreven zijn; hoe meer men alzoo hunne oorspronkelijke woorden naar hunne eigene bedoeling en de behoeften hunner eerste lezers zoekt op te vatten en uit te leggen; des te dieper zal men doordringen in de meening des heiligen Geestes, daarin blootgelegd voor alle volgende eeuwen, en des te grooter en overvloediger zal de vrucht zijn, daarvan voor onze dagen en voor ons zelven ingeoogst.

Bekend is het (§ 91), dat de Apostel PAULUS doorgaans niet eigenhandig schreef (Gal. VI: 11. Philem. 19), maar zich bediende van de hulp van een' vertrouwden schrijver, aan wien hij zijne opstellen in de pen gaf. Zoo werd de brief aan de Romeinen, bijv., door zekeren TERTIUS geschreven (Rom. XVI: 22), en de eerste aan de Korinthiërs vermoedelijk door SOSTHENES, den broeder (1 Kor. I: 1. vgl. H. XVI: 21). Hij was echter gewoon, om er dan aan het einde een enkel woord met eigene hand bij te voegen (1 Kor. XVI: 21. Kol. IV: 18. Vgl. Rom. XVI: 24. 2 Kor. XIII: 13. Eph. VI: 23, 24. Phil. IV: 23), en deed dit te eerder ten blijke der echtheid (2 Thess. III: 17), omdat men reeds vroeg begonnen was, om op zijnen naam verdichte brieven te verspreiden (2 Thess. II: 2). Dat den Apostel PETRUS, bij het schrijven van zijnen eersten brief, de bekende MARKUS, zijn zoon, ten dienste stond, is te meer waarschijnlijk, omdat deze niet slechts uitdrukkelijk genoemd (1 Petr. V: 13), maar ook door de Kerkvaders gemeenlijk wordt aangeduid als de dienaar of tolk van PETRUS (Vgl. § 99). — De verzending der brieven moest geschieden door de hand van broeders, die gereed stonden, om te vertrekken, of wel daartoe opzettelijk de reize ondernamen. Den brief aan de Romeinen, bijv., nam zekere Christelijke vrouw PHEBE, diakones te Kenchreën, ter bezorging op zich, bij haar vertrek naar Rome (Rom. XVI: 1). Van

TYCHICUS weten wij, dat hij, toen hij van Rome naar Klein-Azië reizen zou, drie brieven van PAULUS met zich nam, om ze persoonlijk te overhandigen aan de Christenen te Epheze, te Kolosse en aan PHILEMON, die te Kolosse woonachtig was (Eph. VI: 21, 22. Kol. IV: 7—9. Philem. 10—12). EPAPHRODITUS, door de Philippensen naar Rome gezonden, bragt den brief van PAULUS, aan hen gerigt, bij zijnen terugkeer vandaar, tot hen over (Phil. II: 25—29. IV: 18). TITUS was de overbrenger van den tweeden brief aan de Korinthiërs, bij gelegenheid, dat de Apostel hem derwaarts vooruitzond (2 Kor. VIII: 6, 16—24). En men mag vermoeden, dat de drie broeders, die door de Korinthiërs naar hem te Epheze afgevaardigd waren (1 Kor. XVI: 17, 18), niet terugkeerden zonder den eersten brief, aan hen gerigt, dien wij bezitten. Hierbij verdient het opmerking, dat de groote uitgebreidheid van het Romeinsche rijk in die dagen aan het onderling verkeer en ook aan de briefwisseling op verren afstand bevorderlijk was, en dat te Rome vooral, het middelpunt van dat magtige rijk, de gedurige gelegenheid bestond, om uit en naar verschillende oorden der wereld berigten te ontvangen en te verzenden. — De Apostolische brieven werden door de gemeenten, aan wie ze geschreven waren, op hoogen prijs gesteld en in hare godsdienstige zamenkomsten opentlijk ter kennisse van allen gebragt (1 Thess. V: 27). Men was zelfs gewoon, om ze aan naburige gemeenten ter lezing toe te zenden en ook vandaar ter lezing te ontbieden (Kol. IV: 16). Bij het menigvuldig afschrijven ontstond daaruit van lieverlede de verzameling van brieven, die wij bezitten, in éénen bundel. Merkwaardig is het, dat er aan het einde van den tweeden brief van PETRUS, gerigt aan de Christenen in Pontus, Galatië en andere gewesten van Klein-Azië (H. III: 1. vgl. 1 Petr. I: 1), gewag gemaakt wordt van alle zendbrieven van onzen geliefden broeder PAULUS (H. III: 15, 16). Er wordt daarmede, zoo 't schijnt, blijkbaar gedoeld op een bepaald getal dier brieven, zonder dat

daaruit echter nog volgen zou, dat de verzameling, die wij bezitten, toen reeds volledig zou zijn geweest, en minder nog, dat zij door PAULUS zelven bezorgd zou zijn.

Over de rangschikking der Apostolische brieven is reeds gesproken (§ 92).

§ 115.

De Apostel PAULUS, zijne lotgevallen en werkzaamheid.

Tot regt verstand der Paulinische brieven, onder de Apostolische, die wij bezitten, verreweg de meeste in getal en de meest belangrijke, moeten wij den Apostel PAULUS zelven leeren kennen, allereerst in zijne lotgevallen en werkzaamheid.

Hij was, ofschoon te Tarsen in Cilicië geboren (Hand. IX: 11. XXII: 3), van zuiver Joodsche afkomst. Zijn vader, die aldaar het Romeinsche burgerregt bezat (H. XXII: 28), was gesproten uit den stam van BENJAMIN (Rom. XI: 1. Phil. III: 5), behoorde tot de sekte der Pharizeën (Hand. XXIII: 6), liet zijnen zoon, naar de wet, ten achtsten dage besnijden (Phil. III: 5) en bragt hem reeds vroeg te Jeruzalem (Hand. XXVI: 4), opdat hij er onderwezen en tot een wetgeleerde en Pharizeër gevormd zou worden. Het kan zijn, dat de toevallige omstandigheid, dat hij er eene gehuwde dochter had (vgl. H. XXIII: 16), hem de volvoering van dit plan gemakkelijk maakte. De jeugdige SAULUS, opgenomen in de school van den beroemden GAMALIËL (H. XXII: 3. Vgl. § 111), maakte er zich zijn onderwijs zóó ijverig ten nutte, dat hij in het Jodendom toenam boven velen van zijnen leeftijd (Gal. I: 14). Daarbij oefende hij zich naar Joodsch gebruik, in eenig handwerk, dat van tentenmaker (Hand. XVIII 3 (1)), en leidde, naar

(1) Hieruit, even als uit andere plaatsen (Hand. XX: 33—35. 1 Thess. II: 5, 9. 2 Thess. III: 8), blijkt, dat hij, Apostel geworden zijnde, door-

de vaderlijke inzettingen, als Pharizeër een' gestrengen, onberispelijken levenswandel (H. XXVI: 4, 5. Phil. III: 6). Het kon niet anders, of zijn vurig gemoed ontstak tegen de nieuwe sekte der Christenen, die zich in die dagen krachtig begon uit te breiden, vooral toen zij, onder den voorgang van STEPHANUS, gevaarlijk scheen te worden voor wet en tempel (Vgl. H. VI: 13, 14). Vandaar dan ook, dat hij niet slechts tegenwoordig was bij den dood van dezen eersten bloedgetuige der waarheid, maar daaraan ook een werkzaam aandeel nam (H. VII: 57) en mede een welbehagen had (H. VIII: 1. XXII: 20). Van die ure af aan blaakte hij van ijvervuur, om tegen den naam van JEZUS van Nazaret vele wederpartijdige dingen te doen (H. XXVI: 9), en werd door de overpriesters gevolmagtigd, om de weêrlooze Christenen te Jeruzalem in de gevangenis te werpen, hen tot afval te noodzaken en te dooden (vs. 10, 11. H. XXII: 4). Deze geweldddadige vervolging, waarvan hij de aanvoerder was, verstrooide de gemeente (H. VIII: 2. vgl. Phil. III: 6. 1 Tim. I: 13), breidde zich gedurig verder uit (H. XXVI: 11) en gaf aanleiding, dat hij welhaast, van aanbevelingsbrieven voorzien, naar Damaskus vertrok, om er op dienzelfden voet tegen de Christenen te woeden (H. IX: 1. XXII: 6. XXVI: 12).

Op den weg derwaarts behaagde het echter den Heer, om den woedenden ijveraar op één tot staan en tot inkeer te brengen. Eene wonderbare verschijning en toespraak in de nabijheid der stad was daartoe in zijne hand het gezegend middel (H. IX: 3—6. XXII: 6—10. XXVI: 13—16. Vgl. § 111. 1 Kor. XV: 8.); en van zijn gezigt beroofd, was hij te Damaskus drie dagen lang vastende en biddende (H. IX: 7, 8. XXII: 11), totdat zekere ANANIAS, aldaar woonachtig, op hoogen last tot hem kwam, om hem te genezen en te doopen (H. IX: 17, 18.

---

gaans en zooveel mogelijk door handenarbeid in zijn eigen onderhoud heeft kunnen voorzien. Dat hij later gehuwd zou zijn geweest, heeft men te onregte uit 1 Kor. IX: 5 en Phil. IV: 3 trachten af te leiden.

XXII: 12, 13). Gedurende de overige dagen, die hij er nog doorbragt, trad hij reeds met zijne prediking in de synagogen op en trachtte de Joden te overtuigen, dat JEZUS de CHRISTUS is, de Zone Gods (H. IX: 19—22). Daarop echter trok hij zich, in plaats van naar Jeruzalem weêr te keeren, een' tijd lang in Arabië terug, om er zich, zoo 't schijnt, door ernstig nadenken en biddend onderzoek, onder hoogere leiding, voor te bereiden voor de grootsche taak, die hem wachtte (Gal. I: 17). Vandaar naar Damaskus teruggekeerd, bleef hij er met ijver werkzaam, totdat de Joden tegen hem zamenspanden en hij zich, met behulp der Christenen, ter naauwernood het leven redden kon (Hand IX: 24, 25. 2 Kor. XI: 32, 33). En nu eerst kwam hij, na driejarige afwezigheid, als Apostel des Heeren in datzelfde Jeruzalem weder, vanwaar hij als vervolger der gemeente weleer was uitgegaan (H. IX: 26. Gal. I: 18). Geen wonder, dat de broeders aldaar, bij die herinnering, hem wantrouwden (H. IX: 26), totdat BARNABAS, een Leviet, uit Cyprus geboortig (vgl. H. IV: 36, 37), hem tot de Apostelen (H. IX: 27, 28) en vooral tot PETRUS bragt, nevens wien hij ook JAKOBUS, den broeder des Heeren (vgl. § 151), leerde kennen. Zijn verblijf duurde echter slechts 15 dagen (Gal. I: 18, 19). Eene zamenzwering der Grieksche Joden tegen hem was oorzaak, dat hij, op raad der broeders, vandaar naar Cesarea vertrok (Hand. IX: 29, 30). En aan dien raad gaf hij te eerder gehoor, omdat hij er in den tempel een gezigt gehad en daarbij van den Heer het bevel ontvangen had, om Jeruzalem te verlaten, waar zijne vrijmoedige prediking niet werd aangenomen, want, zeide Hij, ik zal u ver tot de heidenen afzenden (H. XXII: 17—21). Van Cesarea begaf hij zich, denkelijk over zee, naar Tarsen, zijne geboorteplaats, en op zijne reize predikte hij in de gewesten van Syrië en Cilicië (Gal. I: 21, 23. vgl. Hand. IX: 30).

Inmiddels was BARNABAS van Jeruzalem naar Antiochië in Syrië gezonden, waar zich eene Christelijke ge-

meente gevormd had, die onder zijne leiding zóózeer toenam, dat hij naar een' medehelper omzag (Hand. XI: 20—24). Zijn oog viel op SAULUS, die, derwaarts gekomen zijnde, met hem in de dienst dier gemeente een geheel jaar lang werkzaam was (vs. 25, 26). Toen echter een naderende hongersnood de Christenen te Antiochië bewogen had, om ten behoeve hunner arme geloofsgenooten in Judea eenige gelden te verzamelen, werden zij naar Jeruzalem gezonden, om die gelden over te brengen (vs. 30), en keerden vandaar terug met JOHANNES MARKUS (H. XII: 25), een' neef van BARNABAS (Kol. IV: 10). In vereeniging met andere leeraars, hadden zij er naauwelijks hunne werkzaamheid hervat (Hand. XIII: 1), toen zij door de gemeente, op aandrang des heiligen Geestes, plegtig werden uitgezonden, om het Evangelie elders te gaan prediken (vs. 2).

Hunne eerste zendelingsreize, waarop de genoemde JOHANNES MARKUS hen vergezelde (vs. 5), liep over Seleucië, waar de rivier Orontes, waaraan ook Antiochië gelegen was, zich in de Middellandsche Zee uitstortte, naar het daartegenover gelegen eiland Cyprus (vs. 4). Aan de oostzijde geland zijnde, verkondigden zij te Salamis het woord Gods in de synagogen der Joden (vs. 5), en trokken voorts het gansche eiland door tot Paphos, waar zij den Romeinschen stadhouder SERGIUS PAULUS, ook door middel van het gebeurde met den Joodschen toovenaar ELYMAS, tot de belijdenis bragten van de leer des Heeren (vs. 6—12) (1). Vandaar wendden zij zich naar Klein-Azië en kwamen in Pamphylië, gelegen ten noorden van Cyprus, en wel te Perge, waar JOHANNES MARKUS hen verliet, om naar Jeruzalem terug te keeren (vs. 13). Verder noordwaarts reizende naar Pisidië, predikten zij te Antiochië het Evangelie eerst

(1) Opmerking verdient het, dat SAULUS van nu af aan in de geschiedenis den naam van PAULUS draagt (Vgl. Hand. XIII: 9, 13). Men mag vermoeden, dat de aanleiding tot die naamsverandering, ofschoon niet uitdrukkelijk opgegeven, te zoeken is in zijne ontmoeting met SERGIUS PAULUS.

aan de Joden en daarna aan de heidenen, zoodat het werd uitgebreid door het geheele land (vs. 14—49). Eene vervolging, door de Joden tegen hen verwekt, noodzaakte hen, om vandaar in eene oostelijke rigting naar Lycaonië te gaan, waar zij in de hoofdstad Iconium een' langen tijd door woord en daad arbeidden voor het koningrijk Gods (vs. 50—52. H. XIV: 1—4). Nieuwe gevaren verdreven hem vandaar, en zij namen de wijk naar twee andere steden van datzelfde landschap, Lystre en Derbe (vs. 5—7). In eerstgenoemde stad werden zij, na de genezing van een' kreupelen man, eerst voor goden gehouden (vs. 8—12) en daarna, toen zij de bijgeloovige eer, die men hun wilde toebrengen, hadden afgewezen (vs. 13—18), op aanhitsing der Joden van Antiochië en Iconium zoozeer verguisd, dat PAULUS, buiten de stad gesleept en gesteenigd, voor dood liggen bleef (vs. 19). Hij was echter in staat, om reeds den volgenden dag met BARNABAS naar Derbe te vertrekken (vs. 20), en geeft elders van zijne redding Gode alleen de eere (2 Tim. III: 11). Van Derbe namen zij, na er het Evangelie gepredikt te hebben, de terugreis aan langs denzelfden weg, dien zij gekomen waren, tot Perge toe, overal de nieuw gestichte gemeenten bevestigende in het geloof en zorg dragende voor de aanstelling van ouderlingen in haar midden (Hand. XIV: 21—24). Te Attalië, eene kleine stad, ten zuidwesten van Perge aan zee gelegen, scheepten zij zich in naar Syrië en bragten, te Antiochië teruggekeerd, de blijde tijding over van den gewenschten uitslag hunner gelukkig volbragte zendelingsreize (vs. 25—27).

Het blijkt ons uit hun wedervaren in Klein-Azië (H. XIII: 5, 14, 46. XIV: 1. Vgl. H. XVI: 13. XVII: 2, 10. XVIII: 4), dat PAULUS gewoon was, overal waar hij kwam, zich met zijne Evangelieprediking allereerst tot de Joden te wenden, zijne voormalige geloofsgenooten en broeders naar den vleesche. In hunne synagogen bood hem doorgaans de voorlezing van eenig gedeelte der Schrift een punt van aanknooping voor zijne prediking aan. Zijne be-

kendheid met den inhoud des O. Verbonds kwam hem daarbij uitnemend te stade. En het kon niet anders, of de overtuigende kracht, waarmede hij sprak, drong velen diep in het gemoed, zoodat hij hen voor CHRISTUS gewon. De groote meerderheid echter bood daaraan den hardnekkigsten tegenstand en legde eene zóó groote vijandschap tegen hem aan den dag, dat hij, aan hunne vervolgingswoede blootgesteld, zich aan hen onttrekken moest (Vgl. H. XVI: 15, 40. XVIII: 7). Een Messias, aan een kruis gestorven, was hun tot ergernis, en wie zulk een' Messias predikte, gold bij hen voor een' afvallige. Te welkomer was daarom den Apostel de ingang, dien hij voor zijne prediking bij zulke heidenen vond, zoo als er in die dagen allerwege velen waren, die, door hun troosteloos heidensch bijgeloof niet meer bevredigd, zich, onder den naam van proselieten of jodengenooten, aan de Joden hadden aangesloten en op den sabbat hunne synagogen mede bezochten. Deze, minder bevooroordeeld en meer ontvangbaar dan de Joden, hoorden het Evangelie met toegenegenheid en maakten daarop de overige heidenen opmerkzaam (vgl. H. XVI: 14. XVII: 4, 12. 1 Thess. I: 9). Zij waren het doorgaans, die met de geloovige Joden de eerste gemeenten vormden, door PAULUS gesticht, en daarvan het grooter deel uitmaakten. En bevreemden kan het ons niet, dat hij, ofschoon Jood van afkomst, door hen in het Christendom op te nemen, de enge banden des Jodendoms verbrak. Zijne eigene ervaring, ondersteund door zijn helder inzigt in den aard en de strekking der nieuwe bedeeling, bragt er hem, onder hoogere leiding, als van zelve toe. En geheel zijne Apostolische werkzaamheid ontleent daaraan hare eigenaardige, hoogst gewigtige beteekenis.

Een' geruimen tijd bleven PAULUS en BARNABAS, na hunne eerste reize, te Antiochië arbeiden (Hand. XIV: 28), totdat de vrede der gemeente verstoord werd door de komst van eenige Joodschgezinde Christenen uit Judea, die aandrongen op de noodzakelijkheid der besnijdenis tot zaligheid voor allen zonder onderscheid (H. XV: 1). In weêr-

wil van den tegenstand, hun door de beide wakkere en onbekrompene predikers geboden, nam de onrust toe, en men werd te rade, om hen met eenige anderen naar Jeruzalem te zenden, ten einde deze twistvraag te onderwerpen aan de beslissing der Apostelen en ouderlingen aldaar (vs. 2) (1). Er werd daarover spoedig na hunne aankomst eene vergadering belegd en gehouden, waarin PETRUS met groote vrijmoedigheid de zaak der Christelijke vrijheid voorstond, en na hem JAKOBUS in denzelfden geest, maar met eenige meerdere omzigtigheid sprak en den voorslag deed, om, zonder aan de vrijheid te kort te doen, een' middelweg in te slaan; waartoe besloten werd (vs. 3—21). Dit besluit der vergadering werd niet slechts schriftelijk aan de gemeente te Antiochië medegedeeld, maar bovendien werden twee broeders, JUDAS en SILAS, afgezonden, om het met PAULUS en BARNABAS tot haar over te brengen (vs. 22—29). Nadat zij zich van hunnen last gekweten hadden, bleef SILAS te Antiochië achter (vs. 30—34), waar PAULUS en BARNABAS hunnen arbeid voortzetten (vs. 35) (2).

(1) Indien PAULUS, Gal. II: 1—10, van deze reize naar Jeruzalem spreekt, dan is hij derwaarts volgens eene openbaring opgegaan, in gezelschap van TITUS, wien hij, hoe er ook op werd aangedrongen, weigerde te besnijden, en heeft er tegen de Joodsche broeders een' hevigen strijd te voeren gehad, die daarin eindigde, dat de Apostelen hem en BARNABAS de regterhand der gemeenschap gaven, met bijgevoegde vergunning, om tot de heidenen te gaan, terwijl zij zelven zouden blijven arbeiden onder de Joden. Deze reize is geschied, naar vs. 1, veertien jaren na zijn eerst verblijf te Jeruzalem, H. I: 18, 19 bedoeld. Het is echter moeijelijk, om met zekerheid aan te wijzen, welke reize hij, dus sprekende, bedoelt, daar ook die, waarvan Hand. XI: 30 gesproken wordt, bedoeld kan zijn, en sommige uitleggers zelfs aan de latere, H. XVIII: 22 vermeld, gedacht willen hebben. Te midden dezer onzekerheid hebben wij geaarzeld, om de genoemde bijzonderheden te dezer plaatse op te nemen in ons verhaal. Genoeg zij het, ze hier met een enkel woord vermeld te hebben!

(2) Te dien tijde, indien niet vroeger reeds, is de strijd van PAULUS tegen PETRUS voorgevallen, waarin ook BARNABAS eenigermate betrokken was, Gal. II: 11—21 vermeld. Het spreekt van zelf, dat de bepaling van het juiste tijdstip daarvan mede afhangt van het ingewikkeld vraagstuk betrekkelijk vs. 1—10.

Welhaast doet PAULUS aan zijnen vriend den voorslag tot eene tweede zendelingsreize, ten einde de vroeger gestichte gemeenten in Klein-Azië te bezoeken (vs. 36). Hij vond hem daartoe bereid, mits MARKUS, die hen vroeger willekeurig verlaten had (vgl. H. XIII: 13), hen weder vergezellen mogt (vs. 37), en zag zich, hierin niet kunnende bewilligen, genoodzaakt, om, terwijl BARNABAS en MARKUS naar Cyprus afvoeren, zich een' anderen reisgenoot, en wel den genoemden SILAS, te kiezen (vs. 38—40). Met dezen doorreisde hij Syrië en Cilicië, de gemeenten versterkende (vs. 41), kwam daarna in Lycaonië te Derbe en Lystre, waar zij aan de gemeenten het besluit der Jeruzalemsche kerkvergadering overhandigden, en leerde in laatstgenoemde stad den jeugdigen TIMOTHEUS kennen, wien hij om der Joden wil besneed, opdat zij zich aan zijne gedeeltelijk heidensche afkomst niet ergeren mogten (H. XVI: 1—5). Vandaar trokken zij met TIMOTHEUS eerst noordelijk Phrygië en daarna meer noordoostelijk het land van Galatië door (vs. 6), waar de Apostel wel in ligchamelijke zwakheid het Evangelie verkondigde, maar overigens als een engel Gods, gelijk hij zich later uitdrukte, werd aangenomen (Gal. IV: 13, 14). Zijn plan was, om nu met zijne reisgenooten dieper naar het oosten in Klein-Azië door te dringen; maar, daarin verhinderd en Mysië voorbijgereisd zijnde, gingen zij af naar het meer noordwestelijke Troas, waar LUKAS zich bij hen schijnt gevoegd te hebben (Hand. XVI: 6—8. vgl. vs. 10). In Troas, gelegen aan de Egeïsche zee, die Europa van Azië scheidde, viel aan PAULUS een droomgezigt te beurt, dat hem bewoog, om naar Europa over te steken en in Macedonië het Evangelie der zaligheid te gaan brengen (vs. 9, 10). Over het kleine eiland Samothrace voeren zij naar Neapolis, waar zij voet aan wal zetten en vanwaar zij zich begaven naar Philippi, de eerste stad van dit deel van Macedonië (vs. 11, 12). Bij eene purperverkoopster, van Thyatira afkomstig, LYDIA, de eerste, die op hunne prediking zich bekeerde en doopen liet, namen zij hier hunnen

intrek (vs. 13—15), en door een' zamenloop van omstandigheden geraakten PAULUS en SILAS, na gestrenge geeseling, wederregterlijk in de gevangenis, waaruit zij echter, na eene merkwaardige proeve van Gods nabijheid ondervonden en den stokbewaarder met zijn gezin voor CHRISTUS gewonnen te hebben, den volgenden morgen eervol ontslagen werden (vs. 16—40). Bij hun vertrek vandaar namen zij hunnen weg door Amphipolis en Apollonia, twee steden van Macedonië, naar Thessalonika, eene beroemde handelplaats van datzelfde landschap, waar zij, bij zekeren JASON gehuisvest, drie weken achtereén in de synagoge, niet zonder veel vrucht, het Evangelie verkondigden (H. XVII: 1—4. Vgl. 1 Thess. II: 1, 2) (1). Een oproer, door de ongeloovige Joden verwekt, die zelfs genoemden JASON voor de Romeinsche overheid sleepten, deed PAULUS en SILAS besluiten, om 's nachts naar Beréa te ontvlugten met TIMOTHEUS (vs. 5—10). De Joden uit Thessalonika gunden hun echter ook hier geene rust, toen zij er met hunne prediking ingang vonden (vs. 11—13). Terwijl SILAS en TIMOTHEUS er nog achterbleven, ging PAULUS, op aandrang der broeders, naar Athene, om hen daar in te wachten (vs. 14, 15). Gedurende zijn verblijf in deze wereldberoemde stad, het middelpunt van Grieksche wetenschap en beschaving, maakte hij er zich zijnen kostbaren tijd ten nutte, ook door het houden eener redevoering op den Areopagus, waardoor, te midden van veler ligtzinnige spotternij, onder anderen DIONYSIUS, de Areopagiet, en eene vrouw, met name DAMARIS, gewonnen werden (vs. 16—34). Het schijnt, dat hij, de vervolging vernemende, die te Thessalonika tegen de Christenen woedde, tot tweemalen toe te vergeefs getracht heeft, om vanhier derwaarts terug te keeren (1 Thess. II: 18), en zich, toen TIMOTHEUS van Beréa bij hem gekomen was, heeft

(1) Uit Phil. IV: 15, 16 blijkt, dat de Apostel te Thessalonika één en andermaal van de Christenen te Philippi eene geldelijke ondersteuning ontvangen heeft.

tevreden gesteld met het zenden van dezen (H. III; 1, 2). Zelf begaf hij zich naar het rijke en magtige Korinthe, waar hij zich anderhalf jaar lang onthield, ten huize van zekeren Jood AQUILA, die met zijne vrouw PRISCILLA uit Rome verdreven was (Hand. XVIII: 1—3, 11). Zijne onvermoeide werkzaamheid in de verkondiging des Evangelies werd hier, vooral nadat TIMOTHEUS, met SILAS uit Macedonië teruggekeerd, hem ter zijde stond, met zóó gewenschten uitslag bekroond, dat er zich eene talrijke gemeente vormde (vs. 4—10. Vgl. 2 Kor. I: 19. 1 Thess. III: 6). Ook schreef hij vanhier, toen hij uit Macedonië eene ruime ondersteuning ontvangen had (2 Kor. XI: 8, 9), zijne twee brieven aan de Thessalonicensen. Aan tegenstand en smaad ontbrak het daarbij echter niet van de zijde der Joden, die den Apostel zelfs voor den regterstoel van GALLIO, den stadhouder van Achaje, bragten (Hand. XVIII: 6, 12—17). Eindelijk vertrok hij met AQUILA en PRISCILLA vandaar, en stak van Kenchreën, eene haven, naar Azië over, waar hij hen te Epheze, na er in de synagoge gepredikt te hebben, achterliet, omdat hij te Jeruzalem het aanstaande feest begeerde te vieren (vs. 18—21). Over Cesarea kwam hij in die hoofdstad, maar hield er zich slechts kort op, om naar Antiochië, vanwaar hij was uitgegaan, terug te keeren (vs. 22).

Niet lang na zijnen terugkeer ving hij van Antiochië zijne derde zendelingsreize aan, die langer duurde dan de beide vroegere, maar hem niet weder terugbragt in de genoemde stad. Hij bezocht achteréénvolgens de in Galatië gestichte gemeenten, doorreisde Phrygië (Hand. XVIII: 23) en kwam, overeenkomstig zijne gedane belofte (vs. 21), te Epheze, eene groote handelstad, gelegen aan de Egeïsche zee, waar APOLLOS, die er den doop van JOHANNES gepredikt had en door AQUILA en PRISCILLA met den Heer zelven was bekend geworden, hem den akker eenigermate had toebereid (vs. 24—26. H. XIX: 1). Hij vond er althans eenige JOHANNES-discipelen, die, gedoopt zijnde in den naam des Heeren,

de kiem der gemeente vormden (vs. 2—7). Na drie maanden lang in de synagoge gepredikt te hebben, verzamelde hij zijne hoorders, om den tegenstand der Joden te ontgaan, in de gehoorzaal van zekeren TYRANNUS, en arbeidde nog twee geheele jaren aldaar en in den omtrek voort, met dat gevolg, dat de gemeente zich sterk uitbreidde en het bijgeloof, dat er heerschte, groote afbreuk leed (vs. 8—20). Gedurende dat langdurig verblijf te Epheze schreef hij waarschijnlijk den brief aan de Korinthiërs, die verloren is gegaan (1 Kor. V: 9), en zond, in plaats van zelf te vertrekken, TIMOTHEÜS en ERASTUS voor zich uit naar Macedonië (Hand. XIX: 21, 22), met last aan eerstgenoemden, om ook naar Korinthe te gaan (vgl. 1 Kor. IV: 17). Toen hij echter vernomen had, welke jammerlijke verdeeldheden en scheuringen aldaar ontstaan waren (1 Kor. I: 11), en ook eenige afgezondenen vandaar met een' brief tot hem waren gekomen (H. XVI: 17, 18), schreef hij hier nog den eersten brief aan de Korinthiërs, dien wij bezitten, en zond spoedig daarop ook TITUS derwaarts (2 Kor II: 4. VII: 5—7), met het voornemen, om later zelf door Macedonië te komen (1 Kor. IV: 19. XVI: 5). Ook den brief aan de Galatiërs schijnt hij, naar aanleiding van ontvangene berigten, hier of kort na zijn vertrek geschreven te hebben. Tot dat vertrek noodzaakte hem het oproer, te Epheze door zekeren zilversmid, DEMETRIUS, verwekt, en het levensgevaar, waarin hij daardoor gebragt werd (Hand. XIX: 23—40. XX: 1. 2 Kor. I: 8—10). Over Troas, waar hij TITUS te vergeefs uit Korinthe inwachtte (2 Kor. II: 12, 13), ging hij naar Macedonië (Hand. XX: 1, 2) en trof er, zoo 't schijnt, TIMOTHEUS en TITUS aan, die uit Korinthe waren teruggekeerd (2 Kor. I: 1. VII: 6). De mededeelingen van laatstgenoemden bragten hem tot het schrijven van den tweeden brief aan de Korinthiërs (1),

---

(1) Vele uitleggers hebben uit dezen brief (H. II: 1. XII: 14. XIII: 1. Vgl. 1 Kor. XVI: 7. 2 Kor. I: 15, 16) het besluit opgemaakt, dat

dien hij door TITUS en twee andere broeders, die derwaarts zouden vooruitreizen, tot hen zond (2 Kor. VIII: 6, 18, 22. IX: 4). Zelf bleef hij nog in Macedonië achter, met zijne prediking tot in Illyrië toe doordringende (Rom. XV: 19, 23). Eindelijk echter kwam hij ook in Achaje en te Korinthe en vertoefde er drie maanden lang (Hand. XX: 2, 3). In dien tusschentijd bragt hij de inzameling voor de behoeftige broeders te Jeruzalem, door TITUS voorbereid, ten einde (Rom. XV: 26), schreef er den brief aan de Romeinen (H. XVI: 1, 2), en koesterde het voornemen, om, na te Jeruzalem geweest te zijn, nog naar Spanje te reizen en op de heênreize Rome te bezoeken (H. XV: 24. Vgl. Hand. XIX: 21. 2 Kor. X: 16). In het voorjaar vertrok hij van Korinthe over land door Macedonië tot Philippi, en stak vandaar na het Paaschfeest naar Troas over, waar velen zijner reisgenooten, vooruitgegaan zijnde, hem wachtten (Hand. XX: 3: 6). Te Troas vertoefde hij zeven dagen en wekte er een' jongeling op, die uit het venster gevallen was, terwijl hij daags vóór zijn vertrek predikte (vs 7—12). Van Troas ging hij te voet naar het meer zuidelijk gelegen Assus, waar hij in het schip ging, waarmede zijne togtgenooten langs de kust waren vooruitgereisd (vs. 13). Vandaar voeren zij naar Mitylene op het eiland Lesbos en, tegenover Chios voorbij, naar Samos, en voorts naar Milete (vs. 14, 15), waar hij de ouderlingen der Ephezische gemeente tot zich ontbood, om van hen een roerend afscheid te nemen (vs. 16—38). Daarna zetten zij hunne reize over de eilanden Cos en Rhodus voort tot de stad Pâtara in

---

de Apostel, toen hij hem schreef, reeds tweemalen te Korinthe geweest was. Zijn eerste verblijf wordt Hand. XVIII: 4—17 vermeld. Het tweede, dat slechts van korten duur (1 Kor. XVI: 7) en in droefheid moet geweest zijn (2 Kor. II: 1), zou dan zijn vóórafgegaan aan zijne komst te Epheze, Hand. XIX: 1. Men meent, dat hij over Kreta, waar hij TITUS achterliet (Tit. I: 5), derwaarts is gereisd en, spoedig weder vertrokken zijnde (2 Kor. I: 23. Vgl. 1 Kor. IV: 19—21), te Nikopolis overwinterd heeft (Tit. III: 12).

Lycië (H. XXI: 1), en vandaar met een schip, dat naar Phenicië overvoer, tot Tyrus, waar zij weder zeven dagen bij de Christenen bleven vertoeven, die den Apostel dringend afrieden, om naar Jeruzalem te gaan (vs. 2—6). Hij echter, ofschoon zich het gevaar, dat hem bedreigde, niet ontveinzende, sloeg dien raad in den wind, omdat hij zelf de overbrenger wilde zijn van de ontvangene liefdegaven (Rom. XV: 31). Over Ptolemaïs reisde hij naar Cesarea, waar de broeders hem weder te vergeefs waarschuwden tegen het vertrek naar Jeruzalem, en zelfs een profeet uit Judea, met name AGABUS, hem op zinnebeeldige wijze het lot voorspelde, dat er hem bereid was (Hand. XXI: 7—14). Maar niets mogt baten! PAULUS kwam tegen het Pinksterfeest in de hoofdstad aan, en nam er zijnen intrek bij zekeren ouden discipel MNASON uit Cyprus (vs. 15, 16).

Kort na zijne aankomst liet hij zich door de oudsten der Jeruzalemsche gemeente, vergaderd ten huize van JAKOBUS, tot een' maatregel van voorzigtigheid bewegen, die eenigermate ten tegenwigt verstrekken moest tegenover de ongunstige geruchten, onder de Joden omtrent hem verspreid (Hand. XXI: 17—25). Met vier mannen, die eene gelofte gedaan hadden, zonderde hij zich zeven dagen in den tempel af, en werd er op den zevenden dag door de Joden van Klein-Azië gezien, die de menigte, ook met behulp eener valsche aanklagt, tegen hem opruiden (vs. 26—29). Buiten den tempel gesleept, liep hij zelfs gevaar, om in het oproer gedood te worden, toen de hoofdman der Romeinsche bezetting, CLAUDIUS LYSIAS (Vgl. H. XXIII: 26). daarvan verwittigd, tijdig tusschen beiden trad, om hem aan de volkswoede te ontrukken en, in ketenen gebonden, te doen overbrengen naar de burg Antonia (vs. 30—40). Eer hij hier werd binnengeleid, hield hij in de Hebreeuwsche taal met vergunning eene toespraak tot het volk, die door hevige teekenen van afkeuring werd afgebroken (H. XXII: 1—24), terwijl hij ter naauwernood aan de geeseling, door den hoofdman bevolen, ontkwam door te gewagen van zijn

Romeinsch burgerregt (vs. 25—29). Daags daaraan werd hij voor den Joodschen Raad gebragt, opdat van de beschuldigingen, waaraan hij ten doel stond, nader blijken zou (vs. 30). De tweespalt, in die vergadering tusschen Pharizeën en Sadduceën ontstaan, met opzigt tot de leer der opstanding, door hem beleden, bewoog den hoofdman, om hem vandaar weder in veiligheid te brengen (H. XXIII: 1—11). En toen hem daarna bekend werd, dat er eene zamenzwering tegen zijn leven bestond, achtte hij het geraden, om hem des nachts, onder sterke bedekking, van Jeruzalem te doen vervoeren naar Cesarea (vs. 12—32), waar hij ter beschikking werd gesteld van den toenmaligen Romeinschen landvoogd FELIX (vs. 33—35). Kort na zijne aankomst kwamen eenige raadsleden, met den hoogepriester aan het hoofd en van een' Romeinschen pleitbezorger vergezeld, derwaarts over, om hem, bij monde van laatstgenoemden, voor den landvoogd te beschuldigen van oproerig gedrag en heiligschennis, omtrent den tempel gepleegd. Op deze beschuldiging wist echter de Apostel zich zóó krachtig te verantwoorden, dat de landvoogd, blijkbaar te zijnen gunste gestemd, de beslissing der regtszaak voorloopig uitstelde en hem inmiddels gevangen hield (H. XXIV: 1—23). Deze gevangenschap werd allengs tot twee volle jaren verlengd en hare eentoonigheid slechts nu en dan afgewisseld door een onderhoud met FELIX, waarbij soms ook zijne gemalin DRUSILLA tegenwoordig was (vs 24—27). Zijn opvolger, FESTUS, door de Joden te Jeruzalem gebeden, om PAULUS derwaarts te doen overbrengen, stond gereed hun daarin te wille te zijn, toen hij, nieuwe gevaren vreezende en het langdurig wachten moede, zich van zijn regt bediende, om zich op den keizer te beroepen (H. XXV: 1—12). Zijn lot nam hierdoor eene onverwachte wending. Toen hij kort daarop voor koning AGRIPPA, die met zijne zuster BERNICE te Cesarea gekomen was, in het bijzijn eener aanzienlijke schaar te regt stond, verdedigde hij zich met zooveel nadruk en kracht, dat welligt, indien hij zich niet op den keizer beroepen had,

tot zijne loslating zou besloten zijn (vs. 13—H. XXVI: 32). Thans echter moest hij naar Rome worden gevoerd.

Zijne reis derwaarts, in vereeniging met eenige andere gevangenen, had plaats onder het geleide van den Romeinschen hoofdman JULIUS (H. XXVII: 1). Behalve LUKÁS was zekere ARISTARCHUS uit Macedonië met hem (vs. 2), en waarschijnlijk ook TIMOTHEUS. Met een Adramyttenisch schip voeren zij eerst naar Sidon, en vandaar, onder Cyprus henen, langs de kusten van Cilicië en Pamphylië, tot Myra in Lycië, waar zij overgingen in een schip van Alexandrië, dat naar Italië bestemd was (vs. 3—6). Den zuidwestelijken uithoek van Klein-Azië, Cnidus, voorbijgestevend en onder Creta, tegenover Salmone, henengevaren zijnde, bereikten zij eene haven nabij de stad Lasea, waar PAULUS, daar het reeds in October was, te vergeefs aanried te overwinteren (vs. 7—11). Men besloot, om nog, ware het mogelijk, eene andere haven op te zoeken; maar welhaast verhief zich een stormwind, die het schip, onder het eilandje Clauda henen, naar de Afrikaansche zandbanken, Syrtis genaamd, voortdreef (vs. 12—17). Vele dagen achteréén verkeerden zij in dreigend gevaar en wendden allerlei pogingen aan, om eene gevreesde schipbreuk te voorkomen, die aan PAULUS van Godswege was aangekondigd (vs. 18—26). In den veertienden nacht verijdelde hij tijdig het voornemen der scheepslieden, om in de boot het schip te verlaten, en daags daaraan strandden zij, zonder dat zij eenig menschenleven te betreuren hadden, op het eiland Melite, thans Maltha geheeten (vs. 27—44). Zij werden er door de bewoners gastvrij ontvangen, die PAULUS zelfs, toen een adderbeet hem geen nadeel toebragt, bijgeloovig vereerden (H. XXVIII: 1—6). Na een verblijf van drie maanden op dat eiland, gedurende hetwelk hij vele krankheden genas, vertrokken zij met een schip uit Alexandrië, dat er overwinterd had en ten teeken voerde Castor en Pollux, en kwamen over Syracuse, aan de oostzijde van Sicilië, en Rhegium, aan de zeeëngte van Messina gelegen, te Puteoli

in Italië, waar PAULUS zeven dagen bij de broeders vertoefde, en vandaar te Rome, begeleid door de Christenen, die hem te gemoet gegaan waren op den weg (vs. 7—15).

Het was vroeg in het voorjaar, toen de Apostel, bij zijne aankomst aldaar, door den hoofdman werd overgeleverd aan den opperbevelhebber der keizerlijke bende, die hem vergunde, onder bewaking van een' krijgsknecht, op zichzelven te wonen (vs. 16). Hierdoor toegankelijk en zelfs in staat tot de verkondiging des Evangelies, riep hij spoedig de voornaamsten der Joden tot zich, maar vond slechts bij sommigen hunner eenigen ingang (vs. 17—29). Ook anderen, die tot hem kwamen, ontving hij in zijne gehuurde woning bij zich, gedurende minstens twee geheele jaren (vs. 30, 31). Hij droeg echter in dien tijd, ten teeken zijner gevangenschap, een keten (vs. 20. Eph. VI: 20), en werd soms tot verantwoording geroepen, waardoor de zaak des Evangelies bekend werd in het gansche regthuis en de vrijmoedigheid van andere leeraars in het spreken merkelijk toenam (Phil. I: 12—18). Ook bleef hij met de meeste gemeenten, die hij vroeger gesticht had, in voortdurende betrekking, schreef haar, tot bevordering van haren wasdom, zijne brieven, bijzonder aan de Kolossensen, de Epheziërs, de Philippensen en aan PHILEMON, en verkeerde soms, ofschoon meestal onzeker omtrent zijn verder lot (Phil. I: 20—24. II: 17), in de blijde hoop van nog eenmaal weder op vrije voeten gesteld en aan de Evangelieverkondiging teruggegeven te worden (Phil. I: 25, 27. II: 24. Philem. 22). Die hope zou, volgens de berigten, bij sommige Kerkvaders bewaard gebleven, verwezenlijkt zijn, en de Apostel, uit zijne gevangenschap ontslagen, nogmaals door Griekenland, Macedonië en Klein-Azië gereisd, ook Gallië en vooral Spanje bezocht, en andermaal te Rome gekomen, aldaar in eene algemeene vervolging der Christenen het leven door het zwaard verloren hebben. De uitleggers, die deze overlevering aannemen, meenen in haar het middel te zien, om de aangevochten' echtheid der brieven aan TIMOTHEUS en TITUS te handhaven, en

beroepen zich op onderscheidene bijzonderheden, daarin voorkomende (vgl. Rom. XV: 24, 28. Hebr. XIII: 23). Het valt echter niet te ontkennen, dat er op het gezag dier overlevering, die bij verschillenden verschillend is, veel valt af te dingen, en dat de echtheid der genoemde brieven zich zonder haar voldoende laat regtvaardigen, al ware het zelfs, dat er soms daartegen nog eenige bedenking onvereffend overbleef. Uit het slot van LUKAS tweede boek (Hand. XXVIII: 30, 31) zou men eerder eene ongunstige wending in het lot van PAULUS, na zijne tweejarige gevangenschap, dan wel vrijspraak en ontslag vermoeden (vgl. § 109). Er is althans niets, dat ons verhindert te gelooven, dat hij, na verloop dier twee jaren, in den kerker geworpen, meer afgezonderd gehouden en daaruit niet ontslagen is, dan om onder NERO door onthoofding den marteldood te sterven, dien hij, te gelijk met PETRUS, te Rome ondergaan zou hebben (vgl. Hand. XX: 24, 25, 38. XXI: 11, 13. XXIII: 11. XXVII: 24). Heeft hij, kort vóór zijn sterven, aan TIMOTHEÜS voor de tweede maal geschreven, dan blijkt daaruit, dat hij voor het gerigt des keizers heftig aangeklaagd, bij zijne eerste verantwoording ook door zulken verlaten is, op wier hulp hij zeker had staat gemaakt (2 Tim. IV: 16) en, ofschoon nog niet veroordeeld (vs. 17), bij voortduring in dreigend levensgevaar verkeerde (vs. 6—8). Onzeker is het, of TIMOTHEÜS nog, op zijn verzoek (vs. 9, 11, 21), naar Rome heeft kunnen komen, eer hij stierf. En ook de bijzonderheden van zijnen dood, die in het jaar 66 of uiterlijk 67 moet hebben plaats gehad, zijn onbekend.

§ 116.

Zijne uit- en inwendige persoonlijkheid.

Door de voorstelling van de lotgevallen en de werkzaamheid van den Apostel PAULUS is ons de weg gebaand, om ons, ook met behulp zijner brieven, in eenige vlug-

tige trekken eenig denkbeeld te vormen van zijne uit- en inwendige persoonlijkheid, waardoor wij eerst hem zelven regt leeren kennen.

Het schijnt, dat hij naar het ligchaam noch door grootte, noch door kracht iets vooruit had boven anderen. Veeleer was zijn uiterlijk voorkomen onaanzienlijk en gering (2 Kor. X: 1, 10), wankelde soms zijne gezondheid (Gal. IV: 13, 14. vgl. 1 Kor. II: 3) en kende hij zelfs een ligchamelijk lijden, dat hem vaak hevige smarten veroorzaakte (2 Kor. XII: 7). Ook had hij, gedurende zijne Apostolische werkzaamheid, velerlei vermoeijenissen, gevaren en mishandelingen te verduren (Hand. XIV: 19. XVI: 22, 23. XXI: 31—33. XXII: 25. XXVII. 2 Kor. VI: 4—10. XI: 23, 29), waarvan hij, terwijl zij zijne krachten roofden, zelfs de lidteekenen droeg (Gal. VI: 17). Desniettemin moet zijn voorkomen, vooral wanneer hij sprak, indrukmakend en de kracht zijner redenen, door houding, uitspraak en gebaren verhoogd, onwederstaanbaar zijn geweest (vgl. 1 Kor. II: 4). Vandaar ook, dat hij te Lystre, ofschoon bij BARNABAS achtergesteld, voor den God MERCURIUS kon gehouden worden, omdat hij het woord voerde (Hand. XIV: 12).

Meer weten wij te zeggen van zijnen inwendigen mensch; van zijne gemoedsgesteldheid en zijn karakter. Met vele uitstekende gaven en krachten van nature toegerust, vond hij in het gebeurde op den weg naar Damaskus het keerpunt zijns levens, waardoor hij eerst geworden is, wat hij later was. Geheel zijne persoonlijkheid is vernieuwd, verhoogd en geheiligd door het geloof, dat in hem het beginsel werd van een leven, Gode en den Verlosser toegewijd in de dienst des Evangelies. Tot dat geloof werd hij gebragt door de zigtbare verschijning van den verhoogden Heer. Als jongeling diende hij wel den God zijner vaderen in een rein geweten (2 Tim. I: 3), en onderscheidde zich door Pharizeeuwsche naauwgezetheid (Hand. XXII: 3. XXVI: 4, 5) en onberispelijkheid naar de wet (Phil. III: 6), en vooral door zijnen gloeijenden ijver voor de inzettingen der vaderlijke godsdienst (Gal.

I: 14). Maar het schijnt, dat hij daaronder gekweld werd door eene geheime onrust des gemoeds en te vergeefs verlossing zocht van die tweespalt in zijn binnenste, door de zonde veroorzaakt, die hij zelf ons later zoo uitvoerig en krachtig beschreven heeft (Rom. VII). Toen hem nu de Heer verscheen, wien hij in zijne belijders vervolgde, werden daardoor niet slechts zijne Joodsche vooroordeelen als met éénen slag neêrgeworpen en de overtuiging in hem gewekt, dat hij tegen God zelven streed (Phil. III: 4—11), maar ook eene geheele verandering werd er door te weeg gebragt in zijn innerlijk gemoedsbestaan. Dat JEZUS van Nazaret leefde en door God verhoogd was tot een Heer en CHRISTUS over allen, kon hij niet langer ontkennen. En dat Hij, in plaats van hem te verpletteren, hem verschenen was op den weg, dit verteederde hem het hart en bragt hem tot belijdenis van schuld. Drie dagen, in vasten en bidden doorgebragt, waren genoegzaam, om hem volkomen te verootmoedigen. En opgebeurd uit zijnen diepen zondenrouw, wijdde hij zich in den doop geloovig aan Hem toe, die, in de wereld gekomen, om zondaren zalig te maken, zijne langmoedigheid en genade aan hem zoo treffend bewezen had (1 Tim. I: 13—16). Dat geloof, waardoor hij wist bij God geregtvaardigd te zijn, schonk hem niet slechts den waren vrede der ziel en vervulde hem met blijdschap in God en wèlgegronde hope voor de toekomst (Rom. V: 1—5. Tim. III: 3—7); maar het werd ook in hem de kracht, waardoor hij alle dingen vermogt (Phil. IV: 14) en, een nieuw schepsel geworden zijnde (2 Kor. V: 17), zonder ophouden voorwaarts streefde op de bane der Christelijke heiligmaking (Phil. III: 12—14. vgl. 2 Kor. VII: 1). Zóó diep was dat geloof in zijn binnenste geworteld, zóó krachtigen invloed oefende het uit op al zijn denken, gevoelen en willen, zóózeer vervulde het hem geheel en al, dat hij betuigen kon: ik leve, doch niet meer ik, maar CHRISTUS leeft in mij; en hetgeen ik nu in het vleesch leef, dat leef ik door het geloof des Zoons Gods, die mij liefgehad en zichzelven voor mij overge-

geven heeft (Gal. II: 20. vgl. Phil. I: 21). Geen wonder, voorwaar! dat hij, bij het licht van zulk een geloof, onder hooger' leiding tot dat helder inzigt in de Christelijke waarheid geraakte, waardoor hij boven anderen in staat was, om het Evangelie alom te verkondigen (Gal. I: 12). Terwijl de Heer, die hem geroepen had, hem van tijd tot tijd met bijzondere openbaringen begunstigde (Hand. XXII: 17—21. 2 Kor. XII: 2—4), leidde hem de Geest van God, die hem geschonken was, gedurig dieper tot de kennis der waarheid in (1 Kor II: 10, 13), en deelde hem zelfs de gave mede, om in vreemde talen te spreken (1 Kor. XIV: 18), en de kracht, om wonderen te doen (Hand. XIII: 11. XIV: 3, 10. XVI: 18. XX: 9, 10. XXVIII: 4, 5, 8, 9. 2 Kor. XII: 11, 12). Zoo toegerust, is hij, in de hand des Heeren, een uitverkoren werktuig geworden, om zijnen naam te dragen voor volken en koningen en de kinderen Israëls (Hand. IX: 15). Zóó groot was de kracht zijns geloofs, dat hij voor Hem leven en werken, lijden en sterven kon (Phil. I: 20—26). En daarom vooral is zijne prediking zóó bij uitnemendheid belangrijk geweest, omdat zij in hare universalistische strekking lijnregt overstond tegen de bekrompenheid der toenmalige Joodschgezinde leeraars en, tegenover de wet, den rijkdom van Gods genade in CHRISTUS op den helderen voorgrond plaatste (Rom. III: 20—26. Gal. IV: 1—6. Eph. I: 3—14. 1 Tim. II: 4—7).

Het geloof, dat in hem was, droeg verder rijke vruchten door de liefde, die daaruit voortsproot. Zij openbaarde zich, met opzigt tot den Verlosser, in zijne volkomene overgave aan de dienst des Evangelies en onbezwekene getrouwheid tot in den dood. Daarvoor getroost hij zich den meest vermoeijenden arbeid en ontziet hij inspanning noch gevaar. Op zijne menigvuldige reizen zoekt hij bij voorkeur die plaatsen op, waar de naam van CHRISTUS nog onbekend is (Rom. XV: 20), neemt de belangen der reeds gestichte gemeenten ernstig ter harte (2 Kor. XI: 28), verzamelt geldelijke bijdragen

voor verarmde broeders (Rom. XV: 25, 26), is dag en nacht bezig in het werk, hem aanbevolen (Hand. XX: 31), spaart gebeden noch tranen, en tracht allen alles te zijn, opdat hij althans eenigen behouden en voor CHRISTUS gewinnen zou (1 Kor. IX: 19—23). Daarbij zoekt hij zijn eigen gewin niet, neemt niemands goud of zilver tot belooning aan (Hand. XX: 33), en arbeidt met eigene handen, om in zijne nooddrift te voorzien (vs. 34. 1 Thess. II: 9. 2 Thess. III: 8). Het valt hem zelfs gemakkelijk, om alles te ontberen, alles op te offeren, wat hem gewin scheen (Phil. III: 7, 8. IV: 11, 12, 18), en zichzelven in alles te verloochenen, opdat slechts de naam van CHRISTUS worde grootgemaakt (Phil. I: 18, 20). Daarom schaamt hij zich ook zijn Evangelie niet (Rom. I: 16), noch het lijden, dat hij draagt om zijnen wil (2 Tim. I: 12), en is bereid, niet alleen gebonden te worden, maar ook te sterven te Jeruzalem voor zijnen naam (Hand. XXI: 13). Zelfs in een keten predikt hij nog, en vaardigt brieven en boden af naar verschillende gemeenten (Eph. VI: 20, 21), ja, ondergaat eindelijk met kloeken moed den gruwzamen marteldood. — Aan zijne liefde tot den Heer is die tot de broeders volkomen geëvenredigd. Hoe hartelijk neemt hij deel niet slechts in het lief en leed, dat de nieuw gestichte gemeenten wedervaart (2 Kor. VII: 3—10. Phil. I: 7. 1 Thess. III: 1—9), al heeft hij ze te voren niet bezocht (Rom. I: 9. Kol. II: 1, 2), maar ook in het lot van enkele broeders, die hem dierbaar zijn (Phil. II: 27. Philem. 7, 12—19)! Zelfs stort hij tranen over de vijanden des kruises, wier einde het verderf is (Phil. III: 18, 19). Hoe onvermoeid is hij ten hunnen gevalle werkzaam, zonder zich eenige rust te gunnen, zoodat hij zich zelfs blootstelt aan allerlei doodsgevaar (2 Kor. XI: 23—29), zijn leven voor hen wil opofferen (2 Kor. VIII: 3. Phil. II: 17. 1 Thess. II: 8), en, ten einde aan de armen te Jeruzalem eenige geldelijke ondersteuning te brengen, in weêrwil van herhaalde waarschuwingen (Hand. XXI: 4, 11, 12) en eigen voorge-

voel (H. XX: 22—25), derwaarts henengaat, waar hem banden en gevaren wachten! En waar zijne krachten te kort schieten, om de zegeningen des Evangelies te verspreiden, daar stort zijne liefde zich in hartelijke voorbidding uit. Zoo bidt hij niet slechts voor de onderscheidene gemeenten, wier belangen hij op het harte draagt (Eph. I: 16. Phil. I: 4, 7, 9. Kol. I: 3. 1 Thess. I: 2), en voor TIMOTHEUS, wien hij lief heeft (2 Tim. I: 3), maar ook voor de zaligheid zijner broeders naar den vleesche (Rom. X: 1), voor wie hij zelfs wenschen kon van CHRISTUS verbannen te zijn (H. IX: 1—3). Aan zachtmoedigheid ontbreekt het hem daarbij niet, als hij tot de Korinthiërs, wie hij bestraffen moet, spreekt, gelijk een vader tot zijne kinderen (1 Kor. IV: 14, 15. 2 Kor. VI: 13), voor de Thessalonicensen zorg draagt, gelijk eene voedster hare zuigelingen koestert (1 Thess. II: 7—9, 11), en waar hij groote vrijmoedigheid heeft om te bevelen, liever bidt door de liefde (Philem. 8, 9. Vgl. 2 Kor. VIII: 8, 10). Wij bidden u van CHRISTUS wege, zoo spreekt hij, laat u met God verzoenen (2 Kor. V: 20). Wij bidden u, als medearbeidende, dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben (H. VI: 1). Niet dat wij heerschappij voeren over uw geloof, maar wij zijn medewerkers uwer blijdschap (H. I: 24). En als allen te Rome hem bij zijne eerste verantwoording verlaten hebben, kan hij nog zeggen: het worde hun niet toegerekend (2 Tim. IV: 16)! Zijne liefde is echter geene zwakke, weekhartige liefde, maar paart zich, waar het noodig is, aan heilzame gestrengheid en heiligen ernst. Hij noemt de Galatiërs onbewimpeld onverstandigen, uitzinnigen (Gal. III: 1, 3), beveelt de Korinthiërs den ontuchtigen, als een schandvlek der gemeente, uit hun midden weg te doen (1 Kor. V: 1—5), bedreigt hen, dat hij hen bij zijne komst niet sparen zal (2 Kor. XIII: 1, 2), en gaf HYMENEÜS en ALEXANDER den Satan over, opdat zij zouden leeren niet meer te lasteren (1 Tim. I: 20). Zijne dankbaarheid voor ontvangene weldaden is even overvloedig

als ongeknnsteld (2 Kor. XI: 8, 9. Phil. IV: 10—18) en stort zich uit in vnrige heilbeden (2 Tim. I: 16, 18). En terwijl zijne liefde zich uitbreidt tot allen zonder onderscheid, betuigt hij beide Grieken en barbaren, beide wijzen en onwijzen een schuldenaar te zijn (Rom. I: 14), en kan, wetende, dat God wil, dat alle menschen zalig worden en tot kennis der waarheid (1 Tim. II: 4), in de prediking des Evangelies geene bekrompenheid verdragen (Rom. I: 16), geene beperkende bepalingen dulden (Hand. XV. Gal. II). — Met opzigt tot zich zelven maakt de liefde tot den Heer, door het geloof geheiligd, hem uiterst naauwgezet. Met ijver arbeidt hij aan zijne eigene volmaking, opdat hij, daar hij anderen predikt, niet eenigzins zelf verwerpelijk worde (1 Kor. IX: 27) en geen' aanstoot geve in eenig ding (2 Kor. VI: 3). Niet dat ik het alreede gekregen heb of alreede volmaakt ben, schrijft hij, maar vergetende hetgeen achter is, en strekkende mij tot hetgeen voor is, jaag ik naar het wit, tot den prijs der roeping Gods, die van boven is in CHRISTUS JEZUS (Phil. III: 12—14). Juist daardoor kon hij zich in gezindheid, werkzaamheid en wandel een navolger van CHRISTUS noemen en de gemeenten op zijn eigen voorbeeld wijzen (1 Kor. IV: 16. XI: 1. Phil. III: 17. IV: 9), ja, zich op hare getnigenis met vrijmoedigheid beroepen (1 Thess. II: 10). Hij oefende zich, om altijd een onergerlijk geweten te hebben voor God en de menschen (Hand. XXIV: 16), en vond daarin, te midden van velerlei miskenning, zijnen besten troost (H. XXIII: 1. 2 Kor. I: 12. 2 Tim. I: 3). Desniettemin paart zich aan de vrijmoedigheid, die hij daaraan ontleent, overal de diepste ootmoed, waardoor hij al zijne bekwaamheid Gode toeschrijft (2 Kor. III: 5. IV: 7), aan Gods genade, die met hem is, de eere geeft van al wat hij verrigt (1 Kor. XV: 10), en den wasdom roemt, door Hem aan zijnen arbeid geschonken (H. III: 5—8). Vervuld van de herinnering zijner vroegere vijandschap tegen het Christendom, schroomt hij zelfs niet, zich den voor-

naamsten der zondaren (1 Tim. I: 15), den allerminsten van alle de heiligen (Eph. III: 8), den minsten der Apostelen te noemen, die niet waardig is een Apostel genaamd te worden, omdat hij de gemeente Gods vervolgd had (1 Kor. XV: 8, 9).

Zoowel door zijn geloof, als door zijne, daaruit voortgesprotene, liefde werd eindelijk in hem die echte, beproefde godsvrucht gekweekt en geheiligd, die het kenmerk uitmaakt van zijn Christelijk gemoedsbestaan en de kroon opzet aan al zijne overige deugden. Hij leeft in onafgebrokene gemeenschap met zijnen God, houdt aan Hem onder alle wisselende omstandigheden des levens onwrikbaar vast, en gevoelt zich in Hem ten allen tijde volkomen gerust, getroost, gelukkig. God is het, erkent hij, die hem van den moederschoot af aan afgezonderd heeft en geroepen door zijne genade (Gal. I: 15), in zijn hart geschenen en hem verlichting der kennis geschonken (2 Kor. IV: 6), hem tot het Apostelambt bekwaam gemaakt (H. III: 6) en hem de prediking des woords toevertrouwd (Tit. I: 3), de bediening der verzoening gegeven heeft (2 Kor. V: 18) door JEZUS CHRISTUS, den Heer (Gal. I: 1. 1 Tim. I: 12). Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen (Rom. XI: 36). Van Hem leidt hij alles af, wat hem en anderen goeds wedervaart. God is het, betuigt hij, die door hem en BARNABAS groote teekenen en wonderen gedaan heeft onder de heidenen (Hand. XV: 12); die hem door zijne hulp heeft staande gehouden tot op den dag, dat hij te regt stond voor koning AGRIPPA (H. XXVI: 22); die hem in alle verdrukking vertroost (2 Kor. I: 3, 4), uit allen nood verlost heeft (2 Tim. III: 11), en hem allen tijd doet triomferen in CHRISTUS (2 Kor. II: 14); die hem verblijdt door de komst van TITUS uit Korinthe (H. VII: 6), zich zijner ontfermt door het gewenscht herstel van EPAPHRODITUS te Rome (Phil. II: 27). Hij noemt Hem daarom ook den Vader der barmhartigheden en den God aller vertroosting (2 Kor. I: 3. Vgl. Eph. II: 4), en bidt van Hem, de bron van alle heil en zaligheid, aan de ge-

meenten allerlei genadegaven toe (Rom. XV: 5. 2 Kor. IX: 8. Eph. III: 14—21. Phil. IV: 19). Daarom is ook zijn hart doorgaans vol van lof en dank jegens Hem, en vindt hij gedurig nieuwe stof, om zijne weldaden luide te roemen (Rom. I: 8. VII: 25. 1 Kor. I: 4, 14. XV: 57. 2 Kor. II: 14. IX: 15. Phil. I: 3. Kol. I: 3). Soms stort zijn dankgevoel zich uit in hooggestemde lofspraak (Rom. XI: 36. Eph. III: 20, 21. Phil. IV: 20), en wekt hij allen op, om met hem in alles te danken (Eph. V: 20. Phil. IV: 6. Kol. IV: 2. 1. Thess V: 18). Zelfs in dreigend levensgevaar verzuimt hij niet, bij het nuttigen van spijze, zijne reisgenooten daarin voor te gaan (Hand. XXVII: 35). Wetende, dat dengenen, die God lief hebben, alle dingen medewerken ten goede (Rom. VIII: 28), en verzekerd, dat niets ter wereld hem van Gods liefde scheiden kan (vs. 38, 39), stelt hij op Hem het onbepaald vertrouwen zijns harten (2 Kor. I: 9, 10) en geeft daarvan in zijnen levensloop de bewijzen (Hand. XXVII: 21—25. Phil. I: 20. II: 24. 1 Tim. IV: 10), tot aan zijnen dood toe (2 Tim. IV: 18), gelijk hij daartoe anderen opwekt (1 Tim. VI: 17). In verband daarmede merkt hij alle ligchamelijk lijden, dat hem wordt opgelegd, als eene beproeving aan (Gal. IV: 13 14), dienstig, om hem voor zelfverheffing te bewaren (2 Kor. XII: 7). In volkomene overgave aan den wil van God neemt hij te Milete afscheid van de ouderlingen der Ephezische gemeente (Hand. XX: 25, 32). En hoezeer hij ook verlangt, om de gemeente te Rome te zien, hij verlangt het slechts, zoo God het wil (Rom. I: 10. XV: 28—32). Kon het anders, of het gebed tot God was te allen tijde zijne toevlugt en sterkte, gelijk de kracht des gebeds in hem openbaar werd? In den kerker te Philippi (Hand. XVI: 25), bij het afscheid te Milete (H. XX: 36), allerwege treffen wij hem biddende aan. Bijkans elke zendbrief, door hem geschreven, getuigt er van (Rom. X: 1. 2 Kor. XIII: 7. Eph. I: 16. III: 14. Phil. I: 3, 4. Kol. I: 3. 1 Thess. I: 2. Philem. 4). En gelijk hij gedurig het gebed aan allen aanprijst en zich in aller voorbidding aanbeveelt (Rom.

XV: 30, 31. Eph. VI: 18, 19. Phil. IV: 6. Kol. IV: 2, 3. 2 Thess. III: 1), zoo betuigt hij in CHRISTUS de vrijmoedigheid tot bidden te hebben en den toegang met vertrouwen (Eph. III: 12).

Uit al deze trekken van 's Apostels Christelijk gemoedsbestaan blijkt reeds, hoezeer geheel zijne persoonlijkheid met al hare oorspronkelijke gaven en krachten verhoogd en geheiligd werd door den Geest van God. Maar die gaven en krachten, die hij in de dienst des Evangelies eerst regt leerde gebruiken, verdienen nog genoemd te worden. Bij levendigheid en diepte van gevoel, waardoor hij soms tot tranen toe geroerd wordt (Hand. XXI: 13. 2 Kor. II: 4. Phil. III: 18), geen onregt verdragen of plegen kan (Hand. XVI: 37. XXII: 25. XXIII: 2, 3. XXIV: 26, 27) en vatbaar is voor hoogere wenken en openbaringen (Hand. XVI: 9, 10. XVIII: 9, 10. XXII: 17, 18. XXVII: 23, 24), bezit hij eene zeldzame helderheid van geest, die hem in zijn Apostelambt bij uitnemendheid te stade komt, ook om opgekomene dwalingen in de gemeente te onderscheiden en met de meest gepaste middelen te bestrijden. Zijne even zeldzame, bewonderenswaardige tegenwoordigheid van geest, door vertrouwen op God gesterkt, hangt daarmede naauw zamen, gelijk zij in menige omstandigheid zijns levens treffend te voorschijn treedt (Hand. XXIII: 6, 7, 16, 17. XXV: 10. XXVI: 24—29. XXVII: 30—32). Even vastberaden is hij in al zijne handelingen. Terstond na zijne bekeering treedt hij in de synagogen te Damaskus op (Hand. IX: 20). En naauwelijks heeft hij in den nacht te Troas een gezigt gezien, of zijn besluit is genomen, om naar Macedonië over te steken (H. XVI: 9, 10). Elke gelegenheid, die hem geboden wordt, weet hij zich tot zijn oogmerk ten nutte te maken. Te Lystre neemt hij uit de bijgeloovige eer, hem en BARNABAS toegedacht, gepaste aanleiding, om der schare den levenden God te verkondigen, die den hemel en de aarde gemaakt heeft (Hand. XIV: 15). Te Philippi baant de ontsteltenis van den stokbewaarder, ten gevolge der aardbeving, die

voorafging, hem den weg, om den man met geheel zijn huisgezin te winnen (H. XVI: 26—34). Te Athene knoopt hij zijne rede op den Areopagus vast aan het opschrift, dat een der altaren droeg: aan den onbekenden God (H. XVII: 23). Vooral weet hij allen alles te zijn en zich met wijsheid te schikken naar aller vatbaarheid en behoeften (1 Kor. IX: 22). Gelijk al zijne geschriften daarvoor ten bewijze verstrekken, zoo zijn de proeven daarvan in zijne geschiedenis ontelbaar in menigte. Om den Joden geene ergernis te geven, laat hij TIMOTHEUS, eer hij hem op zijne reize medeneemt, besnijden (Hand. XVI: 3). Om alle verdenking van eigenbelang van zich te weren, heeft hij, bij de inzameling ten behoeve der arme Christenen in Judea, een' broeder bij zich, daartoe van de gemeenten verkoren, die lof heeft in het Evangelie (2 Kor. VIII: 18—21). Om te Rome alle valsche geruchten aangaande zijne gevangenschap te voorkomen, ontbiedt hij, spoedig na zijne aankomst aldaar, de voornaamste Joden tot zich en licht hen daaromtrent, zooveel noodig is, in (Hand. XXVIII: 17—22). Om noodeloozen aanstoot te vermijden, raadt hij in gemengde gemeenten, terwijl hij de Christelijke vrijheid krachtig voorstaat, betamelijke voorzigtigheid aan, wil de zwakken ontzien hebben en waarschuwt de Christenen uit de heidenen voor het eten van vleesch, aan de afgoden geofferd (Rom. XIV. XV: 1—3. 1 Kor. X: 23—33). Zoo is hij in zijne prediking en zijn onderwijs een voorbeeld voor alle volgende tijden. De zwakken voedt hij met melk en de sterken met vaste spijzen (1 Kor. III: 2). Naar elks eigenaardige gesteldheid wijzigt hij den vorm zijner voordragt (H. IX: 19—22). Hoe voorzigtig gedraagt hij zich omtrent de verschillende partijen in de Korinthische gemeenten, zonder zelf partij te kiezen of naijver te toonen op het aanzien, waarin anderen staan (H. I: 13). Hoe treffend stelt hij de dwaasheid der Korinthiers te dien opzigte in het licht (H. III: 4—9)! Hoe gepast wijst hij hnn in zich zelven en APOLLOS aan, wat dienen kan, om, op hen overge-

bragt, hen te verootmoedigen (H. IV: 6)! Hoe krachtig weet hij hunne harten te bewegen tot eene ruime bijdrage ten behoeve hunner verarmde geloofsgenooten (2 Kor. VIII: 8, 9)! Hoe gemakkelijk bedient hij zich van zulke uitdrukkingen, beelden en gelijkenissen, als voor zijne hoorders en lezers meest verstaanbaar zijn! Tot Grieken sprekende, ontleent hij den vorm zijner voorstelling aan de gebruikelijke kampspelen (1 Kor. IX: 24—26. Phil. III: 12—14). Aan de Romeinen schrijvende, bezigt hij de vergelijking van den olijfboom (Rom. XI: 16—24). Voor de Joodschgezinde Christenen in Galatië is zijne allegorie van de twee zonen van ABRAHAM juist gepast (Gal. IV: 21—31). De gansche Christelijke gemeente vergelijkt hij met het menschelijk ligchaam, dat uit verschillende leden is zamengesteld (1 Kor. XII: 12—27. Ephes. IV: 15, 16. Kol: II: 19), en met een gebouw, dat wordt opgetrokken op den eenmaal gelegden grondslag (1 Kor. III: 9—15. Eph. II: 19—22). En de gemeente te Korinthe noemt hij een' brief van CHRISTUS, geschreven niet met inkt, maar door den Geest des levenden Gods, niet in steenen tafelen, maar in vleeschen tafelen des harten (2 Kor. III: 1—3). Ook maakt hij, om aan zijne woorden kracht en nadruk bij te zetten, wel eens van gezegden van heidensche dichters tot zijn oogmerk gebruik, en haalt te Athene de woorden van ARATUS aan: want wij zijn ook Gods geslacht (Hand. XVII: 28), elders, aan TITUS schrijvende, die zich op Kreta bevond, die van EPIMENIDES: de Kretensen zijn altijd leugenachtig, kwade beesten, luije buiken (Tit. I: 12). Soms bezigt hij zelfs het wapen der ironie (2 Kor. X: 1. XI: 19, 20. XII: 13). Maar hoe hij zich ook met wijsheid schikt naar personen en omstandigheden, en daardoor wel eens te onregte door zijne tegenstanders van ongelijkheid aan zichzelven beschuldigd wordt (2 Kor. I: 15—18), in het voorstaan der waarheid is hij standvastig tot onverzettelijkheid toe en wijkt, waar het hare belangen geldt, ook bij den hevigsten tegenstand, geene enkele schrede achterwaarts. Al ware het, zoo schrijft hij aan de Galatiërs,

dat wij, of ook een engel uit den hemel, u een Evangelie verkondigde, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt (Gal. I, 8, 9). Te Jeruzalem wederstaat hij de ingekropene valsche broeders met kloeken moed (H. II: 4, 5), en PETRUS, als hij zich uit menschenvrees aan de heidenen onttrekt, bestraft hij te Antiochië in het aangezigt (H. II: 11—14). Van zijn eenmaal opgevatte voornemen, om naar Jeruzalem te gaan, kunnen zelfs geene tranen of gebeden hem terugbrengen (Hand. XVIII: 20. XXI: 13, 14). Aan die standvastigheid is zijne edele opregtheid en vrijmoedigheid volkomen geëvenredigd en veelzins bevorderlijk. Voor zijn vroeger vijandig gedrag jegens het Christendom komt hij onbewimpeld uit (Gal. I: 13, 14. Phil. III: 6. 1 Tim. I: 13); zonder bijoogmerken predikt hij het Evangelie (1 Thess. II: 4—6); op de getuigenis der Korinthiërs omtrent zijnen wandel kan hij zich onbeschroomd beroepen (2 Kor. I: 12, 13. II: 17. IV: 2); hij brengt hun hunne verkeerdheden zonder terughouding onder het oog (H. VI: 11), en spreekt zoowel tot de Romeinsche landvoogden, van wie de beslissing van zijn lot afhangt, als tot koning AGRIPPA, zonder den minsten zweem van vleijerij (Hand. XXIV—XXVI). Zulk eene vrijmoedigheid, uit waarheidsliefde gesproten, verheft hem boven alle menschelijk oordeel (1 Kor. IV: 3, 4) en deelt hem dien Christelijken heldenmoed mede, die voor geene gevaren terugdeinst, zonder ze op te zoeken, en zelfs den dood niet vreest, waar hij dreigt. Koen en onversehrokken gedraagt hij zich te Damaskus (Hand. IX: 20—25. 2 Kor. XI: 32, 33), te Jeruzalem (Hand. IX: 28), te Athene (H. XVII), te Korinthe (H. XVIII: 6), te Melite (H. XXVIII: 5), te Rome (vs. 31) en overal elders, waar hij zich bevond. Al wat met de waarheid in strijd en tegen God vijandig is, wederspreekt en bestraft hij zonder vreeze (1 Kor. III: 19, 20. IX: 3. 2 Kor. III: 12. X: 3—6). Al wat hem de uitoefening van zijn Apostelambt, naar ligchaam en geest, verzwaart, verdraagt hij zonder morren (2 Kor.

XI: 23—29). Ofschoon hij in alles verdrukt wordt, is hij niet benaauwd; twijfelmoedig, doch niet mismoedig; vervolgd, doch niet verlaten; nedergeworpen, doch niet verdorven (2 Kor. IV: 8—10). Ik heb een welgevallen, zegt hij, in zwakheden, in smaadheden, in nooden, in vervolgingen, in benaauwdheden, om CHRISTUS wil; want als ik zwak ben, dan ben ik magtig (H. XII: 10). Al wordt zijn uitwendige mensch verdorven, zoo wordt nogtans zijn inwendige vernieuwd van dag tot dag (H. IV: 16). Daarom vertraagt hij niet, en verblijdt zich in zijn lijden (Kol. I: 24), en wil, dat de Epheziërs niet moedeloos worden om zijne verdrukkingen (Eph. III: 13). Ja, in het gezigt van den gruwzamen marteldood kan hij betuigen: ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb den loop geëindigd, ik heb het geloof behouden: voorts is mij weggelegd de kroon der regtvaardigheid, welke de Heer, de regtvaardige Regter, mij in dien dag geven zal; en niet alleen mij, maar ook allen, die zijne verschijning hebben liefgehad (2 Tim. IV: 7, 8. Vgl. Phil. I: 18—20).

Zulk een Apostel was de groote PAULUS, groot boven alle tegenspraak, grooter dan eenig ander zijner medebedienaars des Evangelies! Dat Evangelie, door Gods genade aan zijn hart geheiligd, heeft in hem bij voorkeur getoond, welk eene kracht Gods het is tot zaligheid. Het heeft de heerlijke kiem, die in hem gelegd was, tot den meest voorspoedigen wasdom ontwikkeld, hem tot een toonbeeld gesteld van hetgeen het geloof vermag. Zelf echter was hij er verre van verwijderd, om zich voor volmaakt te houden (Phil. III: 12—14). En zoo rijst de bescheidene vraag in ons op naar hetgeen er nog zondigs en berispelijks in hem mag zijn overgebleven. Heeft toch de Geest van God, die hem in al de waarheid leidde, hem niet boven alle menschelijke zwakheid verheven, zoo moeten de sporen daarvan zich bij eenige opmerkzaamheid aan ons oog vertoonen. Men is gewoon, daartoe de hevigheid te brengen, waarmede hij soms tegenstand bood

(Hand. XV: 1, 2, 39) of zich in zijne brieven uitdrukte (Gal. I: 8, 9. V: 12); maar men mag niet vergeten, dat daarbij doorgaans het regt der waarheid aan zijne zijde was. Men heeft, in navolging van zijne Korinthische tegenstanders (2 Kor. X: 12—18), hem zekere roemzucht te laste gelegd, waardoor hij veel van zich zelven en zijne eigene verrigtingen spreekt (1 Kor. III: 10. IV: 16. XI: 1. 2 Kor. VI: 4—10. XI: 23—29. Phil. III: 17. IV: 9. 2 Thess. III: 7—9); maar men mag niet voorbij zien, dat hij zóó spreken mogt, en soms zóó spreken moest, en zóó niet sprak, zonder zich daarover te verontschuldigen (2 Kor. XI: 1. XII: 6) en daarvan aan Gods genade de eer te geven (1 Kor. XV: 10. 2 Kor. X: 18). Men heeft zijnen scherpen uitval tegen den hoogepriester ANANIAS hem ten kwade geduid (Hand. XXIII: 3); maar zich daarbij te weinig in zijnen toestand verplaatst, en zijn antwoord daarop (vs. 5) niet altijd naar behooren laten gelden. Vreemd is het, dat wij lezen van eene gelofte, die hij gedaan en waarom hij te Kenchreën zijn hoofd geschoren had (H. XVIII: 18); maar om haar regt te beoordeelen, zou men de aanleiding daartoe en de omstandigheden, waarin hij verkeerde, naauwkeurig moeten kennen. En dat hij, te Jeruzalem van zijne derde reize teruggekeerd, de voorstanders der gemeente aldaar te wille was en den schijn aannam van prijsstelling op Joodsche gebruiken en onderhouding der wet van MOZES (H. XXI: 18—26), vindt zijne verschooning in het gezag dergenen, die het hem aanrieden, en in de prijsselijke zucht, om den vrede te bevorderen, die hem aandreef, om dien raad op te volgen, al mogt men ook meenen, dat de uitkomst zijn inschikkelijk gedrag te dezen opzigte niet geregtvaardigd heeft (vs. 27—35). Ook zal hij, onder hoogere leiding, in de kennis der Christelijke waarheid, die hij verkondigde, wel allengs dieper zijn doorgedrongen, zonder dat zich daarom nog in zijne geschriften eenig spoor vertoont van misvatting of schadelijk wanbegrip. De strijd, dien men tusschen hem en JAKOBUS (H. II: 14—26) heeft meenen te vinden, met

opzigt tot de werken der wet en hunne ongenoegzaamheid, is bewezen slechts een woordenstrijd te zijn. En dat hij soms de wederkomst des Heeren op aarde nabij acht (Phil. I: 6. III: 11, 20, 21) en zich zelven schijnt te rangschikken onder het getal dergenen, die bij die wederkomst nog levend zouden zijn overgebleven op aarde (1 Kor. XV: 51, 52. 1 Thess. IV: 15, 17), mag eene meening heeten, waaromtrent hij zelf in twijfel verkeert (1 Thess. V: 1—3. 2 Kor. V: 1—4), en betreft in allen gevalle eene zaak, waaromtrent zelfs de Heer, toen Hij op aarde was, zijne onwetendheid heeft betuigd (Matth. XXIV: 36. Mark. XIII: 32). De slotsom van ons onderzoek naar de persoonlijkheid van PAULUS kan geen ander zijn dan deze, dat zich in hem alles vereenigd heeft, wat de Apostolische eeuw, tegenover de bekrompenheid en oppervlakkigheid van het Jodendom, in den Apostel der heidenen behoefde, die, zelf een toonbeeld van Gods genade, het gezegend Christendom op de grondslagen, door den Heer zelven gelegd, allerwege vestigen, en door zijne onschatbare geschriften, vol des geloofs en des heiligen Geestes, spreken zou tot alle volgende eeuwen en geslachten der menschen.

§ 117.

Zijne brieven, in het algemeen beschouwd.

Er is wel geen twijfel aan, of de Apostel PAULUS heeft meerdere brieven geschreven, dan ons van hem zijn bewaard gebleven (1 Kor. V: 9. Kol. IV: 16. Vgl. § 2). Die, welke wij nog bezitten, zijn dertien in getal, gerigt aan geheele gemeenten of aan enkele bijzondere personen (vgl. § 92). Reeds vroeg, zoo 't schijnt, in éénen bundel verzameld ((vgl. § 114), dragen zij, in het algemeen beschouwd, zoo wat vorm als inhoud betreft, een gansch eigenaardig karakter, waardoor zij van de overige Apostolische brieven des N. Verbonds kennelijk onderscheiden zijn.

Dat kenmerkend onderscheid vertoont zich reeds in

den aanhef en het slot zijner brieven, die bijkans volkomen gelijkluidend zijn. Overal plaatst hij, naar de toenmalige gewoonte, zijnen eigen' naam PAULUS aan het hoofd, doorgaans met een meer of minder uitvoerig toevoegsel, waarin hij zijn Apostelschap vermeldt (1), en laat daarop dan in den derden naamval de gemeente of de personen volgen, tot wie hij zich rigt, met weglating echter van het bij Grieken en Romeinen gebruikelijke: heil of groetenis! In plaats daarvan bedient hij zich van deze Apostolische heilbede, waarmede hij hen toespreekt: Genade zij u en vrede van God, onzen Vader, en den Heere JEZUS CHRISTUS! Alleen in de brieven aan TIMOTHEÜS en TITUS voegt hij tusschen genade en vrede nog het woord barmhartigheid in. Ook het slot zijner brieven, door hem meestal eigenhandig geschreven (vgl. § 114), behelst doorgaans eene zegenspraak in dezer voege: de genade onzes Heeren JEZUS CHRISTUS zij met u, of met u allen, of ook met uwen geest! Slechts éénmaal vinden wij den bekenden, meer uitvoerigen, Apostolischen zegenwensch uitgeboezemd: de genade des Heeren JEZUS CHRISTUS en de liefde Gods en de gemeenschap des heiligen Geestes zij met u allen! (1 Kor. XIII: 13).

Deze bloot uitwendige overeenkomst der brieven van PAULUS verloochent zich, te midden van groote verscheidenheid, met opzigt tot den inhoud niet. Vooral zijn er twee hoofddenkbeelden of waarheden, die, omdat zij hem naar geest en gemoed geheel vervulden, in zijne geschriften op den voorgrond staan en onder verschillende vormen gedurig terugkeeren. Dat het Evangelie voor heidenen zoowel als Joden, zonder onderscheid, bestemd is, en

---

(1) Soms maakt hij daarbij melding van den een' of anderen broeder, die met hem is, bijv. van SOSTHENES (1 Kor. I: 1), van TIMOTHEUS (2 Kor. I: 1. Phil. I: 1. Kol. I: 1. Philem. 1), of van meer dan éénen, met name genoemd (1 Thess. I: 1. 2 Thess. I: 1), of van alle de broeders, die met hem zijn (Gal. I: 1), niet alsof de brief mede van hen afkomstig ware, maar om, terstond in den aanhef, op hun verzoek hunne groete over te brengen.

dat de mensch voor God geregtvaardigd wordt, niet uit de werken der wet, maar alleenlijk door het geloof: deze zijn de beide groote keerpunten zijner schriftelijke zoowel als mondelinge prediking. Gelijk wij de eerstgenoemde waarheid door hem meer uitvoerig ontwikkeld vinden vooral in zijne brieven aan de Epheziërs en de Kolossensen, zoo de andere in die aan de Romeinen en de Galatiërs. In verband daarmede komen de woorden vleesch en geest, wet en geloof, leven en dood bij hem in gedurige tegenstelling voor. Uit de werken der wet, zoo spreekt hij, wordt geen vleesch geregtvaardigd voor God; want door de wet is de kennis der zonde (Rom. III: 20). Ofschoon in zich zelve geestelijk, heilig en goed (H. VII: 12, 14), is zij krachteloos geworden door het vleesch (H. VIII: 3). Uit haren aard buiten staat, om den zondigen mensch van de zonde te verlossen, voert zij den dood in haar gevolg (Vgl. 2 Kor. III: 6), en heeft geene andere dan betrekkelijke en tijdelijke waarde (Gal. III: 19—24). CHRISTUS is gekomen, om ons van den vloek der wet te verlossen, een vloek geworden zijnde voor ons (H. III: 13). Wij worden om niet geregtvaardigd uit Gods genade door de verlossing, die in CHRISTUS JEZUS is (Rom. III: 24). De regtvaardigheid Gods is door het geloof in JEZUS CHRISTUS tot allen en over allen, die gelooven (vs. 22). Door dat geloof treden wij in gemeenschap met CHRISTUS, worden ééne plante met Hem en zijns Geestes deelachtig, en, met Hem der zonde afgestorven zijnde, leven wij Gode (H. VI). In dat nieuwe leven des geloofs zijn wij dan niet meer onder de wet, maar onder de genade, daar wij, zijne kinderen en erfgenamen geworden zijnde, ons zelven uit eigene vrije keuze, door dankbaarheid en liefde gedreven, Gode toewijden (Gal. IV: 7. V: 1—6). En uit den geloove geregtvaardigd, hebben wij nu, in de gemeenschap van CHRISTUS, vrede bij God, en roemen ook in de verdrukkingen, en verblijden ons in de hope der heerlijkheid Gods, die niet beschaamt (Rom. V: 1—5). Zoo is het

Evangelie van CHRISTUS, volgens PAULUS, eene kracht Gods tot zaligheid een' iegelijk, die geloofť, eerst den Jood en ook den Griek (H. I: 16). Deze grondtrekken van 's Apostels leerbegrip, ofschoon niet altijd even nitvoerig ontwikkeld, stralen overal in zijne geschriften duidelijk door, en maken als 't ware den sleutel uit tot hun regt verstand.

Dat regt verstand wordt niet minder bevorderd door de opmerking van hetgeen den stijl van PAULUS eigenaardig kenmerkt. Wij vinden daarin, zoo als te verwachten is, het beeld zijner persoonlijkheid overal terug. Zijne brieven strekken er ten bewijze voor, dat hij aan een' vurig, ligt bewogen gemoed eene zeldzame helderheid en diepzinnigheid van geest en vastheid van wil, door het geloof geheiligd, paart. Alles, wat hij schrijft, is diep doordacht, en tevens duidelijk en krachtig uitgedrukt. Zijne onmiskenbare welsprekendheid is eene gansch andere, dan die in scholen geleerd wordt, en versmaadt de regelen der kunst. In zuiverheid en keurigheid van vormen staat zij verre achter bij die, welke wij elders, bijv., in den brief aan de Hebreën of in dien van JAKOBUS, aantreffen. Maar in ongedwongene natuurlijkheid en onwederstaanbare zeggenskracht overtreft zij die van elken anderen gewijden of ongewijden schrijver. Mijne prediking, schreef hij te regt, was niet in bewegelijke woorden van menschelijke wijsheid, maar in betooning des geestes en der kracht (1 Kor. II: 4). Bij hem is het in nadruk het hart, dat hem welsprekend maakt. Uit de volheid zijns harten ontsprongen, stroomt zijne rede, nu eens kalm en effen, dan weder sterk bewogen en krachtig voortgestuwd, daarheên en, terwijl zij, zonder praal van woorden, beurtelings overtuigt en roert en medesleept, brengt zij alle aandoeningen in beweging en ontgloeit de gansche ziel van den onbevangen' lezer. Van zijn onderwerp vervuld en soms ter naauwernood de denkbeelden, die oprijzen voor zijnen geest, bedwingende, kiest hij vaardig de uitdrukkingen, die hem tot zijn oogmerk meest gepast voorkomen, en veroorlooft

zich soms vrijheden, die verschooning behoeven. Vandaar niet slechts menigvuldige uitroepingen, regtstreeksche toespraken, verrassende vragen en gedurige tegenstellingen, die groote levendigheid bijzetten aan zijn streng betoog; maar ook niet zelden hinderlijke parenthesen, noodelooze herhalingen, vreemde woordvoegingen, onverwachte uitweidingen en plotseling afgebrokene zinnen, die den gang der rede schijnbaar verstoren. In zijnen korten, inéêngedrongen', gespierden stijl is het hem vooral te doen, om zijne meening scherp en bepaald uit te drukken en naar alle zijden duidelijk te ontwikkelen. Dáaraan is het overvloedig gebruik, dat hij maakt van verschillende voorzetsels, waaraan de Grieksche taal bij uitnemendheid rijk is, toe te schrijven. Soms weet hij ze zóózeer op elkander te stapelen, dat het moeijelijk valt, om daarvan de oorspronkelijke beteekenis en kracht naauwkeurig terug te geven in onze taal (1). Geen wonder dan ook, dat er in zijne geschriften niet weinige plaatsen zwaar zijn om te verstaan (2 Petr. III: 16), daar hij nu eens het gewone spraakgebruik veronachtzaamt of wijzigt, dan eens uitdrukkingen en bewijzen bezigt, voor zijne eerste lezers meer verstaanbaar dan voor ons (2), dan weder op omstandigheden en gebeurtenissen zinspeelt, die wij niet kennen, en doorgaans zijne denkbeelden niet aanstonds naauwkeurig bepaalt en omschrijft, zoodat zij ons eerst uit onderlinge vergelijking duidelijk worden. Vóór alle dingen is het daarom noodig, zich zooveel mogelijk in zijnen geest te verplaatsen en met zijn eigenaardig spraakgebruik vertrouwd te maken, de omstandigheden, waaronder, en de personen, aan wie hij schrijft, gestreng in het oog te houden en, in plaats van af te gaan op den klank zijner woorden, den gang zijner rede na te sporen en te volgen. Aan verwaarloozing dezer hoogst eenvoudige regelen is die groote menigte van misvattingen en

---

(1) Verg. bijv. Rom. I: 17. III: 22. V: 20. XI: 36. Eph. III: 20. Kol. I: 16, 17.

(2) Men zie Gal. III: 16. IV: 22—31.

uiteénloopende verklaringen toe te schrijven, die wij bij de uitleggers der schriften van PAULUS aantreffen.

Dat zijne brieven in onze uitgave niet naar tijdorde gerangschikt zijn, wordt algemeen toegestemd (vgl. § 92). Onmogelijk is het, van elken brief het juiste tijdstip, waarop hij geschreven werd, met zekerheid te bepalen. Reeds CHRYSOSTOMUS hield zich tevreden met de opgave der volgorde, waarin zij geschreven zijn, en aarzelde niet, om aan de beide brieven aan de Thessalonicensen de eerste, aan die aan de Korinthiërs de tweede plaats toe te kennen, en daarop den brief aan de Romeinen te laten volgen. Hiermede instemmende, achten wij het met hem ontwijfelbaar, dat de brieven aan de Epheziërs, aan de Kolossensen, aan PHILEMON, en aan de Philippensen, en ook de tweede brief aan TIMOTHEUS, blijkens den inhoud, behooren tot den tijd zijner gevangenschap te Rome. Omtrent de brieven aan de Galatiërs, aan TITUS en den eersten aan TIMOTHEüs verkeert men meer in het onzekere, ofschoon de beide eerstgenoemden waarschijnlijk aan den brief aan de Romeinen kort vóórafgegaan zijn. Wie tweederlei gevangenschap van den Apostel te Rome aannemen, waartoe, onzes inziens, geen genoegzame grond bestaat (vgl. § 115), brengen gemeenlijk den eersten brief aan TIMOTHEüs en dien aan TITUS tot het tijdvak, dat aan de tweede gevangenschap is voorafgegaan, en den tweeden aan TIMOTHEüs tot dat zijner allerlaatste levensdagen. Het heeft zijne nuttigheid, bij de verklaring der brieven, hunnen verschillenden ouderdom in acht te nemen.

DE BRIEF VAN PAULUS AAN DE ROMEINEN.

§ 118.

De gemeente te Rome en de brief, aan haar gerigt.

Aan het hoofd der brieven van PAULUS, die wij bezitten, ofschoon daaronder zijn, zoo als die aan de Thessalonicensen en aan de Korinthiërs, die vroeger geschreven waren (§ 117), staat de brief aan de Romeinen met volle regt. Geen ander toch is zóó gewigtig van inhoud en zóó uitvoerig als deze. En de gemeente, aan wie hij gerigt was, ontleende haar aanzien aan de wereldstad Rome, wier naam zij droeg, omdat zij gevestigd was binnen hare muren (vgl. § 92).

Het ontbreekt ons aan geschiedkundige berigten aangaande den oorsprong dier gemeente, zoodat wij daaromtrent op gissingen moeten afgaan. Een' eigenlijken stichter schijnt zij niet gehad te hebben. De overlevering althans, die vooral in de Roomsche Kerk ingang gevonden heeft, dat de Apostel PETRUS daarvoor zou te houden zijn, is van allen grond ontbloot (1). Het is mogelijk, dat reeds ten tijde van 's Heeren omwandeling op aarde, het eerste gerucht zijner verschijning en won-

---

(1) Die overlevering is gebouwd op de getuigenis van IRENÆUS en EUSEBIUS daaromtrent; maar met haar voorgeven, dat PETRUS reeds in het 2de jaar van Keizer CLAUDIUS (44 na C.) aldaar zou gekomen zijn en gepredikt hebben, is Hand. XII: 4. XV: 7 in openbaren strijd Ook zou PAULUS in dat geval, volgens Rom. XV: 20, zijnen brief derwaarts niet hebben afgezonden. En in dien brief zelven, ofschoon 14 jaren daarna geschreven, vinden wij evenmin als in het verhaal zijner komst te Rome en tweejarige gevangenschap (Hand. XXVIII), of in een' zijner latere brieven, uit den tijd zijner gevangenschap afkomstig, eenig spoor van een vroeger verblijf van PETRUS in die stad Indien hij er later werkelijk geweest en zelfs gestorven is, wat niet ontkend kan worden, dan moet dit eerst geschied zijn, nadat PAULUS er den marteldood ondergaan had. Zijn verblijf is dan in allen gevalle van zeer korten duur geweest.

derdaden derwaarts is overgebragt; maar zeker is het, dat er zich in die dagen eenige duizende Joden, met regt van burgerschap, onthielden, die woonachtig waren in eene afzonderlijke wijk der stad, aan de andere zijde van den Tiber, en dat zich aan hen allengs vele, ten deele aanzienlijke, Jodengenooten of proselieten uit de heidenen hadden aangesloten. Zulke Joden en Jodengenooten, uit Rome afkomstig, ontmoeten wij onder de zamengevloeide schare op het groote Pinksterfeest te Jeruzalem (Hand. II: 10). En indien er onder hen geweest zijn, die door hetgeen zij dáár hoorden en zagen, bewogen waren, om zich te laten doopen (vs. 41), zoo hebben deze waarschijnlijk, huiswaarts gekeerd, de eerste kern der gemeente gevormd en het Evangelie er ook aan anderen bekend gemaakt. Toen later de Joden, op bevel van CLAUDIUS, vandaar verdreven werden (H. XVIII: 2), deelden zeker de Christenen, die er woonden, omdat zij nog niet uiterlijk van de Joden onderscheiden waren, in dat lot. Vooral namen de verdrevenen de wijk naar de voornaamste steden van Griekenland, om er hun handwerk of bedrijf voort te zetten, waar PAULUS juist toen met grooten zegen arbeidde, en kwamen alzoo onder den invloed zijner prediking, waarvan zij de vrucht bij hunnen terugkeer naar Rome medebragten. Onder hen behoorden AQUILA en PRISCILLA, die te Korinthe, waar zij zich hadden neêrgezet, den Apostel, ook door zamenwoning, van nabij leerden kennen (vs. 2, 3) en met hem vandaar naar Epheze vertrokken (vs. 18, 19), vanwaar zij later, blijkens dezen brief (Rom. XVI: 3), naar Rome zijn teruggekeerd. Zij waren er, even als elders (Hand. XVIII: 26), zoo weinig werkeloos, dat zij zelfs, gelijk vroeger te Epheze (1 Kor. XVI: 19), hunne woning leenden tot verzamelplaats der gemeente (Rom. XVI: 3—5). Nevens hen schijnen ook van tijd tot tijd vele andere Christenen, bij PAULUS meer of minder, minstens bij name, bekend (vs. 5, 7, 9, 12), derwaarts onder gelijke omstandigheden vertrokken te zijn en er met ijver gearbeid te hebben.

Ten gevolge daarvan breidde zich de gemeente in dat middelpunt der toenmalige wereld krachtig uit, zamengesteld niet enkel uit vroegere Joden en Jodengenooten, maar ook uit voormalige heidenen (Rom. I: 5, 6), zoodat zij zelfs, van wege haar geloof, eene algemeene vermaardheid verkregen had (vs. 8). Geen wonder, dat zij den Apostel, door wiens middellijken invloed zij gevormd was, na aan het harte lag, en dat hij, op grond van ontvangene berigten aangaande haren bloei, reeds vele jaren lang de begeerte gekoesterd en meermalen het voornemen had opgevat, om haar te bezoeken (H. I: 13. XV: 23). Telkens in de uitvoering, zijns ondanks, verhinderd (H. XV: 25), scheen hem eindelijk zijne voorgenomene reize naar Spanje de gelegenheid aan te bieden, om te Rome eenigen tijd te vertoeven (vs. 23). Op zijne derde zendelingsreize bevond hij zich toen voor de tweede of, juister gesproken (vgl. 2 Kor. II: 1. XII: 14. XIII: 1. § 115), voor de derde maal te Korinthe (Hand. XX: 2, 3), en stond gereed, om de ingezamelde liefdegaven te gaan overbrengen naar Jeruzalem (Rom. XV: 25—28. vgl. Hand. XXIV: 17. 1 Kor. XVI: 1—4. 2 Kor. VIII: 9). Nog vóór zijn vertrek vandaar, deed er zich eene voegzame gelegenheid op, om aan de Christenen te Rome te schrijven, door middel van zekere vrome Christin PHEBE, diakonesse te Kenchreën nabij Korinthe, die derwaarts verreizen zou (Rom. XVI: 1, 2). Daarvan gebruik makende, gaf hij aan TERTIUS, die hem als schrijver ten dienste stond, den brief in de pen (vs. 22), dien wij nog bezitten en die zóó duidelijke uit- en inwendige kenteekenen van echtheid draagt, dat daaromtrent naauwelijks ooit eenige twijfel gerezen is. De brief is alzoo geschreven omstreeks het jaar 58 na C. En dat hij, ofschoon aan inwoners van Rome gerigt, in het Grieksch geschreven is, kan ons, bij het algemeen gebruik dier taal in die dagen en nog lang daarna, wel allerminst bevreemden.

Aangaande den inwendigen toestand der gemeente kunnen wij uit den inhoud des briefs eenige nadere inlich-

ting bekomen, in overeenstemming met het daaromtrent reeds gezegde. Het blijkt, namelijk, dat zij niet was vrij gebleven van verdrukkingen, haar aangedaan van de zijde der vijanden van het Christendom, vooral uit de heidenen (H. VIII: 17—39. XII: 12, 14). Haar geloof was inmiddels niet slechts allerwege ruchtbaar geworden (H. I: 8), maar ook vruchtbaar in kennis, liefde, gehoorzaamheid en goede werken (H. XV: 14. XVI: 19), zoodat de Apostel er zich over verblijden en hopen mogt, er zich bij zijne komst aan te verkwikken (H. XV: 24, 32). Er hadden zich echter, daartegenover, ook bedroevende en zorgwekkende verschijnselen opgedaan. Opzettelijk maakt hij gewag van zulken, die tweedragt en ergernis aanrigtten tegen de leer en door schoonklinkende woorden de harten der eenvoudigen zochten te verleiden (H. XVI: 17, 18. Ook waren er nog, zoo 't schijnt, onder de Christenen uit de heidenen, die gewaarschuwd moesten worden tegen heidensche ongebondenheden en ondeugden, en een weelderig leven leidden in ontucht en brasserij (H. XIII: 13, 14. vgl. H. II: 1, 3). Maar vooral was er, even als elders, tweespalt ontstaan tusschen de beide bestanddeelen, waaruit de gemeente was zamengesteld. De Christenen, uit de Joden afkomstig, ijverden nog voor de onderhouding der wet, vierden met naauwgezetheid de Joodsche sabbaten en feestdagen (H. XIV: 5, 6), achtten zich zelfs aan de Mozaïsche spijswetten gebonden (vs. 14—23) en liepen alzoo gevaar, om in de werken der wet hunne regtvaardigheid voor God te zoeken (H. III: 23, 28). De Christenen uit de heidenen daarentegen zagen op hunne meer bekrompene broeders uit de hoogte neder, maakten van hunne Christelijke vrijheid misbruik en gaven daardoor groote ergernis (H. XV: 1—9). Zoo leed de eensgezindheid schade en kwam er allengs tusschen Christenen en Christenen een onderscheid tot stand, dat den wasdom en bloei der gemeente gevaarlijk bedreigde (H. X: 12). Voegt men hier nog bij, dat er, behalve andere misbruiken, in menig harte, ten gevolge van den door-

gaans oproerigen geest der Joden, een zweem van geringschatting der heidensche overheid was binnengeslopen (H. XIII: 1—7), zoo erkent men gereedelijk, dat de toestand der gemeente, in weêrwil van velerlei loffelijks, dat haar kenmerkte, nog veel te wenschen overliet, waaromtrent eene gepaste teregtwijzing, uit den mond van een' Apostel als PAULUS, verre van overbodig heeten mogt (1).

§ 119.

Inhoud en strekking van den brief.

Met het oog op den beschreven' toestand der gemeente te Rome, kan het ons niet moeijelijk vallen, den inhoud van den brief, aan haar gerigt, naauwkeurig na te gaan.

Even als in de meeste brieven van PAULUS (§ 114), onderscheidt men hier twee hoofddeelen, waarvan het eerste Christelijk onderwijs bevat (H. I—XI), en het andere vermaningen van verschillenden aard daaraan toevoegt (H. XII—XVI). Na een' meer dan gewoonlijk uitvoerigen groet (H. I: 1—7), betuigt de Apostel zijne blijdschap over het geloof der Christenen te Rome en zijne begeerte, om ook hun het Evangelie mondeling te verkondigen (vs. 8—15). Wel verre van zich dat Evangelie te schamen, noemt hij het eene kracht Gods tot zaligheid een' iegelijk, die gelooft, eerst den Jood en ook den Griek (vs. 16). En als hij terstond daarop den hoofdinhoud des Evangelies opgeeft, zeggende, dat de regtvaardigheid Gods in 't zelve geopenbaard

(1) Dat de Apostel zijn voornemen, om Rome te bezoeken op zijne reize naar Spanje, niet volbragt heeft, maar er later gekomen is op eene wijze, als hij niet vermoed had, en meer dan twee geheele jaren in gevangenschap heeft doorgebragt, totdat hij er den marteldood stierf, blijkt uit zijne levensgeschiedenis (§ 115). Zijne komst en ontvangst aldaar staat ons Hand. XXVIII beschreven, waarbij opmerkelijk is, dat de broeders hem reeds, blijkens vs. 15, op eenigen afstand van de stad te gemoet kwamen. Aangaande den toestand der gemeente, gedurende 's Apostels verblijf in haar midden, behelzen sommigen zijner brieven, uit zijne gevangenschap geschreven, enkele verstrooide bijzonderheden (Phil. I: 13, 14—17. IV: 22. 2 Tim. II: 9. IV: 16).

wordt uit geloof tot geloof (vs. 17), dan spreekt hij daarmede, schijnbaar onwillekeurig, de groote waarheid uit, die hij zich heeft voorgenomen van nu aan in het breede te ontwikkelen. Die ontwikkeling geschiedt in dezer voege, dat hij begint te wijzen op den algemeenen zedelijken toestand des menschdoms. Heidenen zoowel als Joden zijn zóó verre van God afgeweken, dat zij alle eigene geregtigheid, die voor God bestaanbaar is, alle aanspraak op zijne gunst missen. Te dezen opzigte bestaat er tusschen hen beiden geen onderscheid, en met name de Joden, in weêrwil hunner godsdienstige voorregten, hebben niets vooruit boven de heidenen (H. I: 18—III: 20). Daarom heeft God nu, tot vervulling hunner behoeften, door het Evangelie de regtvaardigheid geopenbaard, die door het geloof in JEZUS CHRISTUS is en waardoor alle roem wordt uitgesloten (vs. 21—31). Ook onder het O. Verbond was deze nieuwe weg des heils niet onbekend, en ABRAHAM in het bijzonder, door het geloof geregtvaardigd zijnde, eer hij het teeken der besnijdenis ontvangen had, mag de Vader der geloovigen heeten, zoowel der onbesnedenen als der besnedenen (H. IV). Na hierdoor de Joden te regt gewezen te hebben, schetst hij, tegenover den onzaligen toestand des menschdoms buiten CHRISTUS, de zalige vruchten van de gezegde regtvaardigheid des geloofs, bestaande in vrede bij God, blijdschap en hope (H. V: 1—11), en stelt de grootheid van Gods genadegave in het licht, door CHRISTUS te plaatsen tegenover ADAM, den stamvader des menschelijken geslachts, door wien zonde en dood in de wereld zijn ingekomen (vs. 12—21). En ontbreekt het niet aan bedenkingen, tegen zijne Apostolische voorstelling, vooral van de zijde der Joden, ingebragt, hij tracht ze uit den weg te ruimen door de zedelijke werking aan te wijzen van het heil, dat in CHRISTUS is. Zoo weinig geeft de genade een' vrijbrief tot zondigen, zoo als sommigen willen, dat veeleer de mensch, die gelooft, met CHRISTUS de zonde is afgestorven (H. VI: 1—11), en dat de zonde nu zooveel minder over hem heerschen mag, daar hij niet meer staat onder de heerschappij der wet, die door

de begeerlijkheid des vleesches zonde baarde, maar, tot een nieuw leven opgewekt, Gode dient in den geest (vs. 12—VII: 6). Ten gevalle van den Jood, die hierin een blaam op de wet geworpen zag, wordt daarop nader in het licht gesteld, dat zij, ofschoon goed en heilig op zich zelve, door de overheersching der zonde den dood werken moest, zoodat de mensch onder haren scepter diep ellendig was en begeerig uitzag naar verlossing (H. VII: 7—25). Van deze ellende nu verlost hem CHRISTUS door den Geest des levens, dien allen, die gelooven, in zijne gemeenschap deelachtig worden en waardoor zij niet meer naar den vleesche wandelen, maar naar den geest. Boven het gevaar der verdoemenis verheven, zijn zij kinderen Gods en erfgenamen der heerlijkheid van CHRISTUS, waarop zij, te midden van alle tegenwoordig lijden, hunne wèlgegronde hope gevestigd houden, die hun niet ontgaan zal, omdat niets hen scheiden kan van de liefde Gods, welke is in CHRISTUS JEZUS, onzen Heere (H. VIII).

Hiermede schijnt het eerste deel geëindigd te zijn. Er is daaraan echter nog een uitvoerig aanhangsel toegevoegd, dat op zich zelf een schoon geheel uitmaakt (H. IX—XI). De Apostel verdedigt daarin de goddelijke regtvaardigheid en trouw, met opzigt tot de uitsluiting der Joden van den beschreven' zegen en de aanneming der heidenen tot dat genot. Aanleiding daartoe gaf hem de aandoenlijke gedachte, die onder het schrijven bij hem moest oprijzen, aan het ongeluk der Joden en de bedenking, door den geloovigen Jood daaruit ontleend. Na zijn smartgevoel daarover in krachtige bewoordingen geuit te hebben (H. IX: 1—5), wijst hij aan, hoe de gezegde uitsluiting der Joden niet in strijd is met de beloften of met de handelwijze van God in andere gevallen, en dus Hem, den vrijmagtigen, niet onwaardig (vs. 6—29); gaat daarop eene schrede verder door de schuld hunner verwerping in hun ongeloof te zoeken (vs. 30— X: 21); en ontvouwt eindelijk den troost, die gelegen is deels in de opmerking, dat de val der Joden

de zaligheid der heidenen is, tot wie nu, ten gevolge van hun ongeloof, het heil in CHRISTUS komt (H. XI: 1—24), deels in de gegronde verwachting, die hij koestert, dat éénmaal, als de volheid der heidenen zal zijn ingegaan, ook gansch Israël zalig wordt (vs. 25—32): waarna hij zijn betoog besluit met lofverheffing van de wijsheid Gods, uit wien en door wien en tot wien alle dingen zijn (vs. 33—36).

Op dit eerste deel volgt het tweede, dat van opwekkenden en vermanenden inhoud is (H. XII: 1—XV: 13). Die vermaningen zijn zoowel van meer algemeenen aard, gepast voor elke gemeente zonder onderscheid (H. XII: 1—21. XIII: 8—14), als van meer bijzondere toepassing op den toestand der gemeente te Rome (H. XIII: 1—7. XIV: 1—XV: 13). Vooral wordt hier uitgeweid over het gedrag, dat de Christenen uit de heidenen betaamde, met opzigt tot het eten van vleesch, dat aan de afgoden geofferd was, waardoor de zwakke broeders geërgerd werden (H. XIV: 1—XV: 13).

Het besluit des briefs handelt over 's Apostels aanstaande komst (H. XV: 14—33), bevat eene aanbeveling van PHEBE, die den brief zou overbrengen (H. XVI: 1, 2), en vele groetenissen (vs. 3—16, 21—23), die nog door eene tusschengevoegde vermaning afgewisseld (vs. 17—20) en besloten worden met eene heilbede (vs. 24) en lofzegging aan God (vs. 25—27).

Uit deze beknopte inhoudsopgave, een dor geraamte van een krachtig bezield ligchaam, leert men de strekking van den brief kennen en kan men zonder moeite besluiten tot het doel, dat de Apostel zich had voorgesteld. Het is hem blijkbaar te doen, om de gevaarlijke tweespalt in de gemeente, uit tweederlei rigting ontstaan, te bestrijden en daardoor eene gevreesde scheuring, ware 't mogelijk, te voorkomen. Het is hem daartoe niet genoeg, tegen die tweespalt en verdeeldheid slechts oppervlakkig te waarschuwen; maar hij plaatst zich, van den beginne aan, op een standpunt, dat verheven is boven beide rigtingen, en neemt daardoor den grond weg, waarop

het verschil tusschen de voormalige Joden en heidenen rust. Hunne wederzijdsche vermeende voorregten zijn nietig; met opzigt tot het heil, dat in CHRISTUS is, staan beiden volkomen gelijk; de regtvaardigheid des gelöofs is voor hen evenzeer onmisbaar als onveranderlijk dezelfde. Hiervan zoekt hij hen te overtuigen en, op grond daarvan, het Evangelie hun aan te prijzen, dat hij handhaaft tegenover de bedenkingen, vooral van de zijde der Joden daartegen ingebragt. Het kon niet anders, of zijn eigen helder en diep inzigt in het wezen des Christendoms moest bij eene zóó veelzijdige ontwikkeling scherp uitkomen. En dat hij, aan de Christenen te Rome schrijvende, zich daartoe meer opzettelijk verledigt, dan in eenigen anderen brief, is toe te schrijven, deels aan de bijzondere behoeften dier Christenen, deels aan het hoog belang, dat hunne bloeijende gemeente, in de hoofdstad der wereld gevestigd, hem inboezemt, en de middellijke betrekking, waarin hij, ten gevolge van haren oorsprong, tot haar staat, deels aan het plan, dat hij gevormd had, om haar te bezoeken, en aan de zucht, om dat bezoek voor te bereiden en haar zoowel als zich zelven eenigermate schadeloos te stellen voor het langdurig en onvermijdelijk uitstel, dat hij zich nog getroosten moest. Zichzelven en zijne eigene eer heeft hij daarbij echter niet, en de zegepraal zijner onbekrompene Apostolische denkwijze in het Westen, tegenover de misvattingen der Joodschgezinde Christenen, niet dan zijdelings bedoeld.

§ 120.

Belangrijkheid, ook van sommige gedeelten.

Er is onder de Apostolische brieven geen belangrijker geschrift, dan deze brief aan de Romeinen. Het onderwerp, daarin behandeld, betreft het eigenlijke wezen des Christendoms, en staat tot de hoofdwaarheden des Evangelies in de allernaauwste betrekking. Wij leeren hier de verlossing, die in CHRISTUS is, naar de eigenaar-

dige, diep doordachte voorstelling van den Apostel, kennen in hare onmisbaarheid, haren omvang, hare heilzame werking, zedelijke strekking en zegenrijke gevolgen. De rijkdom van Gods genade, in CHRISTUS geopenbaard, treedt ons hier in al hare aanbiddelijke wijsheid heerlijk voor oogen. En terwijl de gestrengheid van het doorloopend betoog, vol van krachtige redenering, veraangenaamd wordt door den lossen, ongedwongen' briefstijl, waarin het vervat is, en afgewisseld niet slechts door uitweidingen, die ter zake dienen, maar ook aan het einde door vermaningen, bij uitnemendheid vruchtbaar voor hart en leven, rijst de Apostel, die zóó schrijven kon, hoog in onze schatting, en vindt hier zoowel de eerstbeginnende Christen overvloedige aanleiding, om bekend te worden met zich zelven en zijne behoeften, als de meergevorderde, om zich bewust te worden van zijn deelgenootschap aan het heil, dat in CHRISTUS is, en aan de verpligtingen te beantwoorden, die op hem rusten. De hooge waarde van dit geschrift is dan ook te allen tijde, vooral na de Hervorming, erkend geworden. Zijn inhoud heeft op het leerbegrip der Protestantsche kerk den meest overwegenden invloed uitgeoefend. En LUTHER, met dien inhoud innig vertrouwd, drukt zich in zijne voorrede daarover in dezer voege uit: » Deze brief is » het eigenlijke hoofdstuk des N. Verbonds en het allerzui» verst Evangelie, hetwelk wel waardig is, dat een Christen » het niet slechts van woord tot woord van buiten kenne, » maar er ook dagelijks gebruik van make als van het da» gelijksch brood der ziel. Want deze brief kan nooit te » veel en te goed gelezen en overdacht worden, en hoe » meer men dien overweegt, des te kostelijker wordt hij, » en des te beter smaakt hij."

Tot regt verstand en juiste waardering van sommige meest belangrijke gedeelten van dezen brief moet nog het een en ander aangemerkt worden.

Het valt in het oog, dat de leer der regtvaardiging, zoo als zij hier voorkomt, de kern en het middenpunt uitmaakt van geheel 's Apostels betoog. Behalve H. I: 17.

en elders, vinden wij haar vooral H. III: 21—31. Onder regtvaardigheid hebben wij te verstaan den toestand van den mensch, die zedelijk is, zoo als hij behoort te zijn, en alzoo in de regte verhouding tot God staat. Zulk een mensch heet in wettelijken zin regtvaardig, en wanneer God gezegd wordt den mensch te regtvaardigen, dan geeft dit te kennen, dat God hem als zulk een' regtvaardigen aanmerkt, hem daarvoor verklaart en als zoodanig behandelt. Bij het gemis nu van eigene geregtigheid, dat algemeen is onder Joden zoowel als heidenen, is de regtvaardigheid des geloofs in het Evangelie geopenbaard. God, namelijk, opent den mensch, naar den rijkdom zijner genade, een' anderen weg, dan dien der werken, om geregtvaardigd te worden, en wel om niet door de verlossing, die in CHRISTUS is, wien Hij voorgesteld heeft tot verzoening, door het geloof, in zijn bloed. Wat onder het O. Verbond door het zoenoffer zinnebeeldig was voorgesteld, dat is in den dood van CHRISTUS tot waarheid en werkelijkheid geworden. Het vrijwillig offer zijner volmaakte gehoorzaamheid tot in den dood is de grond van 's menschen regtvaardiging. Met het oog op dat offer regtvaardigt God den schuldigen zondaar, die door het geloof tot zijne gemeenschap is toegetreden. En dat geloof is nu, ten gevolge zijner vereeniging met CHRISTUS, in hem de kiem, het beginsel, de kracht van een nieuw, geestelijk leven, Hem gewijd. Met CHRISTUS der zonde afgestorven zijnde, leeft hij Gode en der geregtigheid en deelt zonder ophouden in zijne vernieuwde Vadergunst.

Dat die geregtigheid des geloofs reeds in ABRAHAM was, wordt H. IV uitvoerig aangewezen. Geen angstvallig streven naar stipte wetsvervulling had dien doorluchtigen aartsvader zijne werken bij God in rekening doen brengen; maar het beginsel zijns levens was geloof in God geweest, kinderlijk vertrouwen op Gods beloften. ABRAHAM geloofde God. In dat geloof zag God het beginsel der ware, Hem welgevallige gehoorzaamheid; en terwijl hij geen loon zocht te verdienen, niets eischte, maar alles hoopte en alleen

van God verwachtte, werd hem dat geloof tot regtvaardigheid gerekend. Dit voorbeeld is te gelukkiger gekozen, omdat het op heidenen zoowel als Joden van toepassing is, daar de wet toen nog niet gegeven en zelfs ABRAHAM nog niet besneden was. De besnijdenis, waarop de Jood zich beroemde en om wier gemis hij op den heiden laag nederzag, kon alzoo niet de grond van ABRAHAM's regtvaardigheid voor God geweest zijn, maar was daarvan veeleer het zegel.

Beroemd is de tegenstelling, die H. V: 12—21 gevonden wordt, tusschen ADAM en CHRISTUS. De uitnemende grootheid der genadegave Gods treedt aan het licht door de aanwijzing, dat de menschheid door de gehoorzaamheid van CHRISTUS oneindig meer gewonnen heeft, dan zij door ADAM's overtreding verloren had. Die overtreding bragt de zonde en, ten gevolge daarvan, den dood over allen; de gehoorzaamheid van CHRISTUS daarentegen brengt geregtigheid en eeuwig leven aan. Van ADAM tot MOZES was reeds de zonde in de wereld, en de wet, daarna ingekomen, kon haar slechts vermeerderen; maar juist daardoor heeft nu de genade Gods, tegenover de zonde, zich zooveel heerlijker en overvloediger geopenbaard.

Veel is er getwist over de vraag, waarom PAULUS, H. VII: 7—25, in den eersten persoon als van zich zelven spreekt, en welk een' zedelijken toestand hij dáár teekent. Uit vergelijking van vs. 24 blijkt duidelijk, dat hij in hetgeen voorafgaat, zich zelven en zijnen toenmaligen toestand niet bedoeld kan hebben, te minder daar eerst vs. 25 en H. VIII: 1 de staat der verlosten wordt afgeschetst. Desniettemin is het uit eigene vroegere ervaring, dat hij spreekt. Hij legt als 't ware de geheime geschiedenis zijns levens bloot. Wat hij zelf, onder de wet zijnde, ondervonden heeft, toen hij, leven en zaligheid ernstig zoekende, slechts dood en verdoemenis vond, dat beschrijft hij als de ervaring van allen, die onder de heerschappij der wet zich zelven eenigermate leeren kennen. Vandaar, dat hij in die beschrijving zóó uitvoerig is, terwijl hij zich verplaatst in den toestand, die hem

den uitroep afperste: ik ellendig mensch! wie zal mij verlossen? waarop hij thans, verlost zijnde, kan laten volgen: ik danke God door JEZUS CHRISTUS, onzen Heere. Daarbij onderscheidt hij, vs. 9, zijne gesteldheid vóór de wet van die, waarin hij onder de wet verkeerde. En waarschijnlijk spreekt hij te eerder in den tegenwoordigen tijd, omdat hij van den strijd, dien hij, vooral van vs. 14 af, zoo menschkundig teekent, nog menig overblijfsel in zichzelven bleef waarnemen.

De voorstelling van het schepsel, dat zucht en als in barensnood is, en met opgestoken hoofde de openbaring der kinderen Gods verwacht, H. VIII: 19—22, is aan hemelsbreed verschil van opvatting onderhevig. Onder dat schepsel wordt beurtelings door de uitleggers zoowel de levenlooze als de levende schepping verstaan, zoowel de menschheid in het algemeen als de nog niet bekeerde Joden of heidenen, zoowel de Christenen uit de Joden of uit de heidenen, als alle Christenen zonder onderscheid. Hoe moeijelijk het ook zijn moge, om hier de regte keuze te doen, schijnt toch de gansche levenlooze en levende schepping door den Apostel bedoeld en tegenover de menschheid geplaatst, en, in overeenstemming met sommige godspraken des O. Verbonds, de verwachting te worden uitgedrukt, dat zij eenmaal deelen zal in de heerlijke openbaring der volkomenheid van het Godsrijk, die aanstaande is (Vgl. Jes. XI: 6—11. LXV: 17—25. 2 Petr. III: 13. Openb. XXI).

Wat, H. IX, van de verkiezing van sommigen en den voorbijgang van anderen gezegd wordt, kan in den zamenhang niet toepasselijk gemaakt worden op het kerkelijk leerstuk betreffende het toekomstig lot der menschen in de eeuwigheid en Gods vrijmagtige beschikking daaromtrent. Er wordt dáár, namelijk, uitsluitend gesproken van de toebrenging van het eene volk tot het Christendom, met voorbijgang van het andere. In dien zin moet ook de schijnbaar harde spreekwijze, die vs. 13, 18 bij wijze van tegenstelling gebezigd wordt, Gode waardig worden opgevat. — Bij uitnemendheid fraai is de

plaats, H. X: 5—10, waar de regtvaardigheid, die uit de wet, en die, welke uit den geloove is, sprekende worden ingevoerd en tegen elkander overgesteld. — Niet minder gepast en wèlvolgehouden is het beeld, H. XI: 17—24, van de inenting der loten van den wilden op den tammen olijfboom, waaronder de overbrenging van de heidenen tot het deelgenootschap aan den Messias der Joden wordt voorgesteld.

Behartiging verdient, vooral in onze dagen, wat de Apostel, H. XIII: 1—7, leert aangaande het gezag der wettige overheid en de gehoorzaamheid, die den Christen, op grond daarvan, jegens haar betaamt. En heerlijk komt zijne wijsheid en gematigdheid aan het licht, waar hij, H. XIV, handelt over de verschillen tusschen de Christenen uit de Joden en de heidenen, met opzigt tot de verboden' of niet verboden' spijzen. Het koningrijk Gods, zegt hij vs. 17, is niet spijs en drank, maar regtvaardigheid of geregtigheid en vrede en blijdschap, door den heiligen Geest.

De echtheid, eindelijk, van H. XV, XVI is dikwijls, en ook in de laatste jaren, bestreden. Bevreemding wekt het, dat PAULUS het onderwerp, afgehandeld in H. XIV, nog eens weêr opvat H. XV: 1. Ook is het eenigermate onzeker, of H. XVI: 25—27. ter regte plaatse staan. En de gebruikelijke heilbede, ten besluite, wordt tot driemalen toe aangetroffen, t. w. H. XV: 33. XVI: 20, 24. Deze bedenkingen echter verdwijnen, wanneer men veronderstelt, dat de eigenlijke brief, de vrucht zeker van langdurige overpeinzing, tijdig was gereed gemaakt ter verzending en oorspronkelijk eindigde met H. XIV: 23, waarop H. XVI: 25—27 ten slotte volgde. Het overige, H. XV: 1—XVI: 24, is daaraan dan later bij gedeelten toegevoegd, toen het tijdstip der verzending werd uitgesteld, en, ten gevolge daarvan, het vroeger slot, H. XVI: 25—27, verschoven tot aan de plaats, waar het nu gelezen wordt.

DE TWEE BRIEVEN VAN PAULUS AAN DE KORINTHIËRS.

§ 121.

Oorsprong en toestand der Korinthische gemeente.

Zoo belangrijk de brief van PAULUS aan de Romeinen is voor de kennis van zijn Apostolisch leerbegrip en den inhoud zijner prediking, even zoo geschikt zijn zijne twee brieven aan de Korinthiërs, die wij bezitten, om ons bekend te maken met den eigenaardigen toestand der toenmalige gemeenten en zijne getrouwe zorg voor hare belangen. Zij dragen dan ook zóó onmiskenbare teekenen van echtheid met zich, dat men, om haar te handhaven, zich ter naauwernood op uitwendige getuigenissen daaromtrent behoeft te beroepen.

Allergelukkigst was de stad Korinthe gelegen, in het middenpunt der beschaafde wereld, op de landengte, Isthmus geheeten, die Griekenland van den Peloponnesus scheidde, midden tusschen de Jonische en Egeïsche zee, zoodat zij door hare beide havens, Kenchreën en Lecheon, aan weêrszijde openstond voor het Oosten en Westen. Ten gevolge van hare verwoesting, ten jare 146 vóór C., toen MUMMIUS haar met al hare rijkdommen en prachtige kunstwerken aan de plundering zijner soldaten prijs gaf, omdat zij in haren overmoed de gezanten van Rome gehoond en mishandeld had, lag zij ongeveer eene eeuw lang in puin. Door JULIUS CÆSAR weder opgebouwd en bevolkt, herkreeg zij hare vroegere vrijheden, en de oude handel begon, ook door de begunstiging der latere Romeinsche Keizers, te herleven en te bloeijen. Maar met hare welvaart keerde ook haar vroeger zedebederf terug, en vreeselijk woedde onder verschillende gedaanten de zonde, vooral der ontucht, bin-

nen hare muren (1 Kor. VI: 9—11) (1). Ten tijde van den Apostel PAULUS was zij de hoofdstad van het Romeinsch wingewest Achaje en de zetel van Grieksche geleerdheid en beschaving. De Joden, aldaar woonachtig, waren talrijk genoeg, om er eene eigene synagoge te onderhouden, en ook heidensche proselyten hadden zich aan hen aangesloten (Hand. XVIII: 4). Toen dan de Apostel, op zijne tweede reize, van Athene derwaarts gekomen was en bij AQUILA en PRISCILLA, die er zich, uit Rome verdreven zijnde, hadden neêrgezet, zijnen intrek genomen had (vs. 1—3), rigtte hij zich, naar zijne gewoonte, tot hen allereerst en zette, nadat SILAS en TIMOTHEUS zich bij hem gevoegd hadden, zijne prediking onder hen te krachtiger voort (vs. 4, 5). Maar CHRISTUS, de gekruisigde, wien hij verkondigde, was hun tot eene ergernis, en zij verlangden slechts naar teekenen en wonderen (1 Kor. I: 21—23). Hun tegenstand klom zelfs tot vijandschap en lastering, zoodat de Apostel zich genoodzaakt zag, om zich tot de heidenen te wenden (Hand. XVIII: 6, 7). En ofschoon zijne eenvoudige prediking ook bij hen tegenspraak en miskenning vond, daar zij, op wijsgeerig betoog en weidsche woordenpraal gezet, het kruis van CHRISTUS eene dwaasheid achtten (1 Kor. I: 23. vgl. vs. 17. H. II: 1—5), zoo werden er toch allengs meer Korinthiërs voor het Evangelie gewonnen (2). Ook werd PAULUS door een hemelsch gezigt, dat hem in den nacht te beurt viel, tot vrijmoedig en onbevreesd voortgaan in zijne werkzaamheid krachtig aangemoedigd (Hand. XVIII: 9, 10). Niet minder dan anderhalf jaar lang zette

(1) De spreekwijze: op Korinthische wijze leven, in die dagen gebruikelijk, werd gelijkluidend geacht met een ontuchtig leven leiden.

(2) Met name worden genoemd zekere JUSTUS, een Jodengenool (Hand. XVIII: 7), CRISPUS, een overste der synagoge, die zich met geheel zijn gezin doopen liet (vs. 8), SOSTHENES, mede een overste der synagoge (vs. 17. Vgl. 1 Kor. 1: 1), en STEPHANAS, wiens huisgezin door PAULUS zelven gedoopt werd, even als hij den genoemden CRISPUS en zekeren GAJUS doopte (1 Kor. I: 14—16), terwijl hij anders het doopen doorgaans aan zijne medehelpers overliet (vs. 17).

hij haar met ijver voort (vs. 11). Eene vervolging, van de zijde der Joden tegen hem verwekt, liep vruchteloos af, daar GALLIO, de landvoogd van Achaje, geen acht sloeg op hunne beschuldigingen (vs. 12—17). En eerst na er daarna nog vele dagen vertoefd te hebben, vertrok hij, om naar Jeruzalem te gaan, met AQUILA en PRISCILLA naar Syrië (vs. 18).

De gemeente, door zijnen arbeid te Korinthe gesticht, schijnt meerendeels uit Christenen van heidensche afkomst bestaan te hebben, en telde in het eerst bijkans geene andere lieden dan van eenvoudigen, onaanzienlijken levensstand onder hare leden (1 Kor. I: 26—28). Er werden sommigen onder hen gevonden, die zich vroeger aan allerlei ergerlijke en openbare zonden hadden schuldig gemaakt (H. VI: 9—11). Ook waren er mannen zoowel als vrouwen tot het Christendom overgegaan, wier echtgenooten nog in het ongeloof bleven volharden (H. VII: 12—16). Daardoor, en door de afgoderij en grove zedeloosheid rondom haar, was de jeugdige gemeente bij voortduring aan groote gevaren blootgesteld (H. X: 7—14). Met hoe gunstige getuigenis en verwachting de Apostel haar dan ook mogt verlaten hebben (H. I: 5—7), weldra deden er zich in haren toestand hoogst bedroevende verschijnselen op. Uit verschillende bestanddeelen zamengesteld, was zij aan allerlei partijschappen ten prooi, die, tot zorgwekkende hoogte geklommen, haren vrede en bloei in dreigend gevaar bragten. Na het vertrek van PAULUS was, namelijk, de begaafde APOLLOS, geboortig van Alexandrië, uit Epheze derwaarts gekomen. Door AQUILA tot de kennis van het Christendom overgebragt, zette hij wel den arbeid van den Apostel, in zijnen geest, met vrucht en ijver voort (Hand. XVIII: 24—28. Vgl. 1 Kor. III: 5, 6), maar maakte tevens door zijne Alexandrijnsche geleerdheid en sierlijke welsprekendheid zóó grooten opgang, dat velen, door hem gewonnen, zich uitsluitend aan zijne zijde schaarden. Daaruit vormde zich allengs, zijns ondanks, eene partij, die zich boven den Apostel verhief en zich, ter onderscheiding van diens

aanhangers, die mede eene partij begonnen uit te maken, noemde naar zijnen naam (1 Kor. I: 12. III: 4). Eene derde partij, van meer Joodschgezinde rigting, zoo 't schijnt, voerde den naam van CEPHAS of PETRUS in hare banier (H. I: 12. III: 22). Van elders ingekomen (2 Kor. III: 1), stelden zich hare voorstanders vijandig tegen PAULUS over, zochten zijn Apostelschap in verdenking te brengen en zijnen invloed te fnuiken (1 Kor. IX: 1—3. 2 Kor. XI: 5. XII: 11), en roemden in hunne afkomst en uitwendige voorregten (2 Kor. V: 12. X: 12. XI: 18). En eindelijk bestond er nog eene vierde partij, die zich het regt aanmatigde, om zich, met verwerping van alle Apostolisch gezag, boven de overigen naar CHRISTUS zelven te noemen (1 Kor. I: 12 (1)). Dat deze partijschappen eene rijke bron van nijd, twist en tweedragt openden (H. III: 3), in de zamenkomsten der gemeente verwarring te weeg bragten (H. XI: 18) en, door hoogmoed en eigenwijsheid te bevorderen, de liefde verbanden (H. XIII: 1—3), behoeft naauwelijks gezegd te worden. Er hadden zelfs bij de viering des Avondmaals en der liefdemaaltijden grove ongeregeldheden plaats (H. XI: 20—34). En niet zelden gebeurde het, dat de Christenen, tegen elkander verbitterd, hunne onderlinge twisten ter beslissing bragten voor de Romeinsche overheid, waardoor de naam van CHRISTUS gesmaad werd (H. VI: 1—8). Hier kwam nog bij, dat de gemeente niet was vrij gebleven van onkuischheid en ontucht, zoodat niet

(1) Waarin deze CHRISTUSpartij kenmerkend onderscheiden was van de drie anderen, is moeijelijk te zeggen. Het schijnt, dat zij zich niet slechts boven alle Apostolisch gezag wilde verheffen, maar dat ook hare hoofden of leiders voorgaven in meer onmiddellijke gemeenschap te staan met CHRISTUS zelven. Tegenover hen misschien beroemt zich PAULUS, zijns ondanks, op gezigten en openbaringen, hem te beurt gevallen (2 Kor. XII: 11), en op het voorregt van den Heer zelven gezien te hebben (1 Kor. XV: 8). Er bestaat overigens geene reden, om deze partij voor verwant te houden aan die, welke zich naar PETRUS noemde, en evenmin om te meenen, dat de vier partijen, uitdrukkelijk vermeld, tot twee, de Paulinische en de Petrinische, terug te brengen zijn, wat sommigen willen.

slechts sommigen harer leden zich daaraan schuldig maakten (H. V: 9—11. VI: 13—20. 2 Kor. XII: 21), maar zelfs één hunner ongestraft bloedschande bedreven had (H. V: 1). Ook andere ergerlijke zonden stonden daarmede in verband (vs. 11). En van groote ligtvaardigheid getuigde het gedrag der Christinnen in de openbare zamenkomsten, waar zij niet slechts met ongedekten hoofde verschenen, maar zelfs optraden, baden en profeteerden (H. XI: 4—16. XIV: 34, 35), terwijl de ijdelheid der mannen zich openbaarde in het bij voorkeur spreken in vreemde talen (H. XIII: 1. XIV). Eindelijk was men het onééns omtrent verschillende vraagpunten, als omtrent de noodzakelijkheid der besnijdenis (H. VII: 18, 19), de verpligting, om, ook na den overgang tot het Christendom, de slaaf van een' ander te blijven (vs. 20—24), het huwelijksleven, of het beter is te trouwen of ongehuwd te blijven (vs. 25—28, 36—40), het gebruik van vleesch, dat aan de afgoden geofferd was, tot ergernis der zwakken (H. VIII: 1—13), en wat dies meer zij. Zelfs over het leerstuk van de opstanding der dooden waren twijfelingen gerezen, en sommigen zeiden stoutweg, dat er geene opstanding der dooden is (H. XV: 12).

Het schijnt, dat, toen PAULUS zich te Korinthe voor de tweede maal gedurende korten tijd onthield (vgl. § 115), deze bedroevende verschijnselen nog ter naauwernood begonnen waren zich te vertoonen. Maar, vandaar naar Azië teruggekeerd, ontving hij de treurige tijding van het toegenomen bederf. In plaats van zelf derwaarts te gaan, waarvan misschien de vreeze hem terughield, dat zijne persoonlijke tegenwoordigheid in de gegevene omstandigheden schaden zou (vgl. 1 Kor. XVI: 10, 11. 2 Kor. I: 23—II: 1), schreef hij, in den eersten tijd van zijn verblijf te Epheze (Hand. XIX: 1), aan de gemeente een' brief vol van ernstige vermaningen (1 Kor. V: 9), die verloren is gegaan (1). Hij vormde echter het

(1) De gansche oudheid hield reeds dien brief voor verloren, en die, welke men later voor den verlorenen heeft uitgegeven, blijkt, ook reeds bij opperslakkige beschouwing, onecht en verdicht te zijn.

plan, om zich later door Macedonië naar Korinthe te begeven (Hand. XIX: 21), maar zond toen reeds zijne beide reisgenooten, TIMOTHEUS en ERASTUS, voor zich uit naar Macedonië (vs. 22), en gaf later aan laatstgenoemde den last, om Korinthe te bezoeken (1 Kor. IV: 17).

Zoodanig was de staat van zaken te Korinthe, toen PAULUS aanleiding vond tot nader schrijven aan de Korinthiërs.

§ 122.

De eerste brief, aan haar geschreven, dien wij bezitten.

De eerste brief aan de Korinthiërs, dien wij bezitten, is geschreven tegen het einde van 's Apostels meer dan tweejarig verblijf te Epheze (1 Kor. XVI: 8, 19), nadat hij aangaande den toestand dier gemeente nieuwe en meer uitvoerige berigten ontvangen had. Lieden uit het huisgezin van zekere CHLOË, aldaar woonachtig, hadden hem in het breede verhaald van de verschillende partijschappen, die na zijn vertrek allengs ontstaan waren (1 Kor. I: 11). Een gezantschap van drie leden der gemeente, STEPHANAS, FORTUNATUS en ACHAÏCUS, was tot hem gekomen, om hem daaromtrent nog nader in te lichten (H. XVI: 17, 18). Zij bragten bovendien, namens de gemeente, een' brief, aan PAULUS gerigt, met zich, waarin onderscheidene vragen omtrent betwiste punten vervat waren (H. VII: 1. Vgl. H. VIII. 1. XII: 1. XVI: 1). Misschien hield diezelfde brief tevens een antwoord op zijn vroeger schrijven in. En nadat hij nu te vergeefs APOLLOS had zoeken te bewegen, om derwaarts te gaan (H. XVI: 12), gaf hij aan TIMOTHEUS, die met ERASTUS naar Macedonië was afgereisd, niet slechts den last, om zich naar Korinthe te begeven (IV: 17. XVI: 10), maar stelde ook aan de drie afgezondenen bij hun vertrek dezen brief ter hand. SOSTHENES, de gewezen overste der synagoge (Hand. XVIII: 17), die in den aanhef mede genoemd wordt (1 Kor. I: 1), schijnt den brief geschreven te hebben, en PAULUS zette er eigenhandig zijnen

naam onder (H. XVI: 21). Uitdrukkelijk verklaart hij, tot pinksteren te Epheze te zullen blijven (vs. 8), en dan door Macedonië naar Korinthe te komen (vs. 5), waar hij mogelijk zal overwinteren (vs. 6). Men denke alzoo aan het najaar van 57, tenzij men meenen mogt, dat, toen hij schreef, het Paaschfeest naderde (vgl. H. V: 8). Ongeveer een jaar later werd hij gevangen genomen te Jeruzalem (1).

Niet moeijelijk valt het, hieruit het doel en de strekking van dezen brief op te maken. Geschreven aan de gansche gemeente, niet aan eene bijzondere partij in haar midden, moest hij dienen, om hare tweespalt, zoo mogelijk, te doen ophouden, allerlei ingeslopen' ongeregeldheden te verhelpen, de gedane vragen te beantwoorden en alzoo, overeenkomstig haren zorgwekkenden toestand, haar waarachtig welzijn krachtig te bevorderen. Vandaar, dat hij, wat den inhoud betreft, niet redekunstig zamenhangt en, in plaats van één onderwerp te behandelen, velerlei bevat, in aanéén geschakelde orde nevens elkander gerangschikt. Na zijnen Apostolischen groet (H. I: 1—3) treedt de Apostel zonder verwijl ter zake, bestraft onbeschroomd de heerschende gebreken der gemeente, vooral de partijschappen en scheuringen in haar midden, betuigt niet te weten, daartoe gedurende zijn verblijf aanleiding te hebben gegeven, en handhaaft zijn gezag tegen de bedenkingen, daartegen ingebragt (H. I: 4—IV: 21). Daarop spreekt hij zijne verontwaardiging uit over het bloedschendig misdrijf, door een onwaardig lid der gemeente gepleegd (H. V: 1—8), en roept hun toe, met verwijzing naar het vroeger geschrevene: doet den booze uit uw midden weg! (vs. 9—13); berispt in het voorbijgaan het gedrag dergenen, die hunne broeders dagvaarden voor de heidensche overheid (H. VI:

(1) Het behoeft nauwelijks herinnerd te worden, dat het onderschrift van dezen brief, uit vele jongere handschriften ook in onze uitgaven des Bijbels overgenomen, waarin Philippi genoemd wordt als de plaats, waar PAULUS zich bevond, toen hij aan de Korinthiërs schreef, van alle gezag ontbloot en blijkbaar valsch is.

1—11), en komt, na deze uitweiding, nog eenmaal waarschuwend terug op het besproken onderwerp, de ontucht (vs. 12—20). Van nu aan gaat hij over, om achtereenvolgens te antwoorden op de hem gedane vragen, of de echt de voorkeur verdient boven den ongehuwden staat (H. VII), en of het geoorloofd is offervleesch te eten, waaromtrent hij, ten gevalle der zwakken, voorzigtigheid aanbeveelt (H. VIII). Daaruit neemt hij aanleiding, om op zich zelven te wijzen en op zijn onbaatzuchtig gedrag, waardoor hij niet zelden zich verloochent in het gebruik zijner Christelijke vrijheid (H. IX). De noodzakelijkheid van zulk een gedrag stelt hij in het licht, door zich te beroepen op de treurige gevolgen, die, blijkens de geschiedenis, van een tegenovergesteld gedrag te wachten zijn (H. X: 1—11), en hij hecht daaraan eene gepaste waarschuwing tegen te groot zelfvertrouwen en eene vermaning, om toch alle aanraking met de dienst der afgoden te vermijden, ten einde anderen geen' aanstoot te geven (H. X: 12—XI: 1). Overgaande tot hetgeen betrekking heeft op de onderlinge zamenkomsten der gemeente, berispt hij eerst het onbetamelijk gedrag der vrouwen daarbij (H. XI: 2—19), dan de ongeregeldheden, die de Avondmaalsviering ontheiligden (vs. 20—34), en eindelijk den overdreven' prijs, die door velen gesteld werd op het spreken in vreemde talen (H. XII: 1—XIV: 40), daarbij vooral de Christelijke liefde roemende als de beste, meest begeerlijke gave (H. XIII. Vgl. H. XII: 31. XIV: 1). Ten laatste handelt hij nog uitvoerig over de miskende leer van de opstanding der dooden (H. XV), en besluit met eenige voorschriften omtrent de aanstaande inzameling ten behoeve der armen in Palestina, met eenige berigten betrekkelijk hem zelven, TIMOTHEUS en APOLLOS, met eenige groetenissen en zijne gewone heilbede (H. XVI).

Merkwaardig is deze brief, ofschoon geheel ingerigt naar de behoeften der Korinthische gemeente, ook nog voor ons, van wege den heiligen ernst, de vrijmoedigheid, de kracht en het wijs beleid, waarmede de Apostel schreef over zoo verschillende onderwerpen. Hij spreidt

daarin zijne Apostolische waardigheid, zijnen belangeloozen ijver en zijne hartelijke liefde tot de gemeente heerlijk ten toon. En zelfs bij die wenken en vermaningen, die van bijzondere toepassing zijn op de toenmalige omstandigheden, liggen algemeene waarheden en beginselen ten grondslag, die hare waarde behouden door alle tijden heên. Er zijn echter ook gedeelten, die, van wege den inhoud, meer bepaalde opmerking verdienen. Raadselachtig is bijv., wat H. VII voorkomt aangaande den gehuwden en ongehuwden staat, tenzij men de eigenaardige behoeften en eischen van het tijdperk dier dagen in het oog houde (vs. 29—31) en zich daaruit geene onjuiste of gewaagde gevolgtrekkingen veroorlove. Zoo mag ook het toenmalig misbruik, bij de liefdemaaltijden en de Avondmaalsviering ingeslopen, niet voorbijgezien worden, als de Apostel, daarop doelende, zegt: zoo dan wie onwaardig het brood eet, of den drinkbeker des Heeren drinkt, die zal schuldig zijn aan het ligchaam en bloed des Heeren (H. XI: 27. Vgl. vs. 20—34). In krachtige, onvergelijkelijk schoone trekken wordt, H. XIII, de Christelijke broederliefde geroemd als volstrekt onmisbaar bij alle overige gaven (vs. 1—3), beschreven naar hare voornaamste eigenschappen (vs. 4—7), in hare onvergankelijkheid geplaatst tegenover alle andere gaven, die met dit leven ophouden of in dit leven slechts kinderlijk zijn (vs. 8—12), en van wege hare meerderheid zelfs boven geloof en hoop hoog geprezen (vs. 13). Uitvoeriger dan ergens elders wordt, H. XV, de leer van de opstanding der dooden nitééngezet en gehandhaafd. De bewijzen, daarvoor bijgebragt (vs. 1—34), zijn meerendeels aan de opstanding des Heeren ontleend. Tot wegneming der ingebragte bedenkingen (vs. 35—54) wordt de wijze der opstanding en de aard der hemelsche ligchamen vergeleken bij graanhalmen, voortgesproten uit zaadkorrels, in de aarde geworpen. En in den geest zich verplaatsende op het wijd uitgestrekt veld der opstanding, doet hij aan het einde den triomfzang des geloofs dankbaar hooren, en moedigt allen aan tot standvastige ge-

trouwheid in het werk des Heeren (vs. 55—58). Behalve deze meest belangrijke gedeelten treft men in den brief hier en daar hoogst merkwaardige gezegden aan, die algemeene behartiging verdienen (1).

§ 123.

De tweede brief, aan haar gerigt.

Wij bezitten nog een' tweeden brief van PAULUS aan de Korinthiërs, weinige maanden na den eersten geschreven. Onzeker is het, of TIMOTHEÜS aan den hem opgedragen' last, om Korinthe te bezoeken (1 Kor. IV: 17), voldaan hebbe, of daarin verhinderd zij geworden (2). Maar zeker is het, dat de Apostel, bezorgd over den indruk van zijnen eersten brief, TITUS derwaarts gezonden heeft (2 Kor. VII: 5—7). Inmiddels had hij zelf Epheze, waar hij zich bevond, verlaten (Hand. XX: 1. 2 Kor. I: 8), en was naar Macedonië TITUS, wien hij te vergeefs in Troas hoopte aan te treffen (2 Kor. II: 12, 13), te gemoet gereisd. Eerst daarna in Macedonië werd hij door zijne komst en door de goede berigten, die hij medebragt, verblijd (H. VII: 6—11). Zij waren van dien aard, dat hij zich geroepen gevoelde, om nogmaals aan de Korinthiërs te schrijven. Hij besloot daartoe te eerder, toen de bereidwilligheid van TITUS, om op zijn verzoek weder derwaarts te gaan (H. VIII: 16, 17), in gezelschap van twee ongenoemde broeders (vs. 18, 22 (3)), ten einde de inzameling van liefdegaven, die

(1) Verg. H. I: 18, 23, 24, 30. II: 2, 11, 14, 15. III: 11—15, 21—23. IV: 20. VI: 10, 20. VII: 14. IX: 24, 25. X: 15—17. XI: 23—25. XII: 4—6, 11. XIV: 40. XVI: 22. Moeijelijk en meerendeels onzeker van uitlegging zijn, o. a., H. VI: 3. X: 4. XV: 29.

(2) Bijkans zou men het laatste vermoeden, daar van zijn wedervaren niet het geringste blijkt, en hij toch, blijkens 2 Kor. I: 1, zich reeds weder bij den Apostel bevond. Het kan zijn, dat hij door zekere kleinmoedige vrees teruggehouden (vgl. 1 Kor. XVI: 10), of door ons onbekende omstandigheden verhinderd is.

(3) Volgens het gewone onderschrift van den brief, zou men hier aan LUKAS en BARNABAS moeten denken, waarvoor echter geen genoegzame grond bestaat.

hij houden zou, voor te bereiden, hem eene geschikte gelegenheid ter verzending aanbood; terwijl hij zelf voornemens was, om uit Macedonië spoedig mede aldaar te komen (H. IX: 4, 5. XIII: 1). De brief is alzoo ergens in Macedonië, misschien wel, zoo als het latere onderschrift wil, te Philippi geschreven, eenigen tijd vóór zijn verblijf in Griekenland (Hand. XX: 3) en ongeveer een half jaar vóór zijn daarop gevolgd vertrek naar Jeruzalem.

Uit den brief zelven kan men opmaken, van hoedanigen inhoud de berigten waren, door TITUS aangaande den staat van zaken te Korinthe overgebragt, onder wier verschen indruk PAULUS schreef. Bij uitstek weldadig was de uitwerking geweest van zijn vroeger schrijven op verreweg het grootste deel der gemeente. Opregte droefheid had zich meester gemaakt van veler gemoederen (2 Kor. VII: 6—11); en, daar zij TITUS met vreeze en beven ontvangen hadden (vs. 15), mogt de Apostel daarin het bewijs zien, dat hij nog hun vertrouwen bezat (vs. 16). Den bloedschender hadden zij, op zijn bevel, uit hun midden weggedaan (H. II: 5—11) en daardoor getoond, dat zij rein waren van zijn misdrijf (H. VII: 11, 15). Zoo was het gebleken, dat de Geest van CHRISTUS in hen niet zwak, maar krachtig was (H. XIII: 3), en dat zij nog overvloedig waren in geloof en liefde, ook tot PAULUS (H. VIII: 7), zoodat zij dan ook zijne wederkeerige liefde ten volle bleven genieten (H. VII: 3, 4. Vgl. H. II: 3). Desniettemin werd er nog veel in hunne gemeente gevonden, dat hem met droefheid en smart vervulde. Er viel op veler zedelijken wandel bij voortduring niet weinig aan te merken (H. VI: 14—18. VII: 1); en het was te vreezen, dat hij er bij zijne komst nog vinden zou, die zich niet bekeerd hadden van de onreinheid en hoererij, waaraan zij schuldig stonden (H. XII: 21), en dat evenmin nog de tweedragt met hare gevolgen geheel zou geweken zijn (vs. 20). Ook waren er onder hen nog magtige tegenstanders, vooral van Joodschgezinde rigting, overig, die niets onbeproefd

lieten, om zijn Apostolisch gezag in verdenking te brengen (Vgl. H. XI: 22). Zij gaven zich voor Apostelen uit en stelden zich met hem gelijk (vs. 12—15), ja, verhieven zich boven hem, roem dragende op hunne afkomst en verdienstelijke werkzaamheid (H. X: 12. XI: 22). Door zijnen vroegeren brief nog meer verbitterd, wendden zij voor, dat hij, afwezend, groot van moed was en in zijn schrijven een' hoogen toon voerde, maar, tegenwoordig zijnde, uiterst zwak was, ook in zijne redenen (H. X: 1, 10); dat hij zich in gevaren kleinmoedig gedroeg (H. IV: 8—18); dat men op zijn gegeven woord niet kon afgaan, daar hij beloofde te komen en echter niet kwam (H. I: 15—18); dat hij zichzelven boven mate prees (H. III: 1. X: 13); soms nitzinnig was in zijn spreken (H. V: 13) en het woord Gods vervalschte (H. II: 17. IV: 2), daar hij zich onder heidenen anders voordeed, dan onder Joden (H. I: 19, 20. IV: 2). Zelfs van eigenbaat en vuil gewin verdachten zij hem en beriepen zich daartoe op de inzameling, die hij dreef (H. VII: 2. VIII: 20, 21). Tegenover zulke lasteringen nu mogt de Apostel te minder het stilzwijgen bewaren, omdat de Korinthiërs, hoe welgezind zij ook overigens waren, er ligtelijk door verleid en van hem afkeerig konden gemaakt worden (H. XI: 3, 4). Hij beijvert zich dan ook, om tegen zijne tegenstanders krachtig op te komen; maar het is hem tevens te doen, om de betergezinde Korinthiërs in hunne goede gezindheid te bevestigen, den indruk van zijn vroeger schrijven, zooveel mogelijk, te bevorderen, en het werk der voorgenomene inzameling, dat hij in eigen persoon volbrengen zou, hun bij voorraad aan te bevelen.

Er laten zich in dezen brief drie gedeelten onderscheiden. De Apostel begint met zich in de meest hartelijke en verzoenende bewoordingen te wenden tot het meerderdeel der gemeente, en ontvouwt in schoone trekken de heerlijkheid der Evangelische bediening, in tegenoverstelling der aloude Mozaïsche; eene bediening overwaardig, om zich daarvoor allerlei teleurstelling en verdrukking

te getroosten, zoodat hij niet vertragen mogt in zijnen ijver, en de Korinthiërs haar aan anderen aanprijzen en met een' heiligen wandel versieren moesten (H. I—VII). Lofspraak en berisping mengen zich hier dooréén en wisselen elkander af. En aangaande den overtreder, die berouw betoonde, geeft hij den raad, om hem weder in de gemeente op te nemen (H. II: 5—11). Daarna gaat hij over tot het onderwerp van de inzameling der liefdegaven, die hij hun ten sterkste aanbeveelt (H. VIII. IX). En eindelijk treedt hij met de gansche kracht van zijn Apostolisch bewustzijn tegen den laster en de verdenkingen zijner tegenstanders op, waarbij hij aan de door hem bewezen' diensten, geleden' vervolgingen en genoten' bijzondere gunstbewijzen des Heeren op gepaste wijze gedenkt (H. X—XIII), en ook het oog heeft op zulken, die zich nog niet bekeerd hadden van hunne zonden (H. XII: 20, 21. XIII: 2, 7).

Het valt bij een vlugtig overzigt, en vooral bij eene aandachtige lezing van dezen brief, aanstonds in het oog, dat hij in haast geschreven is, bij eene opgewekte stemming des gemoeds. Niet slechts getuigen daarvan taal en stijl, maar ook de minder aanééngeschakelde orde der daarin behandelde onderwerpen. Hij schreef hier blijkbaar, zoo als hij gewoon was te spreken, zonder gezette voorbereiding. Welligt vindt men daarom nergens elders zoo menigvuldige bijdragen tot de kennis van zijn spraakgebruik. Vooral merkt men een groot verschil op tusschen de beide eerste (H. I—IX) en het laatste gedeelte van den brief (H. X—XIII), wat hevigheid van toon en kracht van uitdrukking betreft. Men heeft dit verschil toe te schrijven aan het verschil des onderwerps en de personen, die hij in dat laatste gedeelte op het oog had. Mogelijk was ook reeds de eerste helft geschreven, toen hij, door TITUS nog nader omtrent hunne bedoelingen ingelicht, het overige daaraan toevoegde. Hoe dit zij, de meening, dat deze brief oorspronkelijk uit twee of drie brieven bestaan zou hebben, is te eenemale ongegrond.

Behalve de voorstelling van de heerlijkheid der Evangelie-bediening, die H. III—V voorkomt, verdienen vooral die gedeelten onze opmerkzaamheid, waarin de Apostel van zich zelven spreekt en van het lijden, dat hij zich in de dienst des Evangelies getroostte (H. IV: 8—12. VI: 4—10. XI: 23—28). Ook menig bijzonder gezegde is hier, even als in den eersten brief, van algemeene toepassing en belangrijkheid (H. I: 20. V: 14, 15, 17, 21. VI: 18. VII: 1, 10. VIII: 9. IX: 15. XII: 9. XIII: 5, 11).

Het is bekend, dat PAULUS, na het schrijven van dezen brief, werkelijk te Korinthe gekomen is en er drie maanden vertoefd heeft (Hand. XX: 2, 3), ten huize van GAJUS, waar ook de gemeente bijéénkwam (Rom. XVI: 23. Vgl. 1 Kor. I: 14). Uit den brief aan de Romeinen, dien hij er schreef, weten wij, dat TIMOTHEÜS en ERASTUS met vele anderen bij hem waren (Rom. XVI: 21—23). Na er de inzameling voleindigd te hebben (vs. 26), vertrok hij vandaar in het voorjaar naar Jeruzalem (Hand. XX: 3, 4. vgl. vs. 16). Opmerkelijk is het, dat een groot deel der verkeerdheden en gebreken, die PAULUS bestraffen moest, na zijnen dood zich bij vernieuwing vertoond heeft, blijkens den eersten brief aan de Korinthiërs, die ons onder den naam van CLEMENS Romanus is bewaard gebleven.

DE BRIEF VAN PAULUS AAN DE GALATEN.

§ 124.

De gemeenten in Galatië.

De brief van PAULUS aan de Galaten onderscheidt zich daarin van al de overige, dat hij niet aan ééne enkele gemeente gerigt is, maar aan de gemeenten van Galatië (H. I: 2).

Dat bergachtig landschap was gelegen in Klein-Azië, in het midden van Paphlagonië, Cappadocië, Pontus, Bithynië, Phrygië en Lycaonië. Vroeger een

deel uitmakende van het oude Phrygië, ontving het zijnen lateren naam Galatië, zamengetrokken uit Gallo-Graecia, van den Gallisch-Germaanschen volksstam, die er zich, omstreeks het midden der derde eeuw v. C., vestigde, met de oorspronkelijk bewoners inéénsmolt en later zich gewende aan Grieksche taal en zeden, zonder echter zijne vroegere nationaliteit geheel te verloochenen of te vergeten. Ook de Romeinen, aan wier heerschappij zij, ten jare 189 v. C., onderworpen werden, lieten hun hunne eigene opperhoofden of tetrarchen behouden. Hun grondgebied werd, ten jare 25 n. C., met Lycaonië, een Romeinsch wingewest, vergroot (1). Ancyra was de hoofdstad van Galatië, en in de beide andere voorname steden, Pessinus en Tavium, werd veel handel gedreven. Dat er, vooral in de handelsteden, ook Joden woonden, die er zich hadden nedergezet, mag voor meer dan waarschijnlijk gehouden worden (vgl. 1 Petr. I: 1).

De Apostel PAULUS zelf was, volgens zijne eigene getuigenis (Gal. I: 8. IV: 13, 19), de stichter van de gemeenten in Galatië, aan wie hij schreef. Op den grooten Pinksterdag te Jeruzalem waren wel Joden tegenwoordig uit het naburige Cappadocië en Pontus (Hand. II: 9); maar het bewijs ontbreekt, dat zij, huiswaarts gekeerd, het Christendom in Galatië zouden gebragt hebben. Van PAULUS daarentegen weten wij, dat hij dat landschap voor de eerste maal bezocht heeft op zijne tweede reize (H. XVI: 6 (2)). Zijn verblijf was toen aldaar slechts van korten duur, en, door ligchamelijke krankheid aangetast,

(1) Dit geeft echter geen regt, om met sommigen te meenen, dat onder de gemeenten in Galatië, aan wie de brief van PAULUS gerigt is, ook die van Lycaonië en Pisidië mede zouden begrepen zijn. Het gewone spraakgebruik ondergaat zoo spoedig geene verandering ten gevolge van bloot staatkundige maatregelen, en de inhoud van den brief draagt er geene sporen van.

(2) Als er, Hand. XIV: 6, gesproken wordt van de steden van Lycaonië, Lystre en Derbe, en het omliggende land, dan kan daarbij niet aan Galatië gedacht worden, zoo als sommigen willen.

predikte hij er in zwakheid; maar zijne prediking vond er toch gereeden ingang. De Galatiërs namen hem, zegt hij, aan als een engel Gods, ja als CHRISTUS JEZUS, en zouden, zoo het mogelijk ware, hunne oogen uitgegraven en hem gegeven hebben (Gal. IV: 13—15). Op meer dan ééne plaats gelukte het hem gemeenten te stichten, waar het niet aan krachten en werkingen des Geestes ontbrak (H. III: 1—5). Toen hij later, op zijne derde reize, Galatië voor de tweede maal bezocht, om er de gestichte gemeenten te versterken (Hand. XVIII: 23), schijnt hij er, ofschoon zij reeds veel geleden hadden (Gal. III: 4), het een en ander te berispen gehad te hebben (H. V: 7, 21). Te dier gelegenheid verordende hij er tevens eene inzameling ten behoeve der broeders in Judea (1 Kor. XVI: 1). Maar niet lang daarna veranderde, gedurende zijne afwezigheid, de staat van zaken, en hem kwamen daaromtrent, waarschijnlijk gedurende zijn verblijf te Epheze (Hand. XIX: 1), hoogst ongunstige berigten ter ooren.

De gemeenten in Galatië bestonden, voor verreweg het grootste deel, uit Christenen van heidensche afkomst (Gal. IV: 8), en het is minstens onzeker, of er zich aan hen ook voormalige Joden of zelfs Jodengenooten hadden aangesloten (1). Maar, in weêrwil daarvan, waren zij in hooge mate verontrust en medegesleept geworden door eene Joodschgezinde partij van Christenen, die er, na 's Apostels vertrek, haren invloed met kracht had weten te doen gelden (H. I: 7. V: 12). Van buiten ingekomen, hadden dwaalleeraars, zonder zelven geboren' Joden te zijn (H. VI: 13), het vrijzinnig standpunt van PAULUS aangetast. het Christendom afhankelijk gesteld van Mozaïsche ceremoniedienst, vooral op de besnijdenis aangedrongen (H. V: 2, 3, 11) en, ten einde aan hunne be-

(1) Het bewijs, daarvoor ontleend uit Gal. III: 1, 13, 28, 29. IV: 4. 21. VI: 15, is niet boven vele bedenkingen verheven, en de kennis van de Mozaïsche wetten en instellingen, die de brief bij de Galatiërs veronderstelt, spreekt daarvoor niet beslissend.

grippen ingang te verschaffen, de waardigheid van den Apostel, tegenover de andere Apostelen des Heeren, in een hoogst ongunstig daglicht geplaatst. Zij gaven aangaande hem voor, dat hij menschen zocht te behagen met zijne prediking (H. I; 10), niet van CHRISTUS zelven onderwezen was (vs. 11, 12), daarom bij de overige Apostelen, en vooral bij PETRUS, verre achter stond (H. II: 2, 6, 9, 11), en elders wel eens de besnijdenis predikte (H. V: 10, 11). Groot was de indruk, dien zij maakten, en het meerendeel der gemeenten werd er door afgetrokken van het reine Evangelie (H. III: 1, 3. IV: 9, 21. V: 2—4, 7. VI: 1). Reeds waren zij begonnen wekelijksche, maandelijksche en jaarlijksche feestdagen te onderhouden (H. IV: 10), en hunne regtvaardigheid voor God te zoeken in de werken der wet (H. II: 16, 21. IV: 21). Ten gevolge hiervan was er oneenigheid en twist ontstaan met de betergezinden (H. V: 15, 20, 26). De liefde leed grootelijks schade (H. VI: 6, 9, 10), en in zedelijkheid waren zij kennelijk meer terug- dan vooruitgegaan (H. V: 19—21, 24). Nog echter was het kwaad niet zóó diep ingeworteld, of het kon door krachtige middelen bestreden en uitgeroeid worden. En te eerder besloot de Apostel daartoe, omdat hij vreezen moest, anders te vergeefs onder hen gearbeid te hebben (H. IV: 11).

§ 125.

De brief, aan haar gerigt.

Had PAULUS, van den veranderden staat van zaken in Galatië kennis bekomen hebbende, gewenscht, derwaarts te kunnen gaan (Gal. IV: 20), hij vat, daarin verhinderd, de pen op en schrijft, wat hij anders niet gewoon was (vgl. Philem. 19. § 114), eigenhandig den brief, die ons is bewaard gebleven (H. VI: 11). Blijkbaar bestemd, om de verontruste gemeenten te beveiligen tegen het gevaar van afval, dat haar bedreigde, en terug te brengen van het dwaalspoor, dat zij waren ingeslagen, vertoont

hij, in zijnen inhoud en zamenhang met de omstandigheden des tijds, zóó onmiskenbare teekenen van echtheid, dat hij aan den Apostel niet ontzegd kan worden. Zelfs de moeijelijkheid, die er bestaat, om de geschiedkundige bijzonderheden, hier aangeroerd, in overeenstemming te brengen met de Handelingen der Apostelen (vgl. § 115), pleit daarvoor beslissend. En ofschoon naar geen kunstig ontworpen plan opgesteld, beantwoordt hij, van het begin tot het einde, aan het doel, dat den Apostel voor oogen stond, zoodat elke bijzonderheid, die daarin voorkomt, dienstbaar is aan deszelfs bereiking.

Men onderscheidt in dezen brief drie deelen, die onderling naauw zamenhangen en waarvan elk uit twee hoofdstukken schijnt te bestaan. Te regt heeft men opgemerkt, dat het tweede deel, dat van leerstelligen inhoud is (H. III, IV), de kern van den brief vormt, voorafgegaan door de verdediging van zijn Apostolisch gezag in het eerste (H. I, II), en gevolgd door allerlei vermaningen in het derde deel (H. V, VI). Een kort overzigt van den loop der gedachten, door den Apostel ontwikkeld, kan ons daarvan nader overtuigen.

In het eerste gedeelte handhaaft PAULUS met kracht en klem zijn Apostolisch karakter en gezag (H. I, II). Reeds het opschrift en de zegenspraak aan de gemeenten, waarin naar het groot verlossingswerk wordt heêngewezen, zijn hier van bijzonderen nadruk (H. I: 1—5). Terstond daarop spreekt hij in den aanhef zijne verwondering en droefheid uit over de verkeerde rigting, die onder hen is doorgedrongen (vs. 6—10). Als prediker van het Evangelie was hij onmiddellijk van God geroepen en onafhankelijk van de overige Apostelen (vs. 11—16). Ten einde dit met eenige geschiedkundige bijzonderheden te staven, beroept hij zich daarop, dat hij, na zijne bekeering, met de overige Apostelen bijkans niet in aanraking gekomen is (vs. 17—24), en later te Jeruzalem in hunne tegenwoordigheid zijne vrijzinnige beginselen niet verborgen gehouden, maar heleden en van hen, onder erkenning zijner Apostolische roeping, de hand der

broederschap ontvangen heeft (H. II: 1—10). Ja, wel verre van zich afhankelijk van hen te gevoelen, heeft hij zich te Antiochië, bij zekere gelegenheid, tegen PETRUS aangekant en hem van wege zijne menschenvrees ernstig bestraft (vs. 11—21). Naar aanleiding hiervan de onwaarde van de Mozaïsche wet voor den Christen op algemeene gronden uitgesproken hebbende (vs. 15—21), gaat hij over, om in het tweede gedeelte het wettische standpunt der Joodschgezinde Christenen te wederleggen (H. III, IV). Hij wijst daartoe de verblinden (H. III: 1) op hunne eigene ervaring, die getuigde, dat zij den Geest Gods niet uit de werken der wet, maar door het geloof ontvangen hadden, zoodat zij, thans tot de wet afdalende, zich een lager standpunt kozen (vs. 2—5), en bevestigt dit met beroep op ABRAHAM's voorbeeld en eene en andere uitspraak der Schrift (vs. 6—9). De wet brengt allen onder den vloek, waarvan CHRISTUS alleen verlost (vs. 10—14), en is, wel onderscheiden van de beloften, aan ABRAHAM geschied (vs. 15—18), eigenlijk slechts voor onmondigen bestemd (vs. 19—29). Onmondigen waren tot op CHRISTUS de Joden, maar nu, met de heidenen door CHRISTUS vrijgemaakt en mondig geworden, moesten zij niet tot hunnen vroegeren toestand willen terugkeeren (H. IV: 1—10), waardoor de vrucht van al zijnen arbeid zou verijdeld zijn (vs. 11). In eene ernstige toespraak drukt hij hun deze slotsom van zijn betoog op het hart (vs. 12—20), en voegt daaraan nog een allegorisch schriftbewijs toe, ontleend aan de geschiedenis van SARA en HAGAR en van beider zonen, die hij zinnebeeldig overbrengt op de dienstbaarheid der wet en de vrijheid des Evangelies (vs. 21—31). Zoo komt hij tot het derde gedeelte, dat de vermaning bevat, om hunne vrijheid in CHRISTUS staande te houden (H. V: 1—12), maar niet te misbruiken, en nu ook als zedelijk vrijen niet naar het vleesch, maar naar den geest te wandelen (vs. 13—26). Eenige meer algemeene vermaningen zijn daarbij gevoegd (H. VI: 1—10). En na hun nogmaals zijne hartelijke liefde betuigd en zich tegenover zijne tegen-

standers gehandhaafd te hebben (vs. 11—16), eindigt hij met den wensch, dat hem voortaan zulke droefenis bespaard worde (vs. 17), en met de gewone heilbede (vs. 18).

In dezen brief, die de levensvraag behandelt van het toenmalig Christendom, heerscht een opgewekte, levendige toon. Men bemerkt onder het lezen, dat PAULUS hier voor het eerst tegen eene rigting optreedt, die den grondslag zijner prediking ondermijnde en wier verderfelijke gevolgen hij ook elders te betreuren had. En nu zij ook gemeenten, oorspronkelijk uit voormalige heidenen bijééngebragt, had aangetast en dreigde te verwoesten, is het niet te verwonderen, dat hij dubbel krachtig spreekt, of het hem gelukken mogt, onder hoogeren zegen, der slang den kop te vermorzelen. Vandaar dan ook, dat geheel zijn hart deelneemt aan het pleit, door middel van overtuigende redenering voldongen.

Moeijelijk is het, het tijdstip naauwkeurig op te geven, waarop deze brief geschreven is, en de plaats, waar de Apostel zich toen bevond. Men heeft, zonderling genoeg, hem nu eens voor den oudsten en dan eens voor den jongsten zijner brieven verklaard. Zeker is de opgave, in het latere onderschrift vervat, dat van Rome spreekt, onjuist. Maar ook de meening, dat hij zeer vroeg, spoedig na zijne eerste prediking in Galatië, te Troas (Hand. XVI: 8) of te Korinthe (H. XVIII: 11) zou vervaardigd zijn, mist genoegzamen grond. De brief zelf getuigt er duidelijk van, dat de Galatiërs, toen PAULUS hem schreef, niet eerst kort te voren met het Christendom waren bekend geworden (Gal. III: 3—5. V: 7. VI: 6), en dat hij tot twee malen toe in hun midden vertoefd had (H. IV: 13). Het moet echter niet lang na zijn tweede bezoek geweest zijn, dat hij aanleiding vond, om hun te schrijven (H. I: 6). Liefst denken wij daarom aan zijn langdurig verblijf te Epheze (Hand. XIX: 1, 10), waar hem vandaar verontrustende berigten ter ooren kwamen, of anders aan eenig tijdstip, kort na zijn vertrek uit genoemde stad. In allen gevalle is deze brief weinig ouder dan die aan de Romeinen,

aan wien hij na verwant is (vgl. Gal. V: 17. Rom. VII: 14—23), en moet hij, naar tijdorde, geplaatst worden tusschen den eersten en tweeden brief aan de Korinthiërs (vgl. § 115).

§ 126.

Belangrijkheid, ook voor onze dagen.

De brief van PAULUS aan de Galaten is een kostbaar gedenkstuk van 's Apostels denk- en predikwijze tegenover de toenmalige woelingen der magtige Joodschgezinde partij. Bepaaldelijk ingerigt naar de omstandigheden en behoeften der Christenen, voor wie hij bestemd is, heeft hij in zóóverre groote overeenkomst met den tweeden brief aan de Korinthiërs en bevat, even als deze, gestrenge berisping, gepaard aan betuigingen van de hartelijkste liefde. Wat het onderwerp, daarin behandeld, aangaat, is hij, gelijk gezegd is (§ 125), na verwant aan den meer uitvoerigen brief aan de Romeinen, met dien verstande echter, dat hier minder ontwikkeling der Christelijke waarheid, dan wel betoog gevonden wordt, te krachtiger, omdat het regtstreeks tegen hare bestrijders gerigt is. Beide brieven strekken daardoor elkander wederkeerig tot opheldering en aanvulling, ofschoon de brief aan de Galaten te dezen opzigte wel het meest aan den lateren te danken heeft. Ook wordt zijn gewigt voor onze dagen, met dien aan de Romeinen vergeleken, een weinig belemmerd door de wijze van redenering, hier gevolgd, die geheel berekend is op de toenmalige gewoonte van spitsvindige en allegorische Schriftverklaring der Joden. Als, bijv., uit het enkelvoudig zaad in de belofte, aan ABRAHAM gedaan, het bewijs ontleend wordt, dat daarmede niet velen aangeduid worden, maar één, namelijk CHRISTUS (H. III: 16), dan moest deze bewijsvoering voor de lezers van den brief meer overtuigend zijn, dan zij voor ons zijn kan. Niet anders is het met de allegorie, die dienen moet, om de dienstbaarheid der wet tegenover de vrijheid des geloofs aanschouwelijk voor te stellen (H. IV:

21—31). PAULUS beweert echter niet, dat de geschiedenis van HAGAR en SARA en van beider zonen oorspronkelijk die zinnebeeldige beteekenis heeft, maar maakt daarvan slechts op hoogst vernuftige wijze, overeenkomstig de vatbaarheid zijner lezers (vs. 21), tot zijn oogmerk gebruik (vs. 24) (1). Desniettemin zouden wij dezen belangrijken brief ongaarne missen, deels van wege de van elders niet bekende levensbijzonderheden (H. I: 12—24. II) en treffende geloofsbetuigingen van den Apostel, die daarin voorkomen (H. II: 20. VI: 14), deels van wege de gewigtige waarheden (H. I: 4. III: 13, 26—28. IV: 4—6. V: 5, 6) en hoog ernstige vermaningen, daarin vervat (H. V: 16, 25, 26. VI: 2, 7—10), die van toepassing zijn op alle tijden, deels eindelijk van wege de uitvoerige voorstelling van de wet van MOZES in hare verhouding tot het Evangelie van Gods genade (H. III: 10—IV: 7, 21—31), die hier gevonden wordt en van 's Apostels helder inzigt en diepen blik in den aard en zamenhang der beide bedeelingen getuigt. Onder de moeijelijk te verklaren plaatsen van dezen brief behoort vooral H. III: 20, waarvan niet minder dan 250 verschillende uitleggingen bestaan.

---

(1) Tot regt verstand dezer plaats merke men op, dat de eerste woorden van vs. 25 eene parenthese vormen, en wel niet voor een later tusschenvoegsel mogen gehouden worden, maar denkelijk toch, volgens eene andere lezing, eenvoudig dus luiden moeten: want Sina is een berg in Arabië, het vaderland der sonen van HAGAR. De bedeeling der wet wordt aangeduid onder de benaming van het Jerusalem, dat nu is, vs. 25, waartegenover dan, vs. 26, het Jeruzalem, dat boven is, geplaatst wordt, om de geestelijke en hemelsche vrijheid des Evangelies uit te drukken. Voorts lese men, volgens de beste handschriften, niet: hetwelk is ons aller moeder, maar enkel: onse moeder, en vergete niet, dat vs. 27 de woorden van JESAJA (H. LIV: 1) niet als eene eigenlijk gesegde voorspelling aangehaald, maar slechts bij wijze van toespeling gebesigd worden. Men lette eindelijk vooral op het treffend gebruik, van de verdere geschiedenis van ISMAËL en ISAÄK gemaakt, vs. 29—31, met toespeling op den staat van saken onder de Galatiërs.

§ 127.

De inhoud van den brief, vergeleken met het opschrift, dat hij draagt.

Er doet zich, met opzigt tot den brief van PAULUS, die ten opschrift draagt: aan die van Epheze (vgl. H. I: 1), een zonderling verschijnsel op. De inhoud, hoe belangrijk ook, is met dat opschrift, zoo men meent, niet wel in overeenstemming, ja zelfs meer of minder in strijd.

Raadplegen wij den brief zelven, zoo als hij voor ons ligt, dan is hij blijkbaar uitsluitend gerigt aan Christenen, uit de heidenen afkomstig (H. II: 11. Vgl. H. III: 1). Het schijnt zelfs, dat de Apostel hen toespreekt als nieuwelingen in het Christendom, als kinderen in het geloof (H. I: 15. II: 19. III: 2. IV: 17). En hij schrijft hun dezen brief, terwijl hij zich in gevangenschap bevindt (H. III: 1. IV: 1). Dat hier aan geene andere gevangenschap, dan die te Rome, gedacht kan worden, blijkt zoowel uit de naauwe verwantschap in denkbeelden en taal, die er tusschen dezen brief en dien aan de Kolossensen bestaat, als uit beider overbrenging door denzelfden TYCHICUS (H. VI: 21. Vgl. Kol. IV: 7). Daar het nu uitgemaakt is, dat de brieven aan de Kolossensen en aan PHILEMON gelijktijdig verzonden zijn (vgl. Kol. I: 1, 2. IV: 9, 10, 12, 14. Philem. 1, 10, 23, 24), zoo mag men het er voor houden, dat de Apostel omstreeks dienzelfden tijd dit geschrift heeft gereed gemaakt, ofschoon hij daarin noch van TIMOTHEÜS spreekt, die zich toen bij hem bevond (vgl. Kol. I: 1), noch van andere vrienden, die met hem waren (vgl. Kol. IV: 10—12, 14).

Even als andere brieven van PAULUS, bestaat ook deze kennelijk uit twee deelen, die elk, naar de gewone verdeeling, drie hoofdstukken bevatten. Men zou het eerste het leerstellige (H. I: 1—III: 21), het andere het zedekundige deel kunnen noemen (H. IV: 1—VI: 24). Na

den gewonen groet (H. I: 1, 2) begint de Apostel met de dankbare vermelding van de zegeningen Gods in CHRISTUS en van den gelukstaat dergenen, die ze, even als zijne lezers, zijn deelachtig geworden door het geloof (vs. 3—14). Gehoord hebbende van hun geloof en hunne liefde, wenscht hij hun een regt diep besef toe van de heerlijkheid hunner roeping (vs. 15—20), en weidt in het breede uit over hunne betrekking tot CHRISTUS, het verheerlijkt Hoofd der gemeente (vs. 20—23), en over de onuitsprekelijke genade, hun, die eertijds heidenen waren, bewezen, dat zij, dood in zonden en misdaden, waren levend gemaakt met CHRISTUS (H. II: 1—10) en tot het onbepaald genot der hoogste Christelijke voorregten overgebragt, even als de Joden (vs. 11—22). Hij, PAULUS, de gevangene, door God uitverkoren, om aan de heidenen de verborgenheid hunner roeping bekend te maken (H. III: 1—13), stort daarom nu ook voor hen een vurig gebed uit om versterking in geloof en liefde, opdat zij eene volledige kennis van het groot verlossingswerk mogen gewinnen, en beveelt hen daartoe met nadruk Gode aan (vs. 14—21). Overgaande tot meer regtstreeksche vermaningen, wekt hij hen op tot een' wandel, waardig hunne Christelijke roeping (H. IV: 1), en dringt in het bijzonder bij hen aan op het bewaren van den band der eenheid en des vredes, te midden der verscheidenheid van bedieningen in de gemeente, door den Heer met wijsheid beschikt (vs. 2—16). Hij vermaant dan verder met ernst, om niet meer, gelijk de overige heidenen, te wandelen (vs. 17—19), en waarschuwt tegen allerlei onreinheid, oneerlijkheid, ligtvaardigheid, geldgierigheid en verleiding (vs. 20—V: 21). Daaraan voegt hij voorschriften toe aangaande de bijzondere pligten, die zij als echtgenooten, kinderen, ouders, dienstknechten of heeren te vervullen hadden (vs. 22—VI: 9), en eindigt met eene algemeene vermaning tot den geestelijken strijd en tot het gebed (vs. 10—20). Eenig narigt aangaande TYCHICUS, den overbrenger van den brief (vs. 21, 22), benevens twee heilwenschen van zeer algemeenen inhoud (vs. 23, 24) maakt het slot van den brief uit.

Men bemerkt uit deze inhoudsopgave, dat dit geschrift uitmunt door eene zeer geregelde orde van gedachten. Er is daarin, wat de schrijfwijze betreft, zekere weidsche uitvoerigheid van uitdrukking, zekere breedsprakigheid niet te miskennen. De stijl is hoog, schitterend, soms overladen. Woorden worden op woorden gestapeld, en aan redekunstige spraakvormen ontbreekt het niet. Het is, alsof de Apostel de gansche magt zijner taal voor zijne lezers wil ten toon spreiden.

Wanneer men nu dezen brief, wat inhoud en toon betreft, vergelijkt met hetgeen wij aangaande de gemeente te Epheze uit de Handelingen der Apostelen weten, dan kan men naauwelijks gelooven, dat hij aan haar, volgens het opschrift, gerigt zou zijn. Aan haar was PAULUS, meer dan aan eenige andere, door de naauwste banden gehecht. Zij was aan hem haren oorsprong verschuldigd. Na er op zijne tweede reize korten tijd vertoefd te hebben (Hand. XVIII: 19), keerde hij op zijne derde reize, volgens belofte, derwaarts terug (H. XIX: 1), predikte er, drie maanden lang, niet zonder vrucht in de synagoge der Joden (vs. 8), trok zich, ten gevolge van hunnen hardnekkigen tegenstand, met zijne discipelen terug in de school van zekeren TYRANNUS, waar hij twee jaren achteréén het Evangelie verkondigde (vs. 9, 10), en zag gedurende dien tijd het woord des Heeren de overhand nemen beide onder Joden en heidenen, te Epheze niet alleen, maar ook in wijden omtrek buiten die stad (vs. 11—20), totdat hij, na een verblijf van weinig minder dan drie jaren (vgl. H. XX: 31), zich genoodzaakt zag, vandaar te vertrekken, ter oorzake van een oproer, door zekeren DEMETRIUS verwekt (H. XIX: 21—XX: 1). De gemeente, oorspronkelijk uit Joden en heidenen zamengesteld, schijnt toen reeds een geregeld bestuur van opzieners of ouderlingen gehad te hebben (vgl. H. XX: 17, 28). En hoezeer zij den Apostel aan het harte lag, bleek drie maanden later, toen hij, op zijnen terugkeer naar Jeruzalem verhinderd, om haar te bezoeken, van hare ouderlingen te Milete, werwaarts hij hen ontboden

had, een alleraandoenlijkst afscheid nam (H. XX: 15—38). Aan die gemeente nu zal de brief gerigt zijn, waarin wij te vergeefs dien warmen, vertrouwelijken, vaderlijken toon zoeken, dien wij zouden verwacht hebben; waarin de Apostel nergens spreekt van zijn vroeger verblijf en zijnen gezegenden arbeid in haar midden, noch van zijn overhaast vertrek, noch van zijne lotgevallen daarna, noch van zijnen tegenwoordigen toestand te Rome! Wat meer is, hij schrijft hun als een onbekende, die slechts gehoord heeft van hun geloof (H. I: 15), die nog naauwelijks overtuigd is, of zij wel gehoord hebben van de bedeeling der genade, hem gegeven (H. III: 2), die het noodig rekent, om zich als Apostel der heidenen hun aan te bevelen (vs. 4), en het mogelijk acht, dat hun het Evangelie niet zuiver verkondigd is (H. IV: 24). Ja, hij schrijft, gelijk wij zagen, uitsluitend aan voormalige heidenen, terwijl toch de gemeente te Epheze uit Joden zoowel als heidenen bestond. En niet alleen ontbreken aan het einde alle groetenissen aan bijzondere personen, maar er wordt zelfs noch van TIMOTHEÜS, noch van anderen, die zich bij hem bevonden en den Epheziërs meer of minder bekend waren, met één enkel woord gewag gemaakt.

Deze bedenkingen, reeds vroeger meermalen gemaakt en in den laatsten tijd meer dan te voren ontwikkeld en aangedrongen, zijn niet denkbeeldig. Op meer dan ééne wijze heeft men de oplossing daarvan te vergeefs beproefd. En zoo lang zij niet zijn opgelost, wat onmogelijk schijnt, baat het niet, of men zich, daartegenover, al beroept op sommige bijzonderheden in den brief, die in de pen van PAULUS voor de Epheziërs schijnen te voegen. Hier komt nog bij, dat de echtheid der lezing, H. I: 1, minstens hoogst twijfelachtig is, in zoo verre namelijk, als de woorden: te Epheze, volgens de getuigenis van den Kerkvader BASILIUS en van voorname, nog bestaande handschriften, oorspronkelijk niet behoord hebben tot den tekst. Wij worden hierdoor bevestigd in het vermoeden, dat bijkans zekerheid geworden is, dat dit geschrift niet bestemd

is geweest voor de Ephezische Christenen, van wie het alzoo den gebruikelijken naam te onregte ontleent.

§ 128.

Betwiste echtheid en Paulinische oorsprong.

Het kan ons niet bevreemden, dat de onverzoenlijke strijd, die er is tusschen den inhoud van dezen brief en het opschrift, dat hij draagt (§ 127), meermalen, vooral in den laatsten tijd, ten nadeele zijner echtheid is uitgelegd. Van tweeën één: òf de brief is niet door den Apostel PAULUS, òf niet aan de Epheziërs geschreven. Een naauwkeurig onderzoek, daaromtrent ingesteld, waarvan wij hier slechts de slotsommen opgeven, heeft zijnen Paulinischen oorsprong in helder daglicht geplaatst en alzoo de echtheid van den merkwaardigen brief boven alle bedenking verheven.

Letten wij op de bloot uitwendige bewijzen, daarvoor bij gebragt; deze zijn volkomen voldoende en laten niets te wenschen over. Er worden van dezen brief reeds eenige sporen aangetroffen bij sommige Apostolische Vaders. De getuigenissen der latere Kerkvaders in de tweede en derde eeuw, van IRENÆUS af, in het Oosten zoowel als in het Westen, stemmen te dezen opzigte, zonder uitzondering, alle overéén. Daar niemand twijfelde, werd de brief dan ook, in den aanvang der vierde eeuw, door EUSEBIUS geplaatst onder de onbetwiste geschriften van den Apostel PAULUS. Zijne echtheid vond alzoo te dien tijde niet slechts bij een gedeelte der Christelijke kerk, maar algemeen de meest eenparige erkenning. En zelfs andersdenkenden of zoogenoemde ketters, tot MARCION toe, den bekenden Gnostieker uit de tweede eeuw, trokken zijnen Paulinischen oorsprong niet in twijfel.

Boezemt ons deze eenparigheid reeds een gunstig vermoeden in, het is, ook na het scherpzinnigst onderzoek, niet gelukt, uit den brief zelven gegronde bedenkingen daartegen in te brengen. Voor zoo veel zij althans ontleend werden uit het vermeend verschil in stijl en

spraakgebruik, vergeleken met de overige als echt erkende brieven van PAULUS, zijn zij of grootendeels weggevallen, of gebleken volstrekt onbeduidend te zijn. Men mag beweren, dat de brief in taal en stijl zuiver Paulinisch is in niet geringe mate. Het meer oratorisch karakter, dat hij vertoont, hangt zóózeer zamen met het onderwerp, daarin behandeld, en het doel van den brief, dat het geene bevreemding wekken kan. Kennelijk zijn de grondtrekken van den stijl hier dezelfde als elders, maar gewijzigd, gelijk overal, naar den inhoud en de omstandigheden. En willekeurig zou het zijn, uit het gebruik van enkele woorden, hier voorhanden, die elders bij PAULUS niet gevonden worden, het besluit af te leiden, dat hij ze niet kan gebezigd hebben. — Meer bezwaar schijnt de soms woordelijke overeenstemming van vele plaatsen in dezen brief met dien aan de Kolossensen tegen zijne echtheid op te leveren. Men heeft zelfs beweerd, dat hier niets gevonden wordt dan eene slaafsche navolging van laatstgenoemden brief. Bij dat beweren heeft men echter zulke gedeelten, die geheel of nagenoeg geheel zelfstandig zijn (H. II: 11—22. IV: 1—16, 17—21. V: 7—14, 23—33), ligtvaardig voorbijgezien. En is het overigens niet te ontkennen, dat geene twee andere brieven met elkander zóó groote verwantschap hebben in denkbeelden en woorden, als hier wordt aangetroffen, waarvan zelfs de oppervlakkige vergelijking der beide brieven ons overtuigt, dit verschijnsel laat zich uit hunnen bijkans gelijktijdigen oorsprong gansch natuurlijk verklaren. Het ware zelfs bevreemdend, indien de onderlinge verwantschap minder groot ware. En opmerkelijk is het, dat de gelijksoortige denkbeelden en woorden, die zij met elkander gemeen hebben, doorgaans in vorm en zamenhang weder zigtbaar verschillen, zoodat er van eene eigenlijke gezegde navolging, als bij een' verdichter gevonden wordt, geen enkel spoor aanwezig is. Deze brief althans vormt, in weêrwil van zijne verwantschap met dien aan de Kolossensen, een wèlgeordend, oorspronkelijk geheel en is met warmte geschreven, uit de

volheid des geestes, in een' overvloed van onophoudelijk zich verdringende gedachten.

Wat nu eindelijk de bezwaren betreft, uit het opschrift: aan die van Epheze tegen de echtheid van den brief ontleend; deze verdwijnen geheel, zoodra men meent, de echtheid van dat opschrift te moeten betwijfelen. Zelfs nemen zij het vermoeden weg, dat hier aan verdichting te denken ware. Een verdichter toch, de betrekking kennende, waarin de Apostel stond tot de gemeente te Epheze, zou daarvan voor zijn oogmerk meer gebruik hebben gemaakt, en kon zeker niet hopen met zulk een' brief, zóó weinig voor de Epheziërs gepast, gelukkig te zullen slagen in zijn bedrog.

Op grond van deze en meer andere uit- en inwendige bewijzen mag men het er voor houden, dat de Paulinische oorsprong van dezen brief, welks bestemming in het duister schuilt, ten gevolge van de jongste aanvallen, waaraan hij ten doel stond, thans vaster staat en duidelijker gebleken is, dan ooit te voren.

§ 129.

Onzekere bestemming en hooge waarde.

Onzeker is, gelijk wij zagen, de eigenlijke bestemming van dezen brief. Dat hij althans niet aan de Epheziërs gerigt kan zijn geweest, is ons duidelijk genoeg gebleken. En elke poging, om de kerkelijke overlevering te dezen opzigte te handhaven, mag voor mislukt gehouden worden. Men heeft echter vroeger en later getracht, het raadsel langs andere wegen op te lossen, en, bijv., vermoed, dat de brief voor een' rondgaanden moet gehouden worden, gerigt aan meer dan ééne gemeente van het westelijk Klein-Azië, waartoe ook Epheze behoorde. Maar de inhoud, hoe schijnbaar algemeen ook, begunstigt, waar hij in bijzonderheden afdaalt, dat vermoeden niet, zoodat daarbij de bovengenoemde zwarigheden slechts onder andere vormen terugkeeren. De Apostel heeft blijkbaar éénc bepaalde gemeente op het oog. Zoowel

de aanhef, als de last, tegen het einde (H. VI: 21, 22) aan TYCHICUS gegeven, pleiten hiervoor beslissend. En het denkbeeld, dat een' tijd lang vrij algemeenen ingang gevonden heeft, dat aan TYCHICUS door den Apostel meer dan één afschrift van den brief zou zijn ter hand gesteld en medegegeven met den last, om telkens den naam der bijzondere gemeente, aan wie hij zulk een afschrift overhandigde, in te vullen, is aan te groote bedenkingen onderhevig, om langer stand te houden. Zoo is het ook gesteld met de meening van hen, die, met beroep op MARCION, dezen brief gehouden hebben voor den verloren geachten aan de gemeente te Laodicea, waarvan Kol. IV: 16 gesproken wordt. Hoe gelukkig uitgedacht zij schijnen moge, den toets van naauwkeurig onderzoek kan zij niet doorstaan. Wie verklaart het ons, bijv., indien de brief, dáár vermeld, in waarheid de onze is, dat PAULUS, in den brief aan de Kolossensen (H. IV: 15), aan deze het verzoek deed, om de broeders te Laodicea en met name NYMPHAS te groeten, terwijl hij hen zelf niet groet in den brief, die gelijktijdig aan de gemeente te Laodicea zelve zou geschreven zijn? Zoo schijnt het dan indedaad onmogelijk, om de bestemming van den brief bepaaldelijk aan te wijzen en de gemeente, aan wie hij gerigt was, met name te noemen, al is men het daarin ééns, dat zij in Klein-Azië zal te zoeken zijn. Ook weet men de ware reden niet op te geven, waarom de oudheid hem zoo eenstemmig den brief aan die van Epheze genoemd heeft. Het een zoowel als het ander mag een geschiedkundig raadsel heeten, dat nog niet is opgelost.

Te midden dezer onzekerheid blijft de brief, welks Paulinische oorsprong vast staat, van wege zijnen belangrijken inhoud hooge waarde voor ons behouden. Hij bevat velerlei bijdragen tot de kennis van 's Apostels denkwijze en gemoedsbestaan, en plaatst in zijnen vloeijenden stijl onderscheidene gewigtige waarheden des Christendoms in helder licht. Reeds de hoofdgedachte, die wij daarin aantreffen, kenmerkt den Apostel der heidenen, die de uni-

versaliteit des Christendoms tegen de bekrompene beschouwingswijze der Joodschgezinden, de volkomene vrijheid van den Christelijken geest en de algemeene betrekking van CHRISTUS op het gansche menschelijke geslacht krachtig handhaaft. In verband daarmede wordt Gods genadig, van eeuwigheid beraamd en, in de volheid des tijds, in CHRISTUS verwezenlijkt plan tot behoudenis der wereld, H. I: 3—14, schoon ontwikkeld. Niet minder trekt de vermelding van 's Heilands opstanding, in betrekking met zijnen dood, zijne hemelsche verheerlijking en verheffing tot Hoofd over alle dingen, H. I: 19—23, onze aandacht tot zich. De uitdrukking, vs. 23, dat de gemeente niet slechts het ligchaam van CHRISTUS is, maar ook de vervulling desgenen, die alles in allen vervult, moet verstaan worden van de gemeente, in hare volmaaktheid gedacht. Gelijk in CHRISTUS, het beeld des Onzienlijken, de volheid der Godheid woont (Kol. II: 9. Vgl. H. I: 13), zoo mag de gemeente, naarmate zij meer aan Hem gelijkvormig is, ook de vervulling van Hem heeten, die, door God tot haar Hoofd verheven (vs. 22), werkzaam is, om alles in alle opzigten te vervullen. En hiermede hangt dan H. II: 1—6, waar wij eene proeve vinden van kenmerken, die in CHRISTUS en de Christenen gelijkelijk zijn aan te wijzen, onzes inziens, naauwer zamen, dan men gewoonlijk meent (1). Is voorts geheel de voorstelling van de vereeniging van Joden en heidenen in CHRISTUS, H. II: 11—18, echt Paulinisch, heerlijk vooral is het slot daarvan, vs. 19—22, waar de gansche Christenheid voorkomt als één heilige tempel, eene woonstede Gods, waarvan JEZUS CHRISTUS de grond-

(1) Wij zouden liefst de woorden, H. II: 1 door de Onzen uit vs. 5 ingevoegd: heeft Hij mede levend gemaakt, daar zij in het oorspronkelijke niet gevonden worden, geheel achterwege laten, en vs. 1 met H. I: 23 in naauwe betrekking brengen, in dezer voege: die alles in allen vervult, en ook U vervult, daar gij dood waart. Eene nieuwe proeve, dat de gewone verdeeling der hoofdstukken soms in den weg staat aan het regt verstand van den zamenhang der rede!

slag is, op wien de Christenen als levende steenen worden opgebouwd en in wien het gebouw kracht ontvangt, om zich gedurig uit te breiden. Even opmerkenswaardig en leerrijk vooral, ook voor onze dagen, is het schoone stuk, H. IV: 1—16, waarin de Apostel tot broederlijke liefde vermaant en tot eenheid des geloofs, in weêrwil van de verscheidenheid van gaven en bedieningen, die onder de leden van hetzelfde ligchaam juist dienen moet, om het ééne ligchaam te doen opwassen tot volkomenheid. Hooge waarde voor de Christelijke zedeleer heeft de reeks der pligten, meerendeels tot het huwelijk en het huiselijke leven betrekkelijk, die H. V: 22—VI: 9 worden voorgeschreven (Vgl. Kol. III: 18—IV: 1). Keurig is het beeld van den Christen als een krijgsknecht ontworpen en uitgewerkt H. VI: 10—17, met het oog op de wapenrusting, bij de Romeinen gebruikelijk. In den mond van een' Apostel, wiens leven een strijd was, mag zulk eene voorstelling dubbel gepast heeten. Eindelijk vindt men H. V: 14 eene aanhaling, niet, zoo als men oppervlakkig meenen zou (vgl. H. IV: 8), uit de schriften des O. Verbonds, maar vermoedelijk uit een, in die dagen reeds gebruikelijk (vgl. H. V: 19), kerklied der Christenen. Gang en toon der aangehaalde woorden hebben, vooral in het oorspronkelijke, genoeg dichterlijks, om dit vermoeden te wettigen. Maar waar ware het einde te vinden, indien wij alles zouden vermelden, waardoor deze brief, welks eerste lezers ons onbekend gebleven zijn, voor alle latere lezers, en ook voor ons, groote bruikbaarheid en onschatbare waarde bezit?

DE BRIEF VAN PAULUS AAN DE PHILIPPENSEN.

§ 130.

De gemeente te Philippi en hare betrekking tot PAULUS.

De brief aan de Philippensen, een der jongsten onder de brieven van PAULUS, onderscheidt zich door den bij

uitnemendheid liefdevollen toon, die er in heerscht, en door de hoogst gunstige getuigenis, die hij aflegt aangaande den toestand dier gemeente en de naauwe betrekking, die er tusschen haar en den Apostel bestond.

De stad Philippi, oorspronkelijk tot Thracië behoorende en ten oosten van de rivier Strymon gelegen, ontleende haren naam aan den Macedonischen koning PHILIPPUS, die haar in 358 veroverd, vergroot, versterkt en met Macedonië vereenigd had. Zij was beroemd geworden door de overwinning, ten jare 42 v. C. in hare nabijheid door het Romeinsche driemanschap behaald op de legerbenden der republiek, onder aanvoering van BRUTUS en CASSIUS. Later werd zij door Keizer AUGUSTUS met vlugtelingen uit Italië bevolkt, en verkreeg de regten eener Romeinsche kolonie of volkplanting. LUKAS noemt haar, als hij van PAULUS' aankomst aldaar melding maakt, de eerste stad van dit deel van Macedonië (Hand. XVI: 12 (1)). Zij was ook de eerste stad in Europa, waar het Evangelie verkondigd werd. De Apostel kwam derwaarts op goddelijke aanwijzing. Een droomgezigt, hem op zijne tweede reize te Troas in Klein-Azië te beurt gevallen, bewoog hem, om met zijne reisgenooten, TIMOTHEÜS (vgl. vs. 3), SILAS en waarschijnlijk ook LUKAS (vgl. vs. 10), de Egeïsche zee over te steken en te Philippi voet aan wal te zetten (vs. 9—12). Gedurende hun verblijf aldaar gelukte het hun met Gods zegen, om er de grondslagen eener gemeente te leggen, waarvan de besliste overgang van zekere LYDIA, van Thyatira afkomstig, met haar gezin de eerste kiem uitmaakte (vs. 13—16). Zelfs de onverdiende mishandeling en smaad, PAULUS en SILAS aangedaan (vs. 17—24), was daaraan door goddelijke tusschenkomst bevorderlijk (vs. 25—28), daar ook de stokbewaarder, geloovig geworden zijnde, met geheel zijn huisgezin

(1) Er bestaat groot bezwaar, om deze uitdrukking op te vatten in den zin van een' eertitel. LUKAS schijnt daarmede bedoeld te hebben, dat Philippi voor reizigers, die, gelijk PAULUS en de zijnen, van Troas en Neapolis kwamen, de eerste voorname stad was, die zich in dit deel van Macedonië voordeed.

toetrad (vs. 29—34), en zij zelve, des anderen daags, in hunne eer hersteld en ontslagen werden (vs. 35—39). Zij zagen zich echter nu genoodzaakt, om te vertrekken (vs. 39, 40. Vgl. 1 Thess. II: 2); maar de gemeente, die zij er achterlieten, bleef staande en breidde zich, ook onder vervolging (vgl. 2 Kor. VIII: 1, 2), voorspoedig uit (Phil. I: 5—7). Vijf of zes jaren later heeft PAULUS haar op zijne derde reize nog tweemalen bezocht (Hand. XX: 2, 3, 6). De eerste maal schreef hij er waarschijnlijk zijnen tweeden brief aan de Korinthiërs, dien wij bezitten (vgl. § 123), en de tweede maal bragt hij er de dagen van het Paaschfeest of der ongezuurde brooden door (Hand. XX: 6).

Er is, zooveel wij weten, geene gemeente geweest, die aan den Apostel PAULUS zoo innig verbonden was en hem ook later zoo hartelijke liefde betoonde, als die te Philippi. Toen hij haar, na zijn eerst verblijf, verlaten had en zich te Thessalonika bevond, zond zij hem een- en andermaal eene gave, om in zijne nooddruft te voorzien (Phil. IV: 15, 16. Vgl. 2 Kor. XI: 9). En te Rome gevangen, ontving hij van haar eene ruime gift tot zijne verkwikking, die dubbele waarde had, omdat zij in haren naam werd overgebragt door EPAPHRODITUS (H. II: 25. IV: 10, 14, 18). Ook hadden zij reeds vroeger, op zijnen aandrang, deel genomen aan de inzameling van liefdegaven, ten behoeve der noodlijdende broeders in Judea (Rom. XV: 26), en, volgens zijne getuigenis, zijne verwachting daarin verre overtroffen (2 Kor. VIII: 1—5). Getuigt dit alles van hare onbekrompene milddadigheid, door het geloof geheiligd, men mag er tevens uit besluiten, dat zij zelve geen gebrek leed, dat er zelfs meergegoeden in haar midden waren. En ook in menig ander opzigt mogt haar toestand hoogst verblijdend heeten. Zij had, toen PAULUS aan haar schreef, hare opzieners en diakenen (Phil. I: 1), waaronder ook de genoemde EPAPHRODITUS behoorde (vgl. H. II: 25) (1). Ofschoon niet

(1) Men houdt gemeenlijk EUODIA en SYNTYCHE, die H. IV: 2 tot

van vervolging verschoond en nog door gevaarlijke tegenstanders bedreigd (H. I: 28—30), had zij een' gewenschten trap van Christelijke ontwikkeling en bloei bereikt, en ontving van den Apostel van wege haar geloof en hare liefde grooten lof (H. I: 5—7, 9—11. II: 15. IV: 1). Zij was bovendien nog vrij gebleven van den schadelijken invloed der Joodschgezinde partij en met den Apostel in de opvatting des Christendoms volkomen eenstemmig. Voor verreweg het grootste deel bestond zij ook uit voormalige heidenen (vgl. Rom. XV: 26, 27) (1). En ofschoon de Apostel haar waarschuwt voor de Joodschgezinde leeraars, die elders wantrouwen zaaiden en verwarring aanrigtten, en haar wapent tegen hunne dwalingen (Phil. III: 2—4, 18, 19), zoo blijkt het niet, dat zij in haar midden reeds ingang gevonden hadden. Evenmin bestaat er reden, om de Philippensen van grove ondeugden en zonden te beschuldigen. Zij worden zelfs gezegd, te midden van een krom en verdraaid geslacht, te schijnen als lichten in de wereld (H. II: 15). Maar, in weêrwil daarvan, vond de Apostel aanleiding, om hen tot nederigheid, dienstvaardigheid, eensgezindheid en onderlinge

eensgezindheid vermaand worden, voor diakonessen, te Philippi werkzaam, en denkt bij CLEMENS, vs. 3, aan een' voormaligen medearbeider van den Apostel aldaar, terwijl dan in den ongenoemden opregten medgezel, wiens hulp ten behoeve dier vrouwen wordt ingeroepen, EPAPHRODITUS, de overbrenger van den brief, zou zijn toegesproken, Ons lacht echter de vernuftige gissing, die geopperd is, toe, dat onder CLEMENS en de overige medearbeiders van den Apostel, hier vermeld, zulken te verstaan zijn, die te Rome arbeidden, en dat de genoemde vrouwen met EPAPHRODITUS van Rome naar Philippi zouden vertrekken, om voortaan aldaar werkzaam te zijn onder hare kunne. Hare aanbeveling, vs. 3, die anders overbodig ware, en ook de vermaning, vs. 2 tot haar gerigt, zoowel als het dringend verzoek aan EPAPHRODITUS, om haar behulpzaam te zijn, bebonden bij die veronderstelling meer hare eigenaardige kracht.

(1) Opmerking verdient het, in verband hiermede, dat er, blijkens Hand. XVI: 13, te Philippi geene synagoge der Joden bestond, en dat er in geheel dezen brief geene enkele plaats uit de schriften des O. Verbonds wordt aangehaald Er zullen echter onder de leden der gemeente wel enkelen van Joodsche afkomst gevonden zijn. LYDIA zelve was eene Jodengenoot (Hand. XVI. 14).

liefde ernstig op te wekken (H. I: 27. II: 1—5, 14. III: 16. IV: 2, 5), en tegen zelfverheffing te waarschuwen (H. II: 3. III: 12—14).

De terugkeer van EPAPHRODITUS naar Philippi bood den Apostel de gelegenheid aan, om aan de innig geliefde gemeente, wier geschenk hij in dank had aangenomen (vgl. 2 Kor. XI: 7—9), te schrijven. Zijn vertrek was verhaast geworden door de ernstige krankheid, die hem te Rome had aangetast en waarvan de Philippensen de verontrustende tijding ontvangen hadden. Om hen gerust te stellen, zendt hem de Apostel, hoe gaarne hij hem ook langer bij zich gehouden had, terstond na zijne herstelling terug (H. II: 25—30). Wij zien daarin een' trek zijner liefde tot hen en bemerken haar in geheel zijnen brief, vooral waar hij hen toespreekt als zijne geliefde en zeer gewenschte broeders, zijne blijdschap en kroon (H. IV: 1. Vgl. H. I: 3—9).

§ 131.

De brief, aan haar geschreven.

De brief aan de Philippensen draagt zóó vele in het oog vallende kenmerken van echtheid, dat geen twijfel daaromtrent bestaanbaar is. PAULUS bevond zich, toen hij hem schreef, in banden (H. I: 13, 14, 16, 17), en wel te Rome, niet, zoo als sommigen willen, te Korinthe of te Cesarea. Naar Rome toch wijst de vermelding heên van het regthuis of prætorium (H. I: 13) en de groete, die hij overbrengt van hen, die van het huis des keizers zijn of tot het keizerlijk hofgezin behooren (H. IV: 22). Daaruit blijkt tevens, dat zijne gevangenschap aldaar toen reeds geruimen tijd geduurd moet hebben (Vgl. H. II: 25—30). Over zijnen toestand verkeert hij, wat de toekomst betreft, grootendeels in onzekerheid (H. I: 20—24). Het schijnt, dat hij den afloop zijner zaak niet meer verre acht (H. II: 23); maar de hope op gewenscht ontslag (H. I: 25, 26. II: 24) wisselt zich gedurig af met de verwachting, dat hij welhaast sterven zal (H. I: 20.

II: 17. III: 10). Timotheüs is bij hem (H. I: 1. II: 19, 23); maar van de overige broeders, die met hem zijn (H. II: 21. IV: 21, 22), wordt geen ander met name genoemd, ook lukas niet (Vgl. Kol. IV: 14). In het algemeen heeft men te denken aan het laatste gedeelte van 's Apostels gevangenschap te Rome, toen de twee jaren, Hand. XXVIII: 30 vermeld, reeds ten einde spoedden.

De aanleiding, den Apostel tot schrijven gegeven (§ 130), bepaalt zoowel het doel als den inhoud van zijnen brief. Het was hem te doen, om zijne beminde Philippensen, van wie hij door epaphroditus zoo veel goeds vernomen en genoten had, dank te zeggen voor hunne gave. En van die gelegenheid maakt hij tevens gebruik, om hun berigt te geven aangaande zijnen toestand, hun zijne blijdschap te betuigen over den bloei der gemeente en hun, daarmede overeenkomstig, op te wekken, te waarschuwen en te vermanen. Deze hoofdbestanddeelen, waaruit de brief is zamengesteld, wisselen elkander daarin beurtelings af, zoodat nu eens de aangelegenheden des Apostels, dan eens die der Philippensen ter sprake komen. Hij is geschreven, zoo als men in brieven schrijft, zonder plan, zonder kunstmatige orde. De Apostel stort zijn hart voor zijne geliefde broeders uit en geeft in zijn schrijven een getrouw afdrnksel zijner liefde tot hen. Opmerkelijk is het, dat hij met kiesch gevoel de eigenlijke dankbetuiging voor de ontvangene weldaad, ofschoon hij er reeds vroeger op zinspeelt (H. II: 25, 30), tot het einde van den brief bespaart (H. IV: 10—18). Ook zijn de bewoordingen, die hij daarbij bezigt, eigenaardig en gelukkig gekozen, gelijk het in het algemeen niet aan fijne trekken en wendingen, die van de tederheid zijner liefde getuigen, ontbreekt.

Na de gewone groetenis (H. I: 1, 2) verzekert de Apostel zijne geliefde broeders te Philippi van zijn voortdurend aandenken en van zijne bede tot God voor hunnen wasdom in het Christendom (vs. 3—11). Daarop schetst hij hun in eenige trekken zijnen tegenwoordigen toestand en werkzaamheid, de tegenwerking, die hij ondervond,

en de onzekerheid zijner verwachtingen voor de toekomst (vs. 12—23), zonder daarom de hoop op zijnen gewenschten terugkeer tot hen op te geven (vs. 24—26). Hij voegt daaraan de vermaning toe, om zich, ook in zijne afwezigheid, te bevlijtigen op een' wandel, waardig het Evangelie van CHRISTUS, vrij van zelfzucht en hoogmoedigen eigenwaan (vs. 27—II: 4), waarop hij met het voorbeeld van CHRISTUS zelven, die zich diep vernederd heeft en daarom ook verhoogd is geworden, krachtig aandringt (vs. 5—11). Zoo zouden zij hun waarachtig welzijn meest bevorderen, voor anderen nuttig zijn en hem zelven blijdschap bereiden (vs. 12—18). Hij berigt hun voorts, dat hij TIMOTHEÜS hoopt te zenden, en waarom hij EPAPHRODITUS zoo haastig vertrekken laat (vs. 19—30). Na hen nu tot blijdschap in den Heer te hebben opgewekt (H. III: 1), waarschuwt hij hen tegen de woelingen der Joodschgezinde partij (vs. 2, 3), weidt daarbij in het breede uit over zijn Christelijk standpunt tegenover zijne vroegere Joodsche voorregten (vs. 4—11), spreekt over zijn voorwaarts streven op de bane der volmaking (vs. 12—14) en wekt hen, in verband daarmede, tot hemelschgezindheid op (vs. 15—IV: 21). Eene bijzondere vermaning, aan twee Christelijke vrouwen gerigt (vs. 2, 3), maakt den overgang uit tot nog eenige andere, die onderling niet zamenhangen (vs. 4, 5), en vooral op het bidden (vs. 6, 7) en de beoefening van alle Christelijke deugd betrekking hebben (vs. 8, 9); waarna hij meer uitvoerig dank zegt voor de genotene ondersteuning (vs. 10—20) en met eenige groetenissen en de gewone zegenbede besluit (21—23).

Men heeft te onregte vermoed, dat deze brief oorspronkelijk uit twee onderscheidene zou bestaan hebben, bij toeval zamengevoegd door eene onbekende hand. De eerste brief (H. I: 1—III: 1^a. IV: 21—23) zou dan gerigt zijn tot de gansche gemeente; de andere (H. III: 1^b—IV: 20) tot de bijzondere vrienden van den Apostel, of wel tot de opzieners en diakenen der gemeente. De vergelijking dezer beide gedeelten onderling getuigt luide tegen dit ver-

moeden, dat bovendien den Apostel zijnen brief aan de gemeente doet eindigen, eer hij haar had dank gezegd, en in strijd is met zijne gewoonte, om zich in zijn schrijven tot allen te rigten. De woorden: dezelfde dingen aan u te schrijven, is mij niet verdrietig (H. III: 1), waarop men zich beroept, zouden hoogstens tot de meening leiden, dat hij voor een oogenblik had afgebroken.

§ 132.

Bijzonderheden, daarin voorkomende of daarop betrekkelijk.

Wij stellen dezen brief, ofschoon oorspronkelijk alleen aan de Philippensen gerigt en voor hen bij uitstek belangrijk, op hoogen prijs. Bekoorlijk is het beeld, dat hij ons vertoont, van eene bloeijende gemeente, aan den Apostel zóó innig gehecht en in menig opzigt zóó verre gevorderd in de beoefening des Christendoms. Met blijdschap merken wij het op, dat hij hier meer den toon van opwekking en aanmoediging kon doen hooren, dan dien der vermaning en gestrenge bestraffing, dien hij elders moest aanslaan. Vooral verheugt het ons, dat hij hier niet, gelijk bijkans overal, te kampen had met den bekrompen' geest der Joodschgezinde ijveraars, die zijn leven verbitterden en de vrucht van zijnen arbeid bedierven. Hem zelven leeren wij uit dezen brief weder van de gunstigste zijde kennen. Niet slechts maakt hij ons bekend met onderscheidene bijzonderheden aangaande zijnen toestand in de gevangenschap te Rome, waaromtrent wij overigens slechts weinig weten; maar hij bevat ook de merkwaardigste proeven van zijne wederkeerige liefde tot de Philippensen (H. I: 3—5, 7, 8, 24. II: 2, 17, 20, 24, 28. IV: 1), van zijne dankbaarheid voor hunne gaven (H. IV: 10—18), van zijne getrouwe zorg voor hunne belangen (H. I: 9—11, 24, 25. II: 2—4, 12, 19, III: 2, 18. IV: 2, 3), van zijne onbe-

krompenheid en liefde met opzigt tot de prediking van anderen (H. I: 18), van zijne geloofsgemeenschap met CHRISTUS, zijnen Heer (H. III: 4—11), van zijne nederigheid (vs. 12—14), van zijne tevredenheid bij gebrek en overvloed (H. IV: 11—13), van zijne stille berusting, ook bij de onzekerheid van zijn lot (H. I: 20—24. IV: 20), en van de helderheid zijner verwachtingen voor de toekomst (H. I: 21, 23). Te hooger' waarde hebben deze mededeelingen van den Apostel aangaande zich zelven, omdat zij hem op de meest ongekunstelde wijze uit hart en pen gevloeid zijn. Men ziet hier, welk een leeraar hij voor zulk eene gemeente, welk een vriend hij voor zijne vrienden was. En hoe hoog moest hij staan, die, met de belijdenis op de lippen: niet dat ik het alreede gekregen heb of alreede volmaakt ben (H. III: 12), vrijmoedig zeggen kon: weest mijne navolgers, broeders (vs. 17)!

Voor de kennis der Christelijke waarheid zijn, behalve enkele andere gezegden (H. I: 9—11, 21, 23. III: 20, 21, IV: 4), vooral die gedeelten van hoog belang, waar PAULUS spreekt van de diepe vernedering en daarop gevolgde verhooging van CHRISTUS (H. II: 6—11); waar hij de opwekking, om onze eigene zaligheid te werken, aan de verzekering verbindt, dat God het is, die beide het willen en het werken in ons werkt (H. II: 12, 13); waar hij de uitnemendheid der kennis van CHRISTUS in eenige krachtige trekken voorstelt (H. III: 7—11), en het Christelijk leven in zijnen gestadigen wasdom en vooruitgang afschetst (vs. 12—14. vgl. H. IV: 8).

De brief is overigens, op slechts weinige uitdrukkingen na (H. II: 6. III: 2, 11), gemakkelijk te verstaan. Er komt eene scherpe woordspeling in voor (H. III: 2. vgl. vs. 3), die opmerking verdient.

Wat de gemeente te Philippi betreft; zij genoot ook nog na het Apostolisch tijdvak een' zeer gewenschten bloei. De bisschop van Antiochië, IGNATIUS, bezocht haar op zijne reize naar Rome, POLYCARPUS, de bisschop van

Smyrna en, even als IGNATIUS, een leerling van den Apostel JOHANNES, schreef haar zelfs een' brief, dien wij nog bezitten, en de latijnsche Kerkvader TERTULLIANUS noemt haar onder de voornaamste gemeenten, die de handschriften der Apostolische brieven met zorg bewaarden. Ook op latere kerkvergaderingen komt gedurig een bisschop van Philippi voor. Eerst nadat de Turken de stad veroverd hadden, kwam zij in verval, en thans vindt men in hare plaats slechts een onaanzienlijk gehucht, Feliba geheeten.

DE BRIEF VAN PAULUS AAN DE KOLOSSENSEN.

§ 133.

Oorsprong en toestand van de gemeente te Kolosse.

Hoezeer verwant met den brief aan die te Epheze (vgl. § 128), heeft echter die aan de Kolossensen zijne eigenaardige belangrijkheid, ook van wege de bijzondere dwalingen, die er door den Apostel in bestreden worden.

Kolosse was eene stad, in Phrygië gelegen aan de rivier Lycus. Ten tijde der Apostelen had zij van hare vroegere welvaart en bloei reeds veel verloren en stond, afgedaald tot den rang der kleinere steden, bij Laodicea en Hierapolis, die in hare nabuurschap gelegen waren (vgl. Kol. IV: 13), verre achter. Nog onder de regering van keizer NERO, en alzoo niet lang nadat PAULUS zijnen brief aan de Kolossensen geschreven had, werd zij met beide genoemde steden door eene vreeselijke aardbeving verwoest. En thans zijn alle sporen van haar voormalig aanwezen verdwenen.

De gemeente te Kolosse had haren oorsprong, zoo 't schijnt, niet, of althans niet regtstreeks, aan den Apostel PAULUS te danken. Vroeger had hij wel tot tweemalen toe het landschap Phrygië bezocht (Hand. XVI: 6. XVIII: 23); maar zijne reize had hem daarom nog niet te Kolosse gebragt. Zelf verklaart hij met genoegzaam duidelijke

woorden, bij de Christenen, aldaar woonachtig, van aangezigt onbekend te zijn (Kol. II: 1, 5). De oorsprong der gemeente schuilt, dien ten gevolge, eenigermate in het duister. Het kan zijn, dat de Joden of Jodengenooten, die uit Phrygië te Jeruzalem tegenwoordig waren op den grooten Pinksterdag, er, huiswaarts gekeerd, de eerste mare des Christendoms gebragt hebben (vgl. Hand. II: 10). Maar zeker is het, dat de gemeente veel te danken had aan den werkzamen en getrouwen ijver van haren leeraar EPAPHRAS (Kol. I: 7). Deze kan den Apostel, gedurende zijn driejarig verblijf te Epheze (Hand. XIX: 10), gehoord hebben. En daar hij later opzettelijk naar Rome kwam, om hem in zijne gevangenschap te bezoeken en bij te staan (Kol. I: 7, 8. IV: 12. Philem. 23), zoo mag men hem voor zijnen leerling houden. Ook tot PHILEMON, die er woonachtig was, schijnt de Apostel, blijkens den brief, aan hem geschreven, dien wij nog bezitten, in vriendschappelijke betrekking gestaan te hebben. En er is geen twijfel aan, of het Evangelie was er in zijnen geest gepredikt en aangenomen, en werd er bij voortduring zuiver beleden (H. I: 5—8, 23—25. II: 6, 7).

Al waren er ook misschien enkele Christenen van Joodsche afkomst woonachtig (vgl. H. II: 11), de gemeente zelve bestond toch voornamelijk uit voormalige heidenen (H. I: 20, 21, 23, 25, 27. III: 5—7). Wat haren uitwendigen toestand betreft; zij was gewoon in het huis van PHILEMON, een' harer aanzienlijkste leden, te vergaderen (Philem. 2), en zekere ARCHIPPUS nam er, gedurende de afwezigheid van EPAPHRAS, de Evangeliebediening waar (H. IV: 17. Philem. 2). Van hare opzieners of diakenen vinden wij met geen enkel woord gewag gemaakt. Men mogt overigens haar toestand over het algemeen zeer bevredigend en verblijdend noemen. Niet slechts stond zij met de naburige gemeente te Laodiceä in broederlijke gemeenschap (vgl. H. IV: 15, 16); maar de Apostel roemt ook met dankbaarheid aan God haar geloof en hare liefde (H. I: 3, 4, 8), verblijdt zich over de vruchten des Evangelies, die zij droeg (H. I: 6), en wenscht slechts, dat zij

vast sta en opwasse in den Heer (H. I: 23. II: 6, 7). Gering was het gevaar, dat haar bedreigde van de zijde der ongeloovige heidenen (H. I: 11), maar des te grooter dat, waaraan zij in een ander opzigt bloot stond. Er hadden zich, namelijk, in haar midden onder den Christelijken naam (vgl. H. II: 19) dwaalleeraars opgedaan, niet van den Joodschen stempel, zoo als er in Galatië en elders gevonden werden, maar die bij al het Joodsche, dat hen kenmerkte, eene mystiesch-speculatieve en ascetische rigting huldigden. Van de vroegste tijden af heerschte er in Phrygië eene sterke overhelling tot duistere, dweepzieke godsdienstbegrippen. In verband daarmede, hielden de genoemde dwaalleeraars zich bij voorkeur bezig met onderzoekingen aangaande de wereld der geesten, beroemden zich op hunne diepe, verborgene wetenschap, gaven voor met hoogere wezens in betrekking te staan (H. II: 8, 18), en paarden daaraan eene groote gezetheid op onthonding in spijs en drank en onderhouding van feestdagen en sabbaten, volgens willekeurige voorschriften der overlevering (H. II: 8, 16, 20—23). Zij zweemden alzoo, van een Joodsch standpunt bezien, meer naar de Esseën dan naar de Pharizeën, en kwamen in menig opzigt overéén met de latere Gnostieken en Manicheën. Hoogmoed en opgeblazenheid gingen met deze verderfelijke rigting gepaard (H. II: 8, 18). En de Kolossensen liepen gevaar, om door haren invloed van CHRISTUS afgetrokken en tot ijdelheden vervoerd te worden (H. II: 8, 19).

§ 134.

De brief, aan haar geschreven.

De Apostel PAULUS bevond zich reeds eenigen tijd te Rome in gevangenschap, toen hij aan de Kolossensen schreef (H. IV: 3, 4, 18). Hij zag zich toen, blijkens zijnen brief, omringd van TIMOTHEÜS (H. I: 1), LUKAS (H. IV: 14), MARKUS (H. IV: 10), ARISTARCHUS, zijn' medegevangene (H. IV: 10), die hem naar Rome vergezeld had

(vgl. Hand. XXVII: 2), EPAPHRAS (H. I: 7. IV: 12) en anderen (H. IV: 11, 14). Laatstgenoemde, van Kolosse tot hem gekomen, had hem aangaande den toestand dier gemeente volledig ingelicht (H. I: 7, 8) en zijne belangstelling voor haar opgewekt in hooge mate (H IV: 12, 13). Op grond der ontvangene berigten gevoelde hij zich aan haar verbonden. En toen nu het vertrek van TYCHICUS derwaarts hem de gelegenheid tot schrijven aanbood (H. IV: 7, 8), maakte hij daarvan gretig gebruik, om met de Kolossensen schriftelijk eenige betrekking aan te knoopen, hun verzekering te doen van zijne Apostolische genegenheid, eene bijdrage te leveren tot hunne opbouwing in het geloof en hen te waarschuwen voor de schadelijke dwalingen, die in haar midden begonnen verspreid te worden. Het schijnt echter, dat hij met zijn schrijven ook nog een ander doel beoogde. ONESIMUS, de weggeloopen slaaf van PHILEMON, zou met TYCHICUS de terugreize naar Kolosse aanvaarden. Een afzonderlijk schrijven aan zijnen voormaligen meester, tot wien hij terugkeerde, moest dienen, om hem eene gunstige ontvangst te bereiden (§ 145). Te eerder kon de Apostel verwachten, daarmede zijn oogmerk te bereiken, wanneer hij hem tevens der gemeente aanbeval als een' getrouwen en geliefden broeder en hem alzoo plaatste onder hare bescherming (vgl. H. IV: 7). Omstreeks denzelfden tijd maakte hij den brief aan de Epheziërs gereed (§ 127), die ook door TYCHICUS zou overhandigd worden (Eph. VI: 21, 22).

De brief aan de Kolossensen, ofschoon niet planmatig geschreven, is van leerstelligen (H. I), ernstig waarschuwenden (H. II) en vermanenden inhoud (H. III, IV). Na den gewonen aanhef (H. I: 1, 2) betuigt de Apostel zijne blijdschap over den gunstigen toestand der gemeente (vs. 3—8), en boezemt zijne wenschen uit voor haren wasdom, ook in Christelijke kennis (vs. 9—11). Ten einde daaraan zelf bevorderlijk te zijn en zijne waarschuwingen, die volgen zullen, voor te bereiden, herinnert hij hun de weldaad der verlossing, hun van Godswege ten deel gevallen (vs 12—14), en stelt, in verband daar-

mede, de alles overtreffende, hooge waardigheid van den Verlosser in helder licht (vs. 15—23). Daaruit ontleent hij aanleiding, om van zichzelven te spreken als verkondiger des Evangelies onder de heidenen, en van zijn lijden en strijden, ook om hunnentwil (vs. 23—29). Ofschoon hun van aangezigt onbekend, is hij over hen en hunne vastheid des geloofs bezorgd (H. II: 1—7). En nu gaat hij er toe over, om hen uitvoerig te waarschuwen voor het gevaar, waaraan zij blootstaan, om door dwaalleeringen afgetrokken te worden van CHRISTUS, die het Hoofd is, en tot de eerste beginselen der wereld terug te keeren (vs. 8—23). Daaraan sluit zich eene reeks van algemeene vermaningen tot een' heiligen, Gode behagelijken wandel, in nieuwigheid des levens en onderlinge liefde (H. III: 1—17). Haar vervangt de uitvoerige voorstelling van de bijzondere pligten, die zij als vrouwen en mannen, ouders en kinderen, dienstbaren en heeren onderling te vervullen hadden (vs. 18—IV: 1). Na nog eenige meer algemeene voorschriften (H. IV: 2—6), beveelt hij TYCHICUS en ONESIMUS aan (vs. 7—9), brengt allerlei groetenissen over (vs. 10—15), geeft in last, om den brief aan de Laodicensen ter lezing toe te zenden en wederkeerig den hunnen te ontbieden (vs. 16) (1), spreekt een woord van opwekking tot ARCHIPPUS (vs. 17), en besluit met eigenhandige groete en zegenbede (vs. 18).

§ 135.

Verwantschap van dezen brief met dien aan de Epheziërs

Te allen tijde heeft de verwantschap, die er bestaat tusschen den brief aan de Kolossensen en dien aan de Epheziërs, de opmerkzaamheid tot zich getrokken. Zij

(1) Te onregte heeft men den brief aan de Laodicensen voor denzelfden gehouden, als wij onder den naam: aan de Epheziërs bezitten (§ 129). Hij is, vermoeden wij, vroeger geschreven dan die aan de Kolossensen (vgl. Kol. IV: 15).

is op menige plaats in het oog vallend sterk en soms woordelijk (1). Men heeft daaruit niet slechts aanleiding ontleend, om, gelijk wij reeds zagen (§ 128), de echtheid van den laatstgenoemden brief in twijfel te trekken, maar ook, omgekeerd, dien aan de Kolossensen in onregtmatige verdenking gebragt. Bij naauwkeurige vergelijking komt het ons meest waarschijnlijk voor, dat deze het eerst is opgesteld, ofschoon het moeijelijk valt, dit met zekerheid te bepalen. Maar in allen gevalle is de overeenkomst ligt verklaarbaar uit den gelijksoortigen toestand van beide gemeenten, de gelijktijdige vervaardiging en verzending van beide brieven en het gelijksoortig onderwerp, in beide behandeld. Geen wonder, dat de Apostel, nog vervuld van dezelfde denkbeelden, die hij reeds eenmaal nederschreef, ze soms met dezelfde bewoordingen teruggeeft, zonder zich aan het vroeger geschrevene slaafs te binden. En opmerkelijk is het verschil, dat zich, te midden van die overeenkomst, vertoont, ook omdat daardoor het eigenaardige van den brief aan de Kolossensen duidelijk uitkomt. Terwijl, bijv., in dien aan de Epheziërs het groot verlossingswerk op den voorgrond staat, is er hier blijkbaar alles op berekend, om de lezers met een levendig besef van de hoogheid des Verlossers te vervullen (H. I: 14—23). Hij was het, dien God van eeuwigheid af had vóórbeschikt, om in de volheid des tijds de menschheid te verzoenen en met de menschheid ook die hemelsche geesten, tot wier vereering men hen zocht te bewegen. Hij alleen, het beeld des onzienlijken Gods, het verheerlijkt Hoofd der gemeente, was hunnen diepsten eerbied waardig, en uit eerbied voor Hem en vrije dankbaarheid moesten zij de wet des Evangelies volbrengen, zonder in eene, hun door sommigen opgedrongen, ascese een verzoeningsmiddel buiten Hem te zoeken (vgl. H. II: 8—17).

(1) Men vergelijke, bijv., Kol. I: 14 met Eph. I: 7, Kol. I: 20 met Eph. I: 10, Kol. I: 23, 25 met Eph. III: 2, 7, Kol. II: 12, 13 met Eph. II: 1, 5, 6, Kol. II: 14 met Eph. II: 15, Kol. II: 19 met Eph. IV: 15, 16, Kol III: 8—10 met Eph. IV: 22—26, Kol. III: 16, 17 met Eph. V: 19, 20, Kol III: 18 met Eph. V: 22 enz.

Geheel deze voorstelling van de goddelijke grootheid van CHRISTUS, die, wat 's Heeren vóórbestaan betreft, overeenkomt met den aanhef van JOHANNES' Evangelie (H. I: 1—3), is voor onze Christelijke kennis eene hoogst schatbare bijdrage. En gelijk zij den ontwikkelingsgang van den ganschen brief, in onderscheiding van dien aan de Epheziërs, beheerscht, zoo wordt daaruit door den Apostel achtereenvolgens afgeleid de toebrenging der heidenen (H. I: 19—21), de voortreffelijkheid des Evangelies boven iedere andere leer, door menschelijke wijsheid uitgedacht (H. II: 3—15), de verpligting der Christenen, om vast te houden aan CHRISTUS, het Hoofd der gemeente, en zich geen juk van menschelijke inzettingen op de schouders te laten leggen (H. II: 16—23), hunne roeping, eindelijk, om waardig zulk een' Heer te wandelen (H. I: 10), door de dingen te bedenken, die boven zijn, waar CHRISTUS is, zittende ter regterhand Gods (H. III: 1—6). Ook zelfs, waar de bijzondere Christelijke pligten, vooral in betrekking tot het gehuwde en huiselijke leven, worden ingescherpt (H. III: 18—IV: 1), vindt men, vergeleken met den brief aan de Epheziërs, bij groote overeenkomst eenig opmerkelijk verschil. Zoo kunnen beide brieven gezegd worden elkander niet slechts hier en daar op te helderen, maar ook aan te vullen. En zeker maakt de een den ander' ook voor ons, die ons in beider bezit verheugen mogen, niet overbodig.

DE TWEE BRIEVEN VAN PAULUS AAN DE THESSALONICENSEN.

§ 136.

Oorsprong en toestand der gemeente te Thessalonika.

De beide brieven, door den Apostel PAULUS kort na elkander aan de Thessalonicensen geschreven, hangen onderling naauw te zamen, helderen elkander wederkeerig op, en zijn, naar alle waarschijnlijkheid, de alleroudste onder de brieven, die ons van hem zijn bewaard gebleven.

De stad Thessalonika, oudtijds Thermae geheeten naar den Thermaïschen zeeboezem, waaraan zij gelegen was, had, toen zij omstreeks het jaar 300 v. C. door KASANDER nieuw was opgebouwd, naar zijne gemalin, de dochter van koning PHILIPPUS, haren gebruikelijken naam ontvangen. Onder de heerschappij der Romeinen was zij, ten tijde der Apostelen, eene der hoofdsteden van Macedonië en de zetel van een' Romeinschen Prætor. Behalve Grieken en Romeinen, telde zij onder hare talrijke inwoners ook vele Joden, door haren bloeijenden handel derwaarts gelokt. Zij hadden er eene eigene synagoge (Hand. XVII: 1), die ook door vele heidenen en aanzienlijke vrouwen, der Joodsche godsdienst toegedaan, getrouw bezocht werd (vs. 4).

De Apostel, na Philippi verlaten te hebben, waar hij op wederregtelijke wijze mishandeld was geworden (Hand. XVI: 22—24. vgl. 1 Thess. II: 2), kwam over Amphipolis en Apollonia, op zijne tweede reize, te Thessalonika aan, in gezelschap van SILAS en TIMOTHEÜS (Hand. XVII: 1. vgl. vs. 4, 14), en nam er zijnen intrek ten huize van zekeren JASON (vs. 7). Na drie weken achteréén het Evangelie op den sabbat in de synagoge verkondigd te hebben (vs. 2, 3), zag hij zich door velen omringd, die geloofden, niet zoozeer uit de Joden als wel uit de meer ontvangbare heidenen (vs. 4. Vgl. 1 Thess. I: 9). Zij namen het woord zijner prediking met voorbeeldige blijdschap aan (1 Thess. I: 6, 7. II: 13), en zelf heeft hij ons de wijze, waarop hij predikte, en geheel zijn gedrag, te Thessalonika gehouden, uitvoerig beschreven (H. II: 1—12). Men mag vermoeden, ofschoon daarvoor het bewijs ontbreekt, dat hij er veel langer dan drie weken werkzaam is geweest. Hoe dit echter ook zij, de voorspoed, dien hij genoot, wekte den haat der ongeloovige Joden tegen hem zóózeer op, dat er ten laatste in de stad een openbaar oproer uitbrak en JASON met eenige andere broeders voor de oversten der stad gesleept werd (Hand. XVII: 5—8). Deze ontsloegen hem wel, maar alleen onder voorwaarde, dat de Apostel met zijne reis-

genooten zich haastig zou verwijderen (vs. 9). Hun vertrek volgde dan ook terstond daarop in den nacht, en zij gingen naar Berea (vs. 10), vanwaar PAULUS genoodzaakt werd zich, met achterlating van TIMOTHEÜS en SILAS, naar Athene te begeven en aldaar hunne komst te verbeiden (vs. 13—15).

De gemeente, meerendeels, gelijk wij zagen, uit heidenen gesproten (1 Thess. I: 9), bleef, zoo als te verwachten en ook door PAULUS voorspeld was (H. III: 4), na zijn vertrek niet verschoond van den druk der vervolging, vooral van de zijde der Joden hun berokkend (H. I: 6. II: 14—16. III: 3), maar betoonde zich daaronder standvastig en getrouw (1). De Apostel vernam haren tegenspoed reeds te Athene (H. III: 1), trachtte tot twee malen toe te vergeefs tot haar weêr te keeren (H. II: 17, 18), en zond eindelijk TIMOTHEÜS, die volgens afspraak tot hem zal gekomen zijn, derwaarts heên (H. III: 1, 2), zelf inmiddels doorreizende naar Korinthe (Hand. XVIII: 1), waar wij weten, dat SILAS en TIMOTHEÜS beide, uit Macedonië gekomen, zich met goede berigten, vandaar medegebragt, bij hem gevoegd hebben (vs. 5. 1 Thess. III: 6). De gemeente, zoo spraken zij, stond vast in geloof en liefde en bleef aan hem met dankbaarheid gedenken (1 Thess. I: 3. III: 6). Aan bewijzen van Christelijke broederliefde ontbrak het niet in haar midden (H. IV: 9, 10), en zij was zelfs aan de uitbreiding des Evangelies in Macedonië en Achaje bevorderlijk (H. I: 8). Daarom kon haar de Apostel zijne hoop en blijdschap en de kroone zijns roems noemen (H. II: 19, 20), en was hij zeer begeerig, om haar te zien (H III: 10, 11). Het blijkt voorts, dat zij voorstanders bezat, die onder haar arbeidden (H. V: 12, 13). Er hadden zich echter ook in haren toestand min gunstige verschijnselen opgedaan. Het

---

(1) De lofspraak, Hand. XVII: 11 aan de Joden te Berea boven die te Thessalonika gegeven, schijnt niet te mogen uitgelegd worden ten nadeele van de Christelijke gemeente in laatstgenoemde stad, die meerendeels uit voormalige heidenen bestond.

schijnt, dat er onder de voormalige heidenen gevonden werden, die zich niet onthielden van heidensche ontucht H. IV: 3—5, 7), en dat sommigen uit de Joodsche Christenen zich oneerlijkheid en kwade praktijken in den handel bleven veroorloven (vs. 6). Niet minder bedroevend mogt het heeten, dat niet weinigen een onrustig, werkeloos en ongeregeld leven leidden, waardoor zij den betergezinden tot last en zelfs den heidenen tot aanstoot waren (H. IV: 11, 12. V: 14). En vooral bekommerde men zich over het lot dergenen, die ontslapen waren, of zij wel deel hadden aan het rijk van CHRISTUS, bij zijne wederkomst (H. IV: 13—18), wier juisten tijd men verlangde te weten, in plaats van zich daarop met zorg bereid te houden (H. V: 1—10). Misschien was de Apostel, door de kortheid van zijn verblijf te Thessalonika, verhinderd geweest, om hen hieromtrent beter in te lichten, of bragt de hitte der vervolging, waaronder zij gebukt gingen, mede, dat aan deze vraagstukken hoog gewigt gehecht werd.

Zoodanig ongeveer was de toestand der gemeente, toen PAULUS haar schriftelijk begon toe te spreken.

§ 137.

De eerste brief, aan haar geschreven.

Er is geen twijfel aan, of de berigten, door TIMOTHEÜS ontvangen, gaven den Apostel, gedurende den eersten tijd van zijn verblijf te Korinthe, aanleiding, om aan de gemeente te Thessalonika te schrijven (vgl. Hand. XVIII: 5. 1 Thess. III: 6). De eerste brief, aan haar gerigt, dien wij bezitten, is derhalve vandaar, en niet, zoo als het onderschrift wil, van Athene derwaarts gezonden, omstreeks het jaar 52 of 53. SILVANUS of SILAS en TIMOTHEÜS bevinden zich bij PAULUS en worden in den aanhef mede genoemd (H. I: 1). De echtheid van den brief is aan geene regtmatige bedenkingen onderhevig en, op geringe uitzondering na, ten allen tijde algemeen erkend geworden.

Om hem regt te waarderen, houde men in het oog, dat de Apostel vooral te bestraffen en te regt te brengen had, en dit bij de jeugdige gemeente met bedachtzaam overleg zóó doen moest, dat noch zijn gezag daaronder lijden, noch zij zelve daardoor van hem vervreemden kon. De inhoud overtuigt er ons van, hoe uitnemend hij daarin geslaagd is. Hij begint, na de gewone groetenis (H. I: 1), met hun verzekering te doen van zijn voortdurend aandenken (vs. 2—5) en hen te prijzen van wege hunne standvastigheid, ook omdat zij zijne navolgers geworden zijn (vs. 6—10). Hieruit ontleent hij schijnbaar ongezochte aanleiding, om hun zijn voorbeeld, gedurende zijn verblijf in hun midden gegeven, tot in bijzonderheden voor te houden (H. II: 1—12), en keert daarna tot de vermelding hunner getrouwheid onder vervolging en druk terug (vs. 13—16), met de betuiging van zijn teleurgesteld verlangen, om hen te zien (vs. 17—20). Zoo komt hij op de zending en den terugkeer van TIMOTHEÜS (H. III: 1—6), wiens berigten hem verblijd en dat verlangen bij vernieuwing verlevendigd hebben (vs. 7—13). Wat hij verhinderd wordt mondeling te doen, dat doet hij thans schriftelijk, in overeenstemming met zijne vroegere prediking (H. IV: 1, 2). Hij waarschuwt hen eerst tegen onreinheid, met het oog vooral op de zonde der ontucht (vs. 3—8), dan tegen bedrog of misbruik der broederliefde (vs. 9—12), en eindelijk tegen schadelijke dwalingen betrekkelijk het lot der ontslapenen en de wederkomst van CHRISTUS (vs 13—18), met ernstige opwekking, om zich daarop tijdig te bereiden (H. V: 1—11). Eenige andere, onderling niet zamenhangende, vermaningen, maar die toch allen met het reeds geschrevene in betrekking staan, zijn daaraan toegevoegd (vs. 12—24). En na zich in hunne voorbidding aanbevolen (vs. 25), hun den broederkus als gegeven (vs. 26) en hen bezworen te hebben, om den brief aan allen te laten lezen, besluit hij met de gebruikelijke zegenbede (vs. 27).

Men ziet uit deze beknopte inhoudsopgave, dat de Apostel het voorgestelde doel op menschkundige wijze bereikt

en met wijs beleid lof en berisping heeft doorééngemengd. Spreekt hij uitvoerig van zich zelven en zijn gehonden gedrag (H. II), het is enkel, om aan de vermaningen, die volgen zullen, gereeden ingang te verschaffen. Op die vermaningen legt hij daardoor een dubbel gewigt, en om harentwil vooral verlangt hij, dat de brief door al de broederen gelezen worde (H. V: 27). Hij is voorts gemakkelijk en vloeijend geschreven, en niet moeijelijk te verstaan. Er heerscht een hartelijke toon in, die van teedere belangstelling en liefde getuigt (vgl. H. II: 19, 20). De Apostel is blijkbaar nog vol van de versche herinnering van zijn verblijf te Thessalonika (H. I: 4—6, 9. II: 1—12), vol van verlangen, om hen weêr te zien (H. II: 17, 18. III: 16), vol van bezorgdheid over het waarachtig heil der gemeente (H. III: 5). En zijne ernstige vermaningen, geheel naar hunne behoeften ingerigt, zijn even liefderijk als gepast.

Er is uit dezen brief voor ons veel minder te leeren, dan uit sommige anderen, omdat daarin niet zoozeer een bepaald onderwerp behandeld, als wel een en ander besproken wordt, waaraan de Christenen te Thessalonika behoefte hadden. Maar, behalve dat wij er den Apostel zelven weder van de gunstigste zijde uit leeren kennen, vinden wij in dat gedeelte, waarin het lot der ontslapenen, in verband met de toekomst des Heeren, beschreven wordt (H. IV: 13—18. V: 1—10), niet weinig, wat opmerking verdient, vooral ook in betrekking tot hetgeen daaromtrent elders voorkomt (vgl. § 117). En de losse vermaningen aan het einde (H. V: 12—24) munten door kernachtige kortheid en puntigheid uit.

§ 138.

De tweede brief, aan haar gerigt.

Nog gedurende zijn verblijf te Korinthe ontving PAULUS, na het afzenden van zijnen eersten brief, berigten uit Thessalonika, hetzij langs mondelingen of schriftelijken weg (H. III: 11), die hem aanleiding gaven tot

het schrijven van een' tweeden, min uitvoerigen. Daar SILVANUS of SILAS en TIMOTHEÜS, blijkens den aanhef (H. I: 1), zich nog bij hem bevinden, terwijl wij hen later niet meer in zijn gezelschap aantreffen, en de vervolging van de zijde van de vijanden des Evangelies, die oorzaak werd van zijn vertrek, reeds tegen hem begonnen was, zoo 't schijnt (H. III: 2. vgl. Hand. XVIII: 12—18), zien wij ons verwezen naar het einde van zijn verblijf te Korinthe, ongeveer een jaar later dan het tijdstip, waarop hij de eerste maal geschreven had.

Hoedanig de ontvangene berigten waren, laat zich zonder moeite opmaken uit den brief zelven. Te midden van velerlei verdrukkingen, die voortdunrden (H. I: 4—7. III: 5), wies het geloof der Christenen, en waren zij overvloedig in de liefde, en hielden zij geduldig stand, zoodat de Apostel daarin bij andere gemeenten roemen kon (H. I: 4, 5. III: 13, 14). Ook was het hem gebleken, dat zij hem bij voortduring hun volkomen vertrouwen schonken (H. III: 4). Zelfs bewees de omstandigheid, dat men door op zijnen naam verdichte brieven aan sommige dwalingen gezag zocht bij te zetten (H. II: 2), hoe groote achting hij in hun midden genoot. Er is voorts van de vroegere onreinheid en ontucht, waartegen hij gewaarschuwd had (vgl. 1 Thess. IV: 3—7), in dezen tweeden brief geene sprake meer. Maar er was, desniettemin, nog veel te verbeteren en te volmaken over (H. I. 11, 12). Vooral waren de lediggangers nog niet te regt gebragt en de gemoederen nog niet gerustgesteld omtrent de wederkomst des Heeren. Het schijnt, dat men haar thans voor zeer digt aanstaande hield en in de vervolgingen. die woedden, hare voorteekenen zag. Misschien had zelfs een of ander gedeelte van den vorigen brief (1 Thess. V: 2, 3) die meening onwillekeurig gevoed, en er was zelfs, ten einde haar ingang te verschaffen en gezag te geven, den Apostel een brief toegedicht, dien hij niet geschreven had (H. II: 2). Die lediggangers nu, die 's Heeren aanstaande wederkomst tot een voorwendsel misbruikten,

gingen voort, in plaats van zich naar zijn voorbeeld en voorschrift te gedragen (H. III: 6, 7), ongeregeld te wandelen, in plaats van in stilheid te arbeiden, ijdele dingen te doen en hun onderhoud bij anderen te zoeken (H. III: 11, 12). Geen wonder, voorwaar! dat de Apostel zich gedrongen gevoelde, om hun, nu zij zijne vroegere vermaningen blijkbaar in den wind sloegen, andermaal krachtig te wederstaan en, zoo mogelijk, te regt te brengen (H. III: 6, 14, 15).

Na de gewone groetenis (H. I: 1) begint hij met de Thessalonicensen te prijzen van wege hunnen wasdom in geloof en liefde, te midden der vervolgingen gebleken (vs. 2—4), en doet hen aanstonds die vervolgingen beschouwen in het regte licht, als door God met wijsheid toegelaten en eenmaal regtvaardig te vergelden (vs. 5—12). Daarom ook mogen zij daaruit niet besluiten tot de digt aanstaande wederkomst des Heeren (H. II: 1, 2), welke meening uitvoerig wederlegd wordt door aanwijzing van de groote gebeurtenissen, die vóóraf nog moeten plaats hebben (vs. 3—12), terwijl ook anders de vroege aanneming des Christendoms geen voorregt meer te achten ware (vs. 13—17). Voorts noodigt hij hen uit, om hunne gebeden met de zijne te paren, opdat het Evangelie zijnen loop hebbe (H. III: 1, 2), en vertrouwt, dat ook zij bewaard zullen worden en in gehoorzaamheid aan zijne bevelen toenemen (vs. 3—5). Vooral vermaant hij de ongeregelden, die misbruik maken van de Christelijke broederliefde, en wil, dat zij op Christelijke wijze verwijderd worden (vs. 6—15). Na der gemeente vrede te hebben toegewenscht (vs. 16), vestigt hij, ten einde vervalsching en bedrog te voorkomen, de aandacht op zijne handteekening (vs. 17), en besluit met heilbede (vs. 18).

Dat deze brief geschreven is na den vorigen, waarvan hij melding maakt (H. II: 15) en waarop hij niet onduidelijk terugwijst (H. III: 7—10. vgl. 1 Thess. II: 1—12), valt aanstonds in het oog. Er wordt ook met geen enkel woord meer gesproken van de eerste aanneming des Christendoms, maar wel van den voorspoedigen wasdom der

gemeente, te midden van vervolging en druk. En het blijkt, dat de Apostel meer dan vroeger de Thessalonicensen vertrouwt, hen krachtiger durft toespreken en bij zijne vermaningen minder omzigtigheid behoeft in acht te nemen. Het doel van zijn schrijven is voortzetting van de begonnen' bestrijding der heerschende verkeerdheden en nadere teregtwijzing aangaande 's Heeren wederkomst. Vandaar, dat de onderwerpen, in dezen tweeden brief behandeld, weinig verschillen van die, welke in den eersten besproken waren. Het is thans echter vooral de meening, alsof de dag dier wederkomst reeds digt ophanden ware, die wederlegd wordt. Zoo merkwaardig de voorstelling is van den afval, die volgens den Apostel nog eerst komen, en van den mensch der zonde, den zoon des verderfs, die nog eerst geopenbaard moest worden (H. II: 3—12), even zoo moeijelijk is zij tevens ter verklaring. Zij wijst naar de voorspellingen van DANIËL (H. VIII: 23. XI: 21, 30) heên en schijnt op een' bestemden persoon te doelen, elders den Antichrist genaamd (1 Joh. II: 18), die welhaast zou optreden. Onmogelijk mag het heeten, met zekerheid te bepalen, wien de Apostel bedoeld mag hebben. De uitéénloopende verklaringen der uitleggers, die elkander tegenspreken en zoowel de Romeinsche keizers VITELLIUS, NERO en CLAUDIUS, als den Paus te Rome, MOHAMMED, NAPOLEON zelfs noemen, strekken daarvan ten bewijze. Overigens is de toon, in dezen brief aangeslagen, even hartelijk als in den vorigen.

Vele jaren later heeft PAULUS, toen hij, voor de tweede maal naar Korinthe gaande, door Macedonië trok (Hand. XX: 1, 2), de gemeente te Thessalonika bezocht, en evenzoo drie maanden later, toen hij vandaar terugkeerde (vs. 3). Zij mag mede gerekend worden onder die gemeenten in Macedonië en Achaje, die ruimschoots bijdroegen ten behoeve van de noodlijdende broeders in Judea (Rom. XV: 26) en deswegens hoog geprezen worden door den Apostel (2 Kor. VIII: 1—5). Latere berigten omtrent haren toestand zijn onzeker. De stad draagt thans nog den naam van Saloniki.

§ 139.

Timotheüs en zijne betrekking tot paulus.

Men is gewoon, de brieven van den Apostel paulus aan timotheüs met dien aan titus herderlijke brieven te noemen, omdat zij handelen over de pligten, aan het herder- en leeraarambt in de gemeente verbonden (vgl. § 92, 114). Zij hebben overigens, behalve den inhoud, ook ongeveer dezelfde zwarigheden gemeen, als het er op aankomt, om het tijdstip, waarop zij geschreven zijn, volgens de geschiedenis naauwkeurig te bepalen. Ten gevolge daarvan hebben zij, wat hunne echtheid betreft, in den laatsten tijd meer dan andere brieven, ten doel gestaan aan velerlei bedenkingen en aanvallen zelfs.

Niet uit Derbe, zoo als sommigen te onregte willen (vgl. Hand. XX: 4), maar uit Lystre in Lycaonië was de jeugdige timotheüs afkomstig. Ofschoon de zoon van een' heidenschen vader (H. XVI: 1), had hij van zijne Joodsche moeder, eunice, en grootmoeder, loïs geheeten, het voorregt eener godsdienstige opvoeding genoten (2 Tim. I: 5) en van kinds af de heilige Schriften gekend (H. III: 15). Onder den weldadigen invloed van het voorbeeld dezer beide vrome vrouwen, die vermoedelijk gedurende het eerste verblijf van paulus en barnabas in Lycaonië tot het Christendom waren overgegaan (H. I: 5. vgl. Hand. XIV: 6, 7), was ook hij, toen paulus er voor de tweede maal kwam, reeds toegetreden. En op grond van de gunstige getuigenis, die hem van de broederen gegeven werd, aarzelde de Apostel niet, om hem tot zijnen reisgenoot aan te nemen (Hand XVI: 1—3), ten einde hem onder zijn opzigt verder te vormen en voor de Evangeliebediening te bekwamen (vgl. 2 Tim. II: 2. III: 14). Vooraf echter liet hij hem, van wege zijne heidensche afkomst, om der Joden wil besnijden (Hand XVI: 3). En

van nu af aan vinden wij TIMOTHEÜS in het gezelschap van PAULUS, op zijne reizen door Phrygië, Galatië, Mysië en Bithynië naar Macedonië en Philippi, waar hij, welligt omdat hij aan de Evangelieprediking nog geen werkzaam aandeel nam, verschoond bleef van de bittere vervolging, die PAULUS en SILAS er te verduren hadden (vgl. vs. 19, 23, 24). Na vervolgens Thessalonika met hen bezocht te hebben, werd hij met SILAS door den Apostel achtergelaten te Berea (H. XVII: 10, 14, 15), met den last, om hem spoedig naar Athene, werwaarts hij verreisde, te volgen (vs. 15). Vandaar schijnt hij naar Thessalonika teruggezonden te zijn (1 Thess. III: 1, 2, 5). Eerst te Korinthe, werwaarts de Apostel zich inmiddels begeven had, kwam hij met SILAS weder tot hem (Hand. XVIII: 5. 1 Thess. III: 6). En niet slechts bevond hij er zich bij hem, toen hij de beide brieven aan de Thessalonicensen schreef (1 Thess. I: 1. 2 Thess. I: 1); maar hij was er ook met hem werkzaam (2 Kor. I: 19), zoo dat men vermoeden mag, dat de tijd zijner voorbereiding thans geëindigd was. Van nu aan echter verliezen wij hem uit het oog, totdat hij, tegen het einde van 's Apostels driejarig verblijf te Epheze, weder met name genoemd wordt. PAULUS, namelijk, zond hem vandaar met ERASTUS naar Macedonië (Hand. XIX: 20), én droeg hem daarbij tevens den last op, om naar Korinthe te gaan (1 Kor. IV: 17. XVI: 10, 11). Of hij den laatstgenoemden last metterdaad volvoerd hebbe, mag voor hoogst onzeker gehouden worden (vgl. § 123); en even onzeker is het, of hij nog weder naar Epheze tot den Apostel is teruggekeerd, vóór dat hij vandaar vertrokken was. Maar met zekerheid weten wij, dat hij zich, na zijn vertrek, in Macedonië weder met TITUS bij hem gevoegd (vgl. Hand. XX: 3. 2 Kor. I: 1. VII: 6), hem naar Korinthe vergezeld (Rom. XVI: 21), en ook op zijne reize naar Jeruzalem hem begeleid heeft tot in Azië (Hand. XX: 4, 5). Hier verliezen wij weder zijn spoor, en eerst uit de brieven, door PAULUS uit

zijne gevangenis te Rome geschreven, bemerken wij, dat hij hem met getrouwheid ter zijde stond (Eph. VI: 21. Phil. I: 1. Kol. I: 1. Philem. 1), ook toen allen hem verlaten hadden (Phil. II: 18). Zelfs was de Apostel voornemens, om hem, zoodra zijne zaak een' gunstigen keer mogt genomen hebben, naar zijne geliefde Philippensen te zenden (vs. 23). Eindelijk vinden wij ook nog met een enkel woord in den brief aan de Hebreën van hem gewag gemaakt (Hebr. XIII: 23). De latere kerkelijke overlevering noemt hem den eersten bisschop te Epheze, en berigt zonder grond, dat hij aldaar den marteldood zou gestorven zijn. Zijn sterfdag wordt op 24 Jan. gevierd.

Met het oog op deze geschiedkundige bijzonderheden, kan het ons niet bevreemden, dat ons onder de brieven van PAULUS een tweetal bewaard gebleven is, aan TIMOTHEÜS gerigt. Zij ademen de teederste genegenheid, door den Apostel hem toegedragen, en getuigen tevens van den naauwen band der dankbaarheid en liefde, waardoor de leerling zich aan den grooten man verbonden gevoelde (2 Tim. I: 4. vgl. Phil. II: 22). PAULUS noemt hem bij herhaling zijnen zoon, zijnen geliefden zoon (1 Tim. I: 18. 2 Tim. I: 2. II: 1. vgl. 1 Kor. IV: 17), gelijk elders zijnen broeder en medearbeider in het Evangelie van CHRISTUS (1 Thess. III: 12. vgl. 1 Kor. XVI: 10); roemt de opregtheid van zijn geloof, het gevolg der godsdienstige opvoeding, die hij genoten had (2 Tim. I: 5. III: 15), en verlangt in zijne gevangenschap te Rome naar zijne komst, opdat hij met blijdschap vervuld mogt worden (2 Tim. I: 4. IV: 9, 21). Er is voorts geen twijfel aan, of TIMOTHEÜS was, toen hij zich bij PAULUS voegde (Hand. XVI: 3), nog zeer jong (1 Tim. IV: 12. vgl. 2 Tim. II: 22). Hij schijnt van een zwak en teeder ligchaamsgestel geweest te zijn (1 Tim. V: 23). In verband daarmede meent men, dat hij niet onder de stoutmoedigsten kan gerekend worden, maar veeleer vreesachtig was van aard (vgl. 1 Kor. XVI: 10. 2 Tim. I: 6—8). Met plegtige

handoplegging was hij tot de Evangeliebediening ingewijd (1 Tim. IV: 14. 2 Tim. I: 6), en te dier gelegenheid had hij niet slechts onder vele getuigen de goede belijdenis beleden (1 Tim. VI: 12), maar waren ook de gunstigste verwachtingen over hem uitgesproken (1 Tim I: 18. IV: 14).

§ 140.

De eerste brief, aan hem geschreven.

In zijnen eersten brief aan TIMOTHEÜS geeft de Apostel, na den gewonen aanhef (H. I: 1, 2), hem den last, daar hij hem, bij zijn vertrek naar Macedonië, te Epheze heeft achtergelaten, om zich met alle kracht tegen bijgeloovige en valsche leeringen te verzetten (vs. 3, 4); wijst hem daartoe op het einddoel des gebods (vs. 5), tegenover de Joodsche dwaalleeraars, die het uit het oog verloren (vs. 6—10), en weidt over zichzelven uit en over Gods barmhartigheid in zijne roeping tot het Apostelambt (vs. 11—17). Van deze uitweiding teruggekeerd, wendt hij zich weder tot TIMOTHEÜS, om hem zijne bevelen te geven (vs. 18—20). Hij deelt hem daartoe eenige voorschriften mede omtrent de voorbiddingen in de gemeente (H. II: 1—7) en het betamelijk gedrag van vrouwen zoowel als mannen in de onderlinge zamenkomsten (vs. 8—15). Ook geeft hij de vereischten dergenen, aan wie kerkelijke bedieningen zouden opgedragen worden, opzieners zoowel als diakenen, naauwkeurig op (H. III: 1—13), en betuigt, ofschoon hij zelf spoedig hoopt te komen (vs. 14), deze opgaven te doen, opdat TIMOTHEÜS weten moge, hoe zich gedurende zijne afwezigheid in de gemeente te gedragen (vs. 15, 16). Voorts voorspelt hij de dwalingen, die langzamerhand zouden insluipen (H. IV: 1—6), wijst aan, hoe zij moeten bestreden worden (vs. 7—11), en voegt daaraan nog eenige andere lessen en vermaningen toe (vs. 12—16). Na eene korte aanwijzing, hoe elk naar zijnen leeftijd en stand door den jeugdigen Evangeliedienaar moet wor-

den toegesproken (H. V: 1, 2), geeft hij uitvoerige voorschriften aangaande de weduwen en de voorwaarden, om haar aan het werk der openbare liefdadigheid deel te doen erlangen (vs. 3—16), aangaande het gewigt van het opzienersambt en de omzigtigheid, die bij de keuze der personen betaamt (vs. 17—22), benevens nog andere vermaningen van gemengden inhoud (vs. 22—25). Eindelijk vindt men hier eene opgave van de pligten der slaven (H. VI: 1, 2), waarschuwingen tegen twiststokerij en ongeoorloofd winstbejag, gierigheid en andere ondeugden (vs. 3—10, 17—19), waartegen TIMOTHEÜS ijveren, waarvan hij zich vrijhouden, waartegenover hij zich als een voorbeeld van deugd, geloof en liefde aanbevelen (vs. 11—16) en alzoo het pand, hem toevertrouwd, heilig bewaren moest (vs. 20, 21).

Met dezen brief, waarin groote hartelijkheid en vertrouwelijkheid heerscht en de geoefende Apostel woorden van wijsheid en ervaring spreekt tot den eerstbeginnenden broeder, zijnen jeugdigen leerling en vriend, heeft PAULUS meer dan ééne bedoeling gehad. Het was hem blijkbaar te doen, om hem op te wekken tot den strijd tegen de toen heerschende dwalingen (H. I: 3, 4, 18, 19), tot getrouwheid in het werk, hem aanbevolen (H. V: 21. VI: 13, 14, 20), en tot voortgezette zelfoefening (H. IV: 12—16), en hem voorts al datgene mede te deelen, wat hij bij zijnen arbeid in de gemeente had in acht te nemen (H. III: 15. IV: 6, 19, 20, 22). Vandaar, bij de veelsoortigheid der bijzonderheden, die hij aanroert of behandelt, zeker gemis aan geregelde volgorde, alsof de brief, zonder bepaald plan, in haast en bij gedeelten geschreven ware. Men vermoedt, maar zonder genoegzamen grond, dat hij bestemd was, om, ofschoon aan TIMOTHEÜS gerigt, ter kennisse der gansche gemeente gebragt te worden, ten einde hem, tegenover de toenmalige dwalingen, met Apostolisch gezag te ondersteunen.

Er komen hier bijzonderheden voor, die ten allen tijde de opmerkzaamheid verdienen. Reeds de wijze, waarop PAULUS in diepen ootmoed gewag maakt van zijne bekee-

ring en zich, tegenover de barmhartigheid Gods, hem betoond (H. I: 14, 16), den voornaamsten der zondaren noemt (vs. 13, 15, 16), is merkwaardig. Men vindt hier voorts vele Evangelische waarheden kort en krachtig uitgedrukt (H. I: 5, 15. II: 4—6. III: 16. VI: 6), vele algemeen nuttige lessen en vermaningen gegeven (H. IV: 4, 5, 8. VI: 7, 10, 17—19), vele behartigingswaardige waarschuwingen tegen dwalingen en verkeerdheden, die de beoefening des Evangelies in den weg staan (H. I: 3, 4, 6, 7, 19, 20. IV: 1—3, 7. V: 15. VI: 3—6, 20, 21), en vooral vele voorschriften aangaande het herder- en leeraarambt (H. III: 1. IV: 11—16. V: 1, 3, 17—20, 22. VI: 11, 12, 20) en de vereischten van ouderlingen en diakenen (H. III: 1—13), die den Evangeliedienaar, op jeugdigen leeftijd, uitnemend te stade komen. Er is over de merkwaardige plaats, H. III: 16, veel getwist. Het gevoelen dergenen, die meenen te moeten vertalen, met verandering van lezing: die geopenbaard is in het vleesch, is geregtvaardigd in den geest, schijnt de voorkeur te verdienen boven de gewone opvatting.

En wanneer is nu deze brief door den Apostel geschreven? Wanneer en vanwaar? Bij volslagen gebrek van geschiedkundige getuigenissen daaromtrent, raadplegen wij den brief zelven, die ons zegt, dat PAULUS, naar Macedonië reizende, TIMOTHEÜS te Epheze achterliet (H. I: 3), met het voornemen, om spoedig weêr te keeren (H. III: 14), en met den last, aan hem, ofschoon nog zeer jong (H: IV: 12), gegeven, om inmiddels den opbouw der gemeente te bevorderen, ook door de aanstelling, na zorgvuldige keuze, van ouderlingen en diakenen (H. III: 1—13, 15. IV: 16. V: 17, 22). Men is gewoon, tenzij men eene tweede gevangenschap des Apostels te Rome aanneemt (vgl. § 115), hier te denken aan dat tijdstip in zijne geschiedenis, toen hij, na een driejarig verblijf, ten gevolge van oproer, Epheze haastig verlaten had (Hand. XX: 1), en meent, dat de brief, kort na zijn vertrek, geschreven en verzonden is uit de Macedonische stad,

werwaarts bij zich begeven had, indien niet reeds op zijne reize derwaarts te Troas of elders (1). Bij die veronderstelling zou de brief naar tijdorde geplaatst moeten worden midden tusschen de beide brieven aan de Korinthiers. Men moet daarbij echter aannemen zonder bewijs, dat TIMOTHEÜS, die met ERASTUS uit Epheze naar Macedonië gezonden was (H. XIX: 22) en dien wij eerst later weêr genoemd vinden (H. XX: 4), nog vóór 's Apostels vertrek te Epheze was teruggekeerd, zoodat aan hem kon worden opgedragen, om de plaats van PAULUS aldaar te vervangen en het nog onafgedane werk in de gemeente te voltooijen. Levert dit bij de kortheid des verhaals geen bezwaar op, het wekt daarentegen eenige bevreemding, dat er in de geschiedenis niets te bespeuren is van 's Apostels voornemen, om naar Epheze terug te keeren (Hand. XX: 6, 16. Vgl. 1 Kor. XVI: 10, 11), een voornemen, dat hij, zooveel wij weten, ook niet volvoerd heeft. En in allen gevalle kan TIMOTHEÜS, na zijn vertrek, slechts weinige maanden achteréén te Epheze werkzaam zijn geweest (Vgl. Hand. XX: 4). Ten einde aan deze bedenkingen, die eenig gewigt hebben, te ontkomen, wagen wij de gissing, dat PAULUS, gedurende zijn driejarig verblijf te Epheze, een' korten uitstap naar Macedonië gemaakt en er, gedurende dien tijd, TIMOTHEÜS heeft achtergelaten. Maakt LUKAS daarvan geene melding, men merke op, dat hij slechts enkele bijzonderheden van 's Apostels werkzaamheid aldaar heeft te boek gesteld en meest uitvoerig is in de beschrijving van de oorzaak van zijn overhaast vertrek (vgl. Hand. XIX: 10, 23—40). Vinden wij uitdrukkelijk gewag gemaakt van zijn voornemen, om, Macedonië en Achaje doorgegaan hebbende, naar Jeruzalem te reizen (H. XIX: 21), dit verhindert ons niet, zulk een korten uitstap, die vóórafging en vanwaar hij haastig zal zijn teruggekeerd, te veronderstellen. En dubbel verklaarbaar wordt ons,

(1) Aan Laodicea, in het onderschrift vermeld, kan in geen geval gedacht worden.

bij die veronderstelling, de menigte van raadgevingen en vermaningen, die hij, gedurende zijne afwezigheid, aan den jeugdigen TIMOTHEÜS mededeelde, op wiens schouders een bijkans te zware last gelegd was. Allerminst zien wij, dat tegen dit gevoelen een wettig bezwaar ontleend kan worden uit H. I: 19, 20. VI: 10, 21, waar van zulken wordt gewag gemaakt, die waren afgeweken van het geloof, of uit H. III: 6, waar gezegd wordt, dat geen nieuweling in het geloof tot opziener mogt verkozen worden. Bij den snellen aanwas der gemeente en den grooten opgang, dien het Christendom in Azië maakte, bevreemdt het ons evenmin, dat er zóó spoedig reeds aan de aanstelling van ouderlingen en diakenen gedacht werd (vgl. Hand. XX: 17, 28). In allen gevalle kan de brief niet later, dan kort na 's Apostels vertrek (H. XX: 1), geschreven zijn, daar hij later, zooveel wij weten, te Epheze niet geweest is (vgl. vs. 38) en TIMOTHEÜS inmiddels ook ouder zou geworden zijn (vgl. 1 Tim. IV: 12). Ook is er tusschen H. IV: 1—3 en Hand. XX: 29 eene te opmerkelijke overeenkomst, om aan een later tijdstip te denken.

§ 141.

De tweede brief, aan hem gerigt.

Er is geen twijfel aan, of de tweede brief aan TIMOTHEÜS is een' geruimen tijd na den eersten geschreven. De Apostel beijvert zich daarin, na de gewone groete (H. I: 1, 2), waarop hij de betuiging volgen laat van zijne liefde tot TIMOTHEÜS en van zijne begeerte, om hem te zien (vs. 3—5), om hem op te wekken tot onbezwekene getrouwheid, in gemeenschap met hem, den Apostel der heidenen, waarbij hij aangaande zijne omstandigheden het een en ander mededeelt (vs. 6—18). Voortgaande met zijne vermaningen, vergelijkt hij het werk, dat hem is aanbevolen, met de dienst eens krijgsknechts (H. II: 1—13), en waarschuwt hem tegen sommige dwaalleeraars zijner dagen en vooral tegen twistgierigheid (vs. 14—26). Voorts maakt hij hem opmerkzaam op de zware tijden, die in

de laatste dagen aanstaande waren (H. III: 1—9), en op zichzelven wijzende (vs. 10—12), wekt hij hem op tot lijdzaamheid in de verdrukkingen en tot getrouwe beoefening der heilige Schriften (vs. 13—17) en, daar het gevaar dreigender wordt (H. IV: 1—5) en zijn uiteinde digt genaderd schijnt (vs. 6—8), tot verdubbelden ijver. Hij eindigt den zendbrief, terwijl hij spreekt van de personen, die bij hem zijn of waren, en van het voorgevallene bij zijn eerste verhoor (vs. 10—18, 20), met het herhaald verzoek, om haastig tot hem te komen en MARKUS mede te brengen (vs. 9, 11, 13, 20), met groetenissen (vs. 19, 21) en gebruikelijke zegenbede (vs. 22).

Deze brief is door den Apostel blijkbaar niet het doel geschreven, om, terwijl velen hem verlaten hadden (H. IV: 10, 12, 16) en zijn einde niet meer verre scheen (vs. 6), TIMOTHEÜS tot zich te ontbieden. Het schijnt echter, dat hij, in de onzekerheid, of zijn geliefde leerling haastig zou kunnen komen en hij hem nog tijdig zien zou, zich opgewekt heeft gevoeld, om hem nog eens ernstig te onderhouden over alles, wat tot zijnen werkkring behoorde, en tot onbezwekene getrouwheid op te wekken. Vandaar zoo menig, vooral voor Evangeliedienaars, nuttig woord, als hier gevonden wordt (H. I: 6—8, 13, 14. II: 1—8, 14—16, 22—26. III: 14—17. IV: 5). Bekend is bovendien, en belangrijk bij uitnemendheid, wat hier voorkomt aangaande het vaste fondament Gods (H. II: 19), den lof der heilige Schriften des O. Verbonds en hare nuttigheid (H. III: 15, 16), en de betuiging zijner wèlverzekerde hope, in het gezigt van den marteldood (H. IV: 6—8. vgl. H. I: 12), om van vele andere bijzonderheden, tot zijnen toestand betrekkelijk, niet te gewagen. Overigens is deze brief vlugtig neêrgeschreven en de orde daarbij niet gestreng in acht genomen.

Het is niet volkomen zeker, waar TIMOTHEÜS zich mag bevonden hebben, toen PAULUS aan hem dezen brief verzond. Sommige uitdrukkingen wijzen duidelijk genoeg naar Klein-Azië heên (H. I: 15—18. IV: 13, 14). De overlevering, die ons gebiedt, om bepaaldelijk aan

Epheze te denken, is niet boven alle bedenking verheven (vgl. H. IV: 12, 20). En tusschen de hier genoemde dwaalleeraars en die, welke in den eersten brief vermeld worden, bestaat niet zóó groote overeenkomst, dat wij op grond daarvan met zekerheid zouden durven spreken. Maar zeker is het, dat PAULUS dezen tweeden brief aan TIMOTHEÜS geschreven heeft uit zijne langdurige gevangenis te Rome (H. I: 16, 17. II: 9. IV: 6, 16). Wel was, toen hij schreef, zijne eerste verantwoording gunstig voor hem afgeloopen (H. IV: 17); maar toch nam het dreigend gevaar weêr toe, en de Apostel, ofschoon nog niet geheel zonder hope (vs. 18), zag den marteldood te gemoet (vs. 6). Met het oog daarop, houdt men dezen brief voor den allerlaatsten, die ons van hem is bewaard gebleven. Wie eene tweede gevangenschap te Rome waarschijnlijk achten, verschuiven hem zelfs tot het laatste tijdperk zijns levens. Anderen daarentegen, omdat zij TIMOTHEÜS en MARKUS, die hij hier tot zich ontbiedt (H. IV: 9, 11), in de brieven aan de Philippensen (H. I: 1. II: 19, 23) en aan PHILEMON (vs. 1, 24), bij hem te Rome aantreffen, meenen, dat die beide brieven, even als de gelijktijdige aan de Kolossensen en Epheziërs, blijkbaar later geschreven zijn. Wij kunnen dit gevoelen, waarbij men eene onverwachte gunstige wending in zijnen toestand moet aannemen, niet goedkeuren, omdat het ons voorkomt in strijd te zijn met het berigt: TYCHICUS heb ik naar Epheze gezonden (H. IV: 12), die, daar hij de overbrenger der genoemde brieven is geweest (Eph. VI: 20, 21. Kol. IV: 7, 8), eerst later kan vertrokken zijn, en met de vermelding van het vertrek van DEMAS (H. IV: 10), die, bij het afzenden dier brieven, zich nog te Rome bevond (Kol. IV: 14. Philem. 24). Op grond daarvan zouden wij geneigd zijn, om aan de reeds vermelde brieven den voorrang in tijdorde toe te kennen; voorts aan de gissing toe te geven, dat PAULUS, bij een eenigzins gunstigen keer van zijn lot, TIMOTHEÜS naar Philippi gezonden heeft (Phil. II: 19, 23), vanwaar hij naar Klein-Azië kan gegaan zijn; en eindelijk

in dezen brief het bewijs te zien, dat hij, toen zijn leven bij vernieuwing bedreigd werd, hem tot zich heeft ontboden, omdat hij hem nog éénmaal wensehte te zien, eer hij stierf. Tegen dit gevoelen bestaat geen ander bezwaar, dan hetgeen gelegen zou zijn in H. IV: 13, 20 (1). En volgen wij het, dan heeft de brief, als de jongste van 's Apostels hand, dien wij bezitten, dubbele belangrijkheid.

Indien TIMOTHEÜS het ontvangen opontbod nog tijdig heeft kunnen opvolgen, dan heeft hij den Apostel bijgestaan in zijnen jongsten nood, gelijk de overlevering wil, en is missehien zelf, ten gevolge zijner getrouwheid, in hechtenis geraakt, waaruit hij echter welhaast ontslagen werd (Vgl. Hebr. XIII: 23).

§ 142.

Betwiste echtheid en Paulinische oorsprong.

Behoudens enkele minbeduidende zwarigheden is het ons, zoo wij meenen, gelukt, om aan de beide brieven aan TIMOTHEÜS hunne plaats aan te wijzen in de geschiedenis. Uit de moeijelijkheid echter, daaraan verbonden, heeft men in de laatste jaren aanleiding ontleend, om hunne echtheid in twijfel te trekken en te bestrijden. Sommigen meenden, dat zij afkomstig waren van een' leerling des Apostels uit het laatst der eerste eeuw, en

(1) Zeker heeft het eenige moeijelijkheid, dat de Apostel eerst na 4 à 5 jaren zijnen reismantel met de boeken en perkamenten, die te Troas waren achtergebleven, terugwenscht (H. IV: 13), en aangaande TROPHIMUS berigt, dat hij hem te Milete krank gelaten heeft (vs. 20); maar onze onkunde der bijzondere omstandigheden, die daarmede welligt zamenhingen, verhindert ons, om hieruit stellige gevolgtrekkingen af te leiden. AQUILA en PRISCILLA bijv., die te Rome waren teruggekeerd (Rom. XVI: 3), hadden, blijkens H. IV: 19, die stad weder verlaten en bevonden zich in Azië, zonder dat wij daarvan de oorzaak kennen. En ARISTARCHUS, die met PAULUS derwaarts gereisd was (Hand. XXVII: 2) en er zich bij hem bevond (Kol. IV: 10. Philem. 24), schijnt, daar hij niet genoemd wordt, weêr vertrokken te zijn, werwaarts, weten wij niet.

anderen verwezen ze zelfs tot omstreeks de helft der tweede. De pogingen, door velen aangewend ten behoeve eener tweede gevangenschap van PAULUS te Rome, zijn meerendeels haren oorsprong verschuldigd aan de zucht, om hunne betwiste echtheid te redden (Vgl. § 115). Het is ons gebleken, dat dit, ook bij verwerping van dat gevoelen, mogelijk is. En al ware het zelfs, dat daaraan schijnbaar onoverkomelijke hinderpalen in den weg stonden, ook dan nog zouden wij het bewijs, daaruit afgeleid, te zwak noemen, om het te laten gelden, zoolang ons geene meer volledige berigten uit het Apostolisch tijdvak ten dienste staan, dan de Handelingen der Apostelen bevatten (Vgl. § 108). De overige bedenkingen, aan den inhoud en stijl der beide brieven tegen hunne echtheid ontleend, schieten, op zichzelve beschouwd, te kort. De inhoud levert nicts op, wat in strijd zou zijn met 's Apostels karakter en leerbegrip. De stijl mag in het algemeen Paulinisch heeten. Zóó onveranderlijk vast stond het spraakgebruik van PAULUS niet, dat hij niet soms in den eenen brief, bij groote verscheidenheid van onderwerpen, andere woorden en spreekwijzen zou gebezigd hebben, dan in den anderen. Ook de overeenkomst dezer brieven met dien aan TITUS levert zoomin bezwaar op, als de verwantschap, bijv., die er is tusschen die aan de Epheziërs en de Kolossensen (Vgl. § 135). En raadplegen wij de getuigenissen der oudheid, deze zijn, zelfs volgens het oordeel der jongste bestrijders, zóó voldoende, als men slechts wenschen kan. Alleen wekt het bevreemding, dat de bekende MARCION van de brieven aan TIMOTHEÜS evenmin, als van dien aan TITUS, melding maakt. Zij schijnen hem in zijne vaderstad Sinope aan de Zwarte zee onbekend gebleven te zijn. Aan verwerping derzelve op geschiedkundige gronden valt althans bij hem niet te denken. Wat meer is, eigenlijk gezegde verdichting op den naam van PAULUS, zonder dat het bedrog reeds vroeg openbaar werd, mag bijkans eene onmogelijkheid worden geacht. En hoe zou een verdichter op het denkbeeld

gekomen zijn van gelukkig te kunnen slagen, zonder zichzelven te verraden, wanneer hij zulke kleine onbeduidende bijzonderheden opnam in zijne opstellen, als hier gevonden worden (1 Tim. V: 23. 2 Tim. IV: 13), of personen vermeldde, waaromtrent elders schijnbaar tegenstrijdige berigten aanwezig waren (2 Tim. IV: 10, 11, 19—21)?

Wij meenen hiermede niet alle bedenkingen, vroeger en later met groote scherpzinnigheid tegen de echtheid dezer brieven aangevoerd, volkomen weggenomen, maar genoeg gezegd te hebben, om hunnen Paulinischen oorsprong, die eeuwen achteréén door de Christenheid werd vastgehouden, tegenover sommiger twijfel eenigermate te regtvaardigen.

DE BRIEF VAN PAULUS AAN TITUS.

§ 143.

TITUS en de brief, aan hem geschreven.

De brief aan TITUS, met die aan TIMOTHEÜS tot de herderlijke brieven van PAULUS gerekend (§ 139), heeft, vooral wat den inhoud betreft, groote overeenkomst met den eersten dier twee.

Kennen wij den man, aan wien hij gerigt is, uit de Handelingen der Apostelen niet, in de brieven van PAULUS vinden wij meermalen van hem gewag gemaakt. Van zuiver heidensche afkomst (Gal. II: 3), moet hij reeds vroeg met het Christendom zijn bekend geworden. De Apostel noemt hem niet slechts zijnen broeder (2 Kor. II: 12), maar zelfs zijn' opregten zoon (Tit. I: 3. vgl. 1 Kor. IV: 15), en nam hem op zijne reize met BARNABAS, Gal. II: 1 vermeld, naar Jeruzalem mede, waar men er te vergeefs bij hem op aandrong, dat hij hem, ten gevalle der Joden, zou laten besnijden (Gal. II: 3). Later schijnt hij PAULUS doorgaans op zijne togten vergezeld en ook met hem gearbeid te hebben (2 Kor. VIII: 23). Hoe hoog hij hem schatte, kan daaruit blijken,

dat hij hem zelfs tot tweemalen toe naar Korinthe gezonden heeft, zelf verhinderd zijnde om derwaarts te gaan, en zoowel de wijze roemt, waarop hij zijne eerste zending volbragt (2 Kor. VII: 6, 7, 13, 14), als zijne bereidwilligheid, om haar andermaal te volbrengen (H. VIII: 6, 16, 17. Vgl. § 123). De brief, aan hem geschreven, bewijst, dat hij hem te eeniger tijd op Kreta heeft achtergelaten, om er de nieuw gestichte gemeenten op te bouwen en allerwege ouderlingen aan te stellen (H. I: 5). Onzeker is het, of hij aan 's Apostels verzoek, hem daarin gedaan, om te Nikopolis bij hem te komen (H. III: 12), heeft kunnen voldoen. Maar gedurende zijne gevangenschap te Rome is hij, weten wij, bij hem geweest en vandaar naar Dalmatië gereisd, denkelijk ten gevalle der Evangelieverkondiging (2 Tim. IV: 10). De overlevering maakt hem tot bisschop van Kreta en wil, dat hij er eerst in hoogen ouderdom zou gestorven zijn. Zijne gedachtenis wordt in de Roomsche kerk op 4 Jan. gevierd.

De inhoud van den brief, die zijnen naam draagt, laat zich in korte woorden opgeven. Na een vrij uitvoerigen aanhef en heilwensch (H. I: 1—4), legt de Apostel terstond het oogmerk van zijn schrijven bloot, en geeft de vereischten op van een' goeden opziener in de gemeente (vs. 5—9), waarop hij wil, dat bij de Kretensen vooral, van wege hunne min gunstig bekende geaardheid, meer dan elders zal worden acht gegeven (vs. 10—16). Vervolgens schrijft hij TITUS voor, welke bevelen hij den Kretensen moet inscherpen tot regeling van hun gedrag, naar elks onderscheiden' stand (H. II: 1—6, 9, 10. III: 1, 2), hem opwekkende, om zelf het voorbeeld te geven van getrouwe pligtsbetrachting (H. II: 7, 8), en dit aandringende met de voorstelling van de groote voorregten en zedelijke bedoelingen des Christendoms, waaraan zij deel hadden (H. II: 11—15. III: 3—8). Na hem eindelijk nog den raad gegeven te hebben, om zich van ijdele twistvragen te onthouden en de onverbeterlijken te laten varen (vs. 9—11), besluit hij den brief met eenige

bijzondere beschikkingen (vs. 12—14) en hartelijke zegenbede (vs. 15).

De aanleiding, den Apostel tot dit schrijven gegeven, staat te duidelijk uitgedrukt, om twijfelachtig te zijn (H. I: 5). Zwaar was de taak, die TITUS, op Kreta achtergelaten, te vervullen had, zoowel van wege het bekend karakter der bevolking (vs. 12), als van wege de verderfelijke dwaalleeraars uit de Joden, die er gevonden werden (H. I: 10, 11, 14. III: 9). Zij schijnen in sommige opzigten van Esseënsche rigting geweest te zijn, en komen vrij wel overeen met die, waarmede TIMOTHEÜS te Epheze, blijkens den eersten brief, aan hem gerigt (H. I, IV), te kampen had. Daaraan is dan ook de meer dan toevallige overeenkomst toe te schrijven, die er tusschen laatstgenoemden en dezen brief bestaat (1), eene overeenkomst, die te grooter is, daar de Apostel beide brieven met ongeveer hetzelfde oogmerk en vermoedelijk omstreeks denzelfden tijd geschreven heeft. Het eigenlijke tijdstip der vervaardiging laat zich echter uit den brief zelven op geenerlei wijze opmaken.

§ 144.

Betwiste echtheid en belangrijkheid van den brief.

Er komt in dezen brief, die in den laatsten tijd, even als die aan TIMOTHEÜS (§ 139), meermalen is verdacht geworden, niets voor, wat niet zuiver Paulinisch heeten mag of in strijd zou zijn met de overige geschriften, die wij van hem bezitten. Wel bevat hij uitdrukkingen en woorden, die elders niet bij hem teruggevonden worden; maar bij de groote verscheidenheid der onderwerpen, die hij behandelt, mag dit geene bijzondere bevreemding wekken. En gelijk dit geschrift, niet minder dan de overige, aan zijn oogmerk ten volle beantwoordt,

(1) Verg. 1 Tim. II: 8—12 met Tit. II: 1—6, 1 Tim. III met Tit. I: 5—10.

zoo ademt het ook blijkbaar den geest en de denkwijze van den Apostel. Zelfs de bestrijders van deszelfs echtheid moeten dit, huns ondanks, erkennen en denken daarom ook doorgaans bepaaldelijk aan den een' of anderen leerling uit zijne school. Ja, zij verklaren zich bereid, om hunnen twijfel, ook op grond van de alleszins voldoende getuigenissen der oudheid, op te geven, indien, zeggen zij, sommige geschiedkundige bijzonderheden, die hier voorkomen, zich slechts bevredigend lieten verklaren. Van een langer of korter verblijf van PAULUS op het eiland Kreta, waar hij, bij zijn vertrek, TITUS zou hebben achtergelaten (H. I: 5), lezen wij elders evenmin, als van zijn voornemen, om te Nikopolis te overwinteren (H. III: 12). Zelfs is het onzeker, welke stad, terwijl er meerderen waren van dien naam, daarmede bedoeld mag zijn. Wij voor ons zouden echter om deze of soortgelijke zwarigheden niet ligt een' brief verwerpen, door de oudheid eenparig voor echt erkend, zoolang het niet bewezen ware, dat de Apostel niet op Kreta geweest kan zijn of gezegd voornemen niet te eeniger tijd kan gekoesterd hebben. Ook zou het ons moeijelijk vallen aan eene verdichting te gelooven, die zich door zulke bijzonderheden te spoedig verraden had. Maar bovendien, wanneer wij aannemen, dat zijn verblijf op Kreta slechts van zeer korten duur geweest is, is het dan wonder, dat de onvolledige geschiedenis van het Apostolisch tijdvak daarvan met geen enkel woord (1) gewag maakt? En zou het zoo volstrekt onmogelijk zijn, om het op een eenigzins voegzaam tijdstip in die geschiedenis in te lasschen? Wij verwerpen het gevoelen dergenen, die aan eene tweede gevangenschap te Rome gelooven (§ 115), en kunnen dus ook hunne meening niet deelen, dat de

(1) Het eiland Kreta wordt, in het reisverhaal van PAULUS naar Rome, als in het voorbijgaan genoemd (Hand. XXVII: 12); maar het blijkt niet, dat de reizigers er voet aan wal gezet hebben. En al mogt men dit ook met sommigen veronderstellen, dan nog ware dat verblijf van het in den brief bedoelde te kennelijk onderscheiden, om tot verklaring te kunnen strekken.

Apostel in den tijd, die daaraan onmiddellijk zou zijn voorafgegaan, onder meer andere streken der wereld ook Kreta bezocht zou hebben. Daarmede is zelfs de inhoud van den brief in zóóverre in tegenspraak, als hij blijkbaar geschreven is aan een' minder ervaren' leerling (vgl. H. II: 15), terwijl TITUS reeds lang te voren als leeraar was opgetreden. Maar wij houden de pogingen, aangewend, om aan den brief een' vroegeren oorsprong toe te kennen, in overeenstemming met de geschiedenis, niet voor zóó geheel mislukt, als velen willen, en aarzelen in de keuze tusschen twee niet onaannemelijke gevoelens, vroeger en later te berde gebragt. Volgens het eene hebben wij aan den tijd te denken, aangeduid Hand. XVIII: 23 en XIX: 1, toen PAULUS, in het begin zijner derde reize, van Azië over Kreta naar Korinthe kan gereisd zijn en, dáár gekomen zijnde, ten gevolge van ons onbekende omstandigheden, zijn reisplan kan veranderd hebben, waarvan hij daarom aan TITUS kennis gaf. In dat geval is de brief uit Griekenland geschreven en, in verband daarmede, moet dan bepaald worden, welk Nikopolis bedoeld mag zijn. Volgens het andere gevoelen zouden wij hem in het later tijdperk, Hand. XIX: 3 vermeld, verplaatsen moeten, toen hij, na Epheze in allerijl verlaten te hebben, door Macedonië naar Griekenland verreisd was. Hij kan toen, gedurende zijn toenmalig verblijf te Korinthe, een' uitstap naar Kreta gedaan en, vandaar teruggekeerd, den brief aan TITUS geschreven hebben. En daarmede laat zich dan zijn voornemen, om te Nikopolis in Epirus te overwinteren, wel overeenbrengen. Hoe dit ook zij, zoolang de mogelijkheid bestaat, om den brief geschiedkundig te verklaren, vervalt het groote bezwaar, tegen zijne echtheid onvoorzigtig ingebragt (1).

(1) Dat TYCHICUS, H. III: 12 genoemd, den Apostel PAULUS vergezeld heeft op zijne derde reize, blijkt uit Hand. XX: 4. Zijne persoonlijke bekendheid met APOLLOS, H. III: 13 vermeld, laat zich uit 1 Kor. XVI: 13 bewijzen. ARTEMAS en ZENO, de wetgeleerde (H. III: 12, 13), komen elders niet met name voor. De groetenis, H.

De belangrijkheid van den inhoud, ofschoon minder groot dan van de meeste andere brieven, valt in het oog, zoodra men let op de opgave, die hier gevonden wordt, van de vereischten, in de opzieners der gemeente onmisbaar (H. I: 6—10), van het betamelijk gedrag zoowel van ouden en jongen (H. II: 1—6) als van dienstknechten (vs. 9, 10), en van eenige voorschriften betrekkelijk de Evangeliebediening (H. II: 7, 8, 15. III: 8—11), die bij voortduring verdienen behartigd te worden. Voorts trekt wat hier voorkomt, omtrent de zaligmakende genade Gods en hare zedelijke strekking (H. II: 11—14), de opmerkzaamheid tot zich, vooral ook omdat het bijkans een kort begrip van de hoofdwaarheden des Evangelies heeten mag. Over het algemeen wordt in dit geschrift, sterker misschien dan in eenig ander van den Apostel, op gestrenge zedelijkheid en goede werken aangedrongen (vgl. H. I: 1, 6—9. H. II: 2—6, 7, 10, 12, 14. III: 8, 14), waartoe de toestand der gemeenten, in wier midden TITUS zich bevond, gereede aanleiding schijnt gegeven te hebben. Eindelijk is eene aanhaling, als die van een merkwaardig gezegde van EPIMENIDES, een' Kretenser van geboorte, aan wien zelfs in zijnen tijd profetisch gezag werd toegekend (H. I: 12), een in de schriften van PAULUS niet gewoon verschijnsel, dat echter van hem ons allerminst bevreemden kan (Vgl. Hand. XVII: 28. § 116).

DE BRIEF VAN PAULUS AAN PHILEMON.

§ 145.

PHILEMON en de brief, aan hem geschreven.

Geen brief des N. Verbonds misschien vertoont, van het begin tot het einde, zoo vele blijken van onbetwistbare echtheid, als die van PAULUS aan PHILEMON.

Deze PHILEMON was een aanzienlijk en bemiddeld man

III: 15, leidt tot het vermoeden, dat PAULUS, toen hij schreef, zijne aan TITUS bekende reisgenooten nog bij zich had.

te Kolosse woonachtig. Zijne woning had hij tot verzamelplaats der gemeente ingerigt (vs. 2), en hij muntte uit in betooning van Christelijke broederliefde (vs. 5, 7). Had hij, zoo als waarschijnlijk is, aan den Apostel PAULUS zijne toebrenging tot het Christendom te danken (vs. 19), zoo moet hij, daar deze te Kolosse nooit geweest was (Kol. II: 1), zijne prediking, gedurende zijn langdurig verblijf te Epheze (vgl. Hand. XIX: 10) of elders, zich hebben ten nutte gemaakt. En zóó zeer ijverde hij voor de goede zaak, die hij van heeler harte was toegedaan, dat de Apostel hem zelfs zijnen medearbeider noemen kon (vs. 1), al vervulde hij ook geene openbare bediening in de gemeente. Behalve APPIA, die men houdt voor zijne huisvrouw, wordt in den aanhef zekere ARCHIPPUS genoemd (vs. 2), vermoedelijk zijn zoon, van wien wij weten, dat hij, gedurende de afwezigheid van EPAPHRAS, de Evangeliedienst te Kolosse waarnam (Kol. IV: 17).

Een slaaf nu van dezen PHILEMON, ONESIMUS geheeten, had zich vóór eenigen tijd willekeurig van hem verwijderd, uit vreeze, zoo het schijnt, voor straf van wege een gepleegd misdrijf van oneerlijkheid (vs. 11, 18, 19). Te Rome gekomen op zijne vlugt, was hij er met PAULUS bekend geworden en door diens prediking tot geloof en bekeering gebragt (vs. 10). De Apostel, die hem zeer lief gekregen (vs. 12) en veel dienst van hem gehad had (vs. 11. vgl. Kol. IV: 9), zou hem gaarne in zijne gevangenschap bij zich behouden hebben (vs. 13). Nu echter TYCHICUS gereed stond, om naar Kolosse te vertrekken (vgl. Kol. IV: 7—9), achtte hij zich verpligt hem terug te zenden en hem ter beschikking te stellen van zijnen voormaligen heer, die nog bij voortduring regt van eigendom op hem bezat (vs. 11, 14). En als hij de pen opvat, om te schrijven, behelst zijn geschrift eene dringende aanbeveling aan PHILEMON, om hem niet slechts van de verdiende straf te ontslaan en in gunste aan te nemen (vs. 12, 17), maar ook, wat echter slechts zijdelings wordt te kennen gegeven (vs. 16), zoo mogelijk in vrijheid te stellen.

Aan dit oogmerk beantwoordt de inhoud van den brief

volkomen. Op het opschrift en den zegenwensch (vs. 1—3) laat PAULUS de onbekrompene vermelding volgen van zijne blijdschap over het geloof en de liefde, door PHILEMON betoond (vs. 4—7). Hierop bouwt hij zijn verzoek ten voordeele van ONESIMUS (vs. 8—12); stelt hem, met vermelding van hetgeen hem het aangenaamste zijn zou, ter zijne beschikking (vs. 13—17); neemt eene bedenking weg, die hem zou kunnen terughouden van de inwilliging zijner bede (vs. 18, 19); herhaalt nog eens met krachtigen nadruk zijn verzoek (vs. 20, 21), en besluit dan den brief met eene vriendschappelijke aanbeveling, met groetenissen en zegenwensch (vs. 22—25). Deze inhoudsopgave getuigt er van, wat bij meer naauwkeurige inzage van den brief nog duidelijker blijkt, hoezeer er alles op is aangelegd, om aan ONESIMUS bij PHILEMON eene goede ontvangst te verzekeren. De Apostel dringt daarop aan met eene bescheidenheid, hartelijkheid en overredingskracht, die, gepaard aan de meest beschaafde en keurige vormen, hem doen kennen van eene hoogst belangwekkende zijde. De brief is met voorzigtig beleid niet aan PHILEMON alleen, maar ook aan APPIA en ARCHIPPUS gerigt (vs. 1, 2) en door PAULUS eigenhandig geschreven (vs. 19). Bovendien wijst hij op zijne jaren en op de banden, die hij om CHRISTUS' wil droeg (vs. 9); bidt hem, in plaats van te bevelen (vs. 8, 9); biedt edelmoedig aan, om des noods de schade te vergoeden, die PHILEMON door ONESIMUS mogt geleden hebben (vs. 18); herinnert hem zijdelings, hoe groote verpligting hij wederkeerig aan hem had (vs. 19, 20), en geeft te kennen, dat hij ONESIMUS bij zich had kunnen behouden (vs. 13). Ook is de lof, dien hij hem geeft (vs. 4—7), hoe wèlverdiend ook, en de verzekering, dat hij, wat PHILEMON aan ONESIMUS deed, zou aanmerken als aan zich geschied (vs. 17), niet zonder de blijkbare bedoeling nedergeschreven, om hem gunstig voor zijn verzoek te stemmen. Als hij voorts van ONESIMUS' verandering ten goede (vs. 11), van zijnen overgang tot het Christendom gewag maakt (vs. 10, 16, 20) en van den hoogen prijs, dien hij zelf op

hem stelt (vs. 10, 12, 16, 17, 20), zijne misdadige vlugt zelfs in een verzoenend licht plaatst door te wijzen op de goede uitkomst, daardoor naar den raad Gods te weeg gebragt (vs. 15, 16), en aan het einde zijn vertrouwen uitdrukt van bij PHILEMON met zijn verzoek geslaagd te zijn (vs. 21), en uitdrukkelijk spreekt van zijne aanstaand komst te Kolosse (vs. 22), dan schijnt inderdaad niets verzuimd te zijn, wat dienen kon, om PHILEMON's hart, indien het ongezind was, om te vergeven, te vermurwen. Zelfs plaatst PAULUS den beschroomden ONESIMUS in den brief, aan de gemeente te Kolosse gerigt, eenigermate onder hare bescherming en die der geméente te Laodicea (Kol. IV: 9, 16. Vgl. § 134). Wij bewonderen hier den Apostel, die zóó menschkundig, zóó bewegelijk en krachtig schrijven kon, zonder te uitvoerig te worden, over eene aangelegenheid des gewonen levens; maar wij kunnen daarbij het vermoeden niet van ons weren, dat PHILEMON welligt behoorde tot de meer gestrenge karakters, die niet dan met moeite bewogen worden tot vergevensgezindheid. De overlevering verheft hem tot bisschop van Kolosse en martelaar onder NERO, en berigt, dat ONESIMUS bisschop te Epheze geweest zou zijn. Volgens THEODORETUS wees men nog te zijnen tijde, d. i. in de vijfde eeuw, PHILEMON's woning te Kolosse aan (Vgl. § 133).

Het behoeft, na het gezegde, naauwelijks meer herinnerd te worden, dat deze brief, ofschoon van alle leerstellig en geschiedkundig gewigt ontbloot, eene merkwaardige proeve oplevert, niet slechts van 's Apostels uitstekende gaven en echt Christelijken zin, ook bij bijzondere dagelijksche voorvallen, maar ook van Gods wonderbare leidingen tot teregtbrenging en behoudenis van zondaren, en van den heiligenden invloed des Christendoms op allerlei betrekkingen des levens. Men vindt vs. 11 eene woordspeling en op meer dan ééne plaats fijne en verrassende wendingen, die niet onopgemerkt mogen blijven (vs. 13, 15, 16, 19, 20). Het geheel mag in menig opzigt een model genoemd worden voor soortgelijke aanbevelingsbrieven.

DE BRIEF AAN DE HEBREËN.

§ 146.

Oorsprong.

Er heerscht, gelijk bekend is (§ 90), groot verschil van gevoelen met opzigt tot den Apostolischen oorsprong van den brief aan de Hebreën. Het is niet zoozeer zijne echtheid, die betwijfeld, als wel de vraag, of de Apostel PAULUS er de schrijver van is, die verschillend beantwoord wordt. Ook bij een ontkennend antwoord op die vraag blijft het geschrift, dat den naam van zijnen maker niet aan het voorhoofd draagt, zijne hooge waarde onverminderd behouden.

Reeds de plaats, die dezen brief in den gewijden bundel is aangewezen (§ 92), wekt eenig vermoeden op tegen zijnen Paulinischen oorsprong. Men zou hem onder de grootere brieven van PAULUS, en niet eerst achter den kleinsten en minst belangrijken aan PHILEMON, gesteld hebben, indien men hem met zekerheid aan genoemden Apostel had toegekend. Thans is hij blijkbaar aan de Paulinische brieven slechts toegevoegd. LUTHER liet zelfs die van PETRUS en JOHANNES voorafgaan (§ 92).

Meer zegt het, dat de getuigenissen der oudheid hier verre van eenstemmig zijn. In het Oosten hield men den brief aan de Hebreën vrij algemeen voor een geschrift van PAULUS. Inzonderheid waren het de beroemde Alexandrijnsche kerkvaders, CLEMENS, ORIGENES en anderen, die hem, ofschoon niet zonder eenig voorbehoud, in bescherming namen en gebruikten. En gelijktijdig met de Grieksche Kerk schijnt zich ook de Syrische te zijnen gunste verklaard te hebben. Gelijk de oudste Syrische vertaling, Peschito geheeten, den brief bevat, zoo aarzelt ook EUSEBIUS niet, om hem op te nemen onder de algemeen voor echt erkende schriften en alzoo veertien brieven van PAULUS te tellen. Geheel anders was het echter te dezen opzigte in het Westen gesteld.

Wel heeft CLEMENS van Rome, een der Apostolische vaders, een onmiddellijk leerling van PAULUS, in zijnen brief aan de Korinthiërs, die ons bewaard gebleven is, van dit geschrift veel gebruik gemaakt, en is hij daardoor een beslissende getuige geworden voor zijnen hoogen ouderdom; maar nergens noemt hij zijnen leermeester PAULUS als den schrijver van dien brief. En in weêrwil van zijne hooge ingenomenheid met den inhoud, heeft men in de kerk van Rome, tot in de vierde eeuw toe, den Paulinischen oorsprong ontkend en, omdat men hem niet voor Apostolisch hield, daaraan ook geen kerkelijk gezag toegeschreven. TERTULLIANUS, bijv., kende hem aan BARNABAS toe, en anderen dachten aan den genoemden CLEMENS als schrijver. Eerst door den allengs vermeerderden invloed van het Oosten op het Westen werd men te dezen opzigte een weinig gunstiger gestemd, totdat vooral het gezag van AUGUSTINUS († 430), die den brief gewoonlijk aan PAULUS toeschreef, den twijfel deed verstommen. In later' dagen kon zelfs de kerkvergadering, te Trente gehouden, goedvinden, om hem voor ontwijfelbaar Paulinisch te verklaren. Maar toen was reeds, ten tijde der Hervorming, de vroegere twijfel met kracht ontwaakt. LUTHER, MELANTHON, KALVIJN en BEZA loochenden onbewimpeld den Paulinischen oorsprong, en werden daarin, vooral sedert het midden der vorige eeuw, door velen gevolgd. Men mag thans beweren, dat de Godgeleerden, na de laatste grondige en onpartijdige nasporingen, met groote meerderheid van stemmen verklaren, dat de brief niet van de hand van den Apostel PAULUS afkomstig is.

De bezwaren, die tegen den Paulinischen oorsprong worden ingebragt, zijn dan ook niet denkbeeldig of onbeduidend. De aanhef en vorm van den brief, die niet, gelijk de brieven van PAULUS, die wij bezitten, met de vermelding van zijnen naam en zijn Apostelschap en met een' Apostolischen heilwensch begint, valt allereerst in het oog. Indien al eenige schijnbare reden kon opgegeven worden, waarom de Apostel hier van zijne gewone

wijze van schrijven zou zijn afgeweken, vreemd is het dan, dat hij daarentegen zijn nameloos geschrift op gewone wijze met groetenis en zegenbede besluit. Men heeft, ten andereu, opgemerkt, in navolging van LUTHER en KALVYN, dat de schrijver zich uitdrukkelijk rangschikt onder hen, die het Evangelie van de Apostelen vernomen hebben (H. II: 3), terwijl PAULUS allerwege, en vooral tegenover Christenen uit de Joden, zijn Apostelschap op den voorgrond plaatst (Rom. XI: 13. 1 Kor. IV: 9. IX: 1, 2, 5. 2 Kor. XI: 5. XII: 11. 1 Tim. II: 7), en verklaart, het Evangelie niet van of door menschen ontvangen te hebben (Gal. I: 11, 12). Verder is de brief in taal en stijl zeer verschillende van de schriften van PAULUS. Men zou eene lange lijst kunnen opgeven van woorden, die, bij hem ongewoon, hier voorkomen. Maar vooral is de taal meer zuiver Grieksch, de stijl breeder en weidscher, minder zamengedrongen en kernachtig dan de zijne. Ofschoon eindelijk de ontwikkeling der leer den geest van PAULUS ademt, opmerkelijk is het, dat hier noch van het Paulinisch leerbegrip der regtvaardiging (vgl. H. X: 38), noch van de toebrenging der heidenen tot het Christendom, noch ook bijkans van de opstanding van CHRISTUS gesproken wordt (vgl. H. XIII: 20), die elders den grondslag uitmaakt der Paulinische prediking. Daartegenover vindt men hier eene vergelijking van CHRISTUS met MOZES en de engelen (H. I, III: 1—6), eene voorstelling van JEZUS als Apostel en Hoogepriester onzer belijdenis (H. III: 1), eene allegorische schriftverklaring des O. Verbonds, en eene wijze van aanhalen, waarbij, op eene enkele plaats na (H. X: 30. vgl. Deut. XXXII: 35), de Grieksche overzetting gevolgd wordt, zoo als wij bij PAULUS niet of althans niet in die mate aantreffen. In de plaats der regtvaardiging treedt hier het denkbeeld der volmaking tot zaligheid als vrucht van JEZUS zoendood op (H. VII: 11. IX: 9. X: 1, 14. XI: 40. XII: 23), en JEZUS zelf wordt voorgesteld als door lijden geheiligd (H. II: 10. V: 9). Ook is het begrip van geloof (H. XI: 1) hier een weinig anders bepaald en opgevat, dan bij PAULUS, zoodat het de

hoop, door hem daarvan onderscheiden, mede omvat. Men heeft zelfs opgemerkt, dat er H. IX: 4 eene kleine vergissing is ingeslopen, die bij PAULUS onmogelijk zou zijn geweest, omdat hij te Jeruzalem den tempel en de eeredienst door eigene aanschouwing kende. Het gouden wierookvat wordt dáár, namelijk, in het heilige der heiligen geplaatst, terwijl het daarvóór in het heiligdom stond.

Kan de Apostel PAULUS om al deze redenen niet voor den schrijver van den brief aan de Hebreën gehouden worden, dat geschrift vertoont echter, te midden der genoemde verscheidenheid, zóó groote overeenkomst met zijne leer en leerwijze, dat men met grond beweren mag, de schrijver is een onmiddellijk leerling en vriend des Apostels geweest. Te onregte heeft men uit de wijze, waarop hij spreekt over het O. Verbond, in betrekking tot het N., en uit enkele andere bijzonderheden getracht, aan hem een meer Joodsch en minder ontwikkeld Christelijk standpunt toe te kennen, dan dat van PAULUS was. Men houdt hem voor een' voormaligen Jood, die tot het Christendom was toegetreden, en schrijft hem geene Palestijnsche, maar Alexandrijnsche afkomst toe, vooral wegens de Alexandrijnsch-wijsgeerige kleur van sommige uitdrukkingen, door hem gebezigd, wegens zijne allegorische uitlegging des O. Verbonds en het gebruik, dat hij maakt zoowel van de Grieksche overzetting, ook daar, waar zij den Hebreeuwschen tekst minder juist teruggeeft (H. I: 6, 7. II: 7. X: 5), als van de Apokryfe boeken (H. XI: 34—36. vgl. 2 Makk. VI: 18—31. VII: 7). Ook de meer rhetorische, soms gezwollene en hoogdravende toon van zijn schrijven schijnt voor zijne Alexandrijnsche vorming te pleiten. In navolging van LUTHER, is men hierdoor op de gedachte gekomen, dat wij hier een geschrift voor ons hebben van den bekenden APOLLOS, een' man van Alexandrijnsche afkomst en groote welsprekendheid (Hand. XVIII: 24), die, door AQUILA in de denkwijze van PAULUS ingewijd (vs. 26), werkzaam was in zijnen geest (H. XIX: 1. 1 Kor. III: 6) en tot hem bij voortduring in betrekking stond (1 Kor.

XVI: 12. Tit. III: 13). Niet ligt zal het gelukken, iemand uit te vinden, in wien de vereischten van den schrijver zóó geheel aanwezig zijn. Aan BARNABAS, LUKAS, TITUS, SILAS, AQUILA en anderen is zeker met veel minder of ook zonder eenig regt gedacht geworden. Maar er kunnen toch in den Apostolischen tijd nog vele anderen geweest zijn, behalve APOLLOS, in wie zich die vereischten vereenigden. En altijd blijft het moeijelijk, om zijne veronderstelde betrekking tot de Hebreeuwsche Christenen geschiedkundig aan te wijzen en te verklaren. Daarom is het veiligst, om hier ons oordeel op te schorten en, even als ORIGENES, te zeggen: wie den brief geschreven heeft, de waarheid weet God!

Er is geen twijfel aan, of de brief is, door wien dan ook, geschreven vóór Jeruzalem's verwoesting. Nog nam de hoogepriester zijn ambt onder Israël waar (H. VIII: 4) en werden er dagelijks offers in den tempel Gode gebragt (H. IX: 6, 7. vgl. H. XIII: 11, 13). Daar echter de Christenen uit de Hebreeën, aan wie de brief gerigt is, reeds langen tijd het Christendom gekend en beleden hadden (H. II: 3. V: 12. vgl. X: 32, 34) en velen hunner leeraars reeds ontslapen waren (H. XIII: 7), zoo heeft men vermoedelijk aan den tijd te denken, die tusschen de vervolging van NERO en de Joodsche oorlogen invalt (j. 65—67). De Apostel PAULUS was dan reeds gestorven, toen zijn leerling de pen opvatte, om aan de Hebreeën te schrijven. Een uitvoerig berigt aangaande zijn sterven was hier echter uit den aard der zaak minder te verwachten, dan wel eene zijdelingsche toespeling op zijnen marteldood (H. XIII: 7). En wat hier aangaande TIMOTHEüs voorkomt, over wien men in Palestina in zorg verkeerde, kan dan verstaan worden van het gebeurde bij 's Apostels teregtstelling (§ 141). De tijding van zijn ontslag (H. XIII: 23) was welligt overgebragt door die uit Italië, wier groetenis de schrijver doet toekomen aan zijne lezers (vs. 24). Te onregte heeft men daaruit het besluit afgeleid, dat hij zich, toen hij schreef, in Italië zou bevonden hebben. Juist het

tegendeel blijkt er uit. Er worden toch zulke Christenen door aangeduid, die van Italiaanschen oorsprong waren als AQUILA en PRISCILLA, of van daar onlangs waren aangekomen. Volgens sommigen, die bepaaldelijk aan APOLLOS denken, is de brief uit Epheze of Korinthe geschreven. Zeker bevond zich de schrijver zoo min in Judea, als in Italië.

§ 147.

Bestemming.

De brief is, volgens het opschrift, dat hij in de handschriften draagt, aan de Hebreën of Hebreeuwsche Christenen, d. i. naar het toenmalig spraakgebruik (vgl. Hand. VI: 1), aan Christenen uit de Joden, vooral in Palestina, gerigt. Sommige omstandigheden van bijzonderen aard, die daarin vermeld worden (H. VI: 10. X: 33, 34. XII: 4), doen, even als het slot (H. XIII: 23, 24), aan een' bepaalden kring van lezers denken. En de inhoud zoowel als de strekking overtuigt er ons van, dat hij bijzonder bestemd was voor Palestijnsche Christenen, meerendeels te Jeruzalem woonachtig. Elders, bijv. te Thessalonika, in Galatië of Klein-Azië, waren de Christenen uit de Joden vermengd met voormalige heidenen, die doorgaans de groote meerderheid uitmaakten. Hier daarentegen wordt met geen enkel woord van eenig heidensch bestanddeel der gemeenten gewag gemaakt, maar uitsluitend van en tot Joden-Christenen gesproken. En het blijkt, dat zij voor de plegtigheden der tempel- en offerdienst, die zij dagelijks voor oogen hadden en waaraan zij bij voortduring deel namen (H. VIII: 4. IX: 6. X: 1, 11. XIII: 10, 11), eene vóórliefde koesterden, zoo als bij de uitlandsche Joden niet gevonden werd. Hoe hoog de geestdrift en ijver voor de vóórvaderlijke eeredienst geklommen was, kan men opmaken uit het gebeurde tijdens het laatste verblijf van PAULUS te Jeruzalem. Alleen van de Christenen, aldaar woonachtig, kan men veronderstellen, dat zij, van dien ijver mede vervuld, nog aan offermaaltijden aanzaten (H. XIII: 9) en, omdat zij

Christenen waren, van de zijde der Joden smaadheid ondervonden (vs. 13). De bezwaren, hiertegen ingebragt, laten zich zonder moeite wederleggen. Wordt er gezegd, dat zij nog niet ten bloede toe tegenstand geboden hadden (H. XII: 4), dit is niet dan schijnbaar in strijd met de vervolgingen, Hand. VIII: 1—3 en XII: 1 vermeld, daar niets ons verhindert, om te meenen, dat zij, aan wie de brief gerigt is, eerst na die vervolgingen tot het Christendom waren toegetreden. Ook wordt er duidelijk genoeg op den marteldood van sommigen hunner leeraars gezinspeeld (H. XIII: 7). En zulke verdrukkingen, als zij, blijkens dezen brief, reeds hadden doorgestaan (H. X: 32—34), waren vóór NERO nergens, dan juist in Palestina geleden. Ook het bezwaar, dat men gevonden heeft in de uitdrukkelijke vermelding hunner weldadigheid (H. VI: 10. X: 33, 34. XIII: 16), vergeleken met de bekende armoede der Jeruzalemsche gemeente, ten wier behoeve liefdegaven werden ingezameld (Rom. XV: 25, 26. 1 Kor. XVI: 1—3. Gal. II: 10), weegt niet zwaar, daar toch weldadigheid niet noodzakelijk rijkdom en overvloed veronderstelt, en sommigen te Jeruzalem metterdaad zeer welvarende waren (Hand. IV: 34. V: 1). Hadden zij voorts het Evangelie van de eerste getuigen en alzoo niet uit den mond van den Heer zelven ontvangen (H. II: 3), dit bewijst slechts, dat zij met hun Christendom behoorden tot het tweede gedeelte van het Apostolisch tijdvak. En wordt hier eindelijk gewag gemaakt van eenige bijzondere betrekking, waarin de Paulinische TIMOTHEUS tot deze Palestijnsche Christenen stond (H. XIII: 23), daarin is zoo min iets vreemds, als dat het met den geest van PAULUS strijdig zou zijn, dat een ander zijner leerlingen de Christenen uit de Joden voor zijne vrijere opvatting des Christendoms zocht te winnen.

De toestand, waarin die Hebreeuwsche Christenen te dien tijde verkeerden, bepaalt het doel en de strekking, even als den hoofdinhoud van dezen brief. Met hoe groote liefde zij in den beginne ook het Christendom omhelsd

en standvastig beleden hadden (H. X: 32, 33), dat eerste vuur van ijver was merkelijk verkoeld en bij sommigen bijkans uitgedoofd (H. V: 12. XII: 12, 13). De oorzaak daarvan was voornamelijk gelegen in de naauwe betrekking, waarin zij, ook na hunnen overgang, bleven staan tot de Joden, in wier midden zij woonden, en het Jodendom, dat rondom hen heerschte. Hunne ingenomenheid met de plegtigheden der Joodsche eeredienst, die zij niet hadden afgelegd, ontving daardoor gedurig nieuw voedsel, en de eenvoudigheid hunner Christelijke zamenkomsten stak daartegen, naar hun gevoel, ongunstig af. Zoo verkeerden zij, bij allengs verminderde prijsstelling op hunne Christelijke voorregten, in groot gevaar, om hunne nieuwe belijdenis te verloochenen en tot het Jodendom terug te keeren (1). Reeds ontbrak het niet aan voorbeelden van zulke ontrouw, en het was te vreezen, dat zij zouden toenemen onder hen (H. III: 7—IV: 13. VI: 3, 4, 5. X: 19—32. XII: 25). Voor verderen afval en geheelen terugkeer tot het Jodendom wil nu de ongenoemde Apostolische schrijver hen, door middel van zijn geschrift, zoeken te bewaren (vgl. H. II: 1—4. III: 1, 7, 14. IV: 1, 11—16. V: 11. VI: 20. X: 22—39. XII: 1—4, 12—15, 25. XIII: 9). Zijn doel is, in overeenstemming daarmede, om hen te versterken in hun Christelijk geloof en hen te overtuigen van de hooge voortreffelijkheid des Christendoms boven de godsdienst van MOZES en van de meerdere voordeelen, die het Evangelie aanbiedt boven de wet. Tot dat einde stelt hij CHRISTUS voor in zijne hooge waardigheid als oneindig verre verheven boven de engelen, door wier tusschenkomst het O. Verbond op Sinaï was tot stand gebragt, boven MOZES en den Levietischen hoogepriester, en doet het door hem gebragte offer kennen als oneindig beter dan de Levietische, die daarvan slechts de schaduw vertoonden, enkel dienen moesten, om daarop voor te bereiden, en daardoor dan

(1) Van dwaalleeraars, zoo als elders onder de Christenen uit de Joden gevonden werden, is hier doorgaans geene sprake. Vgl. H. XIII: 9.

nu ook waren afgeschaft. Men moet dit hoofddoel van den schrijver scherp in het oog houden, om zijn geschrift regt te verstaan en vrede te hebben met de zinnebeeldige voorstellingen, aan de oude offerdienst ontleend, die daarin voorkomen, vooral wat de vergelijking van CHRISTUS, den éénigen waren hoogepriester, met MELCHIZEDEK betreft, die, zonder voorganger of opvolger in de geschiedenis, priester was in eeuwigheid. Zich plaatsende op het standpunt zijner lezers, zoekt hij hen op te leiden tot eene hoogere opvatting en waardering des Christendoms, en noemt dan ook zijnen brief met regt een woord van vermaning (H. XIII: 22), ingerigt naar hunne bijzondere omstandigheden en behoeften.

§ 148.

Inhoud en vorm.

Even als in de meeste brieven van PAULUS, kan men ook in dezen brief twee gedeelten onderscheiden, waarvan het eerste (H. I: 1—X: 18) meer van leerstelligen, het andere (H. X: 19—XIII: 25) meer van vermanenden inhoud is. Dat onderscheid is echter niet zóó scherp getrokken, of ook in het eerste gedeelte komen soms meer of minder uitvoerige vermaningen (H. II: 1—4. III: 7—IV: 13. V: 11—VI: 20), en in het andere proeven van onderwijs en betoog voor (H. XI).

Op den voorgrond stelt de schrijver de voortreffelijkheid van Gods laatste openbaring door zijnen Zoon boven zijne vroegere, door de profeten gegeven (H. I: 1), en weidt terstond daarop in het breede uit over de hooge waardigheid des Zoons boven de engelen (vs. 2—II: 4). Was Hij een weinig tijds beneden hen vernederd, die vernedering, waarop de luisterrijkste verhooging gevolgd was, moest juist dienen, om Hem tot een' barmhartigen hoogepriester te vormen (H. II: 5—18). Ook boven MOZES, den middelaar des O. Verbonds, steekt Hij zóó verre uit, als de zoon des huizes staat boven den dienaar (H. III: 1—6); en hieruit laat zich afleiden, wat het zou te zeg-

gen zijn, indien de Christenen zich door ongehoorzaamheid en afval van het genot der zegeningen beroofden, boven MOZES aangebragt door Hem, in wien wij een barmhartigen hoogepriester bezitten en door wien wij tot den troon der genade toegaan met vrijmoedigheid (H. III: 7—IV: 16). Dit brengt den schrijver tot de voorstelling van CHRISTUS als hoogepriester, wien hij eene veel hooger ordening toekent dan die van AÄRON, de ordening namelijk van MELCHIZEDEK (H. V: 1—10). Die voorstelling breekt hij echter voor eene poos af, ten einde zijne lezers er opmerkzaam op te maken, dat zij, in plaats van gevorderd te zijn, waren teruggegaan, en hen te waarschuwen tegen een' afval, waarop geene wederherstelling meer volgen zou (vs. 11—VI: 20). Nu terugkeerende tot MELCHIZEDEK, wijst hij aan, hoeveel hooger een priester staat, die het naar de ordening van dezen, dan die het naar die van AÄRON is, waartoe hij uitweidt over MELCHIZEDEK, wiens priesterschap de onvolkomenheid van het Levietische bewijst, terwijl tot de hooge voortreffelijkheid van JEZUS' priesterschap behoorde, dat het Hem bij eede was toegezegd, door den dood niet op een' ander overging, en Hij, die het bekleedde, niet voor zichzelven behoefde te offeren, maar zichzelven eenmaal voor aller zonden geofferd had (H. VII). Daardoor is Hij priester geworden van een zooveel beter verbond, dan het Mozaïsche, van een nieuw Verbond, te voren reeds aangekondigd door de profeten (H. VIII). Een priester is Hij daardoor ook van een veel heerlijker heiligdom, dan het door MOZES gestichte; met zijn eigen bloed ingegaan in het ware en hemelsche heiligdom, om eene eeuwige verlossing aan te brengen, heeft hij een veel volmaakter offer gebragt, dan de andere priesters hadden kunnen offeren (H. IX). Wat zij met hunne offers, die gedurig moesten herhaald worden, niet hadden kunnen te weeg brengen, dat heeft Hij te weeg gebragt, en is daardoor de stichter geworden des N. Verbonds, waaraan de heerlijkste beloften verbonden zijn (H. X: 1—18).

Zóó verre gekomen in zijn uitvoerig betoog, neemt de

schrijver nu den toon van meer regtstreeksche vermaning aan, en wekt zijne lezers op, om aan dit groote heil bij voortduring deel te nemen en de middelen, daartoe strekkende, niet te verwaarloozen, waarschuwt hen tegen afval en ongehoorzaamheid en hare schrikkelijke gevolgen, en wil, dat zij, standvastig in de verdrukkingen, vasthouden aan het geloof (H. X: 19—40). Dit geeft hem aanleiding, om in het breede uit te weiden over de kracht des geloofs, met aanwijzing, dat al de edele daden der groote mannen, waarop Israël roem droeg, waren voortgesproten uit het beginsel des geloofs en der verwachting van een toekomend leven (H. XI). Met het oog op deze doorluchtige geloofshelden en op het nog veel heerlijker voorbeeld van JEZUS, den oversten leidsman en voleinder des geloofs, moesten de Christenen hunne verdrukkingen kloekmoedig verdragen, ze aanmerken als vaderlijke kastijdingen van God, door de beoefening van vele andere Christelijke deugden zich onderscheiden en zich verheugen, dat zij deelgenooten waren van een zooveel beter verbond, dan het Sinaïtische, op welks verwerping zij dan ook zooveel geduchter straffen te wachten hadden (H. XII). Na hun nog de betrachting van sommige andere pligten aanbevolen te hebben (H. XIII: 1—17), beveelt hij zich in hunne voorbede aan (vs. 18, 19), spreekt eene plegtige zegenbede over hen uit (vs. 20, 21), en eindigt met enkele berigten en groetenissen (vs. 22—25).

Dit geschrift houdt als 't ware het midden tusschen een' eigenlijk gezegden brief en eene verhandeling, in den vorm van meer gestreng betoog (§ 114). Regtstreeksche toespraken, op den toon van vermaning gestemd, wisselen tot aan H. VII het betoog af, dat, eerst met vs. 1 regt begonnen, van nu aan meer geregeld voortloopt tot H. X: 1. En omgekeerd neemt het vermanende gedeelte H. XI weêr eenigermate den vorm van betoog aan, terwijl het geschrift eindigt, alsof het een brief ware. Dit neemt echter niet weg, dat de schrijver in zijn oogmerk bij uitnemendheid geslaagd is, en in elk gedeelte van zijn geschrift de helderheid en diepte zijner opvatting van het

Christendom, in onderscheiding van de godsdienst des O. Verbonds, heerlijk ten toon spreidt. De bestemming van zijnen brief en het doel, waartoe hij strekken moest, is oorzaak, dat hij zooveel gebruik maakt van de Schriften des O. Verbonds en daarbij, naar de toenmalige gewoonte, vooral onder de Alexandrijnsche Joden in zwang, aan menig gezegde eene zinnebeeldige, allegorische beteekenis hecht. Soms haalt hij zelfs uit de Grieksche overzetting plaatsen aan, die hij uit den Hebreeuwschen tekst niet tot zijn oogmerk had kunnen gebruiken (H. I: 6, 10), of bouwt zijn betoog op woorden, die in het oorspronkelijke niet voorkomen (H. X: 5, 10. Vgl. Ps. XL: 7), of geeft hun eene andere beteekenis, dan zij eigenlijk hebben (H. IV: 1—11. Vgl. Ps. XCV: 11). Dit betreft echter alleen den vorm van zijn betoog, en vereischt slechts, om zijne meening regt te verstaan, eenige meerdere opmerkzaamheid, terwijl de inhoud, in weêrwil van den tijdelijken vorm, voor alle eeuwen zijn hoog gewigt, zijne waarheid en kracht behoudt.

Wat eindelijk de taal betreft, waarin dit geschrift oorspronkelijk is opgesteld; deze is ongetwijfeld de Grieksche, waarin wij het nog bezitten. Ofschoon toch de inwoners van Jeruzalem vóórliefde hadden voor hunne moedertaal (Hand. XXI: 40. XXII: 2), kan een brief, aan hen, zoovelen zij Christenen waren, in het Grieksch geschreven, ons niet bevreemden, te minder daar zelfs een man als JAKOBUS, die van zuiver Joodsche afkomst was, zich van die taal bediende. Het gevoelen, reeds in de oudheid niet vreemd, dat de brief in het Hebreeuwsch zou geschreven zijn en wij daarvan enkel eene vertaling zouden bezitten, is, nadat ERASMUS en KALVIJN het ten tijde der Hervorming bestreden hebben, geheel verouderd. De breede, sierlijke, gemakkelijk vloeijende stijl verraadt nergens de hand eens vertalers. Sommige niet toevallige woordspelingen, als daarin voorkomen (H. II: 8. V: 8, 14. VII: 3. IX: 10. XI: 37), zouden in het Hebreeuwsch zijn verloren gegaan, en sommige Grieksche woorden, hier gebruikt, in die taal eene breede om-

schrijving gevorderd hebben. Ook zou het Hebreeuwsche woord Verbond niet hebben toegelaten, dat het, gelijk hier met het Grieksche geschied is (H. X: 15, 16), genomen werd in de dubbele beteekenis van Verbond en Testament. En reeds maakten wij er gewag van, dat soms, bij het standvastig gebruik der Grieksche overzetting, de redenering gebouwd is op hare afwijkingen van den Hebreeuwschen tekst.

§ 149.

Waarde, ook van sommige gedeelten.

Is de brief aan de Hebreën, gelijk wij zagen (§ 146), niet afkomstig van de hand van PAULUS zelven, de vraag doet zich dan bij ons op, of wij hem volkomen gelijk mogen stellen met de dertien brieven, die wij van dien grooten Apostel bezitten. Bekend is het, dat men hem gedurende de eerste eeuwen in het Westen weinig gebruikte, omdat men geen geloof sloeg aan zijnen Apostolischen oorsprong. En er zijn geweest, die den voorslag deden, om hem met eenige andere betwiste of betwistbare schriften des N. Verbonds van de overige, algemeen erkende, echt Kanonieke boeken te onderscheiden door den naam Deuterocanonici of Kanonieke boeken van den tweeden rang. Het komt ons echter onbillijk voor, in dien voorslag te treden. Laten wij toch aan de Evangeliën van MARKUS en LUKAS, ofschoon mede door geene Apostelen geschreven, hunne eervolle plaats behouden, dan mag de brief aan de Hebreën niet met minachting worden ter zijde gelegd. De gaven des heiligen Geestes werden niet uitsluitend aan de Apostelen geschonken, maar vielen ook in ruime mate aan anderen, vooral aan hunne leerlingen en medehelpers ten deel (Hand. VI: 5. VIII: 14—17. X: 45, 47. XIX: 6. vgl. 1 Kor. XII: 4—11). Aangaande BARNABAS, LUKAS en TIMOTHEÜS wordt ons dit uitdrukkelijk verzekerd (Hand. XI: 24. XV: 32. 2 Tim. I: 6). Bovendien vertoont de inhoud en innerlijke gesteldheid van den brief eene zóó onmiskenbare

overeenkomst met de zuiver Apostolische schriften, dat wij den middellijken invloed van PAULUS niet kunnen voorbijzien. Hij bevat niets, wat niet door dien Apostel kan geschreven zijn, of niet in zijnen geest geschreven is. Bijkans zou men zelfs, op grond van de eenparige getnigenis van het Oosten, dat PAULUS zelf er de schrijver van is, aan een' meer onmiddellijken en beslissenden invloed van dien Apostel op dit geschrift denken. Er is althans van die eenparigheid geene betere verklaring te geven, dan deze, dat men er den Apostel geheel in terugvond. En zoo maken wij dan ook geen bezwaar, ziende op den belangrijken, echt Apostolischen inhoud van dit geschrift, om er onze kennis van de Christelijke waarheid mede te verrijken. Het vormt als 't ware, wat het leerbegrip betreft, eenigermate den overgang van de Paulinische geschriften tot de algemeene brieven.

Onder de bijzondere gedeelten, die hier onze opmerking verdienen, behoort de krachtige voorstelling van JEZUS, den Zoon van God, in zijne goddelijke heerlijkheid, die veelbeteekenend op den voorgrond staat (H. I). Zij wordt in het licht gesteld en gestaafd door de aanhaling van onderscheidene plaatsen des O. Verbonds (2 Sam. VII: 14. Ps. II: 7. XLV: 7, 8. XCVII: 7. CII: 26—28. CIV: 4. CX: 1), die, om het even of zij in het oorspronkelijke al of niet op den Messias zien, naar de gewoonte dier dagen, op Hem worden toegepast. Maar de voorstelling zelve herinnert ons de gelijkluidende verzekeringen, die elders gevonden worden (Joh. I. Kol. I), en wedijvert daarmede in verhevenheid. Opmerkelijk is daartegenover de even krachtige erkenning van JEZUS' ware, diep vernederde menschheid (H. II), die door lijden geheiligd of volmaakt is geworden (vs. 10), waarmede overeenkomt, dat Hij, een weinig later, gezegd wordt, gehoorzaamheid geleerd te hebben uit hetgeen Hij geleden heeft (H. V: 8): een denkbeeld, dat, hoe waar in zich zelf, elders bijkans te vergeefs gezocht wordt (vgl. Joh. XVII: 19). — De bewijsvoering, uit Ps. XCV: 7—11 ontleend (H. IV), dat de dáár bedoelde

rust van God geene andere is, dan de rust van het werk der schepping, waaraan de geloovigen deel zullen erlangen, als zij ook, gelijk God, van hunne werken rusten zullen, moet mede beoordeeld worden naar den redeneertrant dergenen, aan wie de brief gerigt is. De bedoeling is blijkbaar deze, dat JEZUS alleen de zijnen leidt tot de ware sabbatsrust, die noch MOZES, noch JOSUA hadden kunnen aanbrengen (1). — De voorstelling van JEZUS als den waren Hoogepriester, die den hoofdinhoud uitmaakt van dit geschrift, komt hoofdzakelijk hierop neder: Gelijk de hoogepriester onder Israël, eerst voor zich zelven en daarna voor het gansche volk, het bloed der geslagte dieren als een zoenoffer bragt in het heilige der heiligen voor het aangezigt des Heeren, zoo is JEZUS, na, in de dagen zijns vleesches, het offer eener volmaakte gehoorzaamheid aan God gebragt te hebben, in de oefenschool des lijdens zelf geheiligd en volmaakt zijnde, de Hoogepriester des N. Verbonds geworden, die, ingegaan in het hemelsch heiligdom, door zijne offerande eene eeuwige verlossing heeft aangebragt (H. IX) en de zijnen met zich als priesters Gode toewijdt (H. X). Daardoor vooral kon de offerande, die Hij Gode heeft gebragt, te weeg brengen, dat de zonden des volks, die onder het vorige Verbond geschied waren, voor Gods aangezigt bedekt en verzoend werden (H. IX: 14, 15), omdat daaraan ook de zijnen deel nemen en, in Hem volmaakt, ook eenmaal zelven zonder zonden, even als Hij, voor God verschijnen zullen (vs. 28). — De type des O. T. van CHRISTUS, in MELCHIZEDEK aangewezen, is, bij eenig nadenken, niet moeijelijk te verstaan. In hem, die onverwacht optreedt in de gewijde geschiedenis, waren de priesterlijke en koninklijke waardigheden vereenigd (Gen. XIV: 18). Even als de Zoon van God, stond hij als priester op zich zelf, zonder voorgangers of opvolgers,

---

(1) Men heeft bij de woorden: indien JEZUS hen in de rust gebragt heeft (H. IV: 8), aan JOSUA te denken, wiens naam in het Grieksch gelijkluidend is met dien van JEZUS.

zonder vader of moeder, zonder geslachtrekening, en in zooverre noch beginsel der dagen, noch einde des levens hebbende (H. VII: 1, 3). En in de hulde, hem door ABRAHAM toegebragt, vertoont zich zinnebeeldig de meerderheid van den Christelijken Hoogepriester boven AÄRON en de Levietische priesterorde in Israël (vs. 2, 4—11). — De wet of oude bedeeling is alzoo, volgens den gewijden schrijver, eene afschaduwing der toekomende goederen en is door het Evangelie verwezenlijkt en vervuld geworden (Vgl. H. X: 1). Het N. Verbond is reeds in het O. begrepen, en dit laatste valt weg of is althans nabij de verdwijning, nu zich daaruit, als uit de kiem, een nieuwe en heerlijker toestand heeft ontwikkeld (H. VIII: 13). — Beroemd is de beeldengalerij van de geloofshelden des O. Verbonds, die hier gevonden wordt (H. XI). Het geloof wordt eerst beschreven als bestaande in onbepaald vertrouwen op God, waardoor men vastelijk staat maakt op de vervulling zijner beloften (vs. 1). Door dit geloof nu, dat, ofschoon het naar de bedeeling der tijden verschilde, in zijnen aard door alle eeuwen heên onveranderlijk hetzelfde is geweest, hebben de Vaderen des O. Verbonds hunne vermaardheid verkregen (vs. 2); ja, zonder hetzelve kan men zelfs aan de leer van de schepping aller dingen niet vasthouden (vs. 3). De voorbeelden van beroemde geloofshelden, in de H. Schrift vermeld, waarop achteréénvolgens gewezen wordt, zijn die van ABEL (vs. 4), HENOCH (vs. 5, 6), NOÄCH (vs. 7), ABRAHAM, ISAÄK en JAKOB in het algemeen, van wege hunne vrijwillige vreemdelingschap, alsmede SARA en ABRAHAM in het bijzonder, met betrekking tot ISAÄK's geboorte (vs. 8—16), ABRAHAM met betrekking tot de opoffering van zijnen zoon (vs. 17—19), ISAÄK en JAKOB (vs. 20, 21), JOZEF (vs. 22), de ouders van MOZES en MOZES zelven (vs. 23—29), JOSUA en RACHAB (vs. 30, 31), en vele anderen, die enkel met name genoemd (vs. 32) of slechts in het algemeen worden aangeduid (vs. 33—39). Komen daaronder sommigen voor, wier vermelding men hier niet verwacht zou hebben, men houde daarbij de bedoeling

der opgave en het eigenlijke punt van vergelijking scherp in het oog! — Niet minder bekend is de Evangelische voorstelling, die hier voorkomt (H. XII: 5—11), van de onheilen en beproevingen des levens, die op zich zelven geene bewijzen zijn van Gods ongenoegen, maar veeleer van zijne gunst en liefde, zoodat zij vaderlijke kastijdingen heeten mogen, wier heilzame vruchten niet achterblijven voor hen, die er door geoefend worden. — Eindelijk vestigen wij nog de aandacht op de dichterlijke beschrijving, die hier wordt aangetroffen, van het Sinaïtische Verbond in zijnen verschrikkelijken luister, en daartegenover van de hemelsche majesteit des Nieuwen met al deszelfs voorregten en uitzigten (vs. 18—24).

Hiermede hebben wij genoeg gezegd van dit belangrijk geschrift, dat, in weêrwil van zijnen tijdelijken vorm, een' onuitputtelijken schat van leering, vermaning en vertroosting in zich besluit en voor de kennis der waarheid, die in CHRISTUS is, onschatbare bijdragen levert voor alle eeuwen.

---

§ 150.

De algemeene Apostolische brieven.

Er bestaat, gelijk gezegd is (§. 92), behalve den bundel van brieven, die aan den Apostel PAULUS worden toegekend, nog eene kleine, daaraan toegevoegde verzameling van Apostolische geschriften, bekend onder den naam van Katholieke of algemeene brieven. De oorsprong dier verzameling schuilt eenigermate in het duister. Het schijnt, dat de beide eerste brieven van PETRUS en JOHANNES, als algemeen erkende schriften, oorspronkelijk aan de Paulinische werden toegevoegd, maar later daarvan weder gescheiden zijn, om met de vijf overige algemeene brieven een' afzonderlijken bundel uit te maken, die eerst tegen het einde der derde en in het begin der vierde eeuw te voorschijn treedt in de geschiedenis. Men vermoedt niet zonder grond, dat die verzameling vooral in

Palestina en Syrië is tot stand gekomen, en schrijft het daaraan toe, dat de brieven van JAKOBUS en PETRUS, wier schrijvers in die streken groot aanzien genoten, daarin op den voorgrond staan. Dat deze verzameling eerst zóó laat tot stand gekomen is, heeft zijne oorzaak in de niet geringe bedenkingen, waaraan de meesten dier geschriften, eeuwen achteréén, van verschillende kanten waren blootgesteld. EUSEBIUS noemt daarom in zijnen beroemden catalogus (Vgl. § 2, 90) de vijf laatstgenoemden, in onderscheiding van de algemeen erkende en aangenomene, weêrsprokene of antilegomenen. Die tegenspraak betrof echter over het algemeen niet zoozeer hunne echtheid, als wel hunnen zuiver Apostolischen oorsprong. De Grieksche benaming van algemeene brieven hun gegeven, plaatste hen oorspronkelijk tegenover de bijzondere, die gerigt waren aan bepaalde gemeenten of personen, omdat zij, met uitzondering echter van den tweeden en derden van JOHANNES, eene meer algemeene strekking hadden en bestemd waren, om in verschillende gemeenten ter lezing en ten gebruike rond te gaan. Later schijnt men de beteekenis dier benaming willekeurig meer of minder gewijzigd en haar zelfs, tegenover Apokryfe geschriften, voor gelijkluidend met kanoniek gehouden te hebben. De naam van brieven, daaraan gegeven in navolging der Paulinische schriften is daarop niet algemeen van toepassing. Daar zij meerendeels eerst later in kerkelijk gebruik gekomen zijn, zijn zij ook niet zóó menigvuldig afgeschreven, als de overige boeken des N. Verbonds, en bezitten wij daarvan ook een minder groot aantal handschriften. Wat eindelijk hunne rangschikking betreft; er bestaat, gelijk bekend is, (§ 92), eenig verschil met LUTHER, die de brieven van PETRUS en JOHANNES onmiddellijk achter die van PAULUS volgen liet, en dan achter den brief aan de Hebreën die van JAKOBUS en JUDAS en de Openbaring van JOHANNES.

§ 151.

JAKOBUS en de brief, door hem geschreven.

De Christelijke oudheid kent den brief, die gemeenlijk gezegd wordt van den Apostel JAKOBUS afkomstig te zijn (vgl. H. I: 1), vrij eenparig toe aan den beroemden JAKOBUS, den broeder des Heeren, van wien in de Handelingen der Apostelen en den brief van PAULUS aan de Galaten met ophef gesproken wordt. Hare getuigenis zal ons blijken waarachtig te zijn. Hiermede is echter nog de vraag niet beantwoord, aan welken JAKOBUS wij daarbij te denken hebben en wie hij geweest mag zijn. Die vraag is, ten gevolge der veelvuldige verscheidenheid van gevoelens daaromtrent, zóó ingewikkeld geworden, dat hare beantwoording eenig meer naauwkeurig onderzoek noodzakelijk maakt. De slotsom daarvan zal ons ook bij de behandeling van den brief van JUDAS, die zich den broeder van JAKOBUS (H. I: 1) noemt, kunnen te stade komen.

Er zijn onder de twaalf Apostelen des Heeren twee geweest, die den naam van JAKOBUS droegen. De eerste hunner, de zoon van ZEBEDEÜS en SALOME, was de oudere broeder van JOHANNES (Matth. X: 2. Luk. V: 10. Vgl. Hand. I: 13), en behoorde met hem en PETRUS tot de meest vertrouwden zijner leerlingen (Matth. XVII: 1. XXVI: 37. Luk. VIII: 51). Hij is echter door het zwaard van HERODES AGRIPPA I., omstreeks het jaar 44, te Jeruzalem een' vroegtijdigen dood gestorven (Hand. XII: 1, 2), en kan daarom niet gehouden worden voor den schrijver van dezen brief, die bovendien blijkbaar een' lateren toestand veronderstelt, dan waarin de Christenen uit de Joden buiten Palestina zich nog te zijnen tijde bevonden (Vgl. H. I: 1, 3—12. III: 1. V: 7—11). Meer schijnt daarvoor in aanmerking te komen de andere JA-

KOBUS, die ter onderscheiding de kleine of jongere wordt bijgenaamd (Mark. XV: 40), en de zoon was van zekeren ALPHEÜS of KLOPAS en MARIA (Matth. X: 3. XXVII: 56. Mark. XVI: 1. Hand. I: 13 (1)). En doorgaans heeft men, vooral ook om den Apostolischen oorsprong van den brief te redden, hem voor den schrijver daarvan uitgegeven. Maar het is thans genoegzaam uitgemaakt, dat hij niet voor denzelfden kan gehouden worden met den beroemden broeder des Heeren. Die benaming toch, vroeger te onregte gelijkluidende geacht met die van bloedverwant of neef, wijst ons naar de Evangeliën terug, waar wij meermalen gesproken vinden van de broeders, en soms ook van de zusters van JEZUS. (Matth. XII: 46. XIII: 55. Mark. III: 31. VI: 3. Luk. VIII: 19. Joh. II: 12. VII: 3—10. Vgl. Hand. I: 14. 1 Kor. IX: 5). Op ééne enkele uitzondering na (Joh. VII: 3—10), treffen wij deze broeders overal aan in het gezelschap van MARIA, de moeder des Heeren, zoowel te Kana in Galilea (Joh. II: 12), als te Kapernaüm en op de reize derwaarts, zonder dat zij, gedurende zijne omwandeling op aarde, onder het getal zijner leerlingen, veel min onder dat der uitverkorene twaalven behooren. Uitdrukkelijk wordt ons zelfs aangaande hen verzekerd, dat zij niet in Hem geloofden (Joh. VII: 5). Het vermoeden, dat zij zonen van MARIA waren, die hunne moeder, nadat zij door den dood van haren echtgenoot weduwe was geworden, getrouw ter zijde stonden, wint in waarschijnlijkheid, wanneer wij aan JEZUS zelven, in het verhaal zijner geboorte te Bethlehem (Matth. I: 25. Luk. II: 7), den naam zien toegekend van haren eerstgeboren' zoon, waardoor niet onduidelijk wordt te kennen gegeven, dat zij later meerdere kinderen heeft ter wereld gebragt. En daar nu het spraakgebruik des N. Verbonds, naauwkeurig geraadpleegd, niet toelaat, bij het woord broeder aan meer verwijderde

(1) Men heeft deze MARIA te onregte gehouden voor eene zuster van MARIA, de moeder des Heeren (Vgl. Joh. XIX: 25 en § 105).

bloedverwanten te denken, zoo komen wij als van zelf tot het besluit, dat de broeders des Heeren, waarvan in de Evangeliën gesproken wordt, zijne halve broeders waren, door JOZEF, zijnen pleegvader, bij MARIA verwekt gedurende zijn minstens twaalfjarig (vgl. Luk. II: 41, 43, 48) huwelijk met haar. De bijgeloovige eerbied, door een groot gedeelte der Christenheid aan MARIA toegedragen, heeft dit gevoelen langen tijd zonder grond verwerpelijk doen achten, als ware het lasterlijk voor hare eer. En wanneer wij nu uit den mond der inwoners van Nazaret vernemen, dat die halve broeders, bij hen van kindsbeen af bekend, de namen droegen van JAKOBUS, JOSES, SIMON en JUDAS (Matth. XIII: 55. Mark. VI: 3), dan kan het wel aan geen' twijfel meer onderhevig zijn, of de eerstgenoemde is diezelfde JAKOBUS, de broeder des Heeren, wien de Christelijke oudheid ons aanwijst als den schrijver van dezen brief. Geldt van hem, even als van de overigen, dat hij, gedurende JEZUS' omwandeling op aarde, niet in Hem geloofde (Joh. VII: 5), men mag hier aan geen halstarrig ongeloof denken, en minder nog meenen, dat hij zich aan de zijde zijner vijanden geschaard zou hebben; maar men moet het er veeleer voor houden, dat hij door aardschgezinde verwachtingen, die hij gemeen had met verreweg de meesten zijner tijdgenooten, werd teruggehouden van de erkenning zijner Messiaswaardigheid. Vooral zal het denkbeeld hem gehinderd hebben, dat Hij, die met hem te Nazaret was opgevoed, die zich, even als elk ander, allengs ontwikkeld had naar ligchaam en geest, wien hij aan al de werkzaamheden des dagelijkschen levens had zien deelnemen, die met hem in gehoorzame ondergeschiktheid aan hunne gemeenschappelijke ouders gewedijverd had in de dagen zijner jeugd en jongelingschap, de groote Heilvorst zijn zou, van ouds aan de vaderen beloofd. Van deze twijfelmoedige gezindheid, door hem in vereeniging met zijne broeders omtrent den Heer aan den dag gelegd, die echter met betamelijken eerbied voor hunnen eerstgeboren' broeder, met belangstelling in Hem en alles, wat Hem betrof, met de erkenning zelfs der

groote werken, die Hij, ook soms in hun bijzijn, verrigtte, gepaard ging, vinden wij in de Evangelische geschiedenis eene hoogst merkwaardige proeve (Joh. VII: 3—10). Zijn kruisdood onder smaad en schande zal, verbeeld ik mij, de laatste schemering zijner hope hebben uitgebluscht. Onmogelijk was het hem, zijne moeder, die hij anders niet verliet, naar den kruisheuvel te vergezellen, waar zij dan ook daarom aan de zorg van JOHANNES, zijnen bloedverwant en neef, werd toevertrouwd (Joh. XIX: 25—27). In dien toestand schijnt de Verrezene hem eenige dagen later, misschien wel in Galilea, opgezocht te hebben en aan hem verschenen te zijn (1 Kor. XV: 7). En men mag veronderstellen, dat deze verschijning het groote keerpunt zijns levens is geweest, de magtige hefboom, om allen tegenstand des ongeloofs in zijn gemoed te overwinnen. Althans wij ontmoeten hem, na JEZUS' hemelvaart, in gezelschap van MARIA en zijne overige broeders, in de opperzaal te Jeruzalem, waar de discipelen eendragtig vergaderd waren, volhardende in het bidden (Hand. I: 14). Wij achten het, op grond daarvan, geene gewaagde veronderstelling, dat hij op den pinksterdag of daarna mede is vervuld geworden met den heiligen Geest. En welhaast is hij opgetreden onder de predikers van het Evangelie. Te Jeruzalem vooral schijnt hij een' vasten en uitgebreiden werkkring gevonden te hebben. Regtvaardig en onberispelijk naar de wet, vast en ernstig van karakter, vol van liefde voor Israël en van ijver voor opregte godsvrucht, stond hij er bij Joden en Christenen in hooge achting. PETRUS, uit den kerker wonderbaar verlost, wil de tijding zijner verlossing vooral aan hem gebragt hebben (Hand. XII: 17). PAULUS heeft er hem, blijkens zijnen brief aan de Galaten (H. I: 19. II: 9), meermalen aangetroffen na zijne bekeering. Zóó hoog was het aanzien, waarin hij bij de Christenen stond, dat allen hem aanmerkten als een' grondzuil der Christelijke kerk, en aan hem een gelijk gezag toekenden, als aan PETRUS en JOHANNES, ja, dat hij, met Apostolische waardigheid be-

kleed, de zijnen zelfs naar elders afvaardigde, om den inwendigen toestand der gemeenten te onderzoeken (Hand. XV: 1). Wij kunnen hiernit reeds besluiten tot de voortreffelijkheid van zijn Christelijk karakter, al verschilde ook zijne denkwijze door meerdere Joodschgezindheid aanmerkelijk van die van PAULUS, den Apostel der heidenen. In weêrwil van dat verschil zien wij beide hoogbegaafde mannen in de hoofdzaak broederlijk zamenstemmen. Vooral was de kerkvergadering, te Jeruzalem gehouden, het tooneel, waarop het bleek, van hoe vredelievenden en gematigden geest JAKOBUS was. Met waardigheid verhief hij dáár, nadat PETRUS gesproken had (vs. 7—12), zijne stem (vs. 13—21). Allen zwegen, om naar hem te hooren. En zijn gevoelen, dat het midden hield tusschen twee uitersten, vond, vrijmoedig en krachtig voorgedragen, algemeenen ingang bij de vergaderde broeders (vs. 22—29). Onder hooger' leiding komt alzoo aan hem de eere toe, dat de scheiding der Joodschgezinde en meer vrijzinnige Christenen tijdig voorgekomen, en iedere regtmatige ergernis evenzeer weggenomen, als elke overdrijving aan den anderen kant gelukkig vermeden werd. De raad, dien hij later aan PAULUS gaf, tijdens het laatste verblijf van dien Apostel te Jeruzalem, om een openbaar bewijs te geven van zijne achting voor de wet van MOZES, ten einde daardoor den tegenstand der Joodsche ijveraars te overwinnen (Hand. XXI: 18—25), getuigt van gelijken geest der verdraagzaamheid en des vredes, al was ook de uitslag daarvan voor den Apostel hoogst ongunstig (vs. 27—30). Van nu aan echter verliezen wij den eerwaardigen JAKOBUS geheel uit het oog. Er is geen twijfel aan, of ook zijn uiteinde, dat niet lang vóór de verwoesting van Jeruzalem moet zijn voorgevallen, zou ons, indien het ons door eene geloofwaardige hand beschreven ware, nieuwe en treffende proeven opleveren van zijn Christelijk gemoedsbestaan. Wat wij uit oude Christelijke schrijvers dienaangaande weten, al vertoont het ook de sporen van verdichting, doet ons veel groots en heerlijks

vermoeden. Zijne laatste woorden, in het aangezigt des doods gesproken, bevatten eene vrijmoedige getuigenis aangaande CHRISTUS, den Zoon van God, die gezeten is ter regterhand zijns Vaders. Zijne laatste bede vroeg, in navolging van zijnen Heer, vergiffenis voor zijne bloeddorstige vijanden, die hem steenigden. En toen hij den doodelijken slag ontving, was zijn laatste snik de overgave van zijnen scheidenden geest in de handen van dien Eénige, wiens verschijning hij in leven en sterven had liefgehad (1).

Wij zijn zóó uitvoerig geweest over JAKOBUS zelven, omdat van de kennis zijner persoonlijkheid en werkzaamheden het regt verstand en de waardering van zijn geschrift grootelijks afhangt. Aan hem toch kennen de kerkvaders den brief, die zijnen naam draagt, vrij eenparig toe. Dit geldt van die kerkvaders vooral, die in het Oosten en alzoo in die streken leefden, waarin hij meest werkzaam is geweest. Van Jeruzalem uit verspreidde zich de mare zijner verrigtingen, ook als schrijver, ligtelijk naar het naburige Syrië en Egypte. En hun geschiedkundig berigt dienaangaande wordt treffend bevestigd door de opmerkelijke overeenkomst, die er bestaat tusschen den inhoud van dezen brief en de mededeelingen, die ons omtrent zijne leefwijze zijn bewaard gebleven, vooral van HEGESIPPUS, een' Palestijnschen Christen uit de Joden, die kort na het jaar 150 leefde. Hij zou zich namelijk, volgens dezen, door eene soort van vroomheid onderscheiden hebben, die groote overeenkomst had met die des O. Verbonds, waarbij hij voor zichzelven de uitwendige Joodsche zeden en gebruiken met de meeste naauwgezetheid onderhield. Niet minder pleit daarvoor

(1) Volgens een berigt bij EUSEBIUS droeg hij van wege zijne vroomheid den naam van de regtvaardige, is door de Apostelen tot eersten bisschop te Jeruzalem aangesteld, en kort na den dood van den stadhouder FESTUS gewelddadig gestorven. Sommigen stellen zijn uiteinde in het jaar 69 of 70 en alzoo kort vóór de verwoesting van Jeruzalem. Volgens JOSEPHUS, die die verwoesting toeschrijft, aan den gruwel, aan hem gepleegd, zou het reeds in 63 hebben plaats gehad; maar de echtheid dier opgave is verdacht.

de omstandigheid, dat men dezen brief gerangschikt heeft onder de antilegomenen (§ 150). Die twijfel dagteekent echter eerst van lateren tijd. Reeds gebruikten CLEMENS van Rome, HERMAS en IRENÆUS den brief zonder aarzeling, toen ORIGENES en, na hem, EUSEBIUS bedenkingen opperden, niet alsof hij onder den naam van JAKOBUS verdicht ware, maar omdat de schrijver geen Apostel was. Voorts bewijzen zijne bestemming zoowel als zijn gansche inhoud, dat hij geschreven is door een' Christen uit de Joden. En te duidelijker wordt het ons nu, waarom JAKOBUS zich in den aanhef niet een' Apostel noemt, zoo als men in elk ander geval verwachten mogt, maar eenvoudig een' dienstknecht van God en den Heere JEZUS CHRISTUS (H. I: 1). Deze benaming toch is van meer algemeene beteekenis (vgl. Eph. VI: 6), en werd vooral aan zulken gegeven, die zich door Evangelieprediking of herderlijke zorg voor de gemeenten Gode en den Heere JEZUS CHRISTUS meer bijzonder hadden toegewijd (1). Zich nader aan te duiden als den broeder des Heeren zal hij, deels, van wege de algemeene bekendheid van zijnen naam, onnoodig hebben geacht, en zou ook, deels, in strijd zijn geweest met zijn nederig gemoedsbestaan. Ook zal hij zich, mag men vermoeden, zijne vleeschelijke betrekking tot den Heer niet zeer hoog hebben aangerekend, daar zij hem vroeger belet had, om in Hem te gelooven, en hij thans vooral in Hem zijnen verhoogden Heer eerbiedigde. Men heeft eindelijk met juistheid opgemerkt, dat hij in zijnen brief de kennelijke bewijzen geeft van de bergrede weleer gehoord te hebben, en derwaarts meermalen duidelijk terugwijst (2).

---

(1) Vgl. Kol. IV: 12. 2 Tim. II: 24. Ook de Apostel PAULUS bezigde die benaming soms (Rom. 1: 1. Tit. 1: 1), met toevoeging echter van zijnen Apostolischen naam, op ééne enkele uitzondering na (Phil. I: 1), misschien omdat hij däár TIMOTHEÜS, die geen Apostel was, nevens zich genoemd had.

(2) Vgl. H. I: 2 met Matth. V: 11, 12; H. I: 4 met Matth. V: 48; H. I: 5 met Matth. VII: 7, 11 en Luk. XI: 13; H. I: 22. II: 14—26 met Matth. VII: 21—27; H. II: 5 met Luk. VI: 20 en Matth.

De brief is uit Jeruzalem geschreven, waar JAKOBUS zich doorgaans onthield. Men wil, dat sommige beelden, door hem gebezigd, uitsluitend in Palestina te huis behooren (H. I: 2. III: 11. V: 7). De inhoud vertoont geen enkel spoor van Jeruzalem's verwoesting, alsof zij bij het schrijven reeds geschied ware. De verwachting van 's Heeren aanstaande toekomst wordt daarin veeleer duidelijk uitgesproken (H. V: 7—9). Ook het opschrift, dat van de verstrooijing melding maakt (H. I: 1), komt hier in aanmerking, daar de onderscheiding, die daarbij ten grondslag ligt, met de verwoesting der stad, waardoor alle Joden verstrooid werden, is weggevallen. Gewaagd is de veronderstelling, dat JAKOBUS met de brieven van PAULUS zou bekend zijn geweest. Zij is althans, daar beide groote mannen meermalen met elkander in aanraking zijn geweest, tot verklaring van H. II: 14—26 niet volstrekt noodig. De oorsprong van den brief kan echter bezwaarlijk vóór het gebeurde, Hand. XV, gesteld worden. Men ziet zich dan verwezen tot het tijdvak van het jaar 50 tot 68, waarin hij zal geschreven zijn.

§ 152.

Inhoud, innerlijke gesteldheid en oorspronkelijke bestemming.

Het valt moeijelijk, om den inhoud van den brief van JAKOBUS aanééngeschakeld op te geven, omdat daarin niet zoozeer één onderwerp behandeld is, als wel allerlei besproken wordt, wat dienen kan, om, overeenkomstig de behoeften zijner eerste lezers, een werkdadig Christendom aan te kweeken, een geloof, vruchtbaar in goede wer-

---

V: 3; H. II: 8 met Matth. VII: 12; H. II: 11 met Matth. V: 21, 27; H. II: 13 met Matth. V: 7; H. III: 1. IV: 11 met Matth. VII: 1, 2; H. III: 11—13 met Matth. VII: 15—18; H. III: 18 met Matth. V: 9; H. IV: 4 met Matth. VI: 24; H. IV: 9 met Luk. VI: 25 en Matth. V: 4; H. V: 2, 3, 5 met Matth. VI: 19; H. V: 6 met Matth. V: 39; H. V: 10 met Matth. V: 12; H. V: 12 met Matth V: 37.

ken. Terstond na het korte opschrift (H. I: 1) spreekt hij over de verzoekingen, waaraan zij waren blootgesteld, en wekt hen tot lijdzaamheid en standvastigheid op (vs. 2—12), met ernstige waarschuwing, om toch hun bezwijken daaronder niet aan God te wijten (vs. 13—15), van wien alleen goede gaven afkomstig zijn (vs. 16—18), wiens woord zachtmoedig aangenomen (vs. 19—21) en niet enkel gehoord, maar ook met ijver betracht (vs. 22—25) en in zuivere godsdienstigheid beoefend moet worden (vs. 26, 27). Van deze algemeene voorschriften gaat hij over, om meer in het bijzonder het onbehoorlijk onderscheid, dat er, vooral bij de onderlinge zamenkomsten, gemaakt werd tusschen rijken en armen, te bestraffen (H. II: 1—7), ook omdat zulk een gedrag met de wet der liefde strijdt, die in haren geheelen omvang de maatstaf zijn zal van het oordeel (vs. 8—13); en ontleent daaruit aanleiding tot een uitvoerig betoog van de noodzakelijkheid, dat het levend geloof zich openbare in goede werken (vs. 14—26). Eene korte waarschuwing tegen veel en meesterachtig spreken (H. III: 1) gaat verder aan eene breede uitweiding vóóraf over het menigvuldige kwaad en goed, dat door de tong gesticht wordt (vs. 2—12), en aan eene aanprijzing, daartegenover, van de ware wijsheid, die geschetst wordt in haren hemelschen aard (vs. 13—17). Daarop volgen allerlei vermaningen, bestraffingen en lessen, die, zonder gestrengen zamenhang, op de bron hunner oneenigheden wijzen (H. IV: 1) en op de krachteloosheid hnnner gebeden (vs. 2, 3), tegen wellust en hoogmoed waarschuwen (vs. 4—6), tot nederigheid, onderwerping aan God en verootmoediging opwekken (vs. 7—10) en, nevens kwaadsprekenheid (vs. 11, 12), ook het onbetamelijk gedrag dergenen ten toon stellen, die, te midden van de onzekerheid der dingen, hunne diepe afhankelijkheid van God vergeten (vs. 13—17). Nu wendt hij zich regtstreeks tot de rijken, die hunne onregtvaardig verkregen' schatten tot wellust en weelde misbruikten, en voorspelt hnn ellende en verderf (H. V: 1—6); wekt daarentegen de armen en verdrukten op tot lijdzaamheid (vs. 7—9), met verwij-

zing naar het voorbeeld van de oude Profeten en van JOB (vs. 10, 11); waarschuwt tegen het ligtvaardig zweren (vs. 12); prijst onder lijden en ligchamelijke krankheid het gebed aan, over welks kracht hij, met beroep op ELIA, uitweidt (vs. 13—18), en besluit met de vermelding van het voorregt dergenen, wie het gelukken mag, om afgedwaalden te regt te brengen (vs. 19, 20).

Men bemerkt, dat dit geschrift zich kenmerkt door groote verscheidenheid van inhoud. Een eigenlijk gezegd plan is daarin niet te ontdekken. Zonder kunstmatige orde volgen de gedachten en vermaningen elkander op in den meest lossen en vrijen trant, aan den briefstijl eigen, zoodat soms de eene uit de andere voortvloeit, soms ook de eene tot de andere plotseling overgaat (Vgl. H. II: 1, 11, 14. III: 1, 13. IV: 1, 13. V: 1, 12, 13). De taal is meer zuiver Grieksch, dan in de meeste schriften des N. Verbonds gevonden wordt, en munt, behalve door zuiverheid van uitdrukking, vooral ook door groote duidelijkheid en helderheid, door levendigheid, bevalligheid, bloemrijkheid en kracht gunstig uit. Een zeldzame rijkdom van allerlei wèlgekozene beelden versiert haar. De twijfelmoedige, bijv., wordt vergeleken bij eene bare der zee, die van den wind gedreven en op en neder geworpen wordt (H. I: 6); de rijke bij eene bloem van het gras, die verwelkt en afvalt (vs, 10, 11); de hoorder des woords, die geen dader is, bij een' man, die zijn aangeboren aangezigt bemerkt in eenen spiegel en, weggegaan, terstond vergeten heeft, hoedanig hij was (vs. 23, 24); het geloof zonder de werken bij een ligchaam zonder geest (H. II: 26): de tong des menschen bij de toom van een paard, bij het roer van een schip, bij een klein vuur, dat een' grooten hoop houts aansteekt (H. III: 2—6); het vlugtige leven bij een damp, die voor een weinig tijds gezien wordt en daarna verdwijnt (H. IV: 14); de lijdzame verwachting van 's Heeren toekomst bij die des landmans, die de kostelijke vrucht des lands verwacht, langmoedig zijnde over dezelve, totdat

het den vroegen en spaden regen zal hebben ontvangen (H. V: 7, 8). Soms vindt men ook eene keurige opéénstapeling van woorden, als bij de beschrijving der tweederlei wijsheid, waarvan de eene aardsch, natuurlijk, duivelsch wordt genoemd, de andere daarentegen, die van boven is, ten eerste zuiver, daarna vreedzaam, bescheiden, gezeggelijk, vol van barmhartigheid en van goede vruchten, niet partijdig oordeelende en ongeveinsd (H. III: 15, 17. Vgl. H. IV: 13. V: 5, 6). Ook de uitdrukkingen zelve, die gebezigd worden, zijn bij voorkeur beeldsprakig en dichterlijk, gelijk, bijv., de begeerlijkheid de moeder der zonde en deze weder de moeder des doods (H. I: 14, 15), de tong eene wereld van ongeregtigheid genoemd (H. III: 6), de roest van het goud en zilver vermeld en het onthouden loon des arbeiders gezegd wordt ten hemel te roepen om wraak (H. V: 1—4). Er is daarbij eene groote levendigheid en afwisseling in den stijl, veroorzaakt door middel van schilderachtige voorstellingen (H. II: 2, 3. III: 3: 4. IV: 13—15. V: 7), regtstreeksche toespraken (H. I: 16. II: 1, 5. III: 1. IV: 4, 13, 14. V: 1) en verrassende vragen (H. II: 4, 5, 6, 7, 14, 20, 24. III: 11, 12, 13) en wendingen (H. II: 19. III: 13. IV: 13. V: 17). Dien ten gevolge is de toon veel meer oratorisch, dan men van den meer eenvoudigen briefstijl verwachten zou, en verheft zich soms, vooral waar den rijken hun naderend verderf wordt aangekondigd (H. V: 1—6), tot profetische kracht. Van de gewijde geschiedenis des O. Verbonds wordt voorts een gepast gebruik gemaakt (H. II: 21, 23, 25. V: 10, 11, 17, 18), en niet zelden wordt, zonder regtstreeksche aanhaling, gezinspeeld op plaatsen, daarin voorkomende. Ook blijkt het genoegzaam, dat JAKOBUS bekend was met den inhoud der Apokryfe boeken (1). Hij was, in één woord, een man van niet geringe kennis,

(1) Vgl. H. I: 5 met Sirach. XX: 15; H. I: 10 met Sir. II: 9; H. I: 13 met Sir. XV: 11; H. V: 1 met het Boek der Wijsheid V: 8; H. V: 6 met Wijsh. II: 20 en Sir. XXXI: 22.

zelfstandige vorming, vurigen, krachtigen geest en heiligen ijver, wiens oog vooral op het praktische gerigt was, en die dan ook bij voorkeur het werkdadige Christendom voorstond, dat zich openbaart in opregte godsvrucht en goede werken.

De brief is, blijkens den aanhef (H. I: 1), gerigt aan de twaalf stammen, die in de verstrooijing zijn. Hiermede worden de Joden aangeduid, die zich buiten Palestina onthielden, onder allerlei volken der aarde verstrooid. Dat wij daarbij echter hier niet, zoo als sommigen willen, aan Joden, maar aan Christenen uit de Joden te denken hebben, volgt uit den wèlbegrepen' inhoud van den brief, die bij zijne lezers overal het Christelijk geloof veronderstelt (H. I. 22. II: 1, 14. V: 14) en niet dienen moet, om hen tot dat geloof te brengen, maar om hen in de beoefening daarvan te versterken. Te onregte heeft men gemeend, dat hij niet enkel tot die Joodsche Christenen gerigt zou zijn, maar ook tot nog ongeloovige Joden, blijkens hetgeen daarin van en tot rijken gezegd wordt (H. I: 10. II: 2, 6. IV: 13. V: 1—6). Zeker worden hier zulke rijken toegesproken, die, van de broeders onderscheiden, hen lasterden en vervolgden (H. V: 1—6. vgl. II: 6, 7); maar niets verhindert ons, om daarin eene spraakwending te zien, bij de profeten des O. Verbonds niet ongewoon. In het algemeen mag men beweren, dat de gemeenten, aan wie de brief gerigt is, uit armen zoowel als rijken (H. I: 9, 10. IV: 13, 14), en wel uit armen vooral bestonden (H. II: 5). Zij hadden hare eigene opzieners (H. V: 14) en stonden bloot aan de vijandschap en vervolgingszucht der Joden (H. II: 6, 7. V: 6), van wie zij waren uitgegaan (H. II: 21), zonder daarom, evenmin als de Christenen te Jeruzalem, alle betrekking met hen te hebben afgebroken. Zelfs namen zij nog, even als deze (vgl. Hand. XXI: 20), aan hunne zamenkomsten in de synagogen deel, en worden door JAKOBUS te eerder met den naam van de twaalf stammen, die in de verstrooijing zijn, bestempeld, omdat hij in hen zag het ware Israël Gods, waarover

hij zelf, naar de waardigheid, die hij te Jeruzalem bekleedde, als 't ware gesteld was tot hoogepriester. De innerlijke toestand dier Joodsche gemeenten liet overigens blijkbaar niet weinig te wenschen over. Er was, al droegen zij den Christelijken naam, nog veel in haar midden overgebleven van den ouden zuurdeesem. Niet zoozeer verstandelijke dwalingen waren het, als wel zedelijke gebreken, die bij haar bestreden moesten worden. Het schijnt, dat zij zich met de bloot uitwendige belijdenis des Christendoms meest tevreden stelden, zonder zich ernstig toe te leggen op de beoefening. Vooral treffen wij bij haar liefdeloosheid aan (H. II: 13, 15, 16. vgl. H. I: 27), liefdeloos spreken en oordeelen over elkander (H. II: 13. IV: 11, 12), strijdzucht, vijandschap en toorn (H. I: 19, 20. III: 2—18. IV: 1), veelzijdig misbruik van de tong (H. I: 26. III: 1—18), waardoor velen een geloof bezaten, dat de werken niet had, en daarin berustten (H. II: 14—26). Ligtvaardig zweren (H. V: 12), ligtzinnig verzuim des gebeds (H. V: 16—18), hoogmoed en zelfverheffing (H. III: 1) stonden hiermede in verband, en aan uitwendige vervolgingen ontbrak het daaronder niet (H. I: 2—12. II: 6. V. 8—11). Jakobus, met den toestand dezer Christenen en hunne krankheden bekend (1), stelde zich voor met het schrijven van zijnen brief, om hem eensdeels te vertroosten en onder hun leed te bemoedigen, en hen anderdeels te vermanen, te waarschuwen en, overeenkomstig hunne behoeften, omtrent de beoefening des Christendoms ernstig te regt te wijzen. Dat hij daarbij meer bijzonder bedoeld zou hebben, om ook het misbruik weg te nemen, dat er van de prediking van paulus gemaakt werd of worden kon, is niet bewezen. De brief is zóó geschreven, dat hij, uitgaande van de vervolgingen, waaraan zij blootstonden, bijkans ongemerkt overgaat tot de bespreking der overige bijzonderheden, daarin behandeld.

(1) Dat jakobus zich, even als petrus, meer bepaaldelijk tot de Christenen uit de Joden wendt, terwijl paulus zich meer uitsluitend bezig hield met die uit de heidenen, stemt overeen met Gal. II: 9.

§ 153.

Belangrijkheid, ook van sommige daarin voorkomende bijzonderheden.

Meermalen, wij spraken er reeds met een enkel woord van (vgl. § 151), is het Kanoniek gezag van den brief van JAKOBUS ontkend en bestreden. Men gebruikte hem in de Syrische kerk als een Apostolisch geschrift, en in de oude Syrische overzetting, Peschito genoemd, komt hij voor. Maar in de Grieksche kerk bleef men twijfel koesteren en, na IRENÆUS, TERTULLIANUS en ORIGENES, werd hij nog door EUSEBIUS onder de antilegomenen of weêrsprokene geschriften gerangschikt (§ 150). Allengs echter kwam hij, sedert de vierde eeuw, meer in aanzien en eere, ook in het Westen, waar hij vroeger ter naauwernood bekend, veelmin gebruikt was geweest. En die twijfel en tegenspraak, meerendeels daaruit voortgesproten, dat hij niet geacht werd van zuiver Apostolischen oorsprong te zijn, zwegen welhaast geheel, toen men eenmaal begonnen was, op voorgang van CLEMENS van Alexandrië, JAKOBUS, den broeder des Heeren, voor denzelfden te houden met JAKOBUS, den zoon van ALPHEÜS. Na de Hervorming daarentegen zijn het meer leerstellige zwarigheden geweest, die sommigen laag deden nederzien op den vaak miskenden brief. Het vermeend verschil tusschen de voorstelling van JAKOBUS en PAULUS, ten aanzien van de leer der goede werken, was oorzaak, dat de groote LUTHER in zijne voorrede schreef: » Deze JAKOBUS heeft weinig te beteekenen, want hij wil » alleen van gebed en van werken hooren, en werpt het » een zóó verward onder het ander, dat het mij voor- » komt, dat er hier of daar een regt vroom man is ge- » weest, die zich eenige gezegden van leerlingen des Apos- » tels eigen gemaakt en zoo op het papier geworpen heeft. » Daarom is de brief van den H. JAKOBUS een regte brief » van stroo, daar hij volstrekt geen Evangelisch karakter

» of voorkomen heeft." Het schijnt echter, dat hij dit ongunstig oordeel later meer of minder heeft teruggenomen. En zeker mag het even oppervlakkig, als ongegrond en onbillijk worden genoemd, daar dat vermeend verschil tusschen JAKOBUS en PAULUS niet bestaat, en JAKOBUS, al ware hij ook geen Apostel in den gewonen zin des woords, toch niet slechts, nevens PETRUS en JOHANNES, door PAULUS zelven onder de pilaren der kerk gerekend wordt (Gal. II: 9), maar ook te Jeruzalem onder de Christenen zoo groote achting genoot, als eenig ander. Op grond hiervan aarzelen wij niet, den brief in zijne waarde te erkennen en ten onzen nutte te gebruiken, te minder als wij het eigenaardig standpunt van JAKOBUS in het Christendom streng in het oog houden.

Het heeft, namelijk, te allen tijde de aandacht tot zich getrokken, dat er in zijnen brief zoo weinig bepaald Christelijks voorkomt. De oorzaak daarvan zal wel gelegen zijn in de praktische rigting van 's mans gemoed, waardoor hij bij voorkeur op de beoefening aandringt. Desniettemin noemt hij CHRISTUS uitdrukkelijk den Heer der heerlijkheid (H. II: 1) en zich zelven den dienstknecht niet slechts van God, maar ook van den Heere JEZUS CHRISTUS (H. I: 1). Vervuld met de gedachte aan zijne hooge waardigheid, schrijft hij dan ook het jongst gerigt, waarin een' iegelijk zal vergolden worden, zoowel aan CHRISTUS in zijne toekomst (H. V: 7—9), als aan God toe (H. V: 4. vgl. H. I: 12. II: 5). Hij ziet en eerbiedigt alzoo in Hem meer den verhoogden Heer, dan wel den zoon des menschen, die zich vernederd heeft op aarde, en spreekt meer van zijne heerlijkheid in den hemel, dan van zijne diepe vernedering en zijnen dood. Op werkdadige godsvrucht dringt hij aan, zonder 's menschen zwakheid en zondigheid voorbij te zien (H. I: 13, III: 2), en verklaart op menschkundige wijze den oorsprong der zonde (H, I: 13, 14), die hij later als vriendschap der wereld beschrijft (H. IV: 4), waardoor het hart voor den boozen openstaat (H. III: 6, 15, IV: 7) en waarop de dood als bezolding volgt (H. I: 15). Niet in

bloote wetsbetrachting, allerminst in bloot uitwendige vervulling van de voorschriften der wet, leert hij den mensch zijne zaligheid zoeken; maar hij maakt van eene wedergeboorte door het Woord der waarheid gewag, waardoor God zich openbaart in zijne heiligheid en liefde (H. I: 18, 21). Het waarachtig geloof in CHRISTUS is hem het ware levensbeginsel van den Christen (H. II: 5), waaruit liefde tot God voortspruit (H. I: 12), waardoor de vriendschap der wereld versmaad (H. IV: 4), ootmoed gekweekt (vs. 7—10), het aardsche op lagen prijs geschat (H. I: 9, 10), de beproeving geduldig doorgestaan (vs. 3) en alle boosheid bestreden wordt (H. IV: 8). Zulk een godvruchtige maakt, volgens hem, geen onderscheid tusschen rijk en arm (H. II: 1—5), oordeelt zachtmoedig over de zwakken (H. I: 26. III: 1. IV: 11), rigt de neêrgebogenen op (H. I: 27), jaagt den vrede na (H. III: 18) en is de wijsheid, die van boven is, deelachtig (vs. 17). Wie haar bezit, is waarlijk godsdienstig (H. I: 27) en wordt uit de goede werken, die hij voortbrengt, aangenaam bij God en menschen (H. II: 14—26. III: 16). Hieruit blijkt, dat ook bij JAKOBUS het geloof op den voorgrond staat, terwijl CHRISTUS hem niet zoozeer eene nieuwe openbaring van God, als wel de tolk der wet is, die, uit den geloove beoefend, de volmaakte wet der vrijheid heeten mag en in den mensch een volmaakt werk te voorschijn brengt, opdat hij geheel opregt zij, in geen ding achterlijk (H. I: 4. III: 2). Dit eigenaardig standpunt nu van JAKOBUS, dat kennelijk onderscheiden is van dat van PAULUS, zonder daarmede in strijd te zijn, hangt met zijne Christelijke vorming en ervaring, even als met zijne afkomst en zijnen oorspronkelijken aanleg, naauw zamen.

Het vermeend verschil tusschen beide groote mannen, betrekkelijk de leer der regtvaardiging en der goede werken, wordt hierdoor opgehelderd. Niet zelden heeft men het zóó breed uitgemeten, alsof hier een onverzoenlijke strijd te vinden ware. Eenige weinige opmerkingen zullen genoegzaam zijn, om dien strijd volkomen te vereffe-

nen. Op verschillend standpunt geplaatst, bespreken PAULUS in zijne brieven aan de Romeinen en Galatiërs en JAKOBUS (H. II: 14—26), wèl beschouwd, gansch verschillende onderwerpen, en hechten dan ook aan dezelfde woorden, die zij bezigen, eene gansch verschillende beteekenis. Het geregtvaardigd worden, dat bij PAULUS zóóveel omvat (§ 117, 120), sluit bij JAKOBUS niet meer in zich, dan Gode welbehagelijk zijn en voor Gods gunstgenoot verklaard worden. Onder de werken, wier verdienstelijkheid hij ten stelligste ontkent, verstaat PAULUS de werken der wet, die bij den Jood aan het geloof voorafgingen en in de stipte onderhouding der Mozaïsche wet, meest in uiterlijkheden, om des loons wil in acht genomen, bestonden; terwijl JAKOBUS, als hij de noodzakelijkheid der werken even stellig beweert, enkel denkt aan goede werken, vruchten des geloofs, die bij den geloovige voortspruiten uit de opregte toewijding zijns harten aan God en zijne dienst. En dat geloof eindelijk, dat door PAULUS wordt aangeprezen als onmisbaar, maar ook alleen genoegzaam tot zaligheid, het is geen dood geloof, dat, als bij JAKOBUS, tegen de werken overstaat, geene bloot uitwendige belijdenis van het Evangelie; maar een levend en krachtig geloof, dat werkzaam is in de liefde en vruchten der geregtigheid draagt, die door JEZUS CHRISTUS zijn tot heerlijkheid en prijs van God. Men bemerkt hieruit, dat de vermeende strijd enkel bestaat in den klank der gelijkluidende woorden, die zij bezigen, niet in het wezen der zaak. De beide voorstellingen, hoe uiteenloopende ook, sluiten elkander niet uit, maar laten zich zelfs tot één geheel zamenvoegen. Wat PAULUS, opgetreden tegen de eigengeregtigheid der Joden van zijne dagen, leert aangaande 's menschen regtvaardiging, wordt in geenen deele tegengesproken door JAKOBUS te dezer plaatse. Hij predikt geene regtvaardiging zonder geloof en om of door de werken, maar wil alleen, dat het geen dood en onvruchtbaar geloof zij, geen ligchaam zonder geest, geene ijdele vertooning zonder inwendige kracht. En omgekeerd, wat de vrome JAKOBUS, toen

hij te velde trok tegen de oppervlakkigheid der toenmalige Christenen, die zich met een naamchristendom tevreden stelden, hier zoo ernstig heeft ingescherpt, dat het geloof, zal het van den echten stempel zijn, krachtig werken moet tot vernienwing van hart en wandel, dat wordt op bijkans elke bladzijde der geschriften van PAULUS even nadrukkelijk teruggevonden (1 Kor. XIII: 2. Gal. V: 6. Kol. II: 6. 2 Tim. II: 19. Vgl. Matth. VII: 21. Joh. XV: 14). De verscheidenheid van voorstelling lost zich hier alzoo in de meest gewenschte éénheid op.

Meer andere bijzonderheden, in den brief van JAKOBUS voorkomende, behoeven ter naauwernood eenige toelichting. Slechts enkele plaatsen zijn aan groot verschil van uitlegging onderhevig (H. III: 6. IV: 5, 6). Verreweg de meesten worden even gemakkelijk begrepen, als zij doorgaans van regtstreeksche toepassing zijn op onze dagen en krachtig ingrijpen in het leven. Karakteristiek is de benaming: de Heere Sabaoth, hier gebezigd (H. V: 4), die elders in de schriften des N. Verbonds niet gevonden wordt en in de bijkans profetische rede, waarin zij hier voorkomt, eigenaardig voegt. Wat aan het einde van den brief over den eed gezegd wordt (vs. 12), moet verklaard worden uit de bergrede van JEZUS, waaraan het ontleend is (Matth. V: 33—37). Wat de Roomsche kerk daaruit aanvoert, om sommigen harer misbruiken te wettigen (H. V: 14—16), heeft noch in de woorden zelve, noch in den zamenhang der rede genoegzamen grond. En als JAKOBUS besluit met de beschrijving der vreugde, aan de teregtbrenging van den dwalenden zondaar verbonden (H. V: 19, 20), dan is er geen twijfel aan, of hij zelf heeft haar meermalen gesmaakt en zich ook door dit zijn onschatbaar geschrift, door alle eeuwen heên, bereid.

DE TWEE BRIEVEN VAN PETRUS.

§ 154.

De Apostel PETRUS, zijn karakter en zijne werkzaamheid.

Er zijn onder de algemeene Apostolische brieven twee,

die den naam van PETRUS aan het hoofd dragen. Hij heette eigenlijk SIMON of SIMEON (Matth. X: 2) en was de zoon van zekeren JONAS (Joh. I: 43. XXI: 15), geboortig uit Bethsaïda (H. I: 45). Zijn broeder ANDREAS (Matth. X: 2), met wien hij het bedrijf van visscher uitoefende op de Galilesche zee (Matth. IV: 18), maakte hem het eerst met JEZUS bekend en leidde hem uit de school des Doopers, waartoe zij behoorden, tot den CHRISTUS, die ter naauwernood was opgetreden (Joh. I: 41—43). Van hem ontving hij terstond bij de eerste ontmoeting den veelbeteekenenden eernaam CEPHAS of, gelijk hij in het Grieksch luidde, PETRUS, d. i. rotsman (Joh. I: 43. Vgl. Mark. III: 16). Er lag in dien naam niet slechts eene aanwijzing van hetgeen hij in aanleg en karakter eigenaardigs had, maar tevens eene voorspelling van hetgeen hij, onder hooger' leiding, zijn en worden zou (Vgl. Matth. XVI: 17—19). Later tot het Apostelambt geroepen (H. IV: 19, 20. Luk. V: 10), kwam hij spoedig in zóó naauwe betrekking met den Heer, aan wien hij zich van heeler harte verbonden had, dat hij met JAKOBUS en JOHANNES de bevoorregte getuige werd van de meest buitengewone gebeurtenissen zijn levens (Matth. XVII: 1. XXVI: 37. Mark. V: 37. Luk. VIII: 51. IX: 28) en ook in bijzondere gevallen vereerd werd met zijn vertrouwen (Luk. XXII: 8). Zijn levendig, vurig, hartstogtelijk karakter was oorzaak, dat hij, bij hartelijke liefde tot den Meester, gedurende diens omwandeling op aarde, onder zijne medeleerlingen meest te voorschijn trad en doorgaans in aller naam sprak en handelde (Matth. XVI: 16. Joh. VI: 68, 69 (1)). Maar daarbij liet hij zich door voorbarigheid en gebrek aan nadenken niet zelden tot overijlde woorden en stappen verleiden, die, ofschoon zij altijd het kenmerk droegen van opregte liefde tot

(1) Daaraan is het allerwaarschijnlijkst toe te schrijven, dat hij, ofschoon hij niet de eerstgeroepene was, toch altijd bovenaan staat op de lijst der twaalf Apostelen (Matth. X: 2. Mark. III: 16. Luk. VI: 14. Hand. I: 13. Vgl. Matth. XVII: 24). Aan eenigen anderen voorrang valt hier wel niet te denken.

den Heer, soms afkenring en gestrenge berisping vonden (Matth. XIV: 28—31. XVI: 22, 23. Luk. IX: 33. Joh. XIII: 6—10). Hij geraakte daardoor dikwijls met zich zelven in tegenspraak. De lijdensgeschiedenis levert ons hiervan eene hoogst opmerkelijke proeve, die, als bijdrage tot de kennis zijner persoonlijkheid, vermelding verdient. Eerst verzekert hij den Heer, in weêrwil van de tegenovergestelde voorspelling, die Hij hem deed, van zijne onwankelbare getrouwheid tot in den dood (Matth. XXVI: 31—35. Joh. XIII: 36—38), en weinige uren later trekt hij dan ook in Gethsemané het zwaard, om Hem te verdedigen (Joh. XVIII: 10, 11). Maar terstond daarop neemt hij reeds, bij zijne vrijwillige overgave, de vlugt (Matth. XXVI: 56) en, Hem gevolgd zijnde tot in het hoogepriesterlijk paleis, verloochent hij Hem tot driemalen toe (H. XXVI: 69—74. Joh. XVIII: 15—18, 25—27). Er is echter slechts één enkele blik van den Meester noodig, om hem tot inkeer te brengen en te doen losbarsten in een vloed van tranen (Luk. XXII: 60—62). En het getuigt van zijne liefdezorg voor den gevallen' discipel, dat Hij, uit de dooden opgestaan, zoo spoedig mogelijk de tijding zijner verrijzenis tot hem laat overbrengen (Mark. XVI: 7) en hem, kort nadat hij te vergeefs was uitgegaan naar het geopend graf (Joh. XX: 3—7, 10), met eene afzonderlijke verschijning verwaardigt (Luk. XXIV: 34. 1 Kor. XV: 5). Bij eene latere verschijning aan de zee van Tiberias, droeg Hij hem, na de herhaalde verzekering zijner onveranderde liefde van hem ontvangen te hebben, den vereerenden last, om zijne schapen te weiden, uitdrukkelijk op (Joh. XXI: 15—17) en voorspelde hem tevens, met hoedanigen dood hij God verheerlijken zou (vs. 18, 19). Er is geen twijfel aan, of juist door deze gebeurtenissen is hij gelouterd en allengs gevormd geworden voor de taak, die hij later te vervullen had. Na de hemelvaart van JEZUS vinden wij hem te Jeruzalem onvermoeid en onafgebroken werkzaam. In de Handelingen der Apostelen is hij, tot H. XII toe, de handelende hoofdpersoon. Deed hij in het midden der verga-

derde discipelen het eerst den voorslag tot verkiezing van een' nieuwen Apostel in plaats van JUDAS (H. I: 15—22), op den grooten pinksterdag trad hij, terstond na de uitstorting des Geestes, opentlijk op en predikte met groote vrijmoedigheid en zeldzamen zegen (H. II: 14—41). De genezing van een' kreupelen aan de tempelpoort (H. III: 4—8) gaf aanleiding, dat hij bij vernieuwing optrad met zijne prediking (vs. 12—26), maar was tevens oorzaak, dat hij met JOHANNES in bewaring genomen werd (H. IV: 1—3). Te regt gesteld voor den Joodschen Raad, gaf hij proeven van heldenmoed en geloofskracht (vs. 5—13, 19—21) en ging, onder bedreiging ontslagen zijnde, voort met prediken en wonderen doen (vs. 23. H. V: 1—16), totdat hij met de overige Apostelen andermaal gevangen genomen, door een' engel bevrijd en door den Raad, op voorspraak van GAMALIËL, weder losgelaten werd (vs. 17—42). De gezegende uitwerking der Evangelieverkondiging in Samaria bragt te weeg, dat hij met JOHANNES uit Jeruzalem derwaarts gezonden werd, waar hij den bedriegelijken SIMON ontmaskerde (H. VIII: 14, 18—24). Vandaar teruggekeerd (vs. 25), trok hij later alom door, kwam te Lydda, waar hij den kranken ENEAS genas (H. IX: 32—35), te Joppe, waar hij TABITHA uit den dood opwekte (vs. 36—43), en, door goddelijke openbaring vermaand zijnde, te Cesarea, waar hij predikte en doopte in het huis van den heidenschen hoofdman CORNELIUS (H. X). Hiermede waren zijne Joodsche vooroordeelen grootendeels weggevallen, en met vrijmoedigheid verdedigde hij te Jeruzalem zijn gehouden gedrag omtrent de heidenen (H. XI: 1—18). Door HERODES AGRIPPA gevangen gezet en met den dood bedreigd, ontkwam hij nogmaals op wonderdadige wijze aan dat gevaar (H. XII: 3, 7) en verliet terstond daarop Jeruzalem (vs. 17), zonder dat wij weten, werwaarts hij zich begaf (1). Op de bekende kerkvergadering, te Jeruzalem gehouden,

(1) Volgens EUSEBIUS zou hij toen reeds Klein-Azië bezocht hebben (Vgl. 1 Petr. I: 1).

was hij, na vroeger reeds den Apostel PAULUS ontmoet te hebben (Gal. I: 18), met hem tegenwoordig en viel zijne vrijere inzigten onbewimpeld bij (Hand. XV: 7—11); maar zag den bemiddelenden voorslag van JAKOBUS aangenomen (vs. 13—19) en beliep later zelfs door zijn dubbelzinnig gedrag te Antiochië de ernstige bestraffing van den grooten Apostel der heidenen (Gal. II: 11—15). Van nu aan verliezen wij hem uit het oog. Blijkens zijnen eersten brief heeft hij, zoo men meent, in de noordelijke streken van Klein-Azië gearbeid en te Babylon of in den omtrek gewoond (H. I: 1. V: 13). Hij was overigens meer onder de Joden, dan onder de heidenen werkzaam (Gal. II: 7, 8). En ofschoon zijn aanzien te Jeruzalem geruimen tijd lang overschaduwd werd door de hoogere achting, die JAKOBUS er genoot onder de Christenen uit de Joden, was er toch te Korinthe eene partij, die zich naar hem noemde en hem boven PAULUS verhief (1 Kor. I: 12. Vgl. 2 Kor. XI: 5. XII: 11). Eenigermate onzeker is het, of hij te Rome geweest is, zoo als de overlevering wil. Zonder grond beweert men, dat hij de gemeente aldaar gesticht zou hebben (vgl. § 118); maar te ontkennen schijnt het niet, dat hij er, waarschijnlijk kort na den dood van PAULUS, nog onder de regering van NERO, omstreeks het jaar 67, aangekomen en spoedig daarop den marteldood gestorven is. Hij zou niet, gelijk PAULUS, onthoofd, maar, omdat hij geen Romeinsch burger was, gekruisigd zijn, en wel met het hoofd naar beneden. Hoe dit ook zij, geheel zijn leven getuigt van opregt geloof in den Heer, hartelijke liefde tot Hem, volijverige, onvermoeide werkzaamheid en onbezwekene getrouwheid tot in den dood. Reeds daarom, en omdat de Evangelieprediking onder heidenen zoowel als Joden van hem is uitgegaan, bekleedt hij onder de Apostelen eene eerste plaats (1).

---

(1) Het verdient opmerking, dat wij van PETRUS weten, dat hij gehuwd is geweest (Matth. VIII: 14, 15. Mark. I: 30, 31). PAULUS beroept zich zelfs met name op zijn voorbeeld, dat hij, even als andere

Met het oog op de vele brieven, die ons van PAULUS, ofschoon hij later geroepen was, zijn bewaard gebleven, zou men de Christenheid in het bezit achten van eene groote menigte van geschriften, van den Apostel PETRUS afkomstig. Nu, onder zijn opzigt is ook het Evangelie van MARKUS vervaardigd, hetwelk daarom wel eens dat van PETRUS genoemd wordt (§ 99, 100); maar juist dit Evangelie staat bij de drie overigen in uitgebreidheid verre achter. En niet meer dan twee brieven dragen zijnen naam, van welke nog de tweede het meest bestreden geschrift is uit den ganschen Kanon des N. Verbonds. Deze schraalheid zijner schriftelijke nalatenschap bevreemdt te meer, als men let op het gewigt en den omvang der taak, door den Heer hem met name opgedragen (Luk. XXII: 32. Joh, XXI: 15—17. Vgl. Matth. XVI: 18, 19). De meest eenvoudige oplossing van dit raadselachtig verschijnsel ligt daarin, dat het Christendom onder de Joden, aan wier bekeering hij bij voorkeur arbeidde, betrekkelijk geringen opgang maakte, zoodat PAULUS, ten gevolge zijner gelukkig geslaagde werkzaamheid onder de heidenen, hem, even als JOHANNES, overschaduwen moest. Misschien komt hierbij ook in aanmerking, dat hij, hoe bekwaam ook, om het woord te voeren, van wege zijne ongeletterde opvoeding minder gewoon was de pen te gebruiken.

§ 155.

De eerste brief, door hem geschreven.

De eerste brief, door PETRUS geschreven (H. I: 1. V: 1), dien wij bezitten, moet beoordeeld worden naar het doel, waartoe hij geschreven is, zoo als dat staat uitgedrukt H. V: 12, t. w. om te vermanen en te be-

Apostelen, zijne vrouw, eene Christelijke zuster zijnde, met zich voerde op zijne Apostolische reizen (1 Kor. IX: 5). Men wil, dat zij nog vóór hem den marteldood ondergaan zou hebben en door hem op den weg derwaarts bemoedigd en vertroost zijn. Haar naam wordt nu eens CONCORDIA, dan weder PERPETUA genoemd.

tuigen, zegt de Apostel, dat deze de waarachtige genade Gods is, in welke gij staat (Vgl. H. I: 12, 25). Men kan, met het oog op deze woorden, het vermoeden niet van zich weren, dat het hem te doen was, om de Christenen, aan wie hij schreef, gerust te stellen omtrent het vermeend verschil tusschen zijne prediking en die van PAULUS. Maar te onregte zou men daaruit afleiden, dat hij bedoeld zou hebben, om tegen opgekomen' dwalingen te waarschuwen en de verhouding, waarin het Evangelie, zijns inziens, tot de wet stond, in helder licht te plaatsen. De voorstelling der Christelijke waarheid bekleedt althans in zijnen brief geene zeer ruime plaats. Het is een zuiver vermaanschrift, grootendeels van praktischen inhoud, dat wij daarin bezitten. Men heeft met juistheid opgemerkt, dat de vermelding der zware vervolgingen, waaraan de Christenen waren blootgesteld (H. II: 19, 20. III: 13—17. IV: 12—19. V: 6—10), als 't ware de spil is, waarom zich alles in den brief beweegt. Zeker waren die vervolgingen, den Apostel bekend geworden, de voorname aanleiding tot zijn schrijven. Hij wilde hen daaronder opleiden tot het verlevendigd besef van de onschatbare voorregten, die zij door Gods genade waren deelachtig geworden; hnn de verpligting inscherpen, om zich daarin standvastig en geduldig te gedragen, en hen opwekken tot zulk een' onberispelijken, echt Christelijken levenswandel, waardoor zij de lasteringen hunner vijanden konden beschamen. Van wege den vrijen, ongedwongen, aanééngeschakelden schrijftrant, waarvan hij zich bedient, valt het eenigermate moeijelijk, om den loop zijner denkbeelden naauwkenrig op te geven. Na den gewonen Apostolischen heilgroet (H. I: 1, 2), begint hij met de uitvoerige vermelding van hunnen tegenwoordigen en vooral toekomenden gelukstaat (vs. 3—12), en ontleent daaruit aanleiding tot eene, zoo 't schijnt, drieledige reeks van vermaningen. Eerst wekt hij hen, overeenkomstig hunne Christelijke roeping, tot een' heiligen wandel op (vs. 13—II: 10). Daarna waarschuwt hij hen in het algemeen tegen de vleeschelijke begeerlijkheden (H. II: 11, 12),

en herinnert hun in het bijzonder de verschillende pligten, die zij als onderdanen jegens hunne wettige overheid (vs. 13—17), als dienstknechten jegens hunne heeren (vs. 18—25) en als echtgenooten onderling te vervullen hadden (H. III: 1—7), daarbij aandringende op eensgezindheid (vs. 8), verdraagzaamheid (vs. 9) en reinheid vooral, ook met het oog op hunne vervolgers, tegen wie zij zich en hunne belijdenis daardoor moesten handhaven (vs. 10—17). Eene uitweiding over CHRISTUS, die door lijden is ingegaan tot zijne heerlijkheid (vs. 18—22) en in wiens gemeenschap zij, ook bij de gedachte aan het toekomend oordeel, leven moesten door den geest (H. IV: 1—6), breekt hier den draad der rede schijnbaar af. Aan de verwachting: het einde aller dingen is nabij (vs. 7), knoopt zich eene derde reeks van vermaningen vast, waarin wordt aangedrongen op onderlinge liefde en herbergzaamheid (vs. 8, 9), op getrouw gebruik der ontvangene gaven (vs. 10, 11) en geduld onder verdrukkingen om des geloofs wille (vs. 12—19); terwijl de Apostel zich eindelijk rigt tot de ouderlingen, opdat zij de kudde op de regte wijze weiden (H. V: 1—4), tot de jongeren, opdat zij den ouderen onderdanig zijn (vs. 5), en tot allen, opdat zij zich vernederen (vs. 6, 7) en weêrstand bieden aan de verzoekingen des duivels (vs. 8, 9). Het slot van den brief bestaat uit een' gepasten zegenwensch (vs. 10, 11), de vermelding zoowel van het doel van zijn schrijven, als van den overbrenger SILVANUS (vs. 12), en voorts groetenis en heilbede (vs. 13*, 14).

Het opschrift (H. I: 1) wijst duidelijk genoeg aan, voor welke Christenen de brief oorspronkelijk bestemd was, den vreemdelingen, namelijk, verstrooid in Pontus, Galatië, Kappadocië, Azië, d. i. het westelijk en zuidwestelijk deel van klein-Azië, gewoonlijk Asia proconsularis geheeten, en Bithynië. Volgens het gewone spraakgebruik hebben wij daarbij aan de zoogenoemde Aziatische verstrooijing te denken, en wel aan de Christenen uit de Joden, in die streken van klein-Azië woonachtig. Er zijn onder de uitleggers, die meenen,

dat de Apostel hen uitsluitend bedoelt (Vgl. H. II: 9. III: 6). Daar echter PAULUS aldaar het Evangelie het eerst gepredikt had, zoo mag men het er voor houden, dat er de gemeenten voor verreweg het grootste deel uit voormalige heidenen bestonden. En de inhoud van den brief, die blijkbaar zulke lezers veronderstelt, van het heidendom overgegaan tot het Christendom (H. I: 14. II: 10. III: 6. IV: 2—4), versterkt dat vermoeden. Schijnt hiermede het opschrift in tegenspraak, wij komen dan tot de meening, dat PETRUS, even als JAKOBUS, die aan de twaalf stammen, die in de verstrooijing zijn, schreef (JAK. I: 1. Vgl. § 152), de Christenheid, over de wereld verspreid, zich heeft voorgesteld als het ware, geestelijke Israël Gods en daarom aangeduid met eene benaming, aan het eigenlijke Israël ontleend en in die dagen niet ongewoon. Den toestand der bedoelde gemeenten leert men eenigermate kennen uit de vermaningen, aan haar gerigt. Vooral hadden zij behoefte aan teregtwijzend bestuur, te midden der heerschende en dreigende vervolgingen, en worden daarom opgewekt tot standvastigheid onder lijden (H. I: 6. II: 19, 20. III: 13—17. IV: 1, 12—19. V: 6, 10), tot beoefening der Christelijke deugd (H. I: 13—17, 22. II: 1, 11, 12. III: 16. IV: 2), tot getrouwe vervulling hunner burgerlijke (H. II: 13—17) en huiselijke pligten (H. II: 18. III: 1—7). Voorts blijkt het, dat zij wèl geordend en van ouderlingen of presbyters voorzien waren (H. V: 1). Ook kenden zij, zoo 't schijnt, zoowel MARKUS als SILVANUS (vs. 12, 13); maar of de Apostel PETRUS zelf hun persoonlijk bekend is geweest en onder hen gearbeid had, mag, bij gemis van bepaalde bewijzen daarvoor, minstens onzeker heeten (vgl. H. I: 12, 25). Het enkele vertrek van SILVANUS derwaarts kan, in verband met de vervolgingen, hem bekend geworden, die er woedden, de eenvoudige aanleiding tot zijn schrijven zijn geweest.

De Apostel bevond zich, blijkens H. V: 13, toen hij den brief schreef, te Babylon of althans in den omtrek dier stad. Er bestaat geene reden, om daarbij aan Jeru-

zalem of aan Rome te denken (1) of aan een ander Babylon, dan het bekende, dat, aan den Eufraat gelegen, toen wel grootendeels vervallen en tot een puinhoop geworden, maar toch nog aanzienlijk en bevolkt genoeg was, om vele Joden en eene Christelijke gemeente, uit voormalige heidenen zoowel als Joden zamengesteld, te bevatten binnen zijnen omtrek. Men heeft bovendien met scherpzinnigheid aangemerkt, dat de landschappen van klein-Azië, H. I: 1 genoemd, juist in die volgorde voorkomen, waarin zij zich voordoen aan wie uit het Oosten kwam, en waarin ook SILVANUS ze doorreizen zou, komende van Babylon. En wanneer zou de brief geschreven zijn? De vervolgingen, hier vermeld, doen ons bijzonder aan die onder NERO denken (H. III: 15, 16), omstreeks het jaar 64, ofschoon de uitdrukkingen, daaromtrent gebezigd, ook in meer algemeenen zin kunnen opgevat worden. Naar datzelfde tijdperk wijst de verwantschap heên, die men tusschen dezen brief en sommige brieven van PAULUS, gedurende zijne gevangenschap geschreven, meent bespeurd te hebben. En er bestaat noch in den brief zelven, noch in eenige getuigenis der oudheid grond voor het vermoeden, dat hij reeds vroeger zou vervaardigd zijn (2). Het was alzoo tegen het einde zijns levens, eer hij naar Rome vertrok, dat PETRUS de pen opvatte, om ons deze schriftelijke Evan-

(1) Al wordt Rome, Openb. XIV: 8. XVIII: 2, 10, 21, zinnebeeldig Babylon genoemd, die benaming zou in den zamenhang, waarin zij hier voorkomt, en in den eenvoudigen briefstijl weinig passen.

(2) De vermelding van MARKUS, van wien wij overigens niets weten (vgl. § 99), komt ons bij de tijdsbepaling niet te stade. SILVANUS, dezelfde die elders SILAS heet, was uit Jeruzalem afkomstig, waar hij groot vertrouwen genoot (Hand. XV: 27, 32), vermoedelijk van Joodschen oorsprong en geruimen tijd lang de reisgenoot van PAULUS (Hand. XV: 40—XVIII: 5. Vgl. 2 Kor. I: 19. 1 Thess. I: 1. 2 Thess. I: 1). Daar hij op ééns uit de geschiedenis van dezen Apostel verdwijnt (vgl. Hand. XX: 4, 5), kan het ons niet bevreemden te vernemen, dat hij zich later aan PETRUS heeft aangesloten. De naam Christen, die H. IV: 16, voorkomt, was toen reeds lang in gebruik (Vgl. Hand. XI: 26).

geliepredIking na te laten. Dat hij in het Grieksch geschreven heeft, is, ofschoon sommigen het betwijfeld hebben, volkomen zeker.

De stijl van den Apostel heeft veel eigenaardigs. De volzinnen zijn sterk aanééngeschakeld, en het latere denkbeeld wordt doorgaans uit het vroegere geboren, zoodat de rede voortloopt, zonder bijkans door rustpunten onderscheiden te zijn (H. I: 3—12, 13—25. II: 21—24. III: 18—22). Er komen daardoor ook hier en daar uitweidingen voor, die men niet verwacht zou hebben (H. III: 18—22). Vooral wordt het woord als menigvuldig gebruikt, meer dan elders bij de gewijde schrijvers (H. I: 14, 19. II: 1, 5, 16. IV: 10, 11, 15, 16. V: 3). En niet minder geliefkoosd is bij PETRUS het deelwoord, in verband met een werkwoord in de gebiedende wijs, zoowel daarvóór (H. I: 13, 14, 22. II: 1, 4, 16), als daarachter geplaatst (H. I: 18, 23. II: 12. V: 7), soms ook zonder aan eenig werkwoord verbonden te zijn (H. II: 18. III: 1, 7, 9, 16. IV: 8). Tot regt verstand van den zamenhang der rede is deze opmerking niet van gewigt ontbloot. De toon van den brief is warm, hartelijk, krachtig. Dat zich daarin eene sterke verwantschap, zoowel in stijl als in denkbeelden, voordoet met den schrijftrant van PAULUS, ons bekend uit zijne brieven, is wel niet te loochenen en valt den opmerkzamen lezer aanstonds in het oog (1). Er doen zich ook met den brief van JAKOBUS punten op van bijkans woordelijke overeenkomst (2). Aan slaafsche afhankelijkheid valt hier echter niet te denken. Ook bestaat er grooter verschil, dan men, oppervlakkig

(1) Vgl. H. I: 3 met Eph. I: 3; H. I: 21 met Rom. IV: 24; H. II: 1 met Kol. III: 8; H. II: 6 met Rom. IX: 33; H. II: 13, 14 met Rom. XIII: 1—4; H. II: 16 met Gal. V: 13; H. II: 18 met Eph. VI: 5; H. II: 24 met Rom. VI: 18; H. III: 1 met Eph. V: 22; H. III: 3 met I Tim. II: 9; H. III: 7 met 1 Thess. IV: 4; H. III: 8, 9 met Rom. XII: 10—17; H. III: 22 met Rom. VIII: 34, Eph. I: 21. 22; H. IV: 1, 2 met Rom. VI: 7; H. V: 1 met Rom. VIII: 18; H. V: 18 met 1 Thess. V: 6; H. V: 10, 11 met Hebr. XIII: 20, 21.

(2) Vgl. H. I: 6, 7 met Jak. I: 2, 3; H. II: 1 met Jak. I: 21; H. IV: 8 met Jak. V: 20; H. V: 5—9 met Jak. IV: 6, 7. V: 10.

beschouwd, vermoeden zou. De leer der regtvaardiging, bijv., die bij PAULUS op den voorgrond staat, wordt hier niet teruggevonden. Zeker was PETRUS, door zijne bekendheid met sommige brieven van PAULUS, zóózeer gewoon geworden aan de daarin gebruikelijke denk- en schrijfwijze, dat hij haar, zich tot Paulinische gemeenten rigtende, behoudens de eigenaardigheden van zijn karakter, bijkans onwillekeurig teruggaf. Op soortgelijke manier is de brief ook met allerlei toespelingen op de schriften des O. Verbonds, doorgaans zonder aanhaling (1), als doorweven.

§ 156.

Onbetwistbare echtheid en belangrijkheid, ook van sommige gedeelten.

Raadpleegt men het gezag der Christelijke oudheid, dan is de echtheid van dezen eersten brief van PETRUS boven allen twijfel verheven. Reeds de tweede, al ware hij ook onecht, veronderstelt, dat hij bestaat (H. III: 1). De Apostolische vaders kenden en gebruikten hem blijkens hunne schriften. En de meest beroemde kerkvaders geven hem als om strijd getuigenis tot op EUSEBIUS toe, die hem zonder aarseling rangschikt onder de, te zijnen tijde algemeen erkende en aangenomene, boeken des N. Verbonds. Desniettemin is hij niet, zoo als men verwachten mogt, onaangevochten gebleven. Behalve andere bezwaren heeft men vooral zijne verwantschap met de Paulinische brieven tegen hem ingebragt, ofschoon zij, gelijk wij zagen, ligt verklaarbaar is. Ook, meende men, moest een brief van de hand van eenen PETRUS meer eigenaardige kenmerken van zijnen oorsprong dragen. Maar juist bij

(1) Zie H. I: 16, 24, 25. II: 3, 4, 6, 7, 9, 10, 22—24. III: 10—12, 13, 14. IV: 8, 17, 18. V. 5, 7. In de redevoeringen van PETRUS, ons bewaard gebleven in de Handd. d. App. vindt men meer regtstreeksche aanhalingen uit het O. Verbond; maar hij had dáár ook doorgaans met Joden te doen, wie hij overtuigen moest van de waarheid des Christendoms, en niet met Christenen, gelijk hier.

deze meening loopt men gevaar, om voorbij te zien, wat hij niet slechts in vorm, maar ook in inhoud eigenaardigs bevat. In geen geschrift, bijv., des N. Verbonds staat de Christelijke hope zóózeer op den voorgrond, als hier, waar zij zelfs de plaats inneemt, die het geloof bij PAULUS bekleedt, en de kern uitmaakt van alle vermaningen en vertroostingen, daarin voorkomende (H. I: 3, 13, 21. III: 5, 15). Ook wordt de zaligheid, den Christen toegezegd, minder, gelijk bij PAULUS en JOHANNES, voorgesteld als iets tegenwoordigs, dat reeds genoten wordt, dan wel als iets toekomends, dat nog verwacht moet worden (H. I: 4, 5, 9, 13. IV: 13, 18. V: 4, 10). Voorts wordt hier van de profeten des O. Verbonds gezegd, dat zij door den Geest van CHRISTUS, die in hen was, onderzoek gedaan hebben naar het tijdstip der openbaring van Gods genade (H. I: 10, 11), en van de engelen, dat zij begeerig zijn in te zien in de diepten der verlossing (vs. 12). De Christenen worden veelbeteekenend genoemd bijwoners en vreemdelingen (H. II: 12). De vermaning tot een' onberispelijken levenswandel wordt daarmede aangedrongen, dat daardoor den vijanden alle grond van beschuldiging ontnomen wordt (H. II: 12. III: 16). Het heet genade, om het geweten voor God zwarigheid te verdragen, lijdende te onregte (H. II: 19, 20). De vrouwen worden gewezen op het navolgingswaardig voorbeeld van SARA (H. III: 6). De doop wordt met den zondvloed vergeleken en voorgesteld als de vraag van een goed geweten tot God (vs. 21). CHRISTUS wordt genoemd de overste Herder (H. V: 4) (1). En wat al bijzonderheden zouden er meer kunnen aangewezen worden, die van de oorspronkelijkheid van den Apostel PETRUS getuigen! Zij verhoogen de belangrijkheid van den brief, waarin ook het koninklijk priesterschap der Chris-

(1) In verband met Joh. XXI: 15—17, verdienen juist die uitdrukkingen, die aan het herderlijk bedrijf ontleend zijn, opmerking in den mond van een' man als PETRUS, tot wien in een onvergetelijk oogenblik gezegd was: weid mijne lammeren, hoed mijne schapen! Zie H. I: 19. II: 25. V: 2—4, 8.

tenen beschreven (H. II: 9. vgl. vs. 5) en het voorbeeld van den lijdenden CHRISTUS tot tweemalen toe ter navolging aangeprezen wordt (H. II: 21—24. III: 18). Bevreemden kan het ons niet, dat de Apostel, te midden der toenmalige vervolgingen, het einde aller dingen nabij acht (H. IV: 7. Vgl. H. I: 5, 7, 13. V: 4). Maar niet ligt wordt er in de schriften des N. Verbonds eene plaats aangetroffen, in haren zamenhang moeijelijker te verklaren dan H. III: 18—22. Hare verklaring is aan meer dan ééne zwarigheid onderhevig en, ten gevolge daarvan, bij verschillende uitleggers verschillend. Velen zoeken er het leerstuk in van de zoogenoemde nederdaling ter helle, terwijl anderen, zoo 't schijnt, met meerder regt hier slechts de aanwijzing vinden van de werkzaamheid van CHRISTUS vóór zijne menschwording, ten behoeve der goddelooze tijdgenoten van NOÄCH (Vgl. H. IV: 6. 2 Petr. II: 5). Het mag bijkans hopeloos geacht worden, dat zich te dezer plaatse immer de verscheidenheid der uitlegging oplost in eenstemmigheid. In weèrwil daarvan is echter de brief, over het geheel genomen, niet moeijelijk te verstaan en mag, van wege zijnen inhoud en praktische strekking, een kostbaar gedenkstuk heeten uit den Apostolischen tijd, waardig de hand, van welke het afkomstig is. Ook kan dit geschrift tot bewijs dienen van de ware éénheid, die er, te midden van alle verscheidenheid, tusschen de Petrinische en Paulinische Evangelieprediking gevonden wordt.

§ 157.

De tweede brief, aan hem toegekend.

De tweede brief, die den naam van PETRUS draagt, schijnt wel, blijkens het opschrift (H. I: 1), in het algemeen gerigt te zijn aan alle Christenen zonder onderscheid, maar was toch in het bijzonder voor hen bestemd, die den eersten brief, waarheèn zij verwezen worden (H III: 1), en ook meer dan éénen van den Apostel PAULUS ontvangen hadden (vs. 15). Woonachtig in de noor-

delijke streken van klein-Azië (vgl. 1 Petr. I: 1), zouden er welhaast dwaalleeraars onder hen opstaan, die zelfs reeds ten deele waren te voorschijn getreden: zedelijk diep bedorvene menschen, die zich, onder de leuze van gewaande vrijheid, schaamteloos overgaven aan hunne zinnelijke lusten en, spottende met de wederkomst van CHRISTUS en het jongst gerigt, de straf hunner euveldaden niet zouden ontgaan (H. II: 1—3, 10, 12—22. III: 3—7). Naar aanleiding van hun gevaarlijk drijven vat de schrijver de pen op met het kennelijk doel, om zijne lezers tegen hen te waarschuwen (H. II: 13—19. III: 14, 17), hen op te wekken, om aan het waarachtige Christendom, dat zij beleden, vast te houden (H. I: 5, 8, 10, 12, 16, 19. III: 1, 2, 14, 18) en hen te bevestigen in hun geloof aan de wederkomst des Heeren (H. III: 5—13). Ten gevolge daarvan laat zich de inhoud van den brief in weinige woorden opgeven. Na de gewone groetenis (H. I: 1, 2) roemt hij het groote voorregt van de kennis des Heeren, waaraan de dierbaarste beloften verbonden zijn voor allen, die er aan beantwoorden door Christelijke deugdsbetrachting (vs. 3—11). Daarom wil hij hen, tot aan zijn digt genaderd einde toe, tot zulk een' wandel vermanen; te meer daar hij van 's Heeren heerlijkheid op aarde ooggetuige is geweest en zich bovendien beroepen kan op het profetische woord, dat zeer vast is (vs. 12—21). Daarom doet hij hen thans de valsche leeraars kennen, die hen tot allerlei ondeugd en afval zochten te verleiden (H. II: 1—3); bedreigt dezen met de vreeselijke straffen, die, van de oudste tijden af, de moedwillige tegenstrevers van God getroffen hebben (vs. 4—10); maalt hen af met de zwartste kleuren (vs. 11—19) en beklaagt het jammerlijk lot dergenen, die, na den weg der geregtigheid gekend te hebben, zich door hen lieten medeslepen (vs. 20—22). Voorts, na het oogmerk van zijn schrijven, in verband met het vroegere, te hebben vermeld (H. III: 1, 2), spreekt hij van de toekomst des Heeren, waarmede sommigen den spot dreven (vs. 3, 4) en over wier vertraging anderen zich beklaagden (vs. 8,

9); kondigt hare zekerheid en het einde aller dingen aan (vs. 5—7, 10—13); ontleent daaruit nieuwe drangredenen tot geloof en godzaligheid (vs. 11, 14, 15); beroept zich nog op de brieven van PAULUS (vs. 15, 16), en eindigt met den wensch, dat zij, gewaarschuwd zijnde, mogen opwassen in de genade en kennis des Heeren JEZUS CHRISTUS (vs. 17, 18).

Er is geen twijfel aan, of de Apostel PETRUS is, als wij afgaan op den brief zelven, er de schrijver van. Hij noemt zich niet slechts in den aanhef voluit: SIMEON PETRUS, een dienstknecht en Apostel van JEZUS CHRISTUS (H. I: 1), en rangschikt zich, indien al niet regtstreeks onder de Apostelen, (H. III: 2), dan toch onder de bevoorregte getuigen van JEZUS' omwandeling en verheerlijking op aarde (H. I: 14, 16—18 (1)), maar duidt zelfs PAULUS als zijnen geliefden broeder aan (H. III: 15) en zich zelven als den schrijver van den eersten brief (vs. 1). Reeds was hij zijn levenseinde digt genaderd, toen hij schreef (H. I: 14). En indien het nu waar is, dat PETRUS te Rome, omstreeks het jaar 67, den marteldood heeft ondergaan (§ 154), zoo zou hij dezen brief aldaar geschreven hebben, weinige jaren na den eersten.

Er doet zich bij dezen brief een ongewoon verschijnsel op, dat niet mag verzwegen worden. Tusschen zijnen inhoud, vooral H. II, en den brief van JUDAS, dien wij bezitten, bestaat eene zóó sterke verwantschap en woordelijke overeenkomst zelfs, dat daarvan elders de wedergade niet gevonden wordt in de schriften des N. Verbonds. Wie beide stukken onderling vergelijkt, bemerkt weldra, dat deze verwantschap niet toevallig ontstaan kan zijn. De een moet bij zijn schrijven het geschrift des anderen voor zich gehad hebben, of zij is niet verklaarbaar. Moeijelijk althans valt het, hier aan eene gemeenschappelijke bron

(1) H. I: 14 wijst hij, tenzij hier eene bijzondere openbaring, hem geschied, bedoeld ware, naar de voorspelling des Heeren, Joh. XXI: 18, 19, terug. En H. I: 16—18 doelt hij blijkbaar op de verheerlijking van JEZUS op den berg, Matth. XVII: 1—5 verhaald, waarbij, behalve de zonen van ZEBEDEUS, alleen PETRUS tegenwoordig was.

te denken, waaruit zij beiden zouden hebben geput. Nu heeft men te vergeefs gepoogd, om JUDAS voor den afschrijver te laten doorgaan. Een onpartijdig onderzoek leert — en zoowel zij, die de echtheid van den brief staande houden, als die haar verwerpen, zijn het daarover in onze dagen tamelijk wel ééns — dat PETRUS het zijne aan JUDAS ontleend moet hebben. De voorstelling is bij JUDAS doorgaans eenvoudiger, bij PETRUS daarentegen meer wijdloopig en breed; menige plaats bij PETRUS ontvangt haar regte licht eerst uit den brief van JUDAS, en niet omgekeerd; en over het algemeen kan men wel uit den brief van PETRUS, maar niet uit dien van JUDAS opmaken, hoe zijn schrijver door den brief des anderen op sommige gebezigde uitdrukkingen en denkbeelden gekomen is (1). Men moet alzoo JUDAS, en niet PETRUS, voor den meer oorspronkelijken schrijver houden, hoezeer men dat misschien anders verwachten en wenschen zou.

Als echt geschrift van den Apostel PETRUS beschouwd, mag de brief, in weêrwil van hetgeen daarin tijdelijks voorkomt, voor niet onbelangrijk gehouden worden. De vermelding zoowel van het groote doel des Christendoms (H. I: 3, 4), als van de krans der Christelijke deugden, daarin aangeprezen (vs. 5—7), levert eene bijdrage tot de regte kennis der Christelijke zedeleer. Ook de aanwijzing van de vastheid of zekerheid en den goddelijken oorsprong van het profetische woord (vs. 19—21) heeft, even als het onderrigt, dat hier gegeven wordt aangaande de toekomst des Heeren en het einde aller dingen (H. III: 4—13), haar eigenaardig gewigt. Voorts legt de brief getuigenis af aangaande het bestaan zoowel van onderscheidene brieven van PAULUS en andere schriften, onder de Christenen in gebruik (vs. 15, 16), als van

(1) Zoo laat zich, bijv., 2 Petr. II: 11 slechts uit Jud. vs. 9 verklaren. Vgl. ook 2 Petr. II: 13 met Jud. vs. 13, en 2 Petr. II: 17 met Jud. vs. 12. Opmerkelijk daarentegen is het, dat in 2 Petr. niet is overgenomen de profetie van HENOCH (Jud. vs. 14, 15), en dat de valsche leeraars, wier optreden hij aankondigt, bij JUDAS reeds verschenen zijn.

den eersten brief, door PETRUS geschreven (vs. 1), en zou zelfs zijdelings kunnen gebezigd worden ten bewijze van den Petrinischen oorsprong van MARKUS' Evangelie (H. I: 15. Vgl. § 99). Maar kenmerkend is vooral het gronddenkbeeld aangaande de kennis van CHRISTUS, dat hier scherp te voorschijn treedt en bijkans al de vermaningen, daarin vervat, beheerscht (H. I: 3, 5, 8. II: 20, 21. III: 18). Er is geene bloot verstandelijke kennis onder te verstaan, maar blijkbaar zulk eene diepere, die uit het geloof voortspruit en zich in de beoefening van Christelijke deugd en heiligheid naar buiten vertoont. Men kan hieruit besluiten tot den hoogen zedelijken ernst, die hier heerscht en zich ook openbaart in de waarschuwingen, meer nog tegen de grove zedeloosheid, dan tegen de dwalingen der valsche leeraars gerigt.

§ 158.

Betwiste en, ten gevolge daarvan, hoogst onzekere echtheid.

Dat de echtheid van den tweeden brief van PETRUS, sedert de vroegste tijden des Christendoms, aan vele bedenkingen onderhevig en, dien ten gevolge, hoogst twijfelachtig en onzeker is, mag hier verondersteld worden reeds bekend te zijn (Vgl. § 90, 150, 154). Het geldt daarbij echter niet zoozeer de vraag, even als bij den brief aan de Hebreën (§ 146), of hij, indien niet van PETRUS, dan toch van een' anderen Apostel of Apostolischen schrijver afkomstig en, in weêrwil daarvan, ook voor ons, bij het onderzoek der Christelijke waarheid, bruikbaar is. Integendeel, in geval van duidelijk bewezene onechtheid, moet hij gehouden worden voor een ondergeschoven stuk, op den naam van PETRUS verdicht, en verliest daardoor voor de Christenheid alle gezag en waarde. Hij is dan te onregte opgenomen in den Kanon des N. Verbonds en moet daaruit verwijderd worden. En ofschoon nu de Christelijke waarheid door de verwijdering van zulk een klein geschrift in geen enkel opzigt schade lijdt en ons allerhei-

ligst geloof daardoor evenmin aan het wankelen gebragt kan worden, toch kan de uitslag van het onderzoek, of hij met eenig regt zijne tegenwoordige plaats behouden mag, ons in geenen deele onverschillig zijn. Neemt men echter het groot verschil van gevoelen, dat daaromtrent bestaat, in oogenschouw, dan vermoedt men onwillekeurig, dat het uiterst moeijelijk zijn zal, om hier tot eene bevredigende slotsom van besliste zekerheid te geraken. En zoo is het indedaad.

Een der, in ons oog, belangrijkste bedenkingen tegen de echtheid van den brief, niet door het ongeloof uitgedacht, maar door de onwraakbare geschiedenis zelve aangevoerd, komt uit de Christelijke oudheid tot ons. Niemand der kerkleeraars van de twee eerste eeuwen kent hem; zij spreken steeds alleen van den eersten brief van PETRUS, zonder van een' tweeden te gewagen. Ook ontdekken wij, hoeveel moeite daarop ook is aangewend, in hunne schriften geene aanhalingen, die bepaaldelijk uit dezen brief ontleend moeten zijn, daar de gelijkluidende plaatsen zich of uit toevallige overeenkomst, of uit aanhalingen des O. Verbonds laten verklaren. Eerst sedert den tijd van ORIGENES, in de derde eeuw, vinden wij den brief in gebruik, maar hooren daarbij telkens bedenkingen aanvoeren tegen zijnen Apostolischen oorsprong. En heeft EUSEBIUS hem uitdrukkelijk gerangschikt onder de weêrsprokene, die men te zijnen tijde nog aarzelde in den kanon op te nemen, de geleerde HIËRONYMUS getuigt na hem, dat de meesten ontkenden, dat de brief van PETRUS afkomstig is, omdat hij in stijl zóózeer van den eersten verschilt. Later zweeg de opgewekte twijfel, bij gebrek aan onderzoek, vooral in de duistere middeleeuwen; maar herleefde met nieuwe kracht in de eeuw der Hervorming en daarna, zoodat ERASMUS en KALVIJN de echtheid van den brief niet onduidelijk loochenden en DE GROOT hem toeschreef, willekeurig genoeg, aan zekeren SIMON of SIMEON, die na JAKOBUS bisschop was te Jeruzalem. Sedert het laatst der vorige eeuw is het oordeel der geleerden, die zich met dit vraagstuk bezig hielden,

allengs vrij algemeen even ongunstig en telkens ongunstiger uitgevallen, ofschoon er, ook in de laatste jaren, weder verdedigers der echtheid zijn opgetreden, die echter, wat evenzeer van sommige bestrijders geldt, niet altijd met zulk eene onpartijdige waarheidsliefde daarin te werk gaan, als men billijkerwijze wenschen mogt.

Het valt niet te ontkennen, dat de vermelde getuigenis der oudheid, daar zij zóó ongunstig afsteekt bij de algemeene erkenning, die de eerste brief van PETRUS gevonden heeft, en zich overigens uit geene toevallige oorzaken verklaren laat, ons vermaant tot omzigtigheid en ons de hope beneemt, dat het immer gelukken zou, om het geloof aan de echtheid van den tweeden op even hechte en deugdelijke grondslagen te vestigen. Desniettemin is die getuigenis, op zich zelve beschouwd, ongenoegzaam, om het vonnis der verwerping reeds te regtvaardigen. Zij zou opgewogen kunnen worden door stellige bewijzen van het tegendeel, ontleend aan den inhoud van den brief, vergeleken met den onbetwistbaren eersten. En waarlijk, er doen zich niet onbelangrijke punten van overeenkomst op, die te meer onze opmerking verdienen, omdat de eerste brief betrekkelijk minder eigenaardigs bezit, dan men verwachten zou. Beiden wijzen naar de toekomst des Heeren heên, en stellen de zaligheid van den Christen als een' toekomstigen gelukstaat voor. Zij hebben sommige min gewone woorden en spreekwijzen met elkander gemeen (1), roeren hier en daar dezelfde zaken en bijzonderheden aan (2), en verschillen niet in het gebruik des O. Verbonds, zonder regtstreeksche aanhalingen daaruit (3). Maar op zich zelf bewijst dit een en ander nog weinig voor de bewiste echtheid. Meer beteekent daartegen het onmiskenbaar verschil, dat er te dezen opzigte tusschen beide geschriften bestaat. Men zoekt hier

(1) Vgl. 1 Petr. I: 19 met 2 Petr. III: 14; 1 Petr. II: 9 met 2 Petr. I: 3; 1 Petr. III: 19 met 2 Petr. I: 14.

(2) Vgl. 1 Petr. I: 10 met 2 Petr. I: 19; 1 Petr. I: 15, 16 met 2 Petr. I: 3, 4; 1 Petr. III: 20 met 2 Petr. II: 5.

(3) Vgl. § 155 en 2 Petr. II: 3, 12, 22. III: 4, 8, 13.

sommige eigenaardigheden van den eersten brief te vergeefs. Het is niet de Christelijke hope (vgl. § 156), die hier op den voorgrond staat, maar, in plaats daarvan, de kennis van CHRISTUS (Vgl. § 157). Zijne wederkomst wordt niet als aanstaande voorgesteld (1 Petr. IV: 7), ook niet als de verschijning (H. V: 4) of openbaring van JEZUS CHRISTUS (H. I: 13) of zijner heerlijkheid beschreven (H. IV: 13), maar aangeduid onder de benaming van den dag des Heeren, die komen zal als een dief in den nacht (2 Petr. III: 10, 12). Het woord de Heer beteekent hier niet, gelijk in den eersten brief (H. I: 3), behalve in aanhalingen uit het O. Verbond, den Heere JEZUS CHRISTUS, maar wordt meermalen, zonder nadere aanwijzing, van God gebezigd (2 Petr. II: 9. III: 8, 9, 10, 15). En de uitdrukking Zaligmaker, die hier veelvuldig voorkomt (2 Petr. I: 1, 11. II: 20. III: 2, 18), is zelfs aan den eersten brief geheel vreemd. Er is hier voorts niet die bijkans onafgebrokene aanéénschakeling en verbinding der rede, noch ook die volheid van gedachten, die wij dáár aantreffen, maar veeleer zekere armoede en soms herhaling van het reeds éénmaal gezegde. En vreemd is het zeker, dat de berg der verheerlijking genoemd wordt de heilige berg (2 Petr. I: 18). Over het algemeen is, zoo als OLSHAUSEN zegt, volgens de jongste onderzoekingen de stijl van dezen tweeden brief zóózeer onderscheiden van dien des eersten, dat men zich bezwaarlijk kan voorstellen, dat dezelfde schrijver zich zóó geheel verschillend zou hebben kunnen uitdrukken, te meer daar die beide brieven niet lang na elkander moeten geschreven zijn en in de laatste levensdagen van PETRUS geplaatst worden. En dit verschil, het laat zich niet verklaren door de even gewaagde, als onbewezene veronderstelling, die reeds bij HIËRONYMUS gevonden wordt, dat de Apostel zich bij zijnen tweeden brief van een' anderen schrijver bediend zou hebben, dan bij den eersten. Omgekeerd echter mag men dit verschil, hoe groot ook, weder niet breeder uitmeten dan

het is, noch daarop een voorbarig oordeel bouwen, dat, indien wij meerdere geschriften van PETRUS bezaten, welligt anders zou moeten uitvallen.

Er worden nog andere bezwaren ingebragt tegen de echtheid van den brief, die echter op verre na niet allen even zwaar wegen. Men wijst, bijv., op de, zoo men meent, overdrevene zorg van den schrijver, om zich niet enkel te noemen, maar ook in den loop van zijn geschrift als den Apostel PETRUS bekend te maken (§ 157). Maar kan het ons wel bevreemden, dat zulk een Apostel, gereed om zijnen loop te volbrengen, in het gezigt van den marteldood bij herhaling, en meer dan hij anders gewoon was, van zich zelven zou gesproken hebben? En wat H. III: 2. betreft, waar de schrijver, bij wijze van onwillekeurige vergissing, zich niet onduidelijk van de Apostelen des Heeren zou onderscheiden hebben, ongeveer zoo als dit Hebr. II: 3 geschiedt; wij durven omtrent eene plaats, wier lezing eenigermate onzeker schijnt en die verschillende verklaringen gedoogt, niet beslissend spreken. — Men beroept zich verder op de vermelding, H. III: 15, 16, van de brieven van PAULUS, in verband met andere gewijde schriften, toen onder de Christenen in gebruik, tenzij daarbij aan de schriften des O. Verbonds te denken ware, en kan zich niet voorstellen, dat er gedurende den leeftijd van PETRUS reeds eene verzameling van zulke brieven en schriften bestaan zou hebben. Maar, al bevreemdt de vermelding ook, van eene reeds geslotene verzameling wordt te dezer plaatse geen gewag gemaakt. En dat PETRUS met sommige, ook latere brieven van PAULUS niet onbekend was, is ons reeds uit zijnen eersten brief overtuigend genoeg gebleken (Vgl. § 155). Meer schijnt de sterke overeenkomst van dezen brief met dien van JUDAS, waarvan reeds gesproken is (§ 157), te getuigen tegen zijnen Apostolischen oorsprong. Men acht het vrij algemeen eenen Apostel als PETRUS onwaardig, het zijne op zulke wijze aan een' ander te ontleenen. En geheel kunnen wij de juistheid dezer meening niet tegenspreken. Maar geheel toestem-

men kunnen wij haar echter evenmin. Er is kennelijke navolging, ja, maar toch geene slaafsche, geen overschrijven althans van het begin tot het einde. Ook worden er hier en daar nieuwe denkbeelden ingevoegd (H. II: 5, 7—9), die men bij JUDAS niet vindt. En de zamenhang der rede laat, in weêrwil daarvan, niets te wenschen over. Het mag ons daarbij niet ontgaan, dat ook de eerste brief van PETRUS niet geheel en in alles even oorspronkelijk en zoowel aan dien van JAKOBUS verwant is, als aan sommige brieven van PAULUS (Vgl. § 155). Kon het echter bewezen worden, dat de brief van JUDAS eerst na de verwoesting van Jeruzalem geschreven is, dan ware de zaak, onzes inziens, uitgemaakt. — Men beweert nog, niet geheel zonder grond, dat de loochening van de wederkomst des Heeren, die hier bestreden wordt (H. III: 3, 4), eerst kon te voorschijn treden, nadat de daaromtrent gekoesterde verwachting, bij den ondergang van stad en tempel, gebleken was ijdel te zijn. Maar, blijkens de brieven van PAULUS aan de Thessalonicensen, waren er toch ook reeds veel vroeger twijfelingen dienaangaande gerezen, wel niet volkomen dezelfde, maar die toch het volslagen ongeloof daaraan moesten voorbereiden. — Of en in hoeverre eindelijk het gevoelen, hier geopperd, aangaande het ontstaan der wereld uit water (H. III: 5) en haren ondergang door vuur (vs. 10, 12), afwijkt van den inhoud der Apostolische prediking en daarmede zelfs in tegenspraak is, wagen wij niet te beslissen.

Wie kan tegenover zoovele, voor een goed deel niet ongegronde, bedenkingen, bij gemis van genoegzaam uitwendig gezag, de echtheid van den aangevochten' brief met vrijmoedigheid staande houden? Zij kan althans niet voldoende bewezen worden en is minstens hoogst onzeker. Aan den anderen kant echter erkennen wij gaarne, dat de meeste bezwaren gerigt zijn tegen de beide laatste hoofdstukken, en wel vooral tegen H. II. Wij kunnen ons dan ook zonder moeite begrijpen, dat sommigen daardoor gebragt zijn tot het geloof aan den Apostolischen oorsprong van H. I, en zelfs van H. I en III, terwijl dan

het overige voor bijvoegselen van eene latere hand moest gehouden worden. Maar er bestaat, onzes inziens, zulk een naauw verband tusschen al de hoofddeelen onderling, en er heerscht in het gansche geschrift zoo groote gelijkvormigheid van taal en denkbeelden, dat wij moeijelijk aan eene gedeeltelijke vervalsching van den brief gelooven kunnen. Er ligt echter bij dat geloof eene erkenning van echte bestanddeelen ten grondslag, die niet zonder beteekenis is. En allerminst willen wij het ons ontveinzen, dat de schrijver, ingeval van opzettelijke verdichting, eene groote onbeschaamheid aan den dag gelegd, een vroom bedrog gepleegd heeft, dat, ofschoon in de eerste eeuwen des Christendoms niet ongewoon (vgl. § 89), zich niet wel rijmen laat met zijnen zedelijken ernst en het doel van zijn geschrift, om valsche leeraars — te begunstigen? neen! maar — met nadruk te bestrijden.

De slotsom, waartoe ons onderzoek ons geleid heeft, komt hierop neder, dat de echtheid van den brief aan te groote zwarigheden onderhevig is, dan dat wij op het Apostolisch gezag van zijnen inhoud ons zouden durven beroepen, waar het eenig bijzonder leerstuk geldt, tot de Christelijke waarheid betrekkelijk. De Christelijke bijbellezer behoeft zich hierdoor echter niet te laten belemmeren, om dit geschrift met omzigtigheid te gebruiken en wat daarin goeds en behartigingswaardigs voorkomt, zich dankbaar ten nutte te maken.

DE DRIE BRIEVEN VAN JOHANNES.

§ 159.

Oorsprong, inhoud en bestemming van den eersten brief.

Van den Apostel JOHANNES, wiens levensbijzonderheden reeds zijn opgegeven (§ 105), bezitten wij, behalve het Evangelie, nog drie algemeene brieven, die zijnen naam dragen.

De eerste draagt wel zoomin zijnen naam als eenige regtstreeksche aanwijzing van zijnen persoon aan het voor-

hoofd, gelijk de Apostolische brieven doorgaans plegen; maar duidelijk genoeg doet toch de ongenoemde schrijver zich reeds in den aanhef (H. I: 1—3. Vgl. H. IV: 14) kennen als een' ooggetuige van 's Heeren omwandeling op aarde (Vgl. Joh. I: 14. XIX: 35). En de eenparige getuigenis der oudheid noemt hem JOHANNES, den schrijver van het vierde Evangelie. Merkwaardig vooral mag het heeten, dat wij zoowel van POLYKARPUS, zijnen leerling, als van PAPIAS, die hem beiden in Klein-Azië gekend en overleefd hebben (vgl. § 90), daaromtrent het geloofwaardig berigt bezitten. Voorts stemmen IRENAEUS, de leerling van POLYKARPUS, CLEMENS van Alexandrië, TERTULLIANUS en alle lateren daarmede zonder tegenspraak in. EUSEBIUS eindelijk heeft dan ook dit geschrift geplaatst onder de, te zijnen tijde algemeen erkende, echt Apostolische schriften. De vergelijking van zijnen inhoud met dien des Evangelies bevestigt ten volle deze getuigenis der Christelijke oudheid. Zoowel in het eigenaardig gebruik van dezelfde woorden, spreekwijzen en spraakwendingen, als in den gevoelvollen toon en geest, dien beide geschriften ademen, vertoont zich eene zóó groote en onmiskenbare overeenkomst, dat de bestrijding van het Evangelie zich noodwendig ook tot dezen brief moet uitstrekken, en omgekeerd, is het Evangelie van JOHANNES afkomstig, gelijk het is (§ 105), deze brief aan hem niet kan worden ontzegd (1). Men houdt het voor zeker, dat de brief geschreven is, niet slechts na de verwoesting van Jeruzalem (2), maar ook na het Evangelie, waarheên hij hier en daar terugwijst (H. I: 1—3). Men meent zelfs in

(1) De proeven van overeenkomst zijn te menigvuldig in aantal en vallen ook, bij eenige opmerkzaamheid, te duidelijk in het oog, dan dat het mogelijk of ook noodig ware, om ze allen te vermelden. Vgl. 1 Joh. I: 6 met Joh. III: 21; I Joh. I: 8. II: 4 met Joh. VIII: 44; 1 Joh. II: 21 met Joh. XVIII: 37; 1 Joh. III: 8 met Joh. VIII: 44; I Joh. III: 10. IV: 1 met Joh. VII: 17. VIII: 47; 1 Joh. IV: 5 met Joh. VIII: 23; I Joh. IV: 13, 14 met Joh. VI: 56. XV: 4, 5; 1 Joh. IV: 20 met Joh. I: 18; 1 Joh. V: 12 met Joh. III: 15, 16, 36.

(2) Ongegrond is de meening, dat daarop H. II: 18 zou gedoeld of gezinspeeld zijn.

meerdere woordrijkheid en in enkele nalatigheden van taal en stijl, die in het Evangelie niet gevonden worden, de sporen aan te treffen van den allengs toegenomen' ouderdom des eerwaardigen schrijvers. En daar hij, gelijk bekend is (§ 105), den laatsten tijd zijns levens, tegen het einde der eerste eeuw, te Epheze in klein-Azië heeft doorgebragt, zoo is er bijkans geen twijfel aan, of hij heeft aldaar, misschien kort vóór zijn sterven, den brief geschreven. Het vermoeden althans, dat hij zich toen op het eiland Patmos zou bevonden hebben, mist allen grond.

Aan dit geschrift is meermalen, van wege het gemis van den gebruikelijken briefvorm, de naam van brief te onregte ontzegd geworden. Wat er, zoowel in den aanhef als aan het slot, te dezen opzigte schijnt te ontbreken, wordt ruimschoots door den inhoud vergoed, die blijkbaar gerigt is tot een bijzonder soort van lezers. Zij worden bij herhaling regtstreeks toegesproken, nu eens met den vertrouwelijken naam van geliefden (H. III: 2, 21. IV: 1, 7, 11), dan weder met dien van kinderkens of mijne kinderkens (H. II: 1, 12, 18, 28. III: 7, 18), die overeenstemt met den vèrgevorderden leeftijd van den Apostel. Ook hunne bijzondere omstandigheden worden in bestemde bewoordingen vermeld of aangeroerd (H. I: 3, 4. II: 1, 7, 8, 12, 15, 18, 20, 21, 24, 26, 27. IV: 4. V: 21). En de stijl, los en ongedwongen, vol van afwisseling en gedurige herhalingen, is geheel die van een' brief, niet planmatig, maar eenvoudig en vloeijend, zoo als het harte opgaf, geschreven. Moeijelijk valt het daardoor ook, om in eene beknopte opgave van den inhoud den loop der gedachten, zoo als zij daarin voorkomen, geregeld nit te drukken. Na de inleiding, waarin de Apostel zich zelven, als een' oog- en oorgetuige van JEZUS' verschijning op aarde, en het doel van zijn schrijven aan zijne lezers bekend maakt (H. I: 1—4), laten er zich, zoo 't schijnt, drie gedeelten onderscheiden, die echter onderling naauw zamenhangen. Op de uitvoerige herinnering, in het eerste deel, dat het wezen der Christelijke gemeenschap in reinheid, in het bewaren

van Gods geboden en in de beoefening van liefde bestaat (H. I: 5—II: 11), volgt eene regtstreeksche toespraak aan de lezers naar hunnen onderscheiden' leeftijd (H. II: 12—14), en terstond daarop eene krachtige waarschuwing tegen wereldliefde (vs. 15—17); waarna zij op de dwalingen der toenmalige valsche leeraars gewezen en vermaand worden, om toch aan CHRISTUS vast te houden en in Hem te blijven (vs. 18—27), opdat zij bij zijne wederkomst vrijmoedigheid hebben mogen (vs. 28). Het tweede deel begint met de vernieuwde herinnering van het zedelijk doel des Christendoms (vs. 29), waarmede ook de kinderlijke betrekking, waarin de Christen tot den Vader staat, onafscheidelijk zamenhangt: wie de zonde doet, is uit den duivel (H. III: 1—10). Onderlinge broederliefde vooral is het kenmerk van den opregten Christen; zij moet eene ware, zelfopofferende, werkdadige liefde zijn (vs. 11—18). Daardoor zouden zij in hun hart gerustheid hebben en konden zij hopen op de verhooring hunner gebeden (vs. 19—22). En daar nu aan die liefde tot de broeders het geloof zich paren moet in den naam van JEZUS CHRISTUS (vs. 23, 24), zoo ontleent de Apostel daaruit aanleiding, om ten tweeden male, en meer bepaaldelijk, te waarschuwen tegen valsche leeraars (H. IV: 1—6). In het derde of laatste deel handelt hij nogmaals over het beginsel der liefde, die het wezen Gods uitmaakt, zich in de zending van zijnen eeniggeboren' Zoon geopenbaard heeft en het kenmerk is van het waarachtig Christendom (vs. 7—21). Daartoe is echter het geloof in CHRISTUS volstrekt onmisbaar, omdat het de liefde tot God, het bewaren zijner geboden en de kracht daartoe in zich besluit (H. V: 1—5). En dat geloof vindt zijnen waarborg in de getuigenis, door God van zijnen Zoon afgelegd, en in het eeuwige leven, dat Hij in Hem schenkt (vs. 6—13). Daarvan verzekerd, kan men met vertrouwen bidden en op verhooring rekenen, vooral wanneer men bidt voor een' afgedwaalden broeder (vs. 14—16). Ten slotte noemt nog JOHANNES het niet zondigen een kenmerk van de geboorte uit God,

gewaagt van den onwankelbaren grond des geloofs en eindigt met eene waarschuwing tegen afgoderij (vs. 17—21).

Er is geen twijfel aan, of de Christenen, voor wie deze brief oorspronkelijk bestemd was, zijn in klein-Azië te zoeken, en wel in die gemeenten, in wier midden de Apostel JOHANNES, gedurende zijn veeljarig verblijf te Epheze, met vrucht arbeidde (1). Zij bestonden, minstens voor een groot deel, uit voormalige heidenen, gelijk zich laat opmaken, deels, uit de uitdrukkelijke waarschuwing tegen afgoderij, die aan het einde voorkomt (H. V: 21), deels, uit het volslagen gemis van aanhalingen en bewijzen, uit de schriften des O. Verbonds ontleend. Zij waren voorts den Apostel van nabij bekend, door kinderlijken eerbied en onbepaald vertrouwen aan hem verbonden en, ofschoon zij van hem in menig opzigt goede getuigenis ontvangen (H. II: 12—14, 20, 21, 27), aan vele en groote gevaren blootgesteld. De hoofdinhond en zedelijke strekking van den brief doet met regt vermoeden, dat het jongere geslacht, geboren onder het Christendom, niet geheel vrij gebleven was van wereldliefde en onverschilligheid omtrent Christelijke reinheid des levens. Er deden zich bovendien onchristelijke en zelfs antichristelijke leeringen in hun midden op (H II: 18—26. IV: 1—6). De valsche leeraars, die, ofschoon van hen uitgegaan (H. II: 19), hen zochten te verleiden (vs. 20), loochenden stoutweg, dat JEZUS is de CHRISTUS (vs. 22) en dat Hij in het vleesch gekomen is (H. IV: 2, 3). De waarheid van zijne menschwording was hun alzoo tot eene ergernis, en daarmede namen zij den geschiedkundigen grondslag van het Christendom grootendeels weg (2). Men herkent hier

(1) Het opschrift, dat sedert AUGUSTINUS in de latijnsche kerk doorgaans boven dezen brief geplaatst werd: ad Parthos, schijnt uit eene vergissing ontstaan te zijn en mist althans zoowel uitwendig gezag als inwendige waarschijnlijkheid.

(2) Hiermede stemt de aanhef van den brief (H. I: 1—3) en vooral ook de uitdrukking, door JOHANNES gebezigd: wat onze handen getast hebben van het Woord des levens (vs. 1), benevens

duidelijk de gnostiesch-docetische rigting van sommigen in die dagen, mede door zekeren CERINTHUS te Epheze voorgestaan, die beweerde, dat JEZUS slechts een ligchaam in schijn bezat en niet werkelijk gestorven is, daar SIMON van Cyrene in zijne plaats gehangen was aan het kruis. Deze dwaling, de vruchtbare moeder van vele andere, oefende vooral verderfelijken invloed op de zedelijkheid uit, en met de reinheid leed de liefde schade. Geen wonder, voorwaar! dat de Apostel zich gedrongen gevoelde, om daartegen ernstig te waarschuwen, zijne geliefden nadrukkelijk op den geschiedkundigen grondslag des geloofs te wijzen, en hen tot getrouwe volharding in den geloove, vooral tot reinheid des levens en beoefening der broederliefde, met den meesten nadruk op te wekken. Dit laatste is bij hem zóó geheel hoofdzaak, dat hij er gedurig op terugkomt en niet moede wordt, om er telkens weder op aan te dringen. Men bemerkt hieruit, dat er geen genoegzame reden bestaat voor de meening, alsof dit geschrift bestemd ware, om ten geleide te verstrekken van zijn Evangelie, zoo als sommigen willen (§ 105). Wel wordt het geschreven Evangelie als bekend verondersteld en bij de gansche redenering blijkbaar ten grondslag gelegd (H. I: 1—3. II: 7, 8. III: 16. V: 6—8); maar de brief is van meer polemischen inhoud en tot een' meer beperkten kring van lezers gerigt. In geen geval mag hij gehouden worden voor een deel van het Evangelie, dat op zich zelf een geheel uitmaakt. Dit neemt echter niet weg, dat de inwendige verwantschap van beide geschriften, die voor ons oneindig belangrijker is, dan eenige bloot uitwendige zijn zou, op geenerlei wijze te miskennen valt (vgl. H. V: 13. Joh. XX: 30, 31). Zij strekken daardoor elkander wederzijds tot toelichting en aanbeveling.

---

elke andere heênwijzing naar den geschiedkundigen grondslag des Evangelies (H. V: 6—8), overéén.

§ 160.

Belangrijkheid, ook van sommige bijzonderheden.

De hooge belangrijkheid van dit geschrift, afkomstig van een' Apostel als JOHANNES en door hem in zijnen hoogen ouderdom vervaardigd, is algemeen en door alle eeuwen heèn erkend. Wij vinden hier eene krachtige, echt Apostolische getuigenis aangaande het eigenlijke wezen des Christendoms, waarbij geene andere dan hoogst eenvoudige denkbeelden ten grondslag liggen, maar die in al hunne diepte opgevat en ontwikkeld en tot bevordering des Christelijken levens aangewend worden. God enkel licht en de liefde zelf; de gemeenschap met Hem geene andere dan die met zijnen heiligen Zoon, die in zijne menschelijke verschijning het toonbeeld der hoogste liefde is; die gemeenschap met hare gerustheid en vreugde gegrond op het geloof in JEZUS CHRISTUS en werkzaam door de liefde tot de broederen; dat geloof en die liefde volstrekt onafscheidelijk van elkander en in den grond één: deze zijn de hoofdwaarheden, die hier voorgesteld en gehandhaafd worden op duidelijke, voor allen verstaanbare wijze. En die voorstelling wordt doorgloeid door het zachte vuur der liefde, geheiligd door den diepen ernst der zedelijkheid, aangedrongen door de krachtige taal des gevoels, waarin alleen zulk een Apostel, grijs geworden in de dienst zijns Heeren, tot een jonger geslacht, tot zijne kinderkens spreken kan. Vandaar, dat de voorkeur, aan zijn Evangelie gegeven, zich ook tot dezen brief heeft uitgestrekt. Vergeleken met de brieven van den Apostel PAULUS, komt hij in zijne eigenaardige belangrijkheid nog te meer uit. Het kenmerkend verschil, dat zich hier openbaart, is het gevolg, niet slechts van beider onderscheidene persoonlijkheid, maar ook van het verschillend tijdperk, waarin zij optreden gedurende de Apostolische eeuw. PAULUS is als 't ware de stichter van het Christelijk leerbegrip. Uit de diepte zoowel van zijne ervaring, als van zijn door

Gods Geest verlicht en geheiligd gemoed, heeft hij in zijne talrijke geschriften de waarheid, die in CHRISTUS is, tegenover de bekrompenheid en oppervlakkigheid van het Jodendom, in scherpe omtrekken en tot in bijzonderheden toe, ontwikkeld, verdedigd en naar de toenmalige behoeften op het leven toegepast. JOHANNES, na hem opgetreden, bouwt op den gelegden grondslag voort; maar klimt bij voorkeur van het bijzondere tot het algemeene op, wijst in de verscheidenheid der bijzonderheden de hoogere éénheid aan, daalt af tot de diepte des inwendigen levens en bestrijdt het onchristelijke, dat zich dreigt te vermengen met het ware Christendom, dat hij voorstaat. Zóó staan beide groote mannen op de plaats, hun aangewezen door den Heer, en worden dan eerst regt begrepen, wanneer men niet zoozeer PAULUS bij JOHANNES zoekt terug te vinden, als wel, zonder hunne bijzondere eigenaardigheid uit het oog te verliezen, van den vroegeren Apostel opklimt tot den lateren. Dat men daarbij vooral het Johanneïsch spraakgebruik, in verband met zijn Evangelie (§ 107), heeft te raadplegen, behoeft naauwelijks herinnerd te worden. Reeds de doorgaande tegenstelling, die bij hem gevonden wordt, tusschen licht en duisternis, waarheid en dwaling, liefde en haat, God en de wereld, roept tot meer dan gewone opmerkzaamheid bij het onderzoek.

Eenige bijzonderheden in dit geschrift trekken nog, om verschillende redenen, onze aandacht tot zich. Het Woord des levens, van welks menschelijke verschijning op aarde H. I: 1—3 gehandeld wordt, wordt, met kennelijken terugslag op den aanhef van het Evangelie (H. I: 1—18), niet slechts gezegd van den beginne geweest te zijn, maar ook genoemd het leven, het eeuwige leven, hetwelk bij den Vader was en ons is geopenbaard. Het afgetrokkene der voorstelling, dat in den eersten opslag bevreemding wekt, laat zich zonder moeite verklaren uit het van elders bekende, waarheên verwezen wordt. — Wanneer er H. II: 7, 8 gesproken wordt van het gebod der onderlinge broederliefde, dan schijnt de Apostel, in

tegenspraak met zijnen Heer, te ontkennen, dat het een nieuw gebod is, gelijk Hij het eenmaal noemde (Joh. XIII: 34. Vgl. 2 Joh. 5). Maar wat in den mond des Heeren nieuw mogt heeten, omdat het nooit te voren in dien omvang voorgeschreven en zóó krachtig aangedrongen was, als door zijne zelfopoffering in den dood, dat was nu, door verloop van tijd, meer dan vijftig jaren later, oud geworden en algemeen bekend door de gansche Christenheid (H. II: 7). Nieuw echter mogt dat voorschrift weder heeten aan den anderen kant (vs. 8), omdat het in betrekking staat tot de nieuwe orde van zaken, door den Heer ingevoerd, en tot het nieuwe leven in zijne gemeenschap. Daarom voegt de Apostel er tot bevestiging bij: Wat waarachtig is in Hem en in U, zoo als er eigenlijk staat (vs. 8), d. i. dat ik u hiermede een in zeker opzigt nieuw gebod voorschrijve, dat is waar zoowel ten opzigte van Hem, die het eerst gegeven heeft, als ten opzigte van u, die in Hem gelooft. En omtrent dat gebod verklaart hij zich dan nader vs. 9—11. — Even als PAULUS in de meesten zijner brieven (§ 116) en anderen, spreekt JOHANNES van de wederkomst des Heeren als digt aanstaande. Kinderkens, zegt hij, het is de laatste ure (H. II: 18. vgl. vs. 28. IV: 3). Dit is te meer opmerkelijk, omdat de verwoesting van Jeruzalem, waaraan die verwachting zich eigenaardig had vastgeknoopt, toen hij zóó schreef, reeds geschied was. En opmerkelijker nog is het teeken van 's Heeren nabijzijnde komst, waarop hij zich beroept, de verschijning van den antichrist, d. i. tegenstander van CHRISTUS (H. II: 18. IV: 3. 2 Joh. vs. 7): eene eigenaardige benaming, door hem gekozen, om daarmede de verderfelijke rigting aan te duiden, die zich tegenover het Christendom in de wereld openbaren en eerst na langdurigen en hardnekkigen strijd overwonnen zou worden (Matth. XXIV: 5, 6, 11, 23—26. 2 Tim. III: 1. Vgl. 2 Thess. II: 3—12). Het schijnt onbewijsbaar, dat JOHANNES daarbij aan een' bepaalden persoon gedacht zou hebben, zoo als de volksmeening wilde. Hij spreekt zelfs in het meervoud van vele antichristen

(H. II: 18), daarmede doelende op de toenmalige valsche leeraars (vs. 19, 22, 26), en van den geest van den antichrist (H. IV: 3) tegenover den Geest Gods (vs. 2). — Veelmalen is het gezegde: een iegelijk, die uit God geboren is, zondigt niet en kan niet zondigen (H. III: 9. V: 18), verkeerd verstaan en misbruikt geworden. De Apostel bedoelt, dat wie uit God geboren is, aan de dienst der zonde vaarwel zegt, geen dienaar der zonde meer zijn kan, omdat er in hem door zijne geboorte uit God een goddelijk zaad is, dat betere vruchten voortbrengt en zich met de zonde niet langer verdraagt. Daarmede is echter niet gezegd, dat voor den zoodanigen de volstrekte onmogelijkheid van zondigen bestaan zou, dat hij niet uit zwakheid zou kunnen struikelen en ook werkelijk struikelt (vgl. H. I: 8—10. II: 1, 2. IV: 17). — Er is geen twijfel aan, of de woorden: in den hemel, de Vader, het Woord en de heilige Geest, en deze drie zijn één; en drie zijn er, die getuigen op de aarde (H. V: 7, 8), zijn onecht en moeten uit den tekst verwijderd worden. Zij ontbreken in alle oude handschriften, op een paar hoogst onbeduidende na, en evenzeer in alle oude overzettingen, zelfs in de handschriften der Vulgata vóór de tiende eeuw. Ook bij de Grieksche kerkvaders, de latere niet uitgezonderd, worden zij niet gevonden, en evenmin bij de latijnsche, tot op zekeren VIGILIUS van Tapsus, tegen het einde der vijfde eeuw, toe. Men moet, om de echtheid dezer woorden, ten gevalle van de leer der drieëénheid, die er niet eenmaal door bewezen wordt (1), te handhaven, alle regelen der oordeelkunde verloochenen. Zij wijken bovendien van het Johanneïsch spraakgebruik zigt-

(1) Reeds KALVIJN erkende, wat ook uit den zamenhang geneegzaam blijken kan, dat de woorden: deze drie zijn één, in allen gevalle geene wezenséénheid te kennen geven, maar enkel verklaard kunnen worden van de eenstemmigheid der afgelegde getuigenis. ERASMUS liet veerts dit gansche tusschenvoegsel in zijne beide eerste uitgaven weg, en in de vertaling van LUTHER werd het lang na zijnen dood, tot in 1581, niet gevonden.

baar af, leveren naauwelijks een' dragelijken zin op en verstoren den geregelden zamenhang der rede, die hersteld is, zoodra zij daaruit zijn weggenomen. De Apostel, namelijk, had gesproken van het water en het bloed, waardoor JEZUS, de CHRISTUS, gekomen is, daarmede, zoo als men gewoonlijk meent, op het gebeurde bij zijnen doop en op zijn sterven doelende, waardoor Hij bewezen is de CHRISTUS, de Zoon van God, te zijn, en van den Geest, die mede getuigt, dat JEZUS de CHRISTUS is, omdat of vermits de Geest de waarheid is (vs. 6). En deze drievoudige getuigenis voegt hij nu bijéén (vs. 8. vgl. vs. 9). welligt gedachtig aan den bekenden Mozaïschen regel: in den mond van twee of drie getuigen zal alle woord bestaan (Deut. XVIII: 6. XIX: 15. vgl. Matth. XVIII: 16). — Onder zonde tot den dood, door JOHANNES onderscheiden van en zelfs geplaatst tegenover zonde niet tot den dood (H. V: 16, 17), heeft men geene enkele zonde of overtreding te verstaan, maar eene gansche soort van zonden. Aan burgerlijke doodzonden, zóó genoemd, omdat daarop, volgens de wet van MOZES, de doodstraf volgen moest, valt in geen geval te denken. Er is hier uitsluitend van Christenen sprake. Zulke zonden schijnen bedoeld te worden, waarvan het verlies des eeuwigen levens, dat de Christen in de gemeenschap van CHRISTUS deelachtig is, het onvermijdelijk gevolg moest zijn, waardoor de volslagen terugkeer tot de duisternis, de onverbeterlijke afval van het Christendom veroorzaakt en het hoogere levensbeginsel in den Christen uitgebluscht wordt (vgl. Hebr. VI: 4—6). Het is ligt te begrijpen, waarom de Apostel van deze soort van zonden zegt, dat men daarvoor niet bidden zal, daar toch de Christen geene andere vergeving van zonden kent, dan voorafgegaan door opregt berouw en verkregen door het geloof in CHRISTUS. Daartegenover nu staan zulke zonden, die, ofschoon zij vergeving bij God behoeven, van Hem afgesmeekt door het geloovig gebed der broederen, het Christelijk levensbeginsel niet aantasten en nog minder vernietigen, maar slechts tijdelijk verstoren.

Uit deze en vele andere proeven blijkt ten overvloede, dat dit geschrift, hoe verstaanbaar ook op zich zelf, om regt begrepen te worden, meer nadenken vordert, dan men, oppervlakkig beschouwd, vermoeden zou.

§ 161.

De tweede en derde brief van JOHANNES.

De tweede en derde brief, die ons van den Apostel JOHANNES zijn bewaard gebleven, hebben dit met elkander gemeen, dat zij zeer klein van omvang en schijnbaar hoogst onbeduidend van inhoud zijn; dat zij niet aan eenige bijzondere gemeente, maar, even als de brieven van PAULUS aan TIMOTHEÜS, TITUS en PHILEMON, gerigt zijn aan bijzondere personen; en voorts beiden, voor een goed deel, handelen over het bewijzen van herbergzaamheid en liefde aan rondreizende leeraars of Christelijke broeders. Hunne opname onder de algemeene brieven, in weêrwil van hunne bijzondere bestemming, is verklaarbaar uit den oorsprong van den kleinen bundel van Apostolische geschriften, die onder die benaming bekend staan en waaraan zij eerst later, toen die benaming reeds in zwang gekomen was, zijn toegevoegd (§ 92, 150). En dit weder moet daaraan worden toegeschreven, dat zij, gelijk reeds gezegd is (§ 2, 90, 150), door EUSEBIUS gerangschikt zijn onder de weêrsprokene schriften of antilegomenen.

In waarheid, de getuigenis der oudheid, zoo gunstig voor den eersten brief van JOHANNES, als wij zagen (§ 159), schiet tot handhaving van de echtheid dezer twee kleinere brieven, op zich zelve beschouwd, in meer dan één opzigt te kort. Wel worden er bij de kerkvaders geene bezwaren tegen ingebragt, en niemand hield ze voor geschriften, onder den naam van den Apostel JOHANNES verdicht. Maar zij waren over het algemeen weinig bekend in de gemeenten en worden slechts zelden vermeld of aangehaald. Sporen van bekendheid, die echter meerendeels den tweeden betreffen, doen zich in de Grieksche

kerk, bij CLEMENS van Alexandrië, ORIGENES, DIONYSIUS en anderen, en in de latijnsche, bij IRENAEUS, den leerling van POLYKARPUS, die uit klein-Azië afkomstig was, meer op dan in de Syrische, die ze in haren Kanon niet schijnt te hebben opgenomen, gelijk zij dan ook in hare oudste overzetting, Peschito, niet gevonden worden. En ook nadat EUSEBIUS, die ze, wegens den bestaanden twijfel, moest rangschikken onder de antilegomenen, zich over hunne echtheid gunstig had uitgelaten, berigt HIËRONYMUS nog, dat er te zijner tijde velen waren, die ze niet aan den Apostel, maar aan zekeren Ephezischen presbyter JOHANNES toekenden. Die meening, die haren steun zoekt in de opschriften der beide brieven en in de omstandigheid, dat er werkelijk, volgens de getuigenis van PAPIAS, een presbyter van dien naam, aan het einde van het Apostolisch tijdvak, te Epheze woonachtig en werkzaam is geweest, heeft zich, met den twijfel in het algemeen aangaande hunnen Apostolischen oorsprong, tot op latere en ook in onze dagen voortgeplant. Er laten zich echter voor hunne mindere bekendheid in de eerste eeuwen velerlei voldoende redenen aanvoeren, die tegen de schrale getuigenis der oudheid eenigermate opwegen. Zij zullen, juist wegens hunne bijzondere bestemming, minder algemeen verspreid zijn geworden en, omdat zij zóó bij uitstek klein en onbeduidend zijn, de opmerkzaamheid minder tot zich getrokken hebben, dan de grootere en meer belangrijke, die wij bezitten. Ook boden zij in hunnen inhoud slechts geringe stof aan tot aanhalingen, die zich dan ook meerendeels slechts tot den tweeden brief, en wel tot vs. 10, 11, hoogstens ook tot vs. 7, 8, plegen uit te strekken. Het is daarom voornamelijk de vraag, of zij, op zich zelven beschouwd, Johanneïsch genoeg zijn, om voor geschriften van den Apostel gehouden te worden. En daaromtrent moet het oordeel, bij naauwkeurig onderzoek, gunstig uitvallen. In taal, stijl en spraakgebruik komen zij, op enkele kleinigheden na, met de overige schriften van JOHANNES volkomen overéén. Er

komt niets in voor, wat niet in overeenstemming is met zijnen geest en zijne bekende denk- en schrijfwijze; veel daarentegen, wat hem duidelijk genoeg verraadt. Alleen de gestrenge vermaning, 2 Joh. 10, 11, zou eenige bedenking kunnen baren, die echter bij nader inzien verdwijnt. En een eerzuchtige presbyter, als DIOTREPHES (3 Joh. 9), die zich tegen het gezag van den Apostel verzet, is wel in het Apostolisch tijdvak geen geheel ongewoon verschijnsel (vgl. 1 Kor. I: 12. 2 Kor. X. 2 Tim. IV: 15). Aan opzettelijke verdichting valt, bij de schijnbare onbeduidendheid der brieven, in geen geval te denken. Maar de benaming: ouderling of presbyter, die de schrijver zich in den aanhef geeft, zijne Apostolische waardigheid verzwijgende, zet eenig gewigt bij aan het vermoeden, of hiermede misschien de bovengenoemde presbyter JOHANNES bedoeld kan zijn. Het laat zich echter niet bewijzen, dat deze, zonder zijnen naam te noemen, enkel als de presbyter genoegzaam zou zijn bekend geweest. Ook verdient het opmerking, dat de titel, van en door een' Apostel gebezigd, in de brieven niet geheel zeldzaam is (vgl. 1 Petr. V: 1), en door den Apostel JOHANNES bij voorkeur kan gedragen zijn, naar toenmalig gebruik, of omdat hij stond aan het hoofd van vele gemeenten, in den omtrek van Epheze gelegen, of, naar de eigenaardige beteekenis van het woord (vgl. Philem. 9), omdat hij boven anderen verre in jaren gevorderd was. Hoe dit zij, de ingebragte bedenkingen laten zich zóó voldoende oplossen, dat er, onzes inziens, omtrent den Apostolischen oorsprong dezer brieven geene schaduw van onzekerheid overblijft.

De tweede is, naar onze vertaling, aan de uitverkorene vrouw en hare kinderen gerigt (vs. 1). Men heeft hierbij niet, zoo als sommigen willen, aan eenige bijzonder gemeente, en minder nog aan de gansche Christelijke kerk van die dagen te denken, maar aan eene vrome Christin, KURIA of CYRIA geheeten. Hare ongenoemde woonplaats, die tot den kring van het bijzonder Apostolisch toezigt van JOHANNES behoorde, is in den

omtrek van Epheze te zoeken. Ofschoon er geen grond bestaat voor het vermoeden, dat zij diakonesse was, belast met het ontvangen en verplegen der vreemdelingen, schijnt zij toch beroemd te zijn geweest door hare uitstekende godsvrucht en onbekrompene liefdadigheid. Uit den brief zelven blijkt, dat de Apostel in haar en haar gezin opregt belang stelt en zich innig aan haar verbonden gevoelt (vs. 1, 5), tot zijne blijdschap gunstige getuigenis geven kan aangaande sommigen van hare kinderen (vs. 4), en, hare herbergzame liefde kennende, de vreeze koestert, dat zij misschien ook zulken zal opnemen in hare woning, die onder den Christelijken naam de meest verderfelijke dwalingen verspreiden (vs. 7—10). Het zijn dezelfde docetische dwaalleeraars, als waartegen hij in zijnen eersten brief gewaarschuwd had (H. II: 18—27. IV: 1—6. Vgl. § 159), die hij hier bedoelt. Hij beschrijft hen als verleiders, die niet belijden, dat JEZUS CHRISTUS in het vleesch gekomen is, en duidt hen aan met de benaming van den antichrist (vs. 7). Haar tegen hen en hunnen omgang te waarschuwen, mag wel het hoofddoel van zijn schrijven zijn geweest. Na groete en heilbede (vs. 1—3), roemt hij hare kinderen, die in de waarheid wandelen (vs. 4); prijst haar en hun het gebod der liefde aan (vs. 5, 6); maakt haar op de toenmalige valsche leeraars opmerkzaam (vs. 7) en op het gevaar, dat van hunne zijde dreigt (vs. 8, 9); maant haar aan, om aan de zoodanigen geenerlei bewijzen van liefde en vriendschap te verkwisten en zelfs hunnen omgang zorgvuldig te vermijden (vs. 10, 11); en eindigt, al het overige voor de mondelinge zamenspreking bij zijne aanstaande komst besparende (vs. 12), terwijl hij haar alleen nog de groete overzendt van de kinderen harer zuster (vs. 13), die zich in zijne naaste omgeving moeten bevonden hebben.

De derde brief is geschreven aan zekeren GAJUS of CAJUS (vs. 1), den Apostel meer bekend dan ons, waarschijnlijk mede ergens woonachtig in den omtrek van Epheze, vermoedelijk zijn' voormaligen kweekeling (vgl.

vs. 4) en welligt in eenige kerkelijke bediening ten nutte der gemeente werkzaam. Er worden in het N. Verbond meerderen van dien naam vermeld. Eén was er te Korinthe door PAULUS gedoopt (1 Kor. I: 14) en herbergde er hem later, gedurende zijn tweede verblijf in die stad (Rom. XVI: 23). Een ander, uit Macedonië afkomstig, was gedurende eenigen tijd zijn reisgenoot (Hand. XIX: 29), en van dezen wordt door sommigen nog een andere GAJUS van Derbe onderscheiden (H. XX: 4). Maar de man, tot wien JOHANNES zich hier rigt, schijnt met al deze genoemden niets gemeen gehad te hebben dan den enkelen naam. Hij wordt, na het opschrift en den heilwensch (vs. 1, 2), door den Apostel geprezen van wege zijne volharding in de beoefening der waarheid (vs. 3), en vooral van wege zijne herbergzaamheid, overvloedig bewezen aan rondreizende en vaak hulpbehoevende broeders en vreemdelingen (vs. 5). Sommigen, die daarvan reeds de ondervinding gehad hadden, beveelt hij hem daartoe, bij hunne vernieuwde komst, met den meesten aandrang aan (vs. 6—8). Hij beklaagt zich voorts over het heerschzuchtig en aanmatigend gedrag van zekeren DIOTREPHES, wien hij welhaast, zelf gekomen zijnde, te regt zou zetten (vs. 9, 10): wekt hem op, tegenover zulk een onbetamelijk gedrag, tot de navolging van het goede (vs. 11); geeft loffelijke getuigenis aan zekeren DEMETRIUS, een' der rondreizende broeders, misschien wel den overbrenger van den brief (vs. 12), en breekt, terwijl hij weder al het overige bewaart voor een mondeling onderhoud (vs. 13, 14), haastig af met heilbede en groetenis (vs. 15). Uit den inhoud laat zich het doel, waarmede deze aanbevelingsbrief geschreven is, zonder moeite opmaken.

Beide brieven staan evenmin tot het Evangelie van JOHANNES en zijnen eersten brief, als tot elkander in eenige regtstreeksche betrekking. De tweede is waarschijnlijk na den eersten (2 Joh. 7. vgl. 1 Joh. II: 18), en de derde nog een weinig later dan de tweede geschreven 2 Joh. 14. vgl. 2 Joh. 12), vermoedelijk uit Epheze,

waar zich de Apostel in de laatste jaren zijns levens doorgaans onthouden heeft (§ 105). Men bemerkt er uit, dat hij nog in zijnen hoogen ouderdom gewoon was, om de gemeenten, aan zijne zorgen toevertrouwd, te bezoeken en zich daarvoor de moeite van reizen te getroosten. Van zijn Apostolisch gezag getuigt de wijze, waarop hij zich uitlaat, zoowel over de dwaalleeraars zijner dagen (2 Joh. 7—11), als over den wederstrevigen DIOTREPHES (3 Joh. 9, 10). En dat hij uitdrukkelijk verbiedt, om de eerstgenoemden, waar zij zich aanmelden, in huis op te nemen en op den weg te groeten (2 Joh. 10, 11), kan ons van den Apostel der liefde niet bevreemden, als wij bedenken, dat het hier de meest verderfelijke rigting gold, door hen voorgestaan, die den geschiedkundigen grondslag des Christendoms ondermijnden. Met zulken was geene gemeenschap mogelijk, dan op het gevaar af van groote schade.

Het behoeft naauwelijks gezegd te worden, dat deze beide brieven, ofschoon zij niets bevatten van geschiedkundig of leerstellig gewigt, toch, omdat zij behooren tot de schriftelijke nalatenschap, die wij bezitten, van den meest vertrouwden en geliefden discipel des Heeren, die nog aan het einde der Apostolische eeuw te Epheze als Apostel werkzaam was, hunne plaats onder de gewijde schriften des N. Verbonds even waardig beslaan, als, bijv., de brief van PAULUS aan PHILEMON. LUTHER zegt er van: » zij zijn geene leerbrieven, maar voorbeelden van liefde » en geloof, en hebben ook eenen regt Apostolischen » geest."

DE BRIEF VAN JUDAS.

§ 162.

JUDAS en de brief, door hem geschreven.

Het onderzoek naar den schrijver van den brief, die den naam van JUDAS draagt, hangt zeer naauw zamen met de slotsom, waartoe wij met opzigt tot den brief van JAKOBUS gekomen zijn (§ 151). En de inhoud van dezen brief is,

gelijk reeds is opgemerkt (§ 157), na verwant aan den tweeden van PETRUS, vooral aan H. II. Een en ander komt ons thans, bij de behandeling, uitnemend te stade. Wie mag wel, zoo vraagt men, deze JUDAS zijn, van wiens hand ons dit klein geschrift is bewaard gebleven? De groote meerderheid der uitleggers heeft hem, ter beantwoording van die vraag, bij voorkeur gezocht onder de twaalf Apostelen des Heeren. JUDAS, bijgenaamd Iskariot, die den Heer verraden en kort daarop zich door eigene hand het leven benomen heeft, kan hier natuurlijk niet in aanmerking komen. Maar er was onder het uitverkoren getal nog een ander, bij LUKAS (H. VI: 16) met dien naam bestempeld, dezelfde, zoo men meent, die bij MARKUS (H. III: 18) THADDEÜS en bij MATTHEÜS (H. X: 3) LEBBEÜS heet, toegenaamd THADDEÜS. En daar hij tot tweemalen toe door LUKAS (H. VI: 16. Hand. I: 13), uitdrukkelijk genoemd wordt: JUDAS, de [broeder] van JAKOBUS, om hem daardoor van den verrader te onderscheiden (1), zoo wijst men hem met vertrouwen aan als den schrijver van dezen brief, die zich mede den broeder van JAKOBUS noemt (vs. 1). Men laat zich hier echter door den schijn misleiden. De benaming: JUDAS, de [broeder] van JAKOBUS, die hem t. a. p. in onze vertaling willekeurig gegeven wordt, moet, volgens het spraakgebruik (vgl. Matth. X: 2, 3. Mark. III: 17, 18. Luk. V: 15. Hand. I: 14), noodwendig luiden: JUDAS, de [zoon] van JAKOBUS, wien wij overigens niet kennen. Hiermede is de mogelijkheid, dat deze JUDAS dezelfde zijn zou, dien wij thans bedoelen, grootendeels weggevallen. Zij verdwijnt geheel voor de opmerking, dat de schrijver van den brief zich in den aanhef (vs. 1) blijkbaar niet rangschikt onder de Apostelen. Hij noemt zich enkel een' dienstknecht van JEZUS CHRISTUS: een eertitel, die in ruimeren zin op allen van toepassing is, die zich door de verkondiging van het Evangelie aan de dienst van JEZUS

(1) JOHANNES, als hij van hem melding maakt (H. XIV 22), noemt hem JUDAS, niet de Iskariot.

CHRISTUS hebben toegewijd (vgl. § 151). Ook onderscheidt hij zich nog duidelijker van de eigenlijk gezegde Apostelen, als hij van hen spreekt (vs. 17), alsof zij reeds gestorven of althans onder de Christenen, aan wie hij schrijft, niet meer persoonlijk aanwezig waren. En als hij zich dan nader aanduidt door zich den broeder van JAKOBUS te noemen (vs. 1), dat wijst hij ons daarmede den weg, waarop wij hem vinden zullen. Wie toch is deze JAKOBUS, die zóó gunstig en algemeen bekend was onder de Christenen uit de Joden, dat JUDAS zich slechts op zijne bloedverwantschap aan hem behoeft te beroepen, om zich bij hen aan te bevelen? Geen ander, dan de bij uitnemendheid beroemde JAKOBUS, die vele jaren achteréén gestaan heeft aan het hoofd der Jeruzalemsche gemeente en, onder den bijnaam van de regtvaardige, hooge achting genoot bij de gansche Christenheid, vooral in Palestina. Het mag voor uitgemaakt gehouden worden, dat hij dezelfde is, die elders de broeder des Heeren heet, en dat de zendbrief van JAKOBUS, dien wij bezitten, van hem afkomstig is (§ 151). Aan het hoofd van dien brief (H. I: 1) noemt hij zich, opmerkelijk genoeg, even als JUDAS, een' dienstknecht van God en den Heere JEZUS CHRISTUS. En de graad van bloedverwantschap, waarin hij tot JEZUS stond, was, naar de beteekenis van het woord broeder, dat daarvan bestendig gebezigd wordt, hierin gelegen, dat hij geboren was uit MARIA, tijdens haar minstens twaalfjarig huwelijk met JOZEF, den timmerman. Onder de halve broeders des Heeren nu, waarvan hij vermoedelijk de oudste en zeker de meest bekende was, vinden wij in de Evangeliën (Matth. XIII: 55. Mark. VI: 3), behalve JOSES en SIMON, ook JUDAS genoemd. En nu kan het wel redelijkerwijze aan geen' twijfel meer onderhevig geacht worden, of hiermede is de schrijver van den laatsten algemeenen brief, die zijnen naam draagt, aangewezen. Wij weten echter van hem weinig meer, dan dat er, volgens een berigt van HEGESIPPUS, door EUSEBIUS medegedeeld, van zijne afstammelingen, ten tijde van keizer DOMITIANUS, nog in Palestina

in leven en onder de Christenen, in weêrwil van hunnen geringen staat, in hooge eere waren. Zij werden, omdat zij uit het geslacht van DAVID gesproten waren, voor dien achterdochtigen keizer aangeklaagd en te regt gesteld, maar ook spoedig weder ontslagen, en droegen sedert dien tijd den naam van getuigen of martelaars. JUDAS zelf moet toen reeds, en dus vóór het jaar 81, gestorven zijn geweest. Maar wat in het algemeen van de broeders des Heeren staat aangeteekend, dat zij, gedurende zijne omwandeling op aarde, niet in Hem geloofden (Joh. VII: 5), en zich eerst later, nadat Hij opgestaan en verheerlijkt was, met aflegging hunner vleeschelijke vooroordeelen, gevoegd hebben bij de discipelen (Hand. I: 14); dat mogen wij evenzeer aangaande dezen JUDAS in het bijzonder veronderstellen. En bij die veronderstelling bevreemdt het ons in geenen deele, dat hij zich, op het voetspoor van zijnen ouderen broeder, aan de dienst des Evangelies toegewijd en aan de Christenen uit de Joden, in Palestina woonachtig, dezen merkwaardigen brief geschreven heeft, zonder daarbij ook, uit nederigheid misschien, van zijne betrekking tot den Heer eenige andere melding te maken, dan deze, dat hij zich zijnen dienstknecht noemt.

Hiermede zijn de eerste lezers van den brief, voor wie hij eigenlijk bestemd was, reeds oppervlakkig aangeduid. Dat zij Christenen waren, uit het Jodendom oorspronkelijk, lijdt geene tegenspraak. De inhoud, vol van voorbeelden, uit de gewijde geschiedenis (vs. 5, 7, 8, 10, 11) en zelfs uit de Joodsche overlevering ontleend (vs. 6, 9, 14, 15), zou voor Christenen uit de heidenen ongepast en bijkans onverstaanbaar zijn geweest. Vooral komt hetgeen aangaande den vromen HENOCH en zijne prediking gezegd wordt (vs. 14, 15), hierbij in aanmerking. Men weet, dat het geschrift, waarop dáár ter plaatse gezinspeeld is, kort na den oorlog met de Romeinen en de verwoesting van den Joodschen Staat, onder de Joden in Palestina van hooge waarde werd geacht (1).

(1) Dit geschrift, het boek van HENOCH genaamd, bestaat nog in het

Hun toestand in die dagen was, even als vroeger reeds, allertreurigst. De zucht naar vrijheid sloeg bij hen, in het overheerde land, tot grenzenlooze losbandigheid over. Een algemeen zedebederf ging daarmede gepaard, dat ook allengs tot de overgeblevene Christenen doordrong, aan wier hoofd zekere SYMEON, de zoon van KLOPAS, stond. Het gevaar van besmetting was, toen JUDAS schreef, te grooter van wege de valsche broeders, die allengs waren ingeslopen, menschen, zoo als het heet (vs. 4), die de genade Gods in ontuchtigheid veranderden en den éénigen heerscher, God, zoowel als den Heere JEZUS CHRISTUS in hunnen wandel verloochenden. Zij worden voorts beschreven als zulken, die, met den staat van zaken ontevreden, murmureerden en, geneigd tot opstand, alle heerschappij versmaadden (vs. 16) en al wat eerbied vordert, lasterden (vs. 8). Misschien verzetteden zij zich wel in hunnen euvelmoed tegen den eerwaardigen SYMEON. En zeker is het, dat zij, als echte libertijnen, alle Gods geboden met voeten traden, zich aan wellust en allerlei andere ongebondenheden schaamteloos overgaven en, door het verwekken van tweespalt en scheuring, zich een' aanhang zochten te verwerven (vs. 7, 8, 12, 13, 18, 19). Tegen zulke goddelooze menschen gevoelde de vrome JUDAS zich gedrongen zijne medechristenen in Palestina ernstig te waarschuwen. En daartoe schreef hij hun dezen brief, dien wij bezitten.

Terstond na het opschrift en de zegenbede (vs. 1, 2), legt hij het oogmerk van zijn schrijven voor zijne lezers bloot (vs. 3) en maakt van die gevaarlijke verleiders, die onder hen waren ingeslopen, gewag (vs. 4), daartegen waarschuwende door de voorstelling van het rampzalig lot, dat de uit Egypte verloste Israëlieten, toen zij onge-

Aethiopisch en is eerst vóór weinige jaren volledig aan het licht gebragt. De uitgever, Dr. A. G. HOFFMANN, meende, dat het reeds vervaardigd is in het begin der regering van HERODES den Grooten; maar anderen beweren op niet verwerpelijke gronden, dat het van later dagteekening zijn moet. JUDAS heeft daaraan niet slechts den inhoud der strafrede van HENOCH ontleend (vs. 14, 15), maar ook hetgeen voorkomt vs. 6 en 8.

loovig geworden waren (vs. 5), de afgevallen' engelen (vs. 6), de inwoners van Sodom en Gomorra getroffen had (vs. 7), waarmede de verleiders, wat hunne trotschheid en wetverbreking betreft, vergeleken worden (vs. 9, 10). Over hen spreekt hij vervolgens het wee uit, omdat zij gelijk staan met de grootste boosdoeners (vs. 11); teekent nogmaals hune gruwelijke zonden met de sterkste kleuren (vs. 12, 13, 16); haalt uit de profetie van HENOCH de aankondiging aan van het strafgerigt, aan de oude wereld bedreigd en voltrokken (vs. 14, 15); wijst de Christenen, om hen eenigermate gerust te stellen, op de woorden der Apostelen, waarin zulke spotters tegen den laatsten tijd voorspeld waren (vs. 17—19); wekt hen op, om toch zich zelven te bewaren in de liefde Gods (vs. 20, 21) en voor alle besmetting zorgvuldig te wachten (vs. 22, 23), en eindigt met heilbede en lofzegging aan God (vs. 24, 25).

Op de vraag, wanneer de brief geschreven is, antwoorden de uitleggers verschillend. Volgens bovenstaande opgave zou men moeten denken aan eenig tijdpunt na de verwoesting van Jeruzalem. Dit is echter niet volkomen zeker, daar van die verwoesting zelve in dit geschrift met geen enkel woord gewag gemaakt is, zoo als men in dat geval verwacht zou hebben. Ook gingen aan die groote gebeurtenis even bange dagen van verregaande losbandigheid, als daarop gevolgd zijn, onmiddelijk vóóraf. Maar aan den anderen kant moet JAKOBUS, toen JUDAS schreef, toch reeds gestorven zijn geweest, en schijnt het boek van HENOCH, door hem gebruikt (vs. 14, 15), eerst van later' dagteekening te zijn. Men ziet zich alzoo bepaald tot de keuze van eenig tijdstip tusschen het sterfjaar van JAKOBUS en dat van JUDAS, d. i. tusschen 63 en uiterlijk 81, zonder hieromtrent tot volkomene zekerheid te kunnen geraken. Wáár JUDAS zich, toen hij schreef, mag bevonden hebben, is even onzeker. Misschien hield hij zich, indien hij Judea verlaten had, in eenige naburige stad of handelplaats van Syrië op.

De echtheid van den brief laat zich, voor zoo ver wij den schrijver niet van elders kennen, moeijelijk bewijzen, maar

is echter, wèl beschouwd, meer dan waarschijnlijk en althans aan geen' regtmatigen twijfel onderhevig. De twijfel daaromtrent in de eerste eeuwen, ten gevolge waarvan EUSEBIUS dit geschrift van JUDAS onder de weêrsprokene geplaatst heeft (§ 2, 90, 150), is grootendeels toe te schrijven aan de onzekerheid, waarin men toen reeds verkeerde, ten opzigte van deszelfs zuiver Apostolischen oorsprong. Desniettemin maken onderscheidene kerkvaders, als TERTULLIANUS en CLEMENS van Alexandrië, van den brief uitdrukkelijk gewag, ORIGENES zelf met grooten lof. Sedert de vierde eeuw werd hij vrij algemeen in den gewijden bundel opgenomen en ook door HIËRONYMUS voor echt erkend, ofschoon deze berigt, dat sommigen hem wegens de aanhaling van HENOCH's profetie verwerpen. Ons zou het, terwijl wij de echtheid erkennen, moeijelijk vallen, om uitspraak te doen over zijn kanoniek gezag, indien daarin gewigtige bijzonderheden voorkwamen, tot de kennis der Christelijke waarheid betrekkelijk. Zijne verwantschap met den tweeden brief van PETRUS, die altijd ten zijnen voordeele getuigt (§ 157), zou hem, indien deze brief onbetwistbaar ware, tot meerdere aanbeveling strekken, dan de enkele betrekking van bloedverwantschap, waarin JUDAS tot JAKOBUS stond. De inhoud getuigt er van, dat hij bij zijnen broeder achterstond in helderheid en levendigheid van voorstelling. Maar overigens leeren wij er hem uit kennen als een' even geloovig en godvruchtig discipel van den Heer, wien hij diende, die, van vurige liefde vervuld tot zijne medechristenen (vs. 3, 17, 20), hen met hoogen en heiligen ernst wist te waarschuwen en hun waarachtig heil, zooveel hij kon, zocht te bevorderen. Met de schriften des O. Verbonds is hij bovendien meer dan oppervlakkig bekend (1). Hij schikt zich wijselijk naar de vatbaarheid zijner lezers (2),

(1) Vgl., behalve de aangehaalde voorbeelden uit de gewijde geschiedenis (vs. 5, 7, 11, 14), vs. 9 met Zach. III: 2; vs. 12 met Ezech. XXXIV: 8, en vs. 13 met Jes. LVII: 20.

(2) Men houdt den twist van MICHAËL, den archangel of aartsengel, met den duivel over het ligehaam van MOZES, vs. 9 vermeld, voor

paart aan zijnen ernst bedachtzaamheid (vs. 22, 23) en geeft, terwijl hij ijvert voor zijn en hun allerheiligst geloof (vs. 3), aan God alleen de eere (vs. 24, 25). Laat ons, al kan hij ook op geen Apostolisch gezag aànspraak maken, gehoor geven aan het woord zijner vermaning en, strijdende door het geloof, dat eenmaal den heiligen is overgeleverd (vs. 3), ons zelven zoeken te bewaren in de liefde Gods, met de verwachting van de barmhartigheid onzes Heeren JEZUS CHRISTUS ten eeuwigen leven (vs. 21)! Zoo zal de vrome JUDAS ook voor ons niet te vergeefs geschreven hebben (1).

---

eene zinnebeeldige voorstelling van de Joodsche volksmeening, dat MOZES terstond na zijnen dood zou zijn opgewekt.

(1) Niet geheel te onregte heeft men opgemerkt, dat de brief van JUDAS in sommige opzigten, vooral wat taal en denkbeelden betreft, den overgang vormt tot de Openbaring, waaraan hij vóórafgaat. Vgl. vs. 4, 11 met Openb. II: 14, 15; vs. 14 met Openb. X: 7. XI: 15; vs. 18, 19 met Openb. XIII: 5, 14. XVII: 3, 4.

DERDE AFDEELING.

HET PROFETISCH BOEK.

De Openbaring van JOHANNES.

§ 163.

Naam, eigenaardig karakter en oorspronkelijke bestemming van dit boek.

Ofschoon er, zoowel in de Evangeliën als in de Apostolische brieven, onderscheidene profetische stukken voorkomen, bevat het Nieuwe Verbond toch slechts één enkel profetisch boek (§ 92), en onderscheidt zich daardoor van het Oude, waarin vele zulke boeken gevonden worden. Het tijdperk der vervulling bragt als van zelf met zich, dat de profetie, toen de volheid des tijds gekomen was, grootendeels een einde nam. Geheel ophouden en uitsterven kon zij echter niet, omdat er met de verschijning van CHRISTUS op aarde wel eene nieuwe, lang gehoopte toekomst voor het Godsrijk was aangebroken, maar daarmede toch nog geenszins alle verwachtingen, door de oude profeten gewekt, op ééns volkomen waren vervuld geworden. Juist omdat CHRISTUS niet in heerlijkheid verschenen was, moest zich de Christelijke hope, op grond van de godspraken des O. Verbonds, naar eene nog schoonere toekomst uitstrekken, waarin het Godsrijk, tot vollen wasdom ontwikkeld, over allen tegenstand zegepralen en in ongekenden luister bloeijen zou. De voorspellingen, daaromtrent door Hem zelven gedaan, in verband met de belofte zijner wederkomst (Matth. XXIV, XXV), en de wenken, door de Apostelen nu en dan gegeven (Rom. XI. 1 Kor. XV. 2 Thess. II. 2 Petr. II), leenden nieuw voedsel aan

die blijde hoop. De gebeurtenissen der Apostolische eeuw werkten niet slechts mede, om haar te ontwikkelen, maar leverden ook den eigenaardigen vorm, waarin zij, overeenkomstig de toenmalige denkwijze en behoeften, hare vertroostende verwachtingen kleedde. En het kon niet anders, of de profeet des N. Verbonds, die, door Gods Geest gedreven, op zijn Christelijk standpunt de taak der oude Godsmannen overnam, moest ook hunne taal spreken en, met hunne gewijde beeldspraak, vooral de profetische grondstof des O. Verbonds zich tot zijn oogmerk dankbaar te nutte maken. Indien wij ons niet bedriegen, dan ligt hierin zoowel de oorsprong als het eigenaardig karakter der zoogenoemde Christelijke Apokalyptiek, die allengs ontstaan is en hare eigene uitgebreide letterkunde bezit (1). Het Openbaringsboek van JOHANNES is daarvan echter het éénige zuiver Apostolische overblijfsel, dat ons is bewaard gebleven. Het verdient in hooge mate onze opmerkzaamheid en belangstelling, daar het zich niet alleen door zijnen kunstigen aanleg en vorm, maar ook en vooral door zijnen inhoud van al de overige boeken

---

(1) De vóórchristelijke Apokalyptiek had zich reeds in de oudste schriften des O. Verbonds allengs gevormd en in die der profeten meer en meer ontwikkeld, toen zij in de godspraken van DANIËL hare hoogte bereikte, terwijl die van EZECHIËL en ZACHARIA verwante verschijnselen vertoonen. In het boek van HENOCH (vgl. § 162) en het vierde boek van EZRA (vgl. § 75) werd op den dáár gelegden grondslag voortgebouwd. De Christelijke Apokalyptiek, die zich, behoudens haar Christelijk standpunt, op hetzelfde gebied beweegt, is rijk geweest in allerlei vreemdsoortige voortbrengselen, die voor verreweg het grootste deel verloren zijn gegaan. Men kent de meesten, als de Openbaring van ADAM, ABRAHAM, MOZES, ELIAS, PETRUS, PAULUS en anderen, slechts bij naam; maar is nog geheel of gedeeltelijk in het bezit van de sibyllijnsche orakelen, de testamenten der XII Patriarchen, de hemelvaart en het gezigt van den profeet JESAJA en de apokryfe Apokalypse van JOHANNES, om niet te spreken van den Pastor van HERMAS, waarin apokalyptische stukken voorkomen. De Apokalypse van PETRUS zou zelfs door CLEMENS van Alexandrië uitgelegd zijn in dat deel zijner hypotyposen, dat verloren is geraakt. Het behoeft naauwelijks herinnerd te worden, dat al deze apokryfe geschriften over het geheel enkel nabootsing waren van het Johanneïsche Openbaringsboek.

des N. Verbonds onderscheidt en ons, uit het standpunt van den Apostolischen tijd, in verschillende gezigten, de Christelijke verwachtingen schetst aangaande de heerlijkheid en volkomene zegepraal van het koningrijk van CHRISTUS op aarde.

Apokalypse of openbaring, zoo als het opschrift des boeks luidt (vgl. H. I: 1), beteekent eigenlijk onthulling. Naar het spraakgebruik des N. Verbonds, heeft zij in het algemeen betrekking op de groote verborgenheid van CHRISTUS en zijn koningrijk in geheel deszelfs omvang, en is als zoodanig voorwerp zoowel van het geloof als van de hope des Christens. Maar in engeren zin betreft zij uitsluitend de toekomst, of liever de wederkomst van CHRISTUS, de leer der laatste dingen en is in zoo verre, omdat zij eschatologisch is, meer bepaaldelijk voorwerp der Christelijke hoop. Verkregen door middel van gezigten of visioenen, waarbij het zielsoog door de werking van Gods Geest verhelderd wordt, draagt zij, waar zij aan anderen wordt medegedeeld, den gebruikelijken naam van profetie (Vgl. H. I: 3. XXII: 18, 19). En zulk eene profetie is er vervat in het boek, dat gemeenlijk de Openbaring van JOHANNES heet. Zij is, naauwkeuriger gesproken, de openbaring van JEZUS CHRISTUS, en wordt zelfs gezegd Hem door God gegeven te zijn, om zijnen dienstknechten te toonen de dingen, die haast geschieden moeten (H. I: 1). Van den Heer viel zij, door middel van zijnen engel, aan JOHANNES, zijnen dienstknecht, te beurt, toen hij zich om het woord Gods op het eiland Patmos bevond (H. I: 9). En deze JOHANNES, ofschoon hij zich niet uitdrukkelijk den Apostel noemt (1), is toch blijkbaar de JOHANNES bij uitnemendheid, die, krachtens zijne erkende Apostolische waar-

(1) In het opschrift wordt hij doorgaans genoemd JOHANNES Theologus, op grond, zoo 't schijnt, van de eigenaardigheid zijner schriften, die van den goddelijken Logos getuigen. Dat opschrift is echter niet van den schrijver zelven afkomstig, en er bestaat evenmin eenig bewijs of spoor, dat die naam den Apostel reeds bij zijn leven zou gegeven zijn.

digheid, het regt had, om op het standpunt des N. Verbonds met gelijk gezag te spreken, als de oude profeten op het hunne (Vgl. H. I: 2, 4, 9. XXII: 8). De openbaring nu, die hij van den verhoogden Heer ontvangen had, deelt hij op hoogen last in dit boek aan de zeven gemeenten, die in Azië zijn, voor wie zij bestemd was, schriftelijk mede (H. I: 9. 11, 19). Hij rigt zich, zoo als men in brieven gewoon is, tot haar met een' uitvoerigen heilgroet (H. I: 4—6) en besluit ook aan het einde met de gebruikelijke zegenbede (H. XXII: 21). Door dezen vorm, het natuurlijk gevolg van de bestemming van zijn geschrift voor een' bepaalden kring van lezers, wordt wel aan den inhoud niets ontnomen van zijn zuiver profetisch karakter, maar maakt zich toch het Openbaringsboek, opmerkelijk genoeg, kenbaar als een geschrift des N. Verbonds. Bovendien doet de vermelding van lezer en hoorders in den aanhef (H. I: 3) niet zonder grond vermoeden, dat het, naar de bedoeling van den schrijver, in de openbare zamenkomsten der Christenen ten gebruike ingevoerd en, nevens andere heilige boeken, voorgelezen moest worden. En die zeven gemeenten in klein-Azië, aan wie het werd toegezonden, worden met name genoemd, t. w. die te Epheze, Smyrna, Pergamus, Thyatire, Sardes, Philadelphia en Laodicea (vs. 11). Zij vormden door de aardrijkskundige ligging der steden waarin zij gevestigd waren, een krans van gemeenten rondom het beroemde Epheze, de woonplaats van den Apostel, en maakten te zamen, zoo 't schijnt, den voornamen kring zijner Apostolische werkzaamheid uit. Grootendeels van heidenschen oorsprong en door PAULUS zelven of zijne leerlingen gesticht, verkeerden zij, zoowel naar het uit- als inwendige, in zeer verschillenden toestand. Uit de zeven brieven of godspraken, aan die gemeenten ieder afzonderlijk gerigt, blijkt dit duidelijk genoeg (H. II, III). Tegen de gunstige gesteldheid, bijv., van Smyrna, Thyatire en vooral van Philadelphia steekt die der overigen meer of minder ongunstig af. Zij waren blootgesteld, niet slechts aan de verleiding van valsche leeraars,

waartegen zij gewaarschuwd worden (H. II: 14, 15, 20), maar ook aan velerlei vervolgingen, hun berokkend van de zijde der heidenen (H. II: 2, 3, 9, 13. III: 9), waarbij ook de Joden zich tegen haar vijandig betoond hadden (H. II: 9. III: 9). Te midden dier gevaren hadden zij dringende behoefte aan bemoediging en vertroosting. En het Openbaringsboek moest, blijkens de genoemde brieven, dienen, om haar, daarnevens, tot onbezwekene getrouwheid op te wekken en tot blijde hope voor de toekomst.

De vraag, wanneer dit boek door den Apostel JOHANNES mag geschreven zijn, wordt verschillend beantwoord. Onzes inziens, pleiten de beelden, die hij aan de tempelstad en tempeldienst ontleent, voor de meening, dat de glans van Jeruzalem bij zijn schrijven nog niet was ondergegaan (vgl. H. XI: 1, 2, 8). En wanneer men aanneemt, waaromtrent men in onze dagen tot vastheid schijnt gekomen te zijn, dat de Antichrist of het groote beest der Openbaring (H. XIII. vgl. H. XVII) niemand anders is dan de vijfde Romeinsche keizer NERO, die gestorven was, maar van wien verwacht werd, dat hij welhaast zou wederkeeren, eene verwachting, waarop hier niet onduidelijk gezinspeeld wordt (H. XVII: 8, 11); dan moet JOHANNES geschreven hebben onder de regering van zijnen opvolger GALBA, den zesden keizer (vs 10), en dus omstreeks het jaar 68 (1). Hiermede stemt de

(1) Door geheel de Christelijke oudheid werd NERO voor den Antichrist gehouden en als zoodanig op gelijke wijze, als in de Openbaring, geschetst. Hij had zijne regering met de snoodste gruwelen bezoedeld en was als 't ware de EPIPHANES des N. Verbonds. De mare van het onschuldig Christenbloed, door hem te Rome vergoten, had de Christenheid diep geschokt, en onder den indruk daarvan schijnt JOHANNES geschreven te hebben (H. XVII: 6. vgl. H. VI: 9. I: 9). En was men nu allengs gewoon geworden, om de magt der duisternis zich voor te stellen onder ééne groote persoonlijkheid (vgl. 2 Thess. II), wat wonder dan, dat het volksgevoelen in hem den Antichrist zag? Men is dan ook allengs begonnen in onze dagen, om het geheimzinnig getal 666, waardoor het beest wordt aangeduid (H. XIII: 18), uit den naam van NERO keizer, in het Hebreeuwsch geschreven, te verklaren. Andere verklaringen althans, langs verschillende wegen gezocht en ontelbaar in menigte, hebben ongelijk veel mindere, en verre-

vermelding van den dood der meeste Apostelen (H. XVIII: 20) uitnemend goed overéén. Maar de vrij algemeen verspreide meening, dat de Apostel eerst ten tijde van den lateren DOMITIANUS naar het eiland Patmos in de Egeïsche zee zou zijn verbannen geweest, is er lijnregt mede in strijd. Die meening echter grondt zich op het onzeker gezag der oude overlevering, die ons daaromtrent bij EUSEBIUS is bewaard gebleven, en waartegen eene andere bij EPIPHANIUS overstaat, die den tijd dier ballingschap veel vroeger plaatst, onder de regering van CLAUDIUS. Beiden schijnen zij gesproten te zijn uit eene verkeerde opvatting van H. I: 9, waar, wél beschouwd, van geene eigenlijk gezegde ballingschap van JOHANNES gesproken wordt, maar alleen van zijn verblijf op het genoemde eiland. Ik was aldaar, zegt hij, om het Woord Gods te ontvangen (vgl. vs. 2). Tegen zulk een verblijf van JOHANNES aldaar bestaat, zooveel wij weten, geen geschiedkundig bezwaar. Men wijst er nog de grot aan, waar hij zijne openbaring zal ontvangen hebben.

Te dier plaatse dan en omstreeks het genoemde jaar heeft de Apostel JOHANNES, ten gevolge van de ontvangene openbaring, de profetie te boek gesteld, die wij nog van zijne hand bezitten. Wij vinden daarin de profetische beschrijving van de groote gebeurtenissen, die digt ophanden waren, van de dingen, die haast geschieden zouden (H. I: 1. vgl. vs. 3), met betrekking tot de luistervolle en volkomene zegepraal van het Godsrijk op aarde over de daaraan vijandig tegengestelde magten der duisternis. Men bemerkt hieruit reeds, met hoe weinig regt men er de verschillende lotgevallen der Christelijke kerk door alle eeuwen heên in gezocht heeft en zelfs de kennis van de geheimen der toekomst uit heeft willen ontleenen. De profeet levert niet, gelijk de geschiedschrijver, zuiver

---

weg de meesten geene de minste waarschijnlijkheid voor zich. En dat in het algemeen door het Oosten, en bepaaldelijk ook onder de Christenen, het gerucht in omloop was, dat NERO, de schrik van allen, ofschoon gestorven en ter aarde besteld, welhaast zou wederkeeren, heeft, wèl beschouwd, niets bevreemdends.

geschiedkundige tafereelen, maar kleedt zijne verwachtingen in dichterlijk-symbolischen vorm en spreekt in beelden, overeenkomstig het standpunt en den trap van ontwikkeling, aan zijnen leeftijd eigen. Het eigenaardig karakter zijner profetie wordt miskend, zoodra men daarin eene geschiedenis der toekomst meent te vinden en den tijdelijken vorm verwart met den onschatbaren en onvergankelijken inhoud. De vorm behoort aan hem en zijnen leeftijd toe, en het standpunt der Apostolische eeuw heeft, in den loop der wereldgebeurtenissen, voor een gansch ander plaats gemaakt. Maar door alle eeuwen heên, en ook in onze dagen, herhaalt zich, onder telkens nieuwe vormen, de strijd van de magt der duisternis tegen het Godsrijk op aarde, totdat de groote dag der beslissing zal gekomen zijn. En zoo hebben wij de groote zedelijk-godsdienstige waarheden en echt Christelijke verwachtingen, die JOHANNES in zijne profetie verkondigt, voor de parel van blijvende waarde te houden, die daarin vervat is. » De Openbaring," zeide HERDER reeds, » is, ook » al wordt de eerste en naaste geschiedenis van hare be» teekenis niet verstaan, een boek voor alle harten en alle » tijden. Het bevat het wezen des Christendoms en der » wereldgeschiedenis; het heeft door alle veranderingen » en tijdsomstandigheden heên ten opschrift: de Heer » is nabij, zijn koningrijk komt."

§ 164.

Inhoud en vorm.

Het Openbaringsboek van JOHANNES moet beoordeeld worden, gelijk reeds gezegd is (§ 163), naar het standpunt der Apostolische eeuw. Om het regt te verstaan, moeten wij de verwachtingen kennen, die daarbij ten grondslag liggen en daarin uitgesproken worden. Op grond van de godspraken des O. Verbonds, zag men voor het Godsrijk op aarde eene veel schoonere toekomst, dan nog was aangebroken, reikhalzend te gemoet. JEZUS was heêngegaan, maar zou, volgens zijne belofte, wederkeeren. En te

midden van den druk der tijden geloofde men, dat Hij niet lang vertoeven zou. De vervolgingen, die begonnen waren, versterkten het vermoeden, dat de barensweeën naderden, waarmede de toekomende eeuw de tegenwoordige zou vervangen. Waren deze geëindigd, het ongeloovige Jodendom bekeerd en het Romeinsche heidendom, de groote vijandige magt, door den, van den hemel verschenen', Heer zelven uitgeroeid, dan zou een nooit gekende gelukstaat op aarde gevestigd worden, waarvan Jeruzalem het middelpunt was. Zij, die om 's Heeren getuigenis den dood ondergaan hadden of in zijne dienst ontslapen waren, zouden bij zijne komst herleven en met Hem in de zaligheid van het nieuw gestichte rijk deelen. Dat rijk is echter nog de hoogste ontwikkeling van het Godsrijk niet. Eens wordt het door een' hoogeren gelukstaat vervangen. Als ook de Satan zelf, de inwendige ongoddelijke magt hier beneden, die bij de stichting van het rijk wel bedwongen, maar nog niet vernietigd is, met de vijanden, die het hem nog gelukken zal tegen het CHRISTUS-rijk op te hitsen en aan te voeren (de verst afgelegene, onbeschaafdste volken der wereld), gevonnisd; als de algemeene opstanding der dooden geschied en het algemeene oordeel voltrokken is, dan wordt geheel de schepping herboren en de aarde één met den hemel.

Wij hebben hiermede den hoofdinhoud van het Johanneïsch Openbaringsboek opgegeven, of liever de hoofdomtrekken der verwachtingen aangaande de naaste en verst verwijderde toekomst, die daarin worden voorgesteld. De eigenlijke gezigten, die de kern des boeks uitmaken (H. IV: 1—XXII: 5) en zóó zijn ingerigt, dat zij met langzamen voortgang de laatste ontknooping voorbereiden, worden voorafgegaan door eene uitvoerige inleiding (H. I—III) en besloten door eene kortere narede (H. XXII: 6—21).

De inleiding bevat, na het opschrift (H. I: 1—3) en de toewijding van het boek aan de zeven gemeenten (vs. 4—8), de beschrijving van de verschijning van den verhoogden Heer in al zijne heerlijkheid aan JOHANNES op

Patmos (vs. 9—18), waarbij Hij aan zijnen dienaar in last geeft, om hetgeen hij zien zal op te teekenen en in zijnen naam brieven te schrijven aan die gemeenten (vs. 19, 20). Die brieven, beter toespraken genoemd, waarvan aan elke gemeente één afzonderlijk gerigt is (1) en die naar de bijzondere gesteldheid en behoeften der onderscheidene gemeenten onderling verschillen, worden achtereénvolgens medegedeeld (H. II, III). In weêrwil van den verschillenden inhoud, zijn zij op ééne leest geschoeid en, in zooverre die gemeenten de gansche Christelijke kerk geacht worden te vertegenwoordigen, tot allen zonder onderscheid gerigt.

De eigenlijke gezigten (H. IV—XXII: 5) vormen meer dan ééne reeks, wier juiste onderscheiding echter, vooral in de tweede helft des boeks, moeijelijk valt. De eerste strekt zich uit van H. IV tot XI. De hemel opent zich. Johannes ziet God zelven in zijne heerlijkheid, gezeten op zijnen troon, omringd van zijnen hemelraad (H. IV). In zijne hand houdt Hij het boek der toekomst, gesloten met zeven zegelen, dat niemand openen kan, totdat het lam, dat geslagt is, voor den hemeltroon verschijnt, en onder het lofgezang der hemellingen het boek ontvangt uit de hand van Hem, die op den troon zit, om het te ontzegelen (H. V). Hij opent het ééne zegel na het ander, en telkens vertoonen zich de zinnebeelden van allerlei schrikkelijke plagen, van oorlog, honger, pest, die, over de aarde uitgestort, den aanvang der weeën aanduiden (H. VI). Eer het zevende geopend wordt en daarmede ellende en jammer zich vermenigvuldigen, worden de uitverkorenen Gods door een' engel met een zegel gemerkt, om hen voor de volgende rampen te beveiligen, en in grooten getale verschijnen zij lofzingend

---

(1) Men verstaat onder den engel der gemeente, aan wien de brieven geschreven zijn (H. II: 1, 8, 12, 18. III: 1, 7, 14. Vgl. H. I: 20), vrij algemeen den Opziener of bisschop, die aan haar hoofd stond en haar als vertegenwoordigde. Wij zouden daarbij echter liever aan de gemeente zelve denken, symbolisch voorgesteld. Vgl. Dan. X: 13 volgg.

voor Gods troon (H. VII). Nu wordt het zevende zegel geopend, en zeven engelen ontvangen elk ééne bazuin, om daarmede even zoovele nieuwe plagen aan te kondigen (H. VIII). Terwijl de gansche natuur in beroering is, kondigt de vijfde bazuin een'. vreeselijken sprinkhanenplaag en de zesde een verdervend krijgsheer aan, dat in aantogt is (H. IX). Eer de zevende zal geblazen worden, opent zich een nieuw tooneel, waardoor zinnebeeldig het lot van de heilige stad Jeruzalem wordt voorgesteld (H. X, XI), en de bazuin zelve verkondigt daarop in den hemel, dat de strijd van het Godsrijk beslist is (H. XI: 15—19). Op aarde echter moet die strijd nu nog gestreden worden. — De tweede reeks van gezigten, H. XII—XIV, schijnt eene soort van tusschenbedrijf te vormen. De vijanden van CHRISTUS en zijn rijk worden daarin geschetst. De helsche draak, de satan, voert krijg tegen de hemelsche magten; maar hij wordt overwonnen en uit den hemel geworpen, en zet nu zijne vervolgingen op aarde voort (H. XII). Een gedrocht, uit de zee opgekomen, de Antichrist (vgl. § 163), oefent de verschrikkelijkste dwingelandij uit en doet alles voor zich bukken, geholpen en in zijne oppermagt gesteund door nog een ander gedrocht, het antichristelijk Profetendom (H. XIII). En nu wordt het naderend uur van zegepraal en de straf der oproerigen tegen het Godsrijk in beelden aangekondigd, en de perskuip van Gods toorn getreden, terwijl een engel zich gereed maakt, om den sikkel in den oogst te slaan (H. XIV). — De derde reeks, H. XV—XIX: 10, beschrijft met gloeijende kleuren den ondergang van Babel, het heidensche Rome. Terwijl in den hemel het lied van MOZES gezongen wordt, wordt aan zeven engelen elk een gouden schaal gegeven, om de zeven laatste jammeren aan te duiden (H. XV). Zij storten hunne schalen op de aarde uit, en onder de verschrikkelijkste voorteekenen en plagen, meerendeels aan de oude Egyptische ontleend, nadert de groote dag, dat de gruwelstad verwoest zal worden (H. XVI). Vóóraf wordt zij zelve nog geteekend onder het beeld eener prachtig ge-

tooide, ontuchtige vrouw, en de beteekenis dier beeldspraak aan JOHANNES verklaard (H. XVII). Daarop wordt hare straf voltrokken en een klaaglied op haren val gezongen (H. XVIII), terwijl in den hemel voor het oor van den verrukten JOHANNES de triomfzang wordt aangeheven (H. XIX: 1—10). — Een vierde gezigt, H. XIX: 11—XX: 6, schetst den grooten Overwinnaar en den plegtigen optogt des triomfs (H. XIX: 11—16). Hij triomfeert over zijne vijanden, de beide gedrochten, en hunne legermagten (vs. 17—21). Ook de draak wordt overwonnen, in den afgrond geworpen en met ketenen geboeid (H. XX: 1—3). Het duizendjarig rijk breekt aan, en CHRISTUS vertoont zich op aarde in al zijne heerlijkheid (vs. 4—6). — Aan het einde van dit langdurig tijdperk moet nu nog, in een vijfde gezigt, H. XX: 7—XXII: 5, dat het geheel besluit, een laatste kampstrijd gestreden worden, hardnekkig, maar van slechts korten duur. De losgelaten draak wordt voor altijd in den vuurpoel geworpen (H. XX: 7—10). En nu is de voleinding der wereld gekomen; het gerigt wordt gehouden; aarde en hemel vlieden weg voor het aangezigt van den Regter; al de dooden worden opgewekt en òf tot eeuwige vreugde geroepen òf verwezen ter eeuwige straf (vs 11—15). De prachtige beschrijving van het nieuwe Jeruzalem, waartoe alles, wat de verbeelding zich kostbaars kan voorstellen, in den ongeloofelijksten overvloed en onder de grootste afmetingen bijéén gebragt en uitgeput wordt, moet dienen, om de hemelsche gelukzaligheid der verlosten eenigermate te doen gevoelen (H. XXI. XXII: 1—5). En met die beschrijving nemen de profetische gezigten van JOHANNES een einde.

Het slot of de narede des boeks brengt in korte, hartstogtelijke, afgebrokene taal allerlei verzekeringen, beloften, bedreigingen en vermaningen, en eindelijk de gebruikelijke zegenbede aan de zeven gemeenten over (H. XXII: 6—21).

Dit overzigt van den inhoud, hoe beknopt ook, doet ons eenigermate den zamenhang der Openbaring van JOHANNES kennen, den grootschen aanleg en afloop der ver-

schillende gezigten of tafereelen, die soms onmerkbaar inéénvloeijen en tot de heerlijkste uitkomst leiden. Men roemt de dichterlijke verdiensten van het kunstgewrocht te onregte, wanneer men het een dichtstuk noemt. Hoeveel dichterlijks de beeldspraak ook bevatten moge, het is in den prozastijl geschreven. Ook mag het geen drama of tooneelstuk heeten, in onderscheidene bedrijven afgespeeld. Het is eene profetie aangaande de laatste dingen, eene eschatologische profetie, naar haren aard in beelden en symbolische vormen ingekleed. En de kunst, die men er in bewonderen moet, bestaat in de gansche rangschikking des boeks, in de symmetrische inrigting, de trapsgewijze opklimming, de heerlijke voltooijing der tafereelen, in de gelukkig gekozene rustpunten, telkens wanneer de verwachting het hoogst gespannen is, in de kracht en majesteit van den stijl en in vele andere opzigten. Die kunst strekt zich niet slechts tot de hoofdbijzonderheden, maar ook tot de kleinere en allerkleinste uit, tot de deelen en onderdeelen, de gebezigde uitdrukkingen en woorden toe. Alles is vóóraf berekend en afgemeten. Vooral bestaat er groote regelmatigheid in de getallen des boeks, in de cijfers en hare geheimzinnige beduidenis, naar de regelen der gematrie. Geheel de ontwikkeling der toekomst en de volgorde der gezigten wordt, bijv., door het heilige zevental beheerscht. Ook het twaalftal speelt eene belangrijke rol, hetzij op zich zelf, hetzij verdubbeld als 24, of vermenigvuldigd, zoowel met zich zelf als 144, als met het ronde getal 1000 als 12000, of nog op andere wijzen. Al de personen, zaken, woorden, woordvormen zelfs, die hier voorkomen, worden in groepen nevens elkander of als tegenbeelden tegenover elkander geplaatst. Alles draagt bovendien een Oostersch karakter, dat vreemd is aan onzen Westerschen, meer gekuischten smaak. De verhevenste tooneelen, de treffendste en meest ongelijksoortige beelden, de zonderlingste zamenstellingen, de stoutste persoonsverbeeldingen wisselen elkander beurtelings af. Vooral is de Hebreeuwsche kleur, die over het geheel verspreid ligt, onmisken-

baar. Het is de taal der oude profeten, die ons daaruit toeklinkt. Er zijn hoofdstukken, waarin bijkans ieder vers ons de eene of andere uitdrukking, aan het O. Verbond ontleend, herinnert. Het boek hangt bijkans van plaatsen der H. Schrift aaneén, en neemt daaruit bij voorkeur zijne beelden en namen over (1). Vandaar ook, dat het, ofschoon in het Grieksch geschreven, van Hebraïsmen wemelt. Zelfs de ruwe en slordige taalvormen, die men er niet te onregte aan verweten heeft, zijn meerendeels niets dan Hebreeuwsche eigenaardigheden. Maar juist daardoor doet de Openbaring zich kennen als gewijde profetie. De plegtige ernst, die overal heerscht in aanhef en toon, in voorstelling en uitdrukking, is daarmede in overeenstemming. Alles is grootsch en majestueus, in bepaalde bewoordingen en krachtige omtrekken geschetst. Men vindt hier als 't ware eene bloemlezing uit de gewijde godspraken des O. Verbonds, gestoffeerd met liederen en lofzangen, die ons uit hemelsche gewesten toeklinken, met de gloeijende beeldspraak van het Oosten doormengd en dienstbaar gemaakt aan het heerlijk doel der profetie, de schildering van den alles overtreffenden luister van 's Heeren laatste wederkomst op aarde.

---

(1) Wil men hiervan enkele proeven uit velen? De troon Gods met de vier dieren (H. IV: 2, 5, 6) wijst naar Ezech. I: 5—7, 10. (vgl. Dan. VII: 9, 13. Jes. VI) terug; de lofzang der vier dieren in den hemel (H. IV: 8) naar Jes. VI: 3; het verzegelde boek (H. V: 1) naar Dan. XII: 4. 9; het verzegelen dergenen, die gered worden (H. VII. 2, 3), naar Ezech. IX: 4, 6; het meten van den tempel, die verschoond zal blijven (H. XI: 1, 2), naar Zach. II: 1, 2; de plagen, die over de aarde komen zullen (H. VIII: 6—13. XV), deels naar de Egyptische plagen (Exod. VII, VIII, IX, X), deels naar Joël I: 10—12. II: 1—5; de wijnoogst en het treden van de perskuip (H. XIV: 17—30) naar Jes. LXIII: 3. Jer. XLIX: 9; de ondergang van het heidensche Rome (H. XVIII) naar de voorspellingen van de verwoesting zoowel van Babel (Jes XIII: 21. XXXIV: 13. Jer. L, LI) als van Tyrus (Jes. XX. Ezech. XXVI, XXVII); het bijéénroepen der roofvogels tot het verslinden der lijken (H. XIX: 17, 18) naar Ezech. XXXIX: 17—20. Vooral zijn de latere profetische schriften van EZECHIËL, DANIËL en ZACHARIA sterk gebruikt.

§ 165.

Betwiste echtheid en Johanneïsche oorsprong.

Van vroegere eeuwen af tot op onze dagen toe is de echtheid, de Johanneïsche oorsprong van het Openbaringsboek, dat wij bezitten, door velen sterk in twijfel getrokken en menigmaal stoutweg ontkend. Bevreemden kan ons dit wel allerminst. Het is zóó vreemdsoortig en onder de schriften des N. Verbonds zóó geheel éénig; het vertoont zóó geheel het Oostersch karakter en levert zóó vele raadselen op, dat menigeen in het Westen er zich niet in vinden kon, en het dan ook in zijne eigenaardige beteekenis en strekking niet begreep. Allerlei dwaasheden en dwalingen, daaruit, ten gevolge der schromelijkste misvattingen, ontleend, vermeerderden den tegenzin, die zich allerwege gevestigd had. Men meende het zelfs aan de eer van JOHANNES, den geliefden Apostel, en in zooverre ook aan de eer des Bijbels verschuldigd te zijn, om hem dit geschrift te ontzeggen (1). En doorgaans beriep en beroept men zich daarbij op het hemelsbreed verschil, dat er bestaat tusschen dit profetisch boek en de overige Johanneïsche schriften, die ons zijn bewaard gebleven. Sommigen kenden, op grond daarvan, de eer der vervaardiging liever aan den een' of anderen leerling van JOHANNES toe, aan den bekenden Ephezischen presbyter van dien naam (vgl. § 161), of aan een' ons

(1) Bekend is het, hoe ongunstig LUTHER zich over de Openbaring heeft uitgelaten. » Ten opzigte van dit boek," zoo schrijft hij, » bestaan er voor mij verschillende redenen, waarom ik het noch als » Apostolisch, noch als Profetisch kan beschouwen." Hij stelt het voorts gelijk met het vierde boek van EZRA, en betuigt, dat hij er niet aan bespeuren kan, dat het van den heiligen Geest geschreven is. » Om » kort te gaan," zoo eindigt hij, » een ieder houde daarvan zooveel als » zijn geest hem toelaat. Wat mij betreft, mijn geest kan zich in dit » boek niet vinden, en daarom stel ik er ook weinig prijs op." In de eeuw der Hervorming stonden ERASMUS en CARLSTADT aan zijne zijde, en ook ZWINGLI, OECOLAMPADIUS en BUCERUS plaatsten zich ongeveer op hetzelfde standpunt.

onbekenden JOHANNES, of aan een' ongenoemden Apokryfen schrijver uit de Christelijke oudheid. In den jongsten tijd daarentegen is, zonderling genoeg, de echtheid der Openbaring verdedigd geworden, ten einde daarmede die der overige schriften van den Apostel JOHANNES te kunnen bestrijden. Hoe dit zij, wij zijn uitgegaan van het gevoelen, dat de schrijver zich met volkomen regt niet onduidelijk uitgeeft voor den genoemden Apostel, en hebben, in verband hiermede, het juiste tijdstip, waarop, en de plaats, wáár hij zijne Openbaring heeft te boek gesteld, naauwkeurig trachten te bepalen (§ 163). Laat ons zien, of dit gevoelen zich, ook tegenover de ingebragte bedenkingen, laat regtvaardigen voor de regtbank der oordeelkunde!

Raadplegen wij de oudheid, hare getuigenis is der echtheid veel gunstiger, dan men, na hetgeen daaromtrent gezegd is (§ 2, 90), verwacht zou hebben. Was men te Epheze, de woonplaats van JOHANNES, beter dan elders in staat, om over den waren oorsprong van dit boek te oordeelen, van den meermalen reeds genoemden PAPIAS, die er den Apostel nog gekend heeft, is ons het berigt bewaard gebleven, dat hij hem voor den schrijver van de Openbaring hield. Daarmede stemmen JUSTINUS de martelaar, die, uit Palestina afkomstig, ook te Epheze gewoond heeft, MELITO, bisschop van Sardes, IRENAEUS, de leerling van POLYKARPUS, en andere kerkvaders van het Oosten in. En in het Westen zijn TERTULLIANUS, CYPRIANUS, HIPPOLYTUS en meer anderen van hetzelfde gevoelen, zonder dienaangaande eenige bedenking te opperen. Hiertegen brengt men wel de Chiliastische rigting en denkwijze van sommigen dezer leeraars in, waarvoor zij steun meenden te vinden in de Openbaring; maar te merkwaardiger is het dan in de Alexandrijnsche kerkvaders, CLEMENS en ORIGENES, dat zij, ofschoon verklaarde tegenstanders van het Chiliasmus en al wat daarnaar zweemt, met nadruk getuigenis afleggen ten gunste van de echtheid van dit geschrift. In het algemeen kan men beweren, dat de twee eerste eeuwen onzer jaartelling van geen' twijfel daaromtrent, hoe ook genaamd, weten. En heeft die

twijfel later post gevat bij DIONYSIUS van Alexandrië, den leerling van ORIGENES, en voorts bij CYRILLUS van Jeruzalem en GREGORIUS van Nazianze, even als de Syrische kerk de Openbaring in haren Kanon niet schijnt opgenomen te hebben, de oorzaak was meerendeels in den inhoud des boeks gelegen, of in den tegenstand, dien zij aan de gevaarlijke rigtingen hunner dagen boden, maar geenszins in geschiedkundige nasporingen omtrent zijnen vermoedelijken oorsprong. De meening van de sekte der Alogen, die zonder eenig bewijs CERINTHUS als den maker aanwezen, behoeft geene wederlegging. EUSEBIUS rangschikt dan ook het aangevochten geschrift niet onder de te zijnen tijde weêrsprokene boeken; maar berigt slechts, zelf geneigd, om het te erkennen, dat het, volgens sommigen, tot de echte, volgens anderen, tot de blijkbaar onechte geschriften des N. Verbonds behoort. En tegenover het eerstgenoemde gevoelen, dat gedurig meerder' ingang vond, duurde die minder gunstige meening, nog lang na EUSEBIUS, in het Oosten voort.

Op grond dezer uitwendige getuigenis is de echtheid der Openbaring alzoo niet twijfelachtig. Zij legt door hare éénparigheid een niet onbeduidend gewigt in de schaal tegenover de bedenkingen, die daartegen, op inwendige gronden, ontleend worden aan de vergelijking der overige Johanneïsche schriften. Maar die bedenkingen zijn daarom niet denkbeeldig. Zij bezitten zelfs, opperpervlakkig beschouwd, eene zeer sterke bewijskracht. Weinig beteekent het zeker, dat de schrijver zich hier, tegen de gewoonte van JOHANNES aan, bij herhaling met name noemt; want, wat in dit opzigt elders meer of minder overbodig heeten mogt, moest hier, waar het eene openbaring, hem geschied, betreft, noodwendig en bijkans onwillekeurig geschieden. Maar voor het overige is het groot verschil, waarop hier gewezen wordt, niet te loochenen en kan zonder overdrijving breed worden uitgemeten (1). Men wachte zich slechts, om, bij de onbe-

(1) » Daar is verschil," met deze woorden gaf onlangs een vader-

wimpelde erkenning daarvan, de sporen van verwantschap en soms treffende overeenkomst voorbij te zien, die zich bij naauwkeurig onderzoek in grooteren getale vertoonen, dan men bij oppervlakkige inzage vermoeden zou (1)! Men lette voorts op de natuurlijke oorzaken van dat

---

landsch geleerde, Dr. NIERMEYER, aan wiens bekroonde prijsverhandeling over de echtheid der Johanneïsche schriften wij hier veel te danken en meermalen iets ontleend hebben, de slotsom op van zijn uiterst naauwkeurig onderzoek: » Daar is verschil in aard en soort dezer stukken, » in vorm en zamenstelling, in eigenaardigheid des schrijvers, die er » ons uit tegenademt, in denkwijze, voorstellingen en schrijftrant. De » Openbaring is eene »pokalyptisch-profetische Eschatologie, het Evan- » gelie eene leerstellige geschiedenis des Zaligmakers, en de brieven » zijn populaire vermaanschriften. Ginds een rabbijnsche kunstvorm, » aenigmatiek, gematrie, een profetistisch kleed; hier meer eenvond, meer » de gewone taal des opstellers. Ginds meer een schrijver, die zijn' » persoon laat uitkomen; hier een, die zich als verschuilt. Ginds » een, bij wien de fantasie; hier een, bij wien het verstand zich bij » uitnemendheid werkzaam betoont. Ginds meer eene harde, strenge; » hier meer eene zachte, liefdevolle gemoedsrigting. Ginds meer het » Joodsch- Christelijke standpunt, waarop de zigtbare wederkomst van » CHRISTUS het middelpunt uitmaakt van de gezamenlijke voorstellingen, » die door dat hoofdbegrip beheerscht en eigenaardig gekleurd wor- » den; hier integendeel meer het vrije, boven de Joodsche vormen zich » verheffende, universalistische standpunt, waarop dat hoofdbegrip naar » den achtergrond geweken is en waarmede de aanverwante denkbeel- » den zich te gelijk aanmerkelijk gewijzigd hebben. Ginds eene schrijf- » wijze vol Hebraïsmen en blijken dragende van eene niet vèrgevorderde » gemeenzaamheid met de Grieksche taal; hier een schrijver, die weêr » minder nader staat aan het O. T. en der taal, waarin hij schrijft, in » vrij wat hoogere mate meester is."

(1) » Beiden, het Evangelie en de Openbaring," zoo lezen wij bij bovengenoemden geleerde, » zijn geniale voortbrengselen, schep- » pingen van een' grooten geest, die zijne stof beheerscht; in beiden is » plan en orde; in beiden, als men ook de Openbaring dieper be- » schouwt, wijsgeerig doordenken van de gekozene stof en bespieden » van het geheim der hoogere orde, volgens welke de draad der ge- » schiedenis zich ontwikkelt. In beiden vinden wij den strijd geschetst » van het licht met de duisternis, en de overwinning van het eerste." Voorts » vinden wij zoowel in de Openbaring trekken van eene » geestelijke parousie, als die eener zinnelijke niet geheel in het Evan- » gelie en de brieven ontbreken; terwijl evenzoo de begrippen, die » uit eene zinnelijk gedachte parousie voortvloeijen, althans daarnaar » zich rigten en vormen, ons hier punten van aanraking met de Open-

groot verschil, gelegen in den hoogst verschillenden aard der Johanneïsche schriften, vergeleken met de Openbaring, en der daarin behandelde stof, waardoor noodwendig verschil werd te weeg gebragt in den vorm en de zamenstelling, in zekere mate ook in voorstellingen en taal, misschien zelfs in de gemoedsrigting van den schrijver! En dan vrage men zich eindelijk af, of het verschil, dat overblijft, volstrekt verhindert, om de Openbaring aan denzelfden schrijver toe te kennen als het Evangelie en de brieven, en wel aan den ons bekenden Apostel JOHANNES! Het antwoord op die vraag moet gegeven worden met het oog op de geschiedenis van zijn leven en zijne lotgevallen (§ 105). Wij leeren daaruit verschillende trekken van zijn karakter kennen, die het mogelijk maken, om hem voor den schrijver zoowel van de Openbaring als van het vierde Evangelie te houden (1). En vooral verdient het opmerking, dat hij, na vroeger in Palestina bij voorkeur gearbeid te hebben, het laatste gedeelte zijns levens te Epheze in klein-Azië heeft doorgebragt. Minstens dertig jaren was hij er aan het hoofd der gemeenten van dat landschap onafgebroken werkzaam. Nu heeft hij, gelijk wij meenen (§ 163), zijn Openbaringsboek omstreeks het jaar 68 geschreven, en van zijne overige schriften is ons gebleken, dat

---

» baring aanbieden. Ook treedt ons het universalisme hier en daar » in de Openbaring tegen, terwijl het Jodendom ook in het Evan» gelie geenszins van alle voorregten verstoken is. In één woord, » wat in de Openbaring de overhand heeft, wordt in het Evange» lie en de brieven niet geheel gemist, en wat hier wederom meer » heerschend is, evenmin in de Openbaring." » Wat," eindelijk, » de schrijfwijze, met name het gebruik van het O. T., het volgen van » de LXX en den grondtekst, wat den stijl en de woordvoeging, wat » woorden, spraakvormen en zegswijzen betreft, zijn er zoovele trekken » van overeenstemming te ontdekken, dat wij den overvloed naauwe» lijks konden uitputten."

(1) Men denke slechts aan de hevige hartstogtelijkheid, door de beide zonen van ZEBEDEUS eenmaal aan den dag gelegd (Luk. IX: 49, 54), en aan den bijnaam Boanerges, d. i. zonen des donders, hun door den Heer gegeven (Mark. III: 17).

zij eerst in zijnen ouderdom, niet lang vóór zijnen dood, vervaardigd zijn (§ 105, 159, 161). Er ligt dáártusschen alzoo een verschil van vele, missehien wel van 25 jaren. In die jaren kan hij, Jood van afkomst, te midden eener zuiver Grieksche bevolking, een tijdvak van veelzijdige ontwikkeling hebben doorleefd, de fijnere vormen der taal zich eigen gemaakt, zijn meer Hebreeuwsch taalkarakter afgelegd hebben en, vooral na den ondergang van Jeruzalem, door biddend nadenken, onder de voorlichting des heiligen Geestes, gedurig dieper zijn doorgedrongen in het wezen des Christendoms. Hieruit laat zich het verschil, dat er is tusschen zijn vroeger werk en zijne latere geschriften, met groote waarschijnlijkheid bevredigend verklaren. En dubbel opmerkelijk worden nu in ons oog de trekken van verwantschap en overeenkomst, die zich hier vertoonen. Zij verraden in meer dan één opzigt denzelfden schrijver, gelijk dat verschil getuigt van den verschillenden leeftijd, waarop hij geschreven heeft. Bijkans zou men dat verschil, bij zóó groote tusschenruimte van jaren, voor een stellig bewijs kunnen aanvoeren ten behoeve van den Johanneïschen oorsprong der Openbaring, in betrekking beschouwd tot zijne overige geschriften. Maar in allen gevalle laat hare echtheid, door uitwendige getuigenissen gewaarborgd, zich langs dien weg, tegenover de ingebragte bedenkingen, voldoende handhaven. En dit mag, bij een zoo moeijelijk en ingewikkeld vraagstuk, tot onze overtuiging genoegzaam zijn.

§ 166.

Waarde van het boek en gebruik, daarvan te maken.

Het behoeft, na al het gezegde, naauwelijks herinnering, van hoe hooge waarde het Openbaringsboek van JOHANNES, ook nog in onze dagen, geacht moet worden. Men heeft de ingenomenheid daarmede niet zelden overdreven, en het, juist omdat de inhoud in zoo menig opzigt duister en geheimzinnig scheen, vooral ook omdat men er de

verborgenheden der toekomst uit hoopte te leeren kennen, met zekere berispelijke vóórliefde onderzocht. Er zou een breed tafereel kunnen geschetst worden van de velerlei uitéénloopende verklaringen, die er van geleverd, van de vreemde gevoelens, ijdele voorspellingen, geliefkoosde vernuftsspelingen en soms onzinnige buitensporigheden, die er uit ontleend zijn door alle eeuwen onzer jaartelling heèn (1). Maar betreuren wij die dwaasheden en dwalingen, die doorgaans zijn voortgesproten uit de letterlijke opvatting des boeks, bij miskenning van den vorm en het eigenaardig standpunt des schrijvers, wij koesteren daarom nog den tegenzin niet, dien velen, vroeger en later, daartegen hadden opgevat (§ 165). Wij kunnen zelfs de onverschilligheid niet deelen, daaromtrent doorgaans aan den dag gelegd, en keuren het af, dat vele Christenen, in hunne bijbellezing tot de Openbaring van JOHANNES genaderd, dat boek eenvoudig overslaan, om weder van voren aan te beginnen, zonder eenige poging, hoe ook genaamd, aan te wenden, om het regt te leeren verstaan. Het is toch een zuiver Apostolisch geschrift, afkomstig, gelijk wij zagen, van de hand van den edelen JOHANNES. Het behandelt een onderwerp, meer dan eenig ander belangrijk voor de gansche Christelijke kerk, zoolang zij nog in het tijdperk van haren strijd verkeert, en overdierbaar vooral voor het geloovig hart, dat, te midden van de wisselingen der tijden en de beroeringen der volken, met reikhalzend verlangen blijft uitzien naar den dag der openbaring van JEZUS CHRISTUS en der volkomene zegepraal van het Godsrijk op aarde. Het stelt ons dien strijd, die er nog bij voortduring gestreden wordt, in krachtige trekken voor oogen en brengt de stellige belofte dier zegepraal van Godswege tot ons over. Zoo troost en bemoedigt het ons, en komt ons zwak geloof te hulp, en wekt ons tot onbezwekene getrouwheid op en tot heiligen

(1) Zelfs volgens den vromen BENGEL, die zich in de vorige eeuw in allerlei berekeningen der toekomst, volgens de Openbaring, verdiept heeft, zou de 18de Junij van het jaar 1836 de groote dag moeten geweest zijn, waarop het tijdperk der vervulling aanbrak.

ijver. Den Heer zelven stelt het ons voor in al de volheid zijner goddelijke gaven en krachten, als het lam Gods, dat alleen waardig is, om het boek der toekomst te openen, als den grooten overwinnaar, die zegeviert over al zijne vijanden, als den oversten leidsman der zijnen tot de waterbronnen des eeuwigen levens. Het schetst ons Hem in de zalige betrekking, waarin Hij tot zijne gemeente staat, als den hartekenner, den groote Godsgetuige, den verrezen' Heer, die leeft in eeuwigheid, den Zoon van God, die, met alle magt bekleed, hare belangen behartigt en haar den triomf bereidt. En wederkeerig vertoont het ons zijne gemeente in hare loffelijke en berispelijke eigenschappen, in hare liefde, haren arbeid, haren rijkdom, haar geduld, hare getrouwheid en standvastigheid zoowel, als in hare laauwheid, onvastheid, ontrouw en verflaauwing, en leidt daardoor tot de meest ernstige zelfbeproeving op. Dit geldt van de zoogenaamde brieven aan de zeven gemeenten allermeest. En als wij daarin nu de stem hooren van den verhoogden Heer zelven, door middel van zijnen dienaar sprekende als uit den hemel zijner heerlijkheid, en wij merken al het overige, dat in dit boek vervat is, als de vrucht aan der openbaring, aan JOHANNES op Patmos geschied; voorwaar! dan is de minachting, waarmede velen het bejegenen, niet of naauwelijks te verontschuldigen. Geplaatst aan het einde van den gewijden bundel des N. Verbonds, heeft het in ons oog nog te hooger' waarde. Het kroont dien bundel, waarin zooveel groots en heerlijks vervat is, met de belofte der heerlijkste toekomst, en vat de troostvolle uitzigten, die ons reeds door de oude Godsmannen geopend zijn, nog eenmaal in geheimzinnige trekken zamen, om daarvan één schoon geheel te vormen, waarop het oog des geloofs met blijde verrukking staren blijft, al is ook de vervulling nog grootendeels in de nevelen der toekomst verborgen.

Aan deze lofspraak op de Openbaring van JOHANNES wordt niets te kort gedaan door de opmerking, dat hare voorstellingen en verwachtingen, van het begin tot het einde, in gewijde, vaak onverstaanbare of minstens raad-

selachtige beeldspraak zijn ingekleed. Met alle profetie, die dan eerst ophoudt een raadsel te zijn, wanneer de voorspelde uitkomst metterdaad aanwezig is, zelfs met de voorspellingen van den Heer (Matth. XXIV, XXV) heeft zij dit gemeen. En hoe zou immer de toekomst ons in eigenlijke bewoordingen kunnen worden beschreven, alsof zij reeds tegenwoordig ware? Wij worden daardoor echter vermaand, om, bij het gebruik van dit boek, groote omzigtigheid in acht te nemen en ons voor alle misbruik zorgvuldig te wachten. Vooral hebben wij ons, zooveel mogelijk, te verplaatsen op het standpunt van den Apostolischen leeftijd, en aan die algemeene gronddenkbeelden bij voorkeur vast te houden, die daarin, overeenkomstig de toenmalige denkwijze en behoeften, zinnebeeldig staan uitgedrukt. In die zinnebeelden en leenspreuken moeten wij voorts in den regel geene andere raadselen zoeken, dan die tot den vorm behooren. Er zijn gansche hoofdstukken, die enkel beeldspraak bevatten en waarvan de wezenlijke inhoud zich in weinige woorden laat teruggeven. Men vrage over het algemeen meer naar den oorsprong en de bedoeling dier beeldspraak, dan naar hare eigenlijke beteekenis! Men houde zich het meest met die gedeelten bezig, die gerekend worden meest verstaanbaar en van regtstreeksche toepassing op allen te zijn (1)! Men stelle eindelijk bij de aandachtige lezing alle vooroordeelen en vroeger opgevatte meeningen, zooveel mogelijk, ter zijde, en late zich door lust tot onderzoek, door ingenomenheid met CHRISTUS zelven en zijn koningrijk, door biddenden ernst daarbij besturen! En al springen dan nog alle zegelen niet op ééنmaal voor ons los, die dit in menig opzigt geheimzinnig boek, zoovele eeuwen achtereen, voor velen gesloten hielden, bij zulk een bedachtzaam gebruik zal daarom toch de aanwinst van stichting, die wij er ons van beloven mogen, onder hoogeren zegen voor ons niet ver-

(1) Bijv. H. I: 9—18. II, III, VII. 9—17. XX: 12—XXI: 7. XXII: 12—21.

loren gaan. » Midden uit de donkerheden, die het om-
» hullen," zegt HAGENBACH, » glinsteren ons de eeuwige
» sterren des heils te gemoet, die alle henenwijzen naar
» de zon der geregtigheid, naar JEZUS CHRISTUS, die de
» Alpha en de Omega is, de eerste en de laatste, het
» begin en het einde, in wien alle profetie, zoowel des
» O. als des N. Verbonds, hare vervulling en het smach-
» tend verlangen der nog strijdende kerk zijne volkomene
» bevrediging vindt, met het zeker uitzigt op de haar
» beloofde zegepraal."

---

§ 167.

Besluit.

Gekomen tot het einde van den arbeid, dien wij met vreugde ondernomen en niet zonder vrucht en zegen volbragt hebben, werpen wij nog een' vlugtigen blik op de baan, die achter ons ligt. Al de boeken en geschriften, grootere zoowel als kleinere, die gewoonlijk gerekend worden tot den Bijbel te behooren, hebben wij achteréénvolgens in oogenschouw genomen; van elk hunner den vermoedelijken oorsprong en ouderdom nagespoord; den inhoud en de innerlijke gesteldheid beschreven; de eigenaardigheden aangewezen, waardoor zij zich onderscheiden, en de betrekkelijke waarde, die zij bezitten; en eindelijk zelfs ten overvloede opmerkzaam gemaakt op allerlei belangrijke bijzonderheden, die daarin voorkomen of daarop betrekking hebben. De gewigtige vraag, die wij, bij wijze van inleiding, reeds getracht hebben eenigermate te beantwoorden, doet zich thans, nu wij tot hare beantwoording meer dan te voren bevoegd zijn, met verdubbelde kracht aan ons voor: wat is de Bijbel?

Wat is de Bijbel? Op deze schijnbaar eenvoudige vraag blijft menigeen, ook onder Protestanten, het beslissend antwoord schuldig, omdat hij er, ook bij naarstig bijbelgebruik, nooit ernstig genoeg over heeft nagedacht.

Menig ander vergenoegt zich met den Bijbel eenvoudig de heilige Schrift of het Woord van God te noemen; maar hecht daarbij aan die benaming zulke denkbeelden, die meer van diepen eerbied, dan van helder doorzigt getuigen en meer de vrucht zijn van de kracht der gewoonte, dan van het bedachtzaam onderzoek der waarheid. Er zijn zelfs, die liever niet hooren willen van hetgeen men de menschelijke zijde des Bijbels noemt, opdat daardoor niet te kort gedaan worde aan zijn bij uitnemendheid goddelijk gezag. Liefst hadden zij, zoo 't schijnt, een' gansch anderen Bijbel, dan het Gode behaagd heeft ons metterdaad te schenken, een' Bijbel, onmiddellijk door Gods hand beschreven zonder eenige tusschenkomst van menschen; een' Bijbel, zoo als OLSHAUSEN ergens zegt, zonder verschillende lezingen, eene bijbelsche geschiedenis zonder de minste afwijkingen, in 't kort, een' God in de letters verwezenlijkt. Maar dat is nu eenmaal onmogelijk, en het dwaze Gods zal ook hierin wel, naar het woord van den Apostel (1 Kor. I: 25), wijzer zijn dan de vermeende wijsheid der menschen. Laat ons zien, wat hiervan zij!

Oppervlakkig beschouwd, is de Bijbel eene verzameling van vele en velerlei geschriften, die op onderscheidene tijden door menschen, onafhankelijk van elkander, geschreven zijn en dan ook oorspronkelijk niet bestemd waren, om tot éénen bundel zamengevoegd te worden en voor alle volgende eeuwen bewaard te blijven. Eigenlijk bestaat hij uit twee groote, en deze weder bestaan uit meer kleinere bundels, die onderling in oorsprong en ouderdom, in taal en stijl, in vorm en inhoud en, ten gevolge daarvan, ook in belangrijkheid en waarde even sterk verschillen, als de bestanddeelen zelve, waaruit zij zijn zamengesteld. En de verzameling dier verschillende boeken en bundels tot één geheel, dat wij den Bijbel plegen te noemen, is, voor zoo verre men kan nagaan, evenmin op goddelijk bevel, als op een bepaald tijdstip of met een bestemd doel geschied. De oorsprong van den Kanon des O. Verbonds schuilt zelfs eenigermate in het

duister. Van dien des N. weten wij, dat hij eerst van lieverlede is tot stand gekomen, terwijl er omtrent sommige boeken nog langen tijd getwijfeld is, of zij daarin al dan niet moesten opgenomen worden (§ 2. Vgl. § 90). En zijn enkele Apostolische geschriften voor ons verloren gegaan (1 Kor. V: 9. Kol. IV: 16), omtrent enkele andere, die wij bezitten, bestaan bij voortduring niet geheel ongegronde bedenkingen (§ 158, 162). Zoo schijnt het dan, dat wij den Bijbel enkel aan een gelukkig toeval te danken hebben. Maar die schijn bedriegt, en verdwijnt ook voor nader onderzoek. Naauwelijks toch letten wij meer naauwkenrig op zijnen voornamen inhoud, op den onderlingen zamenhang zijner deelen, op zijne onmiskenbare éénheid, die te midden der hoogste verscheidenheid, die zich hier vertoont, dubbel opmerkelijk is, of het blijkt ons, dat hij een wèlgevormd en gesloten geheel uitmaakt, waaraan wij schoonheid zoo min als, tot op zekere hoogte, volledigheid ontzeggen kunnen. Wat meer is, de Bijbel, uit een hooger gezigtspunt beschouwd (vgl. § 6), is in ons oog het gewijde gedenkboek van Gods openbaringen — de geloofwaardige oorkonde des Christendoms — de zuivere en onbedriegelijke kenbron der waarheid, die in CHRISTUS is. En draagt hij die namen met onbetwistbaar regt, wie is er, die dan nog in de verzameling der Bijbelboeken tot éénen bundel, ofschoon door menschen geschied, de onzigtbare hand van God zou kunnen voorbijzien, die ons juist daarin een geschenk bereiden wou van onberekenbare waardij?

De Bijbel is, vooreerst, het gewijde gedenkboek van Gods openbaringen. Wij vinden daarin verhaald, niet slechts op wat wijze en waardoor de hooge God, van de vroegste tijden af, heeft zorg gedragen voor de hoogste belangen van het diep gevallen menschdom, maar ook wat en hoe en onder welke omstandigheden Hij voortijds veelmalen en op velerlei wijze tot de vaderen door de profeten en in de laatste dagen tot ons door den Zoon gesproken heeft (Vgl.

Hebr. I: 1). Vandaar, dat de inhoud der H. Schrift voor verreweg het grootste deel geschiedkundig is of althans met de geschiedenis in betrekking staat. Met de schepping der wereld begonnen, loopt het gewijde geschiedverhaal, van den oorsprong der zonde af, regelmatig voort, allengs breeder en uitvoeriger wordende. Tot ABRAHAM, den stamvader van het volk van Israël, genaderd, bepaalt het zich meer bijzonder tot de wording, afzondering en vorming van dat uitverkoren volk, onder hetwelk, door middel der Godsregering, de kennis en dienst van God is bewaard gebleven, aan hetwelk de woorden Gods, gelijk de Apostel zegt, door MOZES zijn toebetrouwd (Vgl. Rom. III: 2. IX: 4). De vijf boeken, naar dezen Godsman genoemd, maken alzoo den grondslag uit des O. Verbonds (§ 11). Het verhaal van de lotgevallen des volks, in de overige geschiedkundige boeken voortgezet, strekt zich in aanééngeschakelde volgorde uit tot op de dagen van NEHEMIA, en verder nog tot aan den Griekschen tijd (§ 10). En weten wij van elders weinig aangaande het tijdvak, dat van dáár af openstaat tot op de dagen des N. Verbonds, de Apokryfe boeken, ofschoon in den gewijden bundel niet opgenomen, komen ons daarvoor tijdig te hulp (§ 74). Aan deze geschiedenis paart zich, om haar op te helderen en aan te vullen, zoowel de prediking, als de voorzegging of profetie des O. Verbonds. Die prediking, meerendeels in dichterlijke vormen ingekleed, is ons niet slechts in godsdienstige liederen, puntige zedelessen en meer uitvoerige dichtwerken of leerboeken bewaard gebleven, maar ook en vooral in de orakelrollen der oude profeten, die de wachters der theokratie onder Israël, de voorstanders van het vóórvaderlijk geloof, de boet- en zedepredikers en, in staatkundige verwikkelingen, de getrouwe raadslieden des volks waren (§ 47). En hunne redevoeringen, naar de omstandigheden en behoeften hunner dagen ingerigt, behelzen, nevens onderwijs en vermaan, vooral ook profetie of voorspellingen, bepaaldelijk aangaande den Messias, die komen zou, en de betere toekomst, door Hem op aarde te verwachten (§ 49). Zoo

vormen reeds de schriften des O. Verbonds als 't ware één groot geheel, maar dat onvolledig zijn zou, indien niet het N. Verbond, werwaarts het veelbeteekenend henenwijst, daarop gevolgd en daaraan toegevoegd ware. En omgekeerd, hoe weinig kan het N. Verbond het O. missen, dat daaraan onmiddellijk vóórafging en op welks wortel het gegroeid is (§ 88)! Het heeft dan ook, even als zijn voorganger, een' breeden geschiedkundigen grondslag in de vier Evangeliën, die van den CHRISTUS Gods getuigen, van zijne menschwording en driejarige omwandeling op aarde, van zijne woorden, vol van hemelsche wijsheid, en van zijne werken, vol van heilige liefde, vooral van de laatste lotgevallen zijner diepe vernedering en daarop gevolgde luisterrijke verhooging, waardoor Hij bewezen is de Zoon van God en de Zaligmaker der wereld te zijn, waardoor Hij het verheerlijkt Hoofd zijner duurgekochte gemeente geworden is (§ 93). Zijne wondervolle geschiedenis, die geheel in overeenstemming is met zijne verhevene persoonlijkheid en het groote doel zijner komst op aarde, gaat dan ook gansch natuurlijk in die zijner gemeente over, die in de Handelingen der Apostelen, van hare eerste grondvesting af, door het Apostolisch tijdvak heèn, wordt voortgezet tot op de gevangenschap van PAULUS te Rome (§ 111), en overigens, door alle volgende eeuwen onzer jaartelling heèn, onafgebroken voortduurt tot op dezen dag. Daarmede hangen weder de Apostolische brieven zamen, die allen uit dat eerste tijdvak tot ons gekomen zijn en ons in staat stellen, om de prediking der Apostelen in hare éénheid en verscheidenheid regt te leeren kennen (§ 114). Dat de schriften van PAULUS, den grooten Apostel der heidenen, daaronder eene zeer ruime plaats innemen, kan ons, gedachtig aan den omvang en de vele vruchten zijner rijkgezegende werkzaamheid, evenmin bevreemden, als dat ook nog andere, volledigheidshalve, daaraan zijn toegevoegd (§ 117, 150). En de Openbaring breidt eindelijk onzen gezigtskring nog verder uit en vergunt ons zelfs een' blik in de verre toekomst, waarin het woord

vervuld zal worden: zie, ik maak alle dingen nieuw (H. XXI: 5. Vgl. § 166). Een groot en schoon geheel, voorwaar! dat, volledig in zijne deelen, een verheven plan verraadt, der goddelijke wijsheid en liefde waardig. Van het verloren paradijs af strekt het zich uit tot den nieuwen hemel en de nieuwe aarde, waar geregtigheid woont. Met luider stem getuigt het van Gods onafgebrokene zorg voor de hoogste belangen der menschheid, van zijnen raad tot zaligheid van ons geslacht, ten uitvoer gelegd gedurende den loop der eeuwen. En juist daarom mag de Bijbel, waarin de woorden Gods, vroeger en later gesproken, in verband met de geschiedenissen, daarop betrekkelijk, onuitwischbaar staan aangeteekend, in het algemeen het gewijde gedenkboek van Gods openbaringen heeten.

In overeenstemming hiermede noemen wij den Bijbel, ten anderen, in meer bijzonderen zin de geloofwaardige oorkonde des Christendoms. Indien toch Gods vroegere en latere openbaringen daarin vervat zijn, dan leeren wij daaruit vooral zijne laatste en hoogste openbaring kennen, die geschied is in en door CHRISTUS, zijnen Zoon. Maar het Christendom, dat wij belijden, is, wèl beschouwd, meer dan eene openbaring. Het is eene goddelijke heilsinrigting, door CHRISTUS tot stand gebragt, en vormt het groote keerpunt, het middenpunt als 't ware der gansche wereldgeschiedenis. Als zoodanig is het een zuiver geschiedkundig verschijnsel, dat op feiten rust. De verschijning van Gods Zoon op aarde: ziet daar de groote daadzaak, die den hoofdinhoud van het Evangelie en den grondslag uitmaakt van het Christendom! Door Hem heeft de Vader zich niet slechts volkomen geopenbaard, maar ook zijn koningrijk op aarde gesticht. Hij is gekomen, om te zoeken en zalig te maken wat verloren was (Matth. XVIII: 11). Ik ben het licht der wereld, zóó sprak Hij, die mij volgt, zal niet in de duisternis wandelen, maar het licht des levens hebben (Joh. VIII: 12). Ik ben de weg, de waarheid en het leven; niemand komt tot den Vader dan door mij (H. XIV: 6). En nadat Hij gestorven was

en God Hem had voorgesteld, gelijk de Apostel zegt, tot eene verzoening, door het geloof, in zijn bloed (Rom. III: 26), heeft Hij, verhoogd aan Gods regterhand, zijne Apostelen uitgezonden in de wereld, met de blijmare des heils, met de bede op de lippen, van zijnentwege tot allen zonder onderscheid gerigt: laat u met God verzoenen (2 Kor. V: 20). Zoo is door zijne tusschenkomst en onder zijn onafgebroken bestuur het gezegend Christendom in de volheid des tijds aan het licht getreden en tot stand gebragt. Om het regt te leeren kennen, daartoe komen, uit den aard der zaak, de geschiedkundige boeken des N. Verbonds, de Evangeliën vooral en, in betrekking daarmede, ook de Handelingen der Apostelen, allereerst in aanmerking. Afkomstig van zijne eerste leerlingen, die daarin blijkbaar ter goeder trouw beschreven hebben hetgeen zij gehoord en met hunne oogen gezien en met hunne handen getast hebben van het Woord des levens (1 Joh. I: 1—3) of, waren zij geene onmiddellijke ooggetuigen, hetgeen hun, na naauwkeurig onderzoek, was overgeleverd door hen, die van den beginne zelven aanschouwers en dienaars des woords geweest waren (Luk. I: 1—4), dragen hunne verhalen den stempel der geloofwaardigheid (§ 95). Zij vertoonen ons het welgelijkend beeld van hunnen Heer, naar het leven geteekend in onnavolgbare trekken, en schetsen ons zijne krachtige en onvermoeide werkzaamheid, ook na zijne verhooging op aarde. En zijn wij alzoo door deze viervoudige getuigenis gebragt tot de kennis van Hem, die de grondslag is van het Christendom (vgl. 1 Kor. III: 11), ziet, dan treden aan de ééne zijde de Apostolische schriften op, om die heilvolle feiten toe te lichten en de verlossing, die in Hem is, nader te verklaren, en aan den anderen kant de schriften des O. Verbonds, die van Hem getuigen en van hetgeen er geschied is, om zijne komst op aarde voor te bereiden. In één woord, wij noemen den Bijbel de geloofwaardige oorkonde van het Christendom, dat onder de oude bedeeling door MOZES en de profeten

aangekondigd, door CHRISTUS, den Zoon van God, op goddelijk gezag tot stand gekomen en door de Evangelisten en Apostelen in zijnen naam onder de volken gepredikt is. Om de kennis van dat geschiedkundig Christendom moet het ons, Christenen, vooral te doen zijn. En daarin hebben wij dan zelfs een' maatstaf in handen, waarnaar wij de meerdere en mindere belangrijkheid der verschillend bijbelboeken met juistheid bepalen kunnen.

Wij gaan echter nog ééne schrede verder, wanneer wij, eindelijk, in den Bijbel allerbijzonderst de zuivere en onbedriegelijke kenbron der waarheid, die in CHRISTUS is, eerbiedigen. Verre is het daarbij van ons, dat wij het schromelijk misbruik zouden willen vernieuwen, meermalen van de H. Schrift gemaakt, alsof men zich op haar gezag slechts te beroepen had, om daarmede ook elke andere waarheid te staven. Men heeft haar langs dien weg zelfs in tegenspraak gebragt met de ontdekkingen der nieuwere wetenschap, en haar grootelijks oneere aangedaan, door ter kwader ure te vergeten, dat hare eigenlijk gezegde openbaringen alleen tot het gebied der godsdienst en des Christendoms behooren. Maar op dat gebied kennen wij dan ook aan hare wèlbegrepene uitspraken een onbetwistbaar gezag toe en houden haren hoofdinhoud voor den toetssteen der hoogste waarheid, den onfeilbaren regel van ons geloof en onzen wandel. Wij worden hiertoe, wat de woorden van CHRISTUS en zijne getuigenissen aangaande zich zelven betreft, verpligt en gedrongen, zoodra wij Hem geloovig erkennen voor het licht der wereld, den ééngeboren' Zoon van God, het Woord, dat in den beginne was (Joh. I: 1, 18. VIII: 12). Bij Hem, die, terwijl Hij ook als mensch volkomen was en rein van zonde, slechts getuigde, wat Hij bij den Vader gehoord en gezien had (Joh. VIII: 38), achten wij, op grond daarvan, elke dwaling eene volstrekte onmogelijkheid. En wat den overigen inhoud des Bijbels betreft; alle Schrift, zegt de Apostel, die nuttig is tot leering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de regtvaardig-

heid is, is van God ingegeven of aangeblazen, van Gods Geest bezield (2 Tim. III: 16). Verklaart hij dit uitdrukkelijk van de schriften des O. Verbonds (vgl. vs. 15), het geldt bij wettige gevolgtrekking veel meer nog van die des N. Dezelfde heilige Geest toch, die aan CHRISTUS, den Zoon van God, niet met mate gegeven was (Joh. III: 34. Vgl. Jes. XI: 2. Matth. III: 16), had reeds vroeger door de oude profeten gesproken (1 Petr. I: 11. Vgl. 2 Petr. I: 21), en is later onder zigtbare teekenen over de Apostelen uitgestort op den grooten pinksterdag en daarna (Hand. II: 1—4. IV: 8, 31). Wel heeft de werking des Geestes, die in hen was, hunne eigene werkzaamheid, als zij spraken of schreven, in geenen deele uitgesloten en te niet gedaan, zoo als men vroeger veelal verkeerdelijk beweerde, maar verhoogd en geheiligd. Het is ons zelfs gebleken, dat de schrijvers onderling verschillen in taal en stijl, in schrijftrant en voorstellingswijze, en ook in de opvatting der Christelijke waarheid, die zij verkondigen. En allen hebben zij in hunne geschriften de eigenaardigheid van hunnen leeftijd en hun karakter behouden, tot onwillekeurige onnaauwkeurigheden en kleinere gebreken toe. Wij zijn evenmin geregtigd, om dien invloed des Geestes, die hun geschonken was, tot elk gedeelte der Schrift onvoorwaardelijk uit te strekken, ook, bijv., tot het boek ESTHER en het Hooglied, die daarvan althans geene sporen vertoonen. En zelfs omtrent de zuiver geschiedkundige boeken mag het ons over het algemeen genoeg zijn, de geloofwaardigheid hunner schrijvers gestreng vast te houden. Maar desniettemin kan de ingeving der H. Schrift, op een geloovig standpunt, niet betwijfeld worden. Is de profetie voortijds niet voortgebragt door den wil eens menschen, maar werden de heilige menschen Gods, die ze gesproken hebben, door den heiligen Geest gedreven (2 Petr. I: 21); met opzigt tot de Apostelen staan ons daarvoor borg de vervulde beloften, hun door den Heer gedaan aangaande den Geest der waarheid, dien Hij hun zenden zou, die hen in al de waarheid leiden, hun alles indachtig maken,

wat Hij gezegd had, en hun zelfs de toekomende dingen zou verkondigen (Joh. XIV: 16, 17, 26. XV: 26. XVI: 13, 14. Vgl. Matth. X: 19, 20). Men vorme zich slechts van die ingeving geene overdrevene voorstelling, in strijd met den inhoud en de innerlijke gesteldheid hunner geschriften, noch wane, dat zij daardoor, ook in hetgeen tot de zaligmakende waarheid niet regtstreeks in betrekking stond, ontheven werden aan hunne menschelijke feilbaarheid! Maar aan den anderen kant zie men ook de hoogere voorlichting en leiding niet voorbij, die zij, geroepen tot de gewigtige taak der Evangelieverkondiging, van God ontvangen en, zooveel noodig was, genoten hebben! Hunne schriften onderscheiden zich daardoor kenmerkend van alle overige ongewijde, en maken aanspraak op onze onvoorwaardelijke toestemming, ook daar waar zij bijzonderheden behelzen, die onze bevatting te boven gaan. Uit de zuivere bron, ons daarin ontsloten, puttende, zullen wij, met behulp van alle gepaste middelen, die ter onze beschikking staan, niet ligtelijk mistasten in de kennis der waarheid, die in CHRISTUS is. Wij zullen dat te minder, wanneer wij zelven met heilbegeerigen zin het Woord Gods onderzoeken, biddende in den heiligen Geest. Ja, door dat onderzoek, bedachtzaam voortgezet, zullen wij allengs tot dat helder en zelfstandig inzigt in de waarheid geraken, dat, gebouwd op de onwraakbare getuigenis der H. Schrift en door Gods Geest aan het geloovig harte geheiligd, door geene aanvallen des ongeloofs meer geschud, door geene bedenkingen zelfs, van welken aard ook, ons meer ontroofd kan worden.

Hier leggen wij de pen neder, met de bede op de lippen, dat daartoe ook dit HANDBOEK voor velen een van God gezegend hulpmiddel moge bevonden worden.

EINDE VAN HET TWEEDE EN LAATSTE DEEL.

